
UNIVERSIDAD Ð SEVILLA
Biblioteca

UMASS
BOSTON

EX BIBLIOTECÂ
D. A. de VLLOA

Est. 86-A

No. 78

Fel. el ldo Oberio

Isidro de Arto

Am. Fer. Ulloa

Paragu.

Vs. de Al

Este valerio es De Don Alonso de
Vlloa Rethorico

VALERII MAXIMI DICTORVM FACTORVMQVE MEMORABILIVM LIBRI IX.

Infinitis mendis ex veterum exemplarium fide repurgati, atque in meliorem ordinem restituti, per STEPHANVM PIGHIVM *Campensem.*

Breues Notæ IVSTI LIPSI.

ANTVERPIÆ,
Apud MARTINVM NVTIVM, & FRATRES. Anno 1621.

IVSTVS LIPSIVS

STEPHANO PIGHIO

S. DICO.

AVCA & leuia quæ ad Valerium tuum (iure, tuum: qui valetudinem & colorem tibi debet, imò vitam) pænè aliud agens notaui, passus sum adiungi tuis, mi Pighi, accuratissimæ censuræ Notis. Passus ideo, quia Plantinus noster cupiebat: quia aliquid in iis fortasse ad vsum iuuentutis: quia & cũ honore tuo id fiebat: cùm ex ipsa comparatione horum prauitas & paruitas, tuorum bonitas & gran-

granditas eluceret. Sanè copiosam tu & vberem messem ex hoc agro collegisti, nos pauculas spicas contemptas tibi potiùs quàm non visas. Triumphus igitur hic omnis tuus est: mihi abundè satis, si armillis aut hastâ donatus sequar hunc candidæ Famæ tuæ currum. Vale. Nonis Septembribus.
CIↃ. IↃ. LXXXV.

ILLV-

ILLVSTRISS. PRINCIPI

CAROLO PHILIPPO DE CROY,

DOMINO DE HAVRECH, &c.

Natalium ſplendore clariſſimo adoleſcenti Stephanus Pighius S. D.

RAVIS omnino atque pernicioſa, Carole Princeps generoſiſſime, humano generi res eſt ignorantia, non ſolum publicis moribus non via, communique hominum vitæ tenebras offundens, & à veri cognitione mentes ſeducens, ſed priuatas etiam ſingulorum rationes ita miſcens ac perturbans, vt haud aliter ac cæci ſine ductore in ſumma caligine deſtituti, nunc huc nunc illuc temere impingamus, periculaque ante pedes poſita velut longinque diſſita ſecuri minime caueamus, quæ procul à nobis, & abſunt quam longiſſime, tanquam capiti imminentia trepidi expaueſcamus. An quicquam igitur calamitoſius homine imperfectiúſve in orbe terrarum naſceretur, niſi huic diuina benignitas rationis facem prætenderet, oculos aperiret, viamque monſtraret, qua tuto ac commode per obſtacula quæque ad ſummum bonum veramque felicitatem penetrare poſſit? Ingens profecto atque inæſtimabile donum, omnibus quidem optandum; ſed perquam paucis, & niſi quos æquus amauerit Iupiter, obuium atque promptum; his ſcilicet perquam raris, quibus rerum felicitates virgula quadam diuina ſuppeditantur. Adeò nihil in humanis perfectum, nihilque tam fauſte geritur, quod non error aliquis vel obtundat vel interrumpat. Quod niſi tam denſa ignorantiæ caligo, naturæ vitio congenita, mentis oculos obſideret, homo facile ſeipſum videret,

aliosque perspiceret, quo quisq; loco & statu degat: quanto interuallo à recti scopo aberret, se suasque rationes inde duceret atque disponeret. Nunc in hac mortali vita tam fallacibus vmbris semet explicante, & plusquam Cimmerijs tenebris obuoluta degenti quid faciendum quæso? vbi perpetuæ, vt Nasonis poëtæ verbis dicam:

nebulæ caligine mixtæ
Exhalantur humo, dubiæque crepuscula noctis.

An ne istinc ad clarum rationis lumen à longè pergenti frequenter cespitandum, sæpe palpitandum, sæpe cæcutientes oculi sunt extergendi, vt semitas ab alijs iam antè tritas, alienaque vestigia tentet atque colligat? Quod profectò difficile existimo ac valde laboriosum.

Quale per incertam lunam sub luce maligna
Est iter in siluis, vbi cœlum condidit vmbra
Iupiter, & rebus nox abstulit atra colores. vt pulchre summus vates cecinit. Vbi vagabundus viator votis omnibus cupit Mercurium aliquem Euhodium in quadriuio positum reperire, qui viam rectam virgula monstret: vel Hegemonam occurrere deam, quæ manu ducat. Posset tamen, ni fallor, melius securiusque Historia, quàm verè simul & præclare princeps Romanæ eloquẽtiæ Tullius lucem veritatis ac vitæ magistram appellat; in qua rerum euentus velut in speculo contemplari licet, mores & quos imitemur, & quos vitemus sine difficultate agnoscere. Hęc enim leges nobis sine fraude scribit, iustitiam aliasque virtutes ita docet, vt ad eas amplectendas non velut iurisconsultorum formulis in ius rapti, philosophorumve tristibus pręceptis coacti constringamur, sed sponte mori pelliciamur. Facile enim homo eruditur exemplis, qui rerum ex successibus ipse sibi consilia format, normamq; actionum suarum ita componit, vt inter omnes vitæ errores omniaque pericula tutus transmeet. Quod omnino fiet, si ad lucem sacræ historiæ humanam sic applicet examinetque vt ab illa pietatem colligat, ex hac actiones eidem conformet, vtque rerum exitus notans, animum ad causas referat, diligenterque inquirat, cur hoc factum, illud omissum, cur ex illo gloria aut felicitas, ex hoc calamitas aut vituperium processerit. Atque ita deinde viam rationibus suis seliget, qua tuto ad optatum finem peruenire poteris.

Nil

Nil aliud quidem videtur humana prudentia, rerum quippe futurarum præsentiumque ex præteritis recta obseruatio atque deductio; quam æque magistram vitæ, immo ducem ac caput aliarum virtutum ad veram felicitatem pertinentium dicit esse Plato, accusatque vehementer in Timæo Græcos, ob historiæ atque antiquitatis negligentiam, quippe qui fabulis delibuti atque seducti, maiorum suorum originē resve gestas ignorarent, eos semper pueros esse dicens, nec quemquam è Græcis posse senem vere vocari, quia puerilis semper ijs esset animus, & nulla ex antiquitatis commemoratione prisca opinio, nulla cana scientia. In quales & Homerus Odyss. φ amarulente stomachatur.

Νήπιοι ἀγροιῶται, ἐφημέρια φρονέοντες, id est:

Agrestes, stolidi, tantúmque diuina scientes.

Atqui historię studium hanc peruersam securitatem depellit, & ab hac infamia nos liberat, ne dicamur καθημερόβιοι: immo iuuenilem animum sapientem & canum facit, sic maiorum institutis atque exemplis instruit, vt cum senibus sæpe prudentia & rerum cognitione contendere possit. Senibus autem ipsis affatim consilia ad rempublicam sapienter gubernandam suppeditat. Imperatoribus artem militarem largitur, animumque generosum ad gloriam inflammat, abiectos timidosque spiritus excitat, superbos simul ac nimium feroces moderationis freno cohibet, instabilis fortunæ imaginem oculis vbique subiiciens. Denique nulli non hominū generi consulens, bonos ad virtutem laude & gloria vocat, improbos, à sceleribus pœna atque infamiæ exemplis deterret. Qui fructus in nulla magis quam in Romana patent historia, cùm hæc res publica diuturnitate atque amplitudine imperii, rerum domi forisque gestarum magnitudine, bellorum ingentium periculis, varietateque fortunæ, ceteras omnes vincat; atque ideo exemplorum copiosam in omni genere materiam suppeditat. Sed sentio quam spatiosum ingrediar campum, si de dignitate & fructu historiæ exactius velim disserere: retraham itaque stylum, si vnum adiecero, nempe omnium sapientum hominum cōcordi iudicio non reperiri dignius nobili ac principi viro studium quàm historiæ, atque ad reipub. gubernacula natum maiore cum laude & fruge non posse otium suum terere, quā in lectione

Auctorum, qui res publice priuatimque bene maléve gestas cum fide literis mandarint. Hi namque veri sunt amici, cum quibus vtiliter confabuletur, de rebus dubiis consultet? qui & semper præsto sunt, & sapiunt plurimum, & nihil adulantur: cum his multo maiore cum laude poterit horas fallere, quàm si vel alea ludat, vel morionibus indulgeat. Ex veteribus autem, qui vel Græce vel Latine historiam scripserunt, & ad nostra tempora peruenerunt, si qui studiosè legendi sunt, sane non video, quisnam Valerio Maximo præferri poterit, cùm nemo melius nucleum historicæ vtilitatis nobis excludat, dum ex omnium pene historiarum vberrima silua virtutum vitiorumque celeberrima quæque exempla quasi flosculos selecta breuiter in concinnum ordinem redigit, communi vitæ publicis priuatisque moribus accommodat, in genera ac capita tam apte digerit, vt quod in aliis non sine labore quęrendum esset, ex hisce nouem eius libris nullo negotio peti possit. At quo ordine? vt quæ ad religionem sacraque publica pertinent, liber primus, quæ ad præclara ciuitatum instituta, secundus contineret: reliqui, quæ ad mores priuatos, nempe varia virturum vitiorumque genera multiplicem rerum humanarum scenam complectentur. Hæc quæ omnia suis capitibus ita distinguit, vt memoria comprehēdi facile possint. Videmus itaque vt in hisce libris, velut in amplissimo theatro, communi vitæ nostræ quasi quandam Tragicomœdiam Valerius nobis agat, in quo ipse tanquam pantomimus aliquis insignis in nouas sæpe formas se mutat, mortalis vitæ mille pericula, casus infinitos diuersis gestibus dexterrime imitatus; passiones, affectus, mores, atque studia graphice depingit: aliquando grauitate sublimis, summaque eloquentia splendidus, dum virtutes laudat, honesteque facta in cælum euehit: nonnunquam tristis ac velut tragice plangens, dum crudelitates, scelera, atque improbe facta damnat, sæpe facetiis lepidus, dicteriisve falsus & comice iucundus, cùm vana hominum studia & stulta consilia suggillat ac ridet. Sed quanto sæpe decore, quali pompa, quo ordine, velut instructissimus choragus, nunc virtutum nunc vitiorum mimos elegantissime verborum apparatu comptos inducit, & tanquam præsentes oculis subiicit? quam exempla exemplis connectendo,

velut

velut nouas ſubinde perſonas aptiſſimè ſuggerit? Ipſe interim, vt nos quaſi ſpectatores delectet, pulcherrima paſſim interponit acroamata ſententijs aurea, in his conſilijs & admonitionibus ſeuerus eſt, atque in alluſionibus acutus. Denique exquiſita verborum proprietate decorus, breuitate concinnus, ac mira varietate gratus vbique reperitur. Non mirum igitur, quod ob ſummam vtilitatem atque elegantiam hic liber tot iam ſeculis aſſiduè in manibus hominum verſetur: non tantum in ſcholis literariis, verùm etiam in curia, foro, caſtris frequens ſit: domi item familiaris, atque in itineribus quibuſcunque promptus ſuauiſque ſæpè comes. Sed adeò attritus vſu nimio atque conſumptus eſt, atque iniuria temporum malè multatus, vt vix ſui ſimilis videatur: immo ſi ipſe nunc ab inferis reſurgeret, hunc ſuum fœtum vix agnoſceret? non magis quam Æneas, cùm apud inferos.

Priamidem laniatum corpore toto
Deiphobum vidit lacerum crudeliter ora,
Ora, manuſque ambas, populatáque tempora raptis
Auribus & truncas inhoneſto vulnere nares.
Vix adeo agnouit.

Non minus hic auctor celeberrimus vulgò circumfertur fœdè laceratus, mutilus ac deprauatus. Nam frequenter reſcriptus atque mutatus infelices ſæculi ſuperioris barbariem haud modicam contraxit; vt emunctæ naris homines ſæpe culpent ſtylum eius, atque Latinæ locutionis puritatem in eo deſiderẽt. Et quidem immerito, cùm antiquitatem ſæculi ſui venuſtam totus redoleat. Quòd ſi cuiquam viſum fuerit ſcriptum aliquot exemplaria conferre, pedibus ſpero veniet in ſententiam meam, & quiſquis reſederit apud hunc impurus barbarici fœtor, non ipſius auctoris eſſe iudicabit. Nam variè interpolatum intelliget, turpiſſimèque conſpurcatum pluſquam puerilibus ſcoliorum annotatiunculis, & inelegantium ludimagiſtrorum dictatis. Sæpè enim indocti librarij ſpuria a legitimis dignoſcere neſcientes, reiectis puris atque antiquis dictionibus, gloſſemata inepta triuialiaque contextui inſeruerunt, ſæpè mutilarunt ſententias, aliquando diuerſa exempla in vnum contraxerunt, nonnunquam tranſtulere verba atque totas etiam

periodos, idque admodum temere pro sui quisque ingenij ignauia vel inscitia. Cùm igitur tot iam sæculis hunc auctorem indignè contaminatum exstare molestè ferrem; optaui quidem sæpissime mihi tantum ab alijs occupationibus laxamenti, quo studiosorũ in gratiam nonnihil ipsum extergere, atque habitu cultiore incultum producere in publicum possem. Quod cùm statuissem defunctoriè succisiuis horis facere, non passus est moram diuturniorem Christophorus Plantinus, nostri temporis typographus diligentissimus; qui vt omnes ferè veteres, ita & hunc auctorem excultum atque emaculatum typis recudere cupiens, à me multis precibus efflagitauit, vt maturarem destinatũ opus, atque quàm primùm absoluerem: cuius quidem desiderio refragari non potui, cùm quod ipse hoc mereatur, tũ quòd amici quoque plures hortarentur. Igitur emendando Valerio trimestrem operam destinans, ea tamen ob difficultatem ferè semestris est facta. Nam cùm a capite hoc opus aggrederer, inter octo vel decẽ manuscriptos archetypos, quibus adiuuabar, tantam repperi diuersitatem, tantam verborum rerumque sæpe discrepãtiam, vt velut Labyrinthum ingressus, aliquando quo me verterem nescirem. Quantum igitur hic mihi laboris sit exhaustum, non puto rectè quenquam æstimaturum; nisi qui ipse vulgatam antè editionem cum hac nostra contulerit. Is spero fatebitur puriore toga indutum prodire nunc Valerium, magisque sanum, integrum, ac nitidum. Amplius enim quàm octingentos næuos insignes emaculauimus, vastas lacunas suppleuimus veterum exemplarium auxilio, cicatrices atque vlcera fœda plura sanauimus, Diuinationi quidem aliquando indulgendum fuit, sed admodum religiosè ac parcè hoc factum. Nam antiquos libros ita sequuti sumus, vt emendatiora dumtaxat, vulgatis mendis rejectis, amplecteremur, errores autem, qui infiniti etiam sunt in scriptis codicibus, præteriremus. Exemplorum insuper titulos à librarijs contextui Valeriano temere insertos, ac fere ineptos ac falsos, quibus perperam video capita dissecari; cùm in veteribus scriptis exemplaribus non habeantur, non adeò nefas existimaui è contextu omnino submouere, amicorum aliquot eruditorum suffragatione ad hoc confirmatus, nec mea solius sententia nixus. Ne

tamen

tamen hos quiſpiam prorſus ablatos conqueratur, recuſos atque emendatos quam breuiſſime potui capitibus ſuis ita prætexui, vt exemplis ſingulis ordine reſpondeant. Adieci inſuper in calce operis quaſdam noſtras annotationes, in quibus cùm multa ad auctoris huius explicationem potuiſſem adducere, ne tamē nimis eſſem prolixus; ſatis viſum fuit emendationum cauſas reddidiſſe lectori; non omnium tamen, eſſet enim faſtidioſum ac fere infinitum omnia loca mutata perſequi, cum in ordine tam verborum quam periodon, tum etiam in propriis nominibus vbiq; ferè corruptis. Quæ etiamſi inter octingentos næuos non numerem, & in annotationibus prætereantur; velim tamen perſuaſum eſſe, non niſi ex antiquitatis fide, atque veterum codicum auctoritate ea me mutaſſe. Præterea, ne quid in hoc opere deſit, & cum plurimum lucis adferat hiſtoriæ vel ſola temporum cognitio, quæ vehementer ad cauſas, conſilia, nec non rerū circumſtantias intelligendas conducit, non abſurdum iudicaui Romanis præcipuè exemplis tempora atq; annos, quibus contigerunt, annotare, vt ſtudioſo pleniorem hiſtoriam cupienti haud ſit difficile ad annales Liuianos aliorúmve recurrere, vel etiam ad noſtros Romanorum magiſtratuum breui, volentibus ſuperis, in publicum exituros: qui eius appetitum vberi ſępe copia ſupplebunt, vt ampliora commentaria non ſit deſideraturus. Sed tu nobis (inquies) meſſem in herba demonſtras, quid interim nunc eſurienti præbes, quo famem ſedet? Ne igitur interea ſtudioſo prouiſum non ſit, volui ſingulis item exemplis loca auctorum veterum inſigniora annotare quam breuiſſime; è quibus vel latiorem hiſtoriam, vel meliorem rei eiuſdem explicationem haurire poterit, ſi ea conſulere Valerioque conferre viſum fuerit. Hunc itaque auctorem, illuſtriſſime Princeps, multo magis quam priùs expolitum atque inſtructum, vt ſub tuo honoratiſſimo nomine in lucem emittam, haud vulgaribus adducor cauſis: quarum primæ ſunt magna veræ virtutis expectatio, atque præclarę indolis incrementa à me non ſemel perſpecta in comitatu ampliſſimi patroni mei Cardinalis Granuellani, cùm is Bruxellæ nobiliſſimam illam heroïnam virtutum omnium cumulo ornatiſſimam matrem tuam negotiorum vel officij cauſa viſitare ſoleret, tuque illi adeunti

frequenter

frequenter honoris gratia occurreres. Deinceps ex tali expectatione fluxit amor meus erga te tacitus, propensumque in obseruationem animum ratio demum impulit; cum audiam Louaniense tirocinium in literis tuum non minorem expectationem omnibus concitasse. Laudantur enim publicis doctorum hominum testimonijs progressus ad pietatem atq; literas tui insignes, vt spes haud dubia sit (quando Deus Opt. Max. eam mentem tibi dederit, vt ipsius gloria nihil priùs ducas, eamque fortunam largitus sit, vt vtrimque stirpe regia in eo domo, in qua semper verus honos ac splendor virtutis enituit, nascereris) te nihil tanta nobilitate indignum, nihil obscurum aut humile cogitaturum: sed omnes curas relaturum, quò te tua tam præclara indoles, tam accurata in omni virtutum genere educatio, impellit. Quo denique te vocant maiorum tuorum exempla, & tot illustres heroum imagines, quorum nomina nulla obliterabit obliuio, memoriam nulla dies extinguet. Inter quos (si annales euolueris) inuenies, qui remp. Christianam sudore & sanguine suo non solùm defenderunt, verùm etiam eius limites magna Europę atque Asiæ parte subacta mirificè propagarunt, sublataque immanissimorum Turcarum tyrannide, ipsam Christi in terris patriam primamque sanctorum veræque religionis sedem Hierosolymam a crudelissima seruitute liberarunt. Explica totos Romanorum fastos, recense currus triũphales omnes; nihil hac lauro sublimius, nihil hac gloria speciosius reperies. Quocunque igitur oculos direxeris, siue paternam respicias originem, siue ad materna conuertaris stemmata, occurrent vbique virtutum omnium exempla immortalia; è quibus in pace iustitiam, in bello fortitudinem, in omni fortuna moderationem tibi facile erit imitari, nunc ita cursum instituere, vt directam ingressus viam ad summum decus peruenias, maiorumque tuorum ornamentu tuis exæques vel etiam exuperes. Quod quidem fiet, si tibi persuasum erit generis claritatem, opes populive studium dare quidem imperium, sed animum imperio dignum dare non posse. Dabunt haud dubio bonæ disciplinæ, atque ijs artibus munient, vt non ambitio vel auaritia, quæ sæpè iacta præclarè fundamenta virtutis subruunt, non honori inimica voluptas à recto tramite deducat. His autem vt natalium

tot

tot decora illustres, boni omnes expectant, qui remp. Christianam, cuius inter alios gubernaculis es natus, felicem & incolumem cupiunt: nosque licet inter extremos positi eorum qui tuæ dignitati, favent ad hanc palmam currenti frigidam suffundemur, plaususque passim adhortabimur. Eoque nomine Valerium tibi, vt audio, valdè familiarem mitto, nobilitate clarum auctorem nobilissimo principi, vt laudatissimis tuis inceptis gratuletur, multisque exemplis demonstret, quàm infinitis antè sæculis perenni in gloria atque æstimatione solida virtus fuerit, quibus præmijs semper comitata: quamque vbique reiecta improbitas, & quæ dedecora, quamque graues pænę Superum iudicio persequantur noxios, non solùm apud Romanos, sed etiam apud rudes barbarasque nationes, etiamsi veræ religionis lumen his nunquam prę luxisset. Hunc igitur illustrissime Princeps, tibi in Italica peregrinatione comitem esse cupio, & nostræ in te obseruantię veluti primum pignus habeas, supplex oro. Quem si serena fronte exceperis, & tibi gratum esse intellexero, omnia summa me consecutum putabo: efficiesque ne qua difficultate deinceps nostra fatiscat industria, si laboribus, quos sanè non paucos literarum prouehendarum causa sustinemus, aura tuę beneuolentię aspirare cęperit. Deum Opt. Max. interim precor, vt inter huius vitæ ambages atque pericula dirigat gressus tuos, teque felicem atque incolumem diu seruet. Bruxellæ Idib. August. Anno MDLXVI.

VALE.

VALERII MAXIMI LIBRORVM.

NOVEM CAPITA.

PRIMI LIBRI, CAP. VIII.

SECVNDI LIBRI, CAP. X.

TERTII LIBRI, CAP. VIII.

QVARTI LIBRI, CAP. VIII.

QVINTI

QVINTI LIBRI,

CAP. X.

SEXTI LIBRI,

CAP. IX.

SEPTIMI LIBRI,

CAP. VIII.

OCTAVI LIBRI,

CAP. XV.

12 Opt

NONI LIBRI,

CAP. XV.

VALERII MAXIMI EXEMPLORVM MEMORABILIVM

LIBER PRIMVS.

Ad Tiberium Cæsarem Augustum Prologus.

1 OPVLI Romani exterarumq; gentium facta simul ac dicta memoratu digna, quæ apud alios latius diffusa sunt,* quàm vt breuiter cognosci poßint, ab illustribus electa auctoribus deligere constitui: vt documenta sumere volentibus longæ inquisitionis labor absit. Nec mihi cuncta complectendi cupido inceßit: quis enim omnis æui gesta modico voluminum numero comprehenderit? Aut quis compos mentis, domesticæ peregrinæq; historiæ seriem, felici superiorum stylo conditam, vel attentiore cura, vel præstantiore facundia, traditurum se sperauerit: Te igitur huic cœpto, penes quem hominum deorumq; consensus, maris ac terræ regimen esse voluit, certißima salus Patriæ, Cæsar, innoco: cuius cælesti prouidentia virtutes, de quibus dicturus sum, benignißimè fouentur: vitia seuerißimè vindicantur. Nam si Prisci oratores ab Ioue Opt.
2 Max. benè orsi sunt, si excellentißimi vates à numine aliquo principia traxerunt: mea paruitas eò iustiùs ad fauorem tuum decurrerit, quòd cetera diuinitas opinio-
3 ne colligitur: tua præsenti fide paterno auitoq; sideri par
4 videtur: quorum eximio fulgore multum cærimonijs nostris inclytæ claritatis acceßit. Deos enim reliquos accepimus, Cæsares dedimus. Et quoniam initium à

* al. vt quàm.

Cic. Verrin. 1.

cultu deorum petere in animo est, de conditione eius summatim differam.

DE RELIGIONE, CAP. I.

OBSERVATA.

1. Ex Cic. de Aruspic. resp.

MAiores nostri statas † solẽnesq; cærimonias, Põtificum scientia; benè gerendarum rerum auctoritates, augurum obseruatione: Apollinis prædictiones, vatum libris: portentorum depulsa Etrusca disciplina explicari voluerunt. Prisco etiam instituto rebus diuinis opera datur, cùm aliquid commendandum est, precatione: cùm exposcendum, voto: cùm soluendum, gratulatione: † cũ " inquirendũ vel extis vel sortibus, impetrito: cùm solemni ritu peragendum, sacrificio. 1 2

Quo

Quo etiam ostentorum ac fulgurum denunciationes procurantur.

Tantum autem studium antiquis non solùm obseruandæ, sed etiam amplificandæ religionis fuit, vt è florentissima tum & opulentissima ciuitate, decem principum filij S.C. singulis Etruriæ populis percipiendæ sacrorum disciplinæ gratia traderentur. Cic. de diu. 1.

Ceteri quoque, quam more Græco venerari instituerant, sacerdotem à Velia, cùm id oppidum nondum Anno vrbis
ciuitatis nomen accepisset, Calcitanam peterent vel vt alij dicunt, Calliphennam: ne deæ vetusti ritus perita deesset antistes. Cuius cum in vrbe pulcherrimum tem- dclvj. Cic. pro Balbo.
3 *plum haberent, † Gracchano tumultu moniti Sibyllinis libris, vt vetustissimam Cererem placarent. Ennam (quoniam sacra eius inde orta credebant) decem viros ad eam propitiandam miserunt. Item Matri Deûm sæpe numero imperatores nostri compotes victoriarum suscepta vota Pessinuntem profecti, soluerunt.* A. V. dcxx. Cicer. Verr. 6. Cic. de arusp. respon.

Metellus verò pont. max. Postumium consulem, eundemq; flaminem Martialem, ad bellum gerendum Africam petentem, ne à sacris discederet, multa indicta, vrbem egredi passus non est: religioníque summum imperium cessit: quòd tutò se Postumius Martio certamini commissurus non videbatur, cærimonijs Martis desertis. II. A. V. dxj. Liu. 19. & 37.

Laudabile XII. fascium religiosum obsequium, laudabilior quatuor & viginti in consimili re obedientia: à Tiberio enim Graccho ad collegium augurum literæ sunt ex prouincia missæ, quibus significabat se cùm libros ad sacra populi pertinentes legeret, animaduertisse vitio tabernaculum captum, comitijs consularibus, quæ ipse fecisset, eaq; re ab auguribus ad senatum rela- III. A. V. dxcj. Cic. de Natiu. deor. 1.

 ta,

ta iussu eius C. Figulus è Gallia, Scipio Nasica è Corsica Romam redierunt, & se consulatu abdicauerunt.

A.V. dxliij. Liu. 26. A.V. dxxxij. circiter IIII. Plutar. Marcel.

Consimili ratione P. Clœlius Siculus, M. Cornelius, 4
Cethegus, & C. Claudius propter exta parùm curiosè admota aris deorum immortalium varijs temporibus, bellisq; diuersis, Flaminio abire iußi sunt, coactique etiam. At Sulpicio inter sacrificandum apex è capite prolapsus sacerdotium abstulit.

V. A.V. dxxxij.

Occentus autem Soricis auditus Fabio Max. dictaturam, C. Flaminio magisterium equitum deponendi causam præbuit.

Plutar. Marcel. VI. A.V. dxlvij. Liu. 28.

Adijciendum his, quod P. Licinio pontifici max. virgo vestalis, quia quadam nocte parum diligens æterni ignis custos fuisset, digna visa est quæ flagro * admoueretur.

* al. admoneretur.

Maxima verò virginis Æmiliæ discipulam, extin- 5
cto igne, tutam ab omni reprehensione Vestæ numen
præstitit, quæ adorante, cùm carbasum, quam optimam 6
habebat, foculo imposuisset, subitò ignis emicuit.

VII. Dion. Halic. antiq. 2

Non mirum igitur, si pro eo imperio augendo, custodiendoq; pertinax deorum indulgẽtia semper excubuit, quòd tam scrupulosa cura, paruula quoque momenta religionis, examinare videtur: quia nunquam remotos ab exactißimo cultu cærimoniarũ oculos habuisse nostra ciuitas existimãda est.

VIII. A.V. dxlv. Liu. 27. Plutarc in vita.

In qua cum Marcellus quintum consulatum gerens templum Honori & Virtuti, Clastidio priùs, deinde Syracusis potitus, nuncupatis votis debitum consecrare vellet, à collegio pontificum impeditus est, negante vnam cellam duobus dijs rectè dicari. Futurũ enim, si quid prodigij in ea accidisset, ne dignosceretur, vtri rem diuinam fieri oporteret: nec duobus nisi certis dijs vna sacrificari solere. Ea pontificum admo-

nitione

nitione effectum est, vt Marcellus separatis ædibus, Ho-
noris, ac Virtutis simulacra statueret. Neque aut colle-
gio pontificum auctoritas amplissimi viri, aut Marcel-
lo adiectio impensæ impedimento fuit, quominus reli-
gionibus suus tenor suaq; obseruatio redderetur.

Obruitur tot etiam illustribus consularibus L. Fu- IX.
rius Bibaculus, exemplíque locum vix post Marcellum A. V. dxvi.
inuenit. Sed pij simul ac religiosi animi laude fraudan- Lactan.
dus non est: qui prætor à patre suo Collegij Saliorum diu. in-
magistro iussus, sex lictoribus præcedentibus, arma an- stitut. 1. cap. 21.
cilia tulit: quamuis vacationem huius officij honoris be-
neficio haberet: Omnia namq; post religionem ponenda
semper nostra ciuitas duxit, etiam in quibus summæ
maiestatis conspici decus voluit. Quapropter non dubi-
7 *tauerunt sacris imperia *seruire: ita se humanarum* * al. de-
*rerum *futura regimen existimantia, si diuinæ poten-* seruire. *al. vel-
tiæ benè atque constanter fuissent famulata. ut curã

Quod animi iudicium in priuatorum quoque pecto- gerere.
ribus versatum est. Vrbe enim à Gallis capta, cum Fla- X. A. V.
men Quirinalis virginesq; Vestales sacra onera partito ccclxiii.
ferrent easq; pontem Sublicium transgressas, & cliuũ, Liu. 5.
*qui ducit ad ianiculum descendere incipientes, L.*Al-* Flor. 1.
uanius plaustro coniugem & liberos vehens aspexisset, cap. 13. *al. Al-
propior publicæ religioni, quàm priuatæ charitati, suis binius.
vt plaustro descenderent, imperauit: atque in id virgines
8 *& sacra imposita, omisso cœpto itinere, Cære in oppidũ*
peruexit: Vbi cum summa veneratione recepta, grata
memoria, ad hoc vsq; tempus hospitalem humanitatem
testantur. Inde enim institutum est, sacras cærimonias
vocari, quia Cæretani ea infracto Reip. statu, perinde
ac florente, coluerunt. Quare agreste illud & sordidum
plaustrum, tempestiuè capax cuiuslibet Fulgentissimi

triumphalis currus, vel æquauerit gloriam, vel ante-cesserit.

XI. A.V. cclxiij. Liu. 5.

Eadem republica tempestate † C. Fabius Dorso me- 9
morabile exemplum seruatæ religionis dedit. Namque
Gallis Capitolium obsidentibus † ne statum Fabiæ gētis 10
sacrificium interrumperetur, Gabino ritu cinctus ma-
nibus humerísque sacra gerens, per medias hostium sta-
tiones in Quirinalem collem peruenit: vbi omnibus solē-
*ni more peractis, in Capitolium * post diuinam venera-*
tionem, victricium armorum perinde ac victor rediit.

* al. propter.

XII. A.V. dlxxij. Liu. 40. Plin. l. 13. cap. 13. Plutar. in Numa.

Magna conseruandæ religionis etiam P. Cornelio, &
Bæbio Pamphilo coss. *apud maiores nostros acta*
cura est. Siquidem in agro L. Petilij scribæ sub Ianiculo
cultoribus terram altius versantibus duabus arcis la-
pideis repertis, quarum in altera scriptura indicabat
*corpus *† Numæ Pompilii Pomponis filij fuisse: in altera* 11
libri reconditi erant, Latini septem de iure Pontificum,
totidemq; Græci de disciplina sapientiæ: Latinos magna
*diligentia * asseruandos curauerunt: Græcos, quia ali-*
qua ex parte ad soluendam religionem pertinere exi-
stimabantur, L. Petillius prætor vrbanus ex auctoritate
Senatus per Victimarios igne facto, in conspectu populi
cremauit. Noluerunt enim prisci viri quicquam in hac
asseruari ciuitate, quo animi hominum à Deorum cul-
tu auocarentur.

* al Numa Pōponij
* al obseruandos.

XIII. M. Atilium vocat Dion l. 4. Sed patricius esse debet, eodem teste.

Tarquinius autem rex M. Tullium Duumuirum,
quòd librum secreta ciuilium sacrorum continentem,
custodiæ suæ commissum curruptus Petronio Sabino de-
scribendum dedisset, culeo insutum in mare abiici ius-
sit † Idq; supplicii genus multo post parricidis lege irro- 12
gatum est. Iustissimè quidem, quia pari vindicta pa-
rentum ac deorum violatio expianda est.

Sed

Sed in his quæ custodiam religionis attinent, nescio A.V.
an omnes M. Atilius regulus præcesserit, qui ex victore dcliij.
speciosissimo, insidijs Asdrubalis, & Xanthippi Lacedæ- Plutar. Rhet.
monij ducis ad miserabilem captiui fortunam deductus ad He-
ac missus ad S.P.Q.R. legatus, vt ex se & vno, & se renniũ.
ne, complures Pœnorum iuuenes pensarentur: in con- XIIII. A.V.
trarium dato consilio. Carthaginem repetiit: non i- cdxcviii
gnarus ad quam crudeles, quamq; etiam meritò sibi in- Polyb. & alii.
13 *festos * deos reuerteretur. † Verùm his iurauerat, si* A.V.
captiui eorum redditi non forent, ad eos se reditu- diij.
rum. Potuerunt profectò dij immortales efferatam Cic. of-
mitigare sæuitiam: ceterum quò clarior esset Atilij fic. 3. * al. ho
gloria, Carthaginenses moribus suis vti passi sunt: stes.
tertio Punico bello religiosissimi spiritus tam crude-
liter vexati vrbis eorum interitu iusta exacturi pia-
cula.

Quanto nostræ ciuitatis senatus venerabilior in XV.
Deos? Qui post Cannensem cladem detegit ne matro- A.V.
næ vltra trigesimum diem luctus suos extenderent, vti dxvxvii
ab his sacra Cereris peragi possent: quia maiore penè Liu. 22.
14 *† Romanorum virorum parte, in execrabili ac diro solo*
iacente, nullius penates mœroris expertes erant. Itaque
matres ac filiæ, coniugesq; & sorores, nuper infecto-
rum abstersis lacrymis, depositisq; doloris insignibus, cã-
didam induere vestem, & aris dare thura coactæ sunt:
Qua quidem constantia obtinendæ religionis, magnus
cælestibus iniectus est rubor vlterius aduersus eam sæ-
uiendi gentem, quæ ne iniuriarum quidem acerbitatẽ
ab eorum cultu absterreri potuerat.

NEGLECTA.

15 † CREDITVM *est Varronem consulem apud* XVI.
Cannas cum Carthaginiensibus tam infeliciter di

A.V. dxxxiij. Lact. instit. diuin. lib. 2.

micasse ob iram Iunonis: quòd cùm ludos Circenses ædilis faceret, in Iouis Opt. Max. templo, eximia facie puerum histrionem ad excubias tenendas posuisset: quod factum post aliquot annos memoria repetitum, sacrificijs expiatum est.

XVII. A.V. cdxlj. Liu. 9.

Hercules quoque, detractæ religionis suæ, & grauem & manifestam pœnam exegisse traditur. Nam cum Potitij sacrorum eius ritum (quem pro dono genti eorum ab ipso assignatum, velut hæreditarium obtinuerant auctore Appio Censore, ad humile seruorum ministerium transtulissent: omnes qui erant numero super XXX. puberes, intra annum extincti sunt nomenq; Potitium in duodecim familias diuisum propè interijt. Appius verò luminibus captus est.

XVIII. A.V. dcvij. Appian Punic. Pausan. Phoc. Iust. 24

Acer etiam sui numinis vindex Apollo qui Carthagine à Romanis oppressa, veste aurea nudatus id egit, vt sacrilegæ manus inter fragmenta eius abscissæ inuenirentur. 16 *Brennus Gallorum dux Delphis Apollinis templum ingressus, Dei voluntate in se manus vertit.*

XIX. A.V. dccxxiij. Dion. hist. 51.

Nec minus efficax vltor contemptæ religionis filius quoq; eius Æsculapius, qui consecratum templo suo lu- 17 *cum à Turullio præfecto Antonij ad naues ei faciendas, magna ex parte succisum dolens, inter ipsum nefarium ministerium deuictis partibus Antonij, imperio Cæsaris destinatum morti Turullium, manifestis numinis sui viribus eum in lucum quem violauerat, traxit: effecitq; Deus, vt ibi potissimùm à militibus Cæsarianis occisus, eodem exitio, & euersis iam arboribus pœnas lueret, & adhuc* superantibus impunitatem consimilis iniuriæ pareret, suamq; venerationem, quam apud colentes maximam semper habuerat, multiplicaret.*

* al. superstitibus.

XX. *Q. autem Fuluius Flaccus impune non tulit, quòd in*

censura

censura tegulas marmoreas ex Iunonis Laciniæ templo A.V.
in ædem Fortunæ Equestris quàm Romæ faciebat trãs- dlxxix.
tulit. Negatur enim post hoc factum, mente constitisse: Liu.49.
quin etiam per summam ægritudinem animi expira-
uit, cùm ex duobus filijs, in Illyrico militantibus, alte-
18 *rum decessisse, alterum grauiter audisset affectum. Cuius*
19 **casu motus senatus, tegulas illico reportandas curauit:* *al. causa.
decretiq; circumspectissima sanctione impium opus cen-
soris retexuit.

Tam me herculè quàm Q. Pleminij legati Scipionis XXI.
in thesauro Proserpinæ spoliando sceleratam auaritiam A.V. dxlix.
iusta animaduersione vindicauit. cùm enim vinctum Liu.29.
20 *Romam protrahi iussisset, is ante causæ dictionem in* & 34.
*carcere teterrimo genere * morbi consumptus est: pecu-* *al. mortis.
niam Dea eiusdem senatus imperio, & quidem sum-
mam duplicando recuperauit.

EXTERNA EXEMPLA OBSERVATÆ VEL NEGLECTÆ RELIGIONIS.

21 *Quod quidem ad Pleminij facinus pertinuit, benè à* XXII.
patribus conscriptis vindicatum est. Quod ad violentas A.V. cdlxxviij.
regis Pyrrhi sordeis attinuerat, seipsam potenter atque Liu 29.
efficaciter Dea defendit. Coactis enim Locrensibus ex
thesauro eius, magnam illi pecuniam dare: cùm onu-
stus nefaria præda nauigaret, vi subitæ tempestatis to-
ta cum classe vicinis Deæ littoribus illisus est: in quibus
pecunia incolumis reperta, sanctißimi thesauri custodiæ
restituta est.

22 *At non similiter Massanissa rex; cuius cùm præfectus* I.
*classis Melitam appulisset, * éque fano Iunonis denteis* Ex Cic. Verr.6.
eburneos eximiæ magnitudinis sublatos, ad eum pro do- *al. & æquè ex.
no attulisset: vt comperit vnde aduecti essent, quinque-
remi reportandos Melitam, inq; templo Iunonis collo-

candos curauit, insculptos gentis suæ literis, significantibus regem ignorantem eos accepisse & libenter Deæ
II. *reddidisse factum Massanisæ plus animo quam Punico* 23 *sanguini conueniens: quanquam quid attinet mores natione* * *pendi? in media barbaria ortus sacrilegium rescidit alienum.*

* perpendi.

III. Ex Cic. de nat. deor. l. 3. Aelian. histor. Var. l. 1

Syracusis Dionysius genitus, tot sacrilega sua quot iam recognoscimus, iocosis dictis prosequi voluptatis loco duxit: fano enim Proserpinæ spoliato Locris, cùm per altum secundo vento classe veheretur ridens amicis, Videtisne, ait, quam bona nauigatio ab ipsis diis immortalibus sacrilegis tribuatur? Detracto etiam Ioui Olympio magni ponderis aureo amiculo, quo eum tyrannus * *Hiero è manubijs Carthaginensium ornauerat, iniectoque ei laneo pallio, dixit, æstate graue amiculum aureum esse hieme frigidum: laneum autem ad vtrunque tempus anni aptius. Idem Epidauri Aesculapio barbam auream demi iussit: † quòd affirmaret, non* 24 *conuenire patrem Apollinem imberbem, ipsum barbatum conspici.* † *Idem mensas argenteas atque aureas è* 25 *fanis sustulit: quodque in his more Græciæ scriptum erat, bonorum deorum eas esse, vti se bonitate prædicauit. Idem victorias aureas, pateras, & coronas, quæ simulacrorum porrectis manibus sustinebantur, tollebat, & eas se accipere, non auferre, dicebat perquam stultum esse argumentando, à quibus bona precamur, ab his porrigẽtibus nolle sumere. Qui tametsi debita supplicia non exsoluit, dedecore tamen filij, mortuus pœnas rependit, quas viuus effugerat.* LENTO *enim gradu ad vindictam sui diuina procedit ira, tarditatemque supplicij grauitate compensat.*

*al. Gelo.

pecunia ex spolijs conflata A. Gell. noct. Att. lib 13 c. 23

Vide Iustin. l. 20. fine.

IIII. *In quam ne incideret Thymasitheus Liparitanorum princeps*

26 *princeps, † consilio sibi pariter, atque vniuersæ patriæ,* A.V.
vtili prouidit exemplo: Excepta namque in freto à ccclix.
ciuibus suis piraticam exercentibus magni ponderis au- Liu.5.
rea cratera, incitatoque ad eam partiendam populo, vt Plutar.
comperit à Romanis Pythio Apollini decimarum no- Camil.
mine dicatam, manibus venundantium ereptam Deo v. Lactan.
Delphos perferendam curauit. Instit.l. 2.c.8.

Milesia Ceres. Mileto ab Alexandro capta, milites, vi.
qui templum spoliaturi irruperant, flamma obiecta Herod.
priuauit oculis. 7. vii.

27 *† Persæ mille nauium numero Delum compulsi, tem-* Cic. de
plo Apollinis irreligiosas potiùs manus quàm rapaces Nat. Deor. 1
adhibuerunt. Illustr.

Athenienses Diagoram philosophum pepulerunt, quia Suid.
scribere ausus fuerat, primum ignorare se, an dij essent: Aelian.
deinde si sint, quales sint. Iidem Socratem damnaue- Variæ Hist. 2.
runt, quòd nouam religionem introducere videbatur. Plato.
Iidem Phidiam tulerunt, quamdiu is marmore potius
quàm ebore Mineruam fieri debere dicebat, quod diu-
tius nitor esset mansurus: sed vt adiecit, & vilius, tacere
iusserunt.

28 *Diomedon, vnus ex decem ducibus, † qui Arginusæ* viii.
eadem pugna Atheniensibus victoriam, sibi verò dam- Vide l.
29 *natione pepererunt: † cùm iam ad immeritum suppli-* 3.ca. 8. de con-
ciũ duceretur, nihil aliud locutus est, quàm vt vota pro stantia
incolumitate exercitus ab ipso nuncupata soluerentur. Socrat.

DE SIMVLATA RELIGIONE

CAP. II.

A ROMANIS.	AB EXTERNIS.
1 Numa Pompilio rege.	1 Minoë Cretensiũ rege.
2 P. Scip. Afric. maiore.	2 Pisistrato Atheniensi.
3 L. Cornelio Sulla.	3 Lycurgo Spartano.
4 Q. Sertorio.	4 Zaleuco Locrensi.

NVMA

I. A.V. xxxix. circiter Lin.1. Plutar.

NVMA Pompilius, vt populum Romanum sacris obligaret, volebat videri sibi cum dea AEgeria congressus esse nocturnos: eiusq; monitu accepta dijs immortalibus sacra instituere. 1

Dion. & alij. II. A.V. dxlij.

Scipio Africanus non ante ad negotia publica, vel priuata ibat, quàm in cella Iouis Capitolini moratus esset: & ideo Ioue genitus credebatur.

Liu.26. Quin.2 cap.4.

L. Sulla, quoties prœlium committere destinabat, paruum Apollinis signum Delphis sublatũ, in conspectu militum complexus, orabat vti promissa maturaret.

III. A.V. dclxxj. Plutar.

Q. Sertorius per asperos Lusitaniæ colles ceruam albam trahebat: ab ea se, quænam aut agenda, aut vitanda essent, prædicans admoneri.

EXTERNA.

Front.1 cap.11. IIII. A.V. dclxxiij. Plutar.

Minos Cretensium Rex nono quoque anno in quoddam prælaltum, & vetusta religione consecratum specus secedere solebat: & in eo moratus tanquam à Ioue, quo se ortum ferebat, traditas sibi leges prærogabat.

Front. I. Plato in Minoë. II. Hero.1 *al. Ero

Pisistratus in recuperanda tyrannide, quam amiserat, simulatione reducentis se in arcem Mineruæ est vsus: cum per ostentationem ignotæ mulieris, quæ *Phya vocabatur, formatæ ad habitum Deæ, Athenienses deciperet.

III. Hero.1

Lycurgus consilio Apollinis grauissimæ Lacedæmoniorum ciuitati leges compositas ferre se persuasit.

Plutar. IIII Suidas, & Cic. de leg.2 Aelian. Varr. hist.2.

Zaleucus sub nomine Mineruæ apud Locrenses prudentissimus habitus est.

DE PEREGRINA RELIGIONE REIECTA. CAP. III.

1 A senatu Romano.
2 A C. Cornelio Prætore.
3 A L. Aemilio Paulo, cos.

BACCHANALIVM sacrorum mos nouus 1

institutus

institutus, cum ad perniciosam vesaniam iretur, sublatus est. A.V. dlxvij. Liu. 39.

Lutatius, qui primum punicum bellum confecit, à senatu prohibitus est sortes Fortunæ Prænestinæ adire. Auspiciis enim patriis, non alienigenis, remp. administrari oportere iudicabant. A.V. dxj.

C. Cornelius Hispallus prætor peregrinus M. Popillio Lænate, Cn. Calpurnio COSS. *edicto Chaldæos intra decimum diem abire ex vrbe atque Italia iußit; leuibus & ineptis ingeniis, fallaci siderum interpretatione, quæstuosam mendaciis suis caliginem *iniicientes.* II. A.V. dcxiv. *alias nutrientes.

2 *Idem, qui Sabazij Iouis cultu simulato mores Romanos inficere conati sunt, domos suas repetere coëgit.*

L. Aemilius Paulus consul, cùm senatus Isidis & Serapis fana diruenda censuisset, eaq; nemo opificum attingere auderet; posita prætexta securim arripuit, templique eius foribus inflixit. III. A.V. dxxxiv.

DE AVSPICIIS.

CAP. IIII.

QVAE CEPERE Romani.

1 Atius Nauus Augur.
2 Ti. Gracchus. Ti. F. trib. plebis.
3 P. Claudius Pulcher, & L. Iunius Pullus COSS.
4 L. Metellus pont. max.
5 M. Tullius Cicero.
6 M. Iunius Brutus proc.

EXTERNI.

1 Alexander Magnus.
2 Deiotarus rex.

1 *L. Tarquinius Rex centuriis equitum, quas Romulus* I.
2 *auspicato conscripserat, alias adiicere cupiens; cùm ab* A.V. cxl.
Atio Nauo augure prohiberetur, offensus interrogauit, circiter.
3 *Possetne fieri, quod ipse mente conceperat. Posse fieri dicente: iußit nouacula cotem discindi. Qua Atius allata, administrato incredibili facto, effectum suæ professionis oculis regis subiecit.* Liu. 1. Cicer. diu. 1.

Ti.

II. Ti. Gracchus cùm ad res nouas pararetur, auspicia
A.V dcxx. domi prima luce petijt: quæ illi per quam tristia respon-
Plutar, derunt. Nam ianua egressus, ita pedem offendit vt digi-
in vita. tus ei decuteretur, tres deinde corui in eum aduersum
occinentes †partem tegulæ decussam ante ipsum propu- 4
lerunt, quibus omnibus contemptis, à Scipione Nasica
pontifice maximo decussus Capitolio fragmento subsel-
lij ictus procubuit.

III. P. Claudius bello Punico primo, cùm prœlium naua-
A.V. le committere vellet, auspiciáque more maiorum pe-
d.iiii. Poly.1. tijsset, & pullarius non exire cauea pullos nuntiasset,
Cic.diu abijci eos in mare iussit, dicens; quia esse nolunt, bibant.
1. & 1. Et L. Iunius P. Claudii collega, neglectu auspicijs, †clas- 5
& de sem tempestate amisit. Quorum ille populi iudicio con-
natura cidit, damnationisque hic ignominiam voluntaria morte
deor. 2. præuenit.

IIII. Cùm Metellus pontifex maximus Tusculanum pe-
A. V. teret, corui duo in os eius aduersum velut iter impedien-
dxii. tes aduolauerunt: vixque extuderunt, vt domum rediret.
Liu. 19. Insequente noctu ædes Vestæ arsit; quo incendio,
Dio, 3. Metellus inter ipsos ignes raptum Palladium incolume
seruauit.

V. M. Ciceroni mors imminens auspicio prædicta est,
A.V. cùm enim in villa Caietana esset, coruus in conspectu
dccx. eius horologij ferrum loco motum excussit, & protinus
Plutar. ad ipsum tetendit, ac laciniam togæ eò vsque morsu te-
Appia. nuit, donec seruus ad occidendum eum milites venisse
ciuil. 1. nunciaret.

VI. M. Brutus cùm reliquias exercitus sui aduersus Cæ-
A.V. sarem & Antonium eduxisset, duæ aquilæ ex diuersis
dccxi. castris aduolauerunt; & edita inter se pugna, ea quæ à
Plutar. Dion. lib. 47. parte Bruti fuerat, malè multata fugit.

EXTERNA.

EXTERNA.

Cùm Rex Alexander vrbem in Aegypto constituere I.
6 vellet, architectus Dinocratres cum cretam non habe- A.V.
ret polentáque futuræ vrbis lineamenta duxisset, in cdxx.
gens auium multitudo proximo lacu emersa polentam Plutar.
depasta est: quod sacerdotes Aegyptiorum interpretati Curt.4.
sunt, aduenarum frequentiæ alimentis suffecturam vrbem.

Deiotaro verò regi omnia ferè auspicato gerenti II.
salutaris aquilæ conspectus fuit: qua visa, abstinuit A.V.
se ab eius tecti vsu, quod nocte insequenti, ruina solo dcc. circiter.
æquatum est. Cic diuin.1. & 2.

DE OMINIBVS. CAP. V.

QVAE ACCEPERE ROMANI.

1 Patres conscripti.
2 M Furius Camillus dictator.
3 L. Aemilius Metelli.
4 Cæcilia Metelli.
5 C. Marius exul.
6 Cn. Pompeius Magnus procos.
7 M. Brutus procos.
8 C Cassius procos.
9 Q. Petilius cos.

EXTERNI.

1 Prienenses.
2 Apolloniatæ.

OMNIVM etiam obseruatio contactu aliquo religionis innexa est: quoniam non fortuito motu, sed diuina prouidentia, constare creditur.

1 Quæ effecit, vt †Vrbe à Gallis disiecta, deliberantibus I.
P. C. vtrùm Veios migrarent, an sua mœnia restitue- A.V.
rent, fortè eo tempore, è præsidio cohortibus redeunti- ccclxiij.
bus centurio in Comitio exclamaret, Signifer statue si- Liu.5.
gnum, hic optimè manebimus. Ea enim voce audita, senatus se accipere omen respondit, euestigióque Veios transeundi consilium omisit. Quàm paucis verbis de domicilio futuri summi imperij confirmata est conditio!
2 †credo indignum dijs existimantibus, prosperis auspicijs

Romanum

Romanum nomen ortum, Veientanæ vrbis appellatione mutari: inclytaq; victoriæ decus modo abiectæ Vrbis ruinis infundi.

II. *Huius tam præclari operis auctor* Camillus: *cùm es-*
A V. *set precatus, vt si cui deorum nimia felicitas populi*
cclvii. *Rom. videretur, eius inuidia, suo aliquo incommodo sa-*
Liu. 5. *tiaretur, subito lapsu decidit: quod omen ad damna-*
Plutar. *tionem, qua postea oppressus est, pertinuisse visum est. Meritò autem de laude inter se, victoria, & pia precatio amplissimi viri certauerunt: æquè enim virtutis est & bona patriæ auxisse, & mala in se transferri voluisse.*

III. *Quid illud, quod L. Paullo consuli euenit, quàm me-*
A. V. *morabile? cùm ei sorte euenisset, vt bellum cum rege*
dxxcv. *Perse gereret, & domum è curia regressus, filiolam suam*
Cicer. *nomine Tertiam, quæ tum erat admodum paruula, o-*
diuin. 1 *sculatus, tristem animaduerteret: interrogauit, quid ità*
Plutar. *eo vultu esset, quæ respondit, Persam perisse. decesserat autem catellus, quem puella in delicijs habuerat, nomi-*
*al. ex- *ne Persa: Arripuit igitur omen Paullus,* éque fortuito*
que. *dicto, quasi spem certam clarissimi triumphi animo præsumpsit.*

IIII. *At Cæcilia Metelli, dum sororis filiæ, adultæ ætatis* 3
A. V *virgini, more prisco, nocte concubia nuptialia petit, o-*
dcxxij. *men ipsa fecit. Nam cùm in sacello quodam, eius rei*
circiter
Cicer. *gratia, aliquandiu persedisset, nec vlla vox proposito*
diuin 1. *congruens esset audita; fessa longa standi mora puella, rogauit materteram, *vt sibi paulisper locum residendi*
*al. *accommodaret: cui illa, Ego verò inquit, libenter tibi **
meam *mea sede cedo. Quod dictum, ab indulgentia profectum,*
sedem. *ad certi ominis processit euentum: quoniam Metellus non ita multo post, mortua Cæcilia, virginem, de qua loquor in matrimonium duxit.*

C. autem

C. autem Mario obseruatio omnis proculdubio saluti fuit quo tempore hostis à senatu iudicatus, in domum Fanniæ Minturnis custodiæ causa deductus est: animaduertit enim asellum, cùm ei pabulum obijceretur, neglecto eo, ad aquam procurrentem: Quo spectaculo, deorum prouidentia quod sequeretur, oblatum ratus, alioquin etiam interpretandarum religionum peritissimus, à multitudine, quæ ad opem illi ferendam confluxerat, impetrauit vt ad mare perduceretur: Ac protinus nauiculam conscendit: eaq; in Africam peruectus, arma Sullæ victricia effugit. V. A. V. dclxv. Plutar.

Pompeius verò Magnus in acie Pharsalica victus à Cæsare, fuga quærens salutē, cursu in insulam Cyprum (vt aliquid in ea virium contraheret) classem direxit: appellensq; ad oppidum Paphum, conspexit in littore speciosum ædificium: gubernatorémque interrogauit, quod ei nomen esset: qui respondit κακοβασιλία *vocari: quæ vox spem eius, quantulacunque restabat, comminuit. Neque id dissimulanter tulit, auertit enim oculos ab illis tectis; ac dolorem, quem ex diro omine conceperat, gemitú patefecit.* VI. A. V. dccxv.

M. etiam Bruti dignus, admisso parricidio, euentus omine designatus est: Siquidem post illud nefariū opus, natalem suum celebrans cùm Græcum versum expromere vellet, ad illud potissimum Homericum referendum animo tetendit. VII. A. V. dccx. Plutar. Iliad. π.

Ἀλλά με μοῖρ' ὀλοὴ καὶ λητοῦς ἔκτανεν υἱός. Vide Dion. 47.

Qui deus Philippensi acie, à Cæsare & Antonio signo datus, in eum tela conuertit. VIII.

Consentaneo vocis iactu C. Cassij aurem fortuna peruellit: quem orantibus Rhodijs, ne ab eo cunctis deorum simulacris spoliarentur, Solem à se relinqui respon- A. V. dccx. Dion. lib. 47.

dere voluit: vt rapacißimi victoris insolentiam, dicti tumore pertraheret, abiectumq; Macedonica pugna, non effigiem Solis, quam tantummodo supplicibus cesserat, sed ipsum † Solem re vera relinquere cogeret. 4

IX. A.V. dlxxvij. Liu.41. Fronti. Stratag. 4, ca. 2. *Annotatu dignum illud quoque omen, sub quo Petillius consul in Liguria bellum gerens occidit. Nam cum, montem, cui Leto cognomen erat, oppugnaret: interq; adhortationem militum dixisset, Hodie ego Letum vtique capiam: inconsiderantiùs præliando, fortuitum iactum vocis leto suo confirmauit.*

EXTERNA.

I. *Adijci nostris duo eiusdem generis alienigena exempla non absurdè possunt. Samij, Prienensibus auxilium aduersus Caras implorantibus, † arrogantia instincti,* 5 *pro classe & exercitu cymbulam eis derisus gratia miserunt. Quam illi velut diuinitus datum præsidium interpretati, libenter acceptam, vera fatorum prædictione, victoria ducem habuerunt.*

II. *Neque Apolloniatæ quidem pœnitentiam egerunt, quòd cùm bello Illyrico preßi, Epidamnios, vt sibi opem ferrent, orassent, atque illi flumen vicinum mœnibus suis nomine † Aeantem in adiutorium se mittere* 6 *dixissent. Accipimus quod datur, responderunt, eiq; primum in acie locum, perindè ac duci, assignauerunt. Ex insperato enim superatis hostibus, † successum suum in* 7 *omen acceptum referentes, ex tunc AEanti vt Deo immolauerunt, & deinceps in omnibus prœlijs vti ducem constituerunt.*

Vide Strabonem 7. Plin.l.3 cap. 23.

DE PRODIGIIS,

CAP. VI.

QVAE EVENERE ROMANIS.
1 Ser. Tullio regi.
2 L. Marcio centurioni.
3 Populo Rom. ac Veientibus.

4 L. Sullæ

4 L. Sullæ procos.	11 M. Licinio Crasso procos.
5 Populo Roman. diuersis temporibus.	12 Cn. Pompeio Magno procos.
6 C. Flaminio cos.	13 C. Iulio Cæsari dict.
7 C. Hostilio Mancino cos.	EXTERNIS.
8 Ti. Graccho procos.	1 Xerxi Persarum regi.
9 M. Claudio Marcello, cos v.	2 Midæ Phrygum regi infanti.
10 Cn. Octauio cos.	3 Platoni Philos. infanti.

1 PRODIGIORVM *quoque † quæ aut secunda aut aduersa acciderũt, debita proposito nostro relatio est.* I. A.V cl. circiter.

Ser. Tullio etiam tum puerulo dormienti, circa caput flammam emicuisse domestici oculi annotauerunt. Quod prodigium Prisci Tarquinii regis vxor Tanaquil Liu. 1. Dion. 3.
2 *admirata, † Seruium serua natum in modum filij educauit & ad regium fastigium euexit.*

AEquè felicis euentus illa flamma quæ ex L. Marcij ducis duorum exercituum quos interitus P. & Cn. Scipionum in Hispania debilitauerat, capite concionantis eluxit. Namq; eius aspectu pauidi adhuc milites, pristinam recuperare fortitudinem admoniti, octo & triginta millibus hostium cæsis magnoq; numero in potestatem redacto, bina castra Punicis opibus referta ceperunt. II. A. V. dxlj. Liu. 25. Polyb. Vide l. 8. c. 26.

*Item cùm bello acri & diutino Veientes à Romanis intra mœnia compulsi capi non possent, eaq; mora non minus obsidentibus, quàm obsessis intolerabilis videretur, exoptatæ victoriæ iter miro prodigio dij immortales patefecerũt. Subitò enim Albanus lacus, neque cælestibus imbribus auctus neque inundatione vllius amnis adiutus solitum stagni modum excessit: cuius rei explorandæ gratia, legati ad Delphicum *oraculum missi retulerunt præcipi sortibus, vt aquã lacus eius emissam per* III. A. V. cccl vj. Liu. 5. Plutar. Camil.

* al. Apollinẽ.

agros diffunderent: sic enim Veios in potestatem populi
Romani venturos. Quod prius quàm legati renuncia-
rent, aruspex Veientium à milite nostro (quia domestici
interpretes deerant) raptus & in castra perlatus futu-
rum dixerat. Ergo senatus duplici prædictione monitus
eodem penè tempore & religioni paruit, & hostium
vrbe potitus est.

IIII. *Nec parum prosperi successus est, quod sequitur. L.*
A.V. *Sulla procos. sociali bello cùm in agro Nolano ante*
dclxiv. Cicer. *prætorium immolaret, subitò † ab ima parte aræ prola-* 3
diuin.1 *psam anguem prospexit. Qua visa; Postumi aruspicis*
Ex hist. *hortatu continuò exercitum in expeditionem eduxit, ac*
L. Sull. lib. *fortissima Samnitũ castra cepit. Quæ victoria futuræ e-*
ius amplissimæ potentiæ gradus & fundamentũ extitit.

V. *Præcipuæ admirationis etiam illa prodigia, quæ P.*
A.V. *Volumnio, Ser. Sulpicio* COSS. *in Vrbe nostra inter*
ccxcij. *initia motusq; bellorum acciderunt. Bos namque mu-*
Liu.3. Dio.10 *gitu in sermonem humanum conuerso, nouitate mon-*
Plin. 2. *stri, audientium animos exterruit. † Carnis quoque in* 4
cap.56. *modum nimbi dissipatæ partes ceciderunt: quarum ma-*
A.V. dxxxvj. *iorem numerum præpetes diripuerunt aues, reliquum*
Liu.21. *humi per aliquot dies, neque odore tetro, neque deformi*
A.V. *aspectu mutatum iacuit.*
dxliv. Liu.27. *Eiusdem generis monstra alio tumultu credita*
A.V. *sunt: † infantem semestrem in foro boario triumphum* 5
dxxxvj *proclamasse. Alium cum elephantino capite natum.*
Liu.21. & 22. *In Piceno lapidibus pluisse. In Gallia lupum vigili è*
Plutar. *vagina gladium abstulisse. In Sicilia scuta duo sangui-*
Fabio. *nem sudasse. † Etiam metentibus apud Antium cruen-* 6
*al Cæ *tas spicas in corbem decidisse.* * *Cerites aquas sanguine*
reto. *mistas fluxisse. Bello etiam Punico secundo constitit Cn.*
Domitio bouem dixisse, Caue tibi Roma.

C. autem

C. autem Flaminius cùm inauſpicato conſul creatus, apud Lacum Traſimenum, cum Annibale conflicturus conuelli ſigna iuberet, lapſo equo, ſuper caput eius humi proſtratus eſt; nihilq́; eo prodigio inhibitus ſigniferis negantibus ſigna moueri ſua ſede poſſe; Malum, ni ea continuò effodiſſent, minatus eſt. Verùm huius temeritatis, vtinam ſua tantum, non etiam Pop. Rom. maxima clade pœnas pependiſſet! In ea namque acie XV. Millia Romanorum cæſa, VI. millia capta, X. millia fugata ſunt. Conſulis obtruncati corpus ad funerandum ab Annibale quæſitum eſt: qui quantum in ipſo fuerat, Romanum ſepelierat imperium. VI. A. V. dxxvj. Liu. 22. Plutar. Fabio.

Flaminij autem præcipitem Audaciam C. Hoſtilius Mancinus veſana perſeuerantia ſubſequitur: cui conſuli in Hiſpaniam ituro hæc prodigia acciderunt: † Cùm Lauinij ſacrificium facere vellet, pulli cauea emiſſi in proximam ſiluam fugerunt, ſummaq́; diligentia quæſiti reperiri nequiuerunt. Cúmque ab Herculis portu, quo pedibus peruenerat, nauem conſcenderet, talis vox ſine vllo auctore ad aures eius peruenit, Mancine mane. Qua territus, cùm itinere conuerſo Genuam petiſſet, & ibi ſcapham eſſet ingreſſus, anguis eximiæ magnitudinis viſus è conſpectu abijt. Ergo numerum prodigiorum numero calamitatum æquauit, infelici pugna, turpi fœdere, deditione funeſta. VII. A. V. dxcvj. Liu 55. Iul. Obſeq.

Minus miram in homine parum conſiderato temeritatem Ti. Gracchi grauiſſimi ciuis triſtis exitus, & prodigio denunciatus, nec euitatus conſilio, facit. Procos. enim cùm in Lucanis ſacrificaret, angues duo ex occulto prolapſi, repentè hoſtiæ, quã immolauerat, adeſo iecinore, in eaſdem Latebras ſe retulerunt. Ob id deinde factum inſtaurato ſacrificio, idem prodigij euenit. VIII. A. V. dxli. Liu. 55.

Tertia quoque cæsa victima, diligentiúsque asseruatis extis, neque allapsus serpentum arceri neque fuga impediri potuit. Quod quamuis aruspices ad salutem Imperatoris pertinere dixissent, Gracchus tamen non cauit, ne perfidi hospitis sui Flauij insidijs, in eum locum deductus in quo Pœnorum dux Mago cum armata manu delituerat, inermis occideretur.

IX. A.V. dxxxix Liu. 3. Plutar. A.V. dxlv Liu. 27 Plutar.

Et consulatus collegium, & erroris societas, & par genus mortis à Ti Graccho, ad Marcelli memoriam me trahit. Is captarum Syracusarum, & Annibalis ante Nolana mœnia à se primum fugere coacti, gloria inflammatus, cùm summo studio niteretur vt Pœnorum exercitum aut in Italia prosterneret, aut Italia pelleret; solemniq; sacrificio voluntates deorum exploraret; quæ prima hostia ante foculum decidit, eius iecur sine capite inuentum est: proxima caput iocinoris duplex habuit. Quibus inspectis aruspex tristi vultu non placere sibi exta, † quia prima tam tristitia; secunda nimis læta apparuissent, respondit. Ita monitus M. Marcellus nequid temerè conaretur, insequenti nocte speculandi gratia cum paucis egredi ausus, à multitudine hostium in Brutijs circumuentus æquè magnum dolorem, ac detrimentum patriæ, interitu suo attulit. 8

X. A.V. dclxxi. Plutar. Mario

Iam & Octauius consul dirum omen quemadmodum timuit, ita vitare non potuit. Ex simulacro enim Apollinis per se abrupto capite, & ita infixo humi ut euelli nequiret armis à collega suo Cinna dißidens præsumpsit animo ea re significari exitium suum, in quod metus augurij, tristi fine vitæ incidit: ac tum demum immobile Dei caput terra refigi potuit.

Non sinit nos M. Crassus † inter grauißimas nostri imperij iacturas numerandus, hoc loco de se silentium agere: plu- 9

*re: plurimis & euidentißimis ante tantam ruinam
monstrorum pulsatus ictibus.*

Ducturus erat à Carris aduersus Parthos exerci- A. V.
tum, ei pullum traditum est paludamentum; cùm in dcc.
prœlium exeuntibus album aut purpureum dari sole- Plutar.
ret: Mæsti & taciti milites ad principia conuenerunt, Dion. l. 40 Ap-
qui vetere instituto cum clamore alacri accurrere debe pian. in
bant: Aquilarum altera vix conuelli à primipilo potuit: Parthic.
*altera ægerrimè extracta in contrariam ac ferebatur,
partem seipsa conuertit. Magna hæc prodigia: sed & il-
la clades aliquanto maiores: tot pulcherrimarum legio-
num interitus: tam multa signa hostilibus intercepta
manibus, tantum Romanæ militiæ decus Barbarorum
obtritum equitatu, optimæ indolis filij cruore paterni
respersi oculi, corpùsque imperatoris inter promiscuas
cadauerum strues, auium ferarumq; laniatibus obie-*
10 *ctum: † Vellem equidem placidius sed quod relatu ve-
rum est. Sic dij spreti excandescunt: Sic humana consilia
castigantur, vbi se cælestibus præferunt.*

Cn. etiam Pompeium Iupiter omnipotens abundè XII.
monuerat, ne cum C. Cæsare vltimam belli fortunam A. V.
experiri contenderet. Egresso à Dyrrhachio aduersa ag- dccv.
mini eius fulmina iaciens, examinibus apum signa ob- Luca.
scurando, subita tristitia implicatis militum animis, Iul. Obseq.
nocturnis totius exercitus terroribus, ab ipsis altaribus Dion. lib. 41.
11 *hostiarum fuga: † sed inuictæ leges neceßitatis, pectus
alioqui ab amentia remotum, prodigia ista iusta æsti-
matione perpendere passæ non sunt. Itaq; dum ille ele-
uat auctoritatem amplißimã, & opes priuato fastigio
excelsiores, omniaque ornamenta, quæ ab ineunte ado-
lescentia ad inuidiam vsq; contraxerat, spatio vnius diei* Cæsar
cõfregit. Quo constat in delubris deûm, sua sponte, signa 3. belli ciuilis.

conuersa; militarem clamorem strepitumque armorum adeò magnum Antiochiæ & Ptolemaide auditum, vt in muros concurreretur: sonum tympanorum Pergami abditis delubris editum: palmam viridem Trallibus in æde Victoriæ sub Cæsaris statua inter coagmenta lapidum iustæ magnitudinis enatam: Quibus apparet cælestium numen & Cæsaris gloriæ fauisse, & Pompeij errorem inhibere voluisse.

XIII. *Tuas aras, tuaq; sanctissima templa Diue Iuli, veneratus oro, vt propitio ac fauenti numine tantorum*
A.V. dccix. *casus virorum sub tui exempli præsidio ac tutela delitescere patiaris.*
Cicer. diuin. 1. Suet. & Obseq. *Te enim accipimus, eo die quo purpurea veste velatus aurea in sella consedisti, ne maximo studio senatus exquisitum & delatum honorem spreuisse videreris: priùs quàm exoptatũ ciuium oculis conspectum tui offerres cultui religionis, in quam mox eras transiturus, vacasse: mactatoq; optimo boue cor in extis non reperisse, ac responsum tibi à Spurina aruspice, pertinere id signum ad vitam & consilium tuum, quod vtraque hæc corde continerentur: Erupit deinde eorum parricidium, qui dum te hominum numero subtrahere volunt, deorum concilio adiecerunt.*

EXTERNA.

Claudatur hoc exemplo talium ostentorum domesticarelatio, ne si vlterius Romana apprehendero, è cælesti templo ad priuatas domos, non consentaneos vsus transtulisse videar. Attingam igitur externa: quæ Latinis inserta literis, vt auctoritatis minus habent, ita aliquid gratæ varietatis afferre possunt. IN EXERCITV XERXIS, *quem aduersus Græciam contraxe-* 12
I. Herod. 7. *rat, equa partu leporem editum constat, † eodem montem Athon vix tandẽ transgresso. Quo genere monstri*

tanti

13 *tanti apparatus* * *significatus est euentus.* † *Nam qui* * al. signatus.
mare classibus, terram pedestri operuerat exercitu, vt fugax animal, pauido regressu regnum suum repetere est coactus.

Prius quàm Athenas deleret, Lacedæmonis inuadendæ consilium agitanti, admirabile inter cœnam prodigium incidit. Infusum namque patere eius vinum, in sanguinem nec semel, sed iterum & tertiò conuersum est. Qua de re consulti Magi, monuerunt vt ab incepto abstineret: & si quod vestigium in vecordi pectore sensus fuisset, cauere potuisset, antè de Leonida & Spartanis abundè monitus.

Midæ verò, cuius imperio Phrygia fuit subiecta, II. Cicer. diuin. I
puero dormienti formicæ in os grana tritici congesserunt. Parentibus deinde eius, quorsum prodigium tenderet, explorantibus, augures responderunt. Omnium illum mortalium futurum ditissimum. Nec vana prædictio extitit; nam Midas cunctorum penè regum opes abundantia pecuniæ antecessit: infantiæq; incunabula
14 *vtili deorum munere donata,* † *onustis auro atque argento gazis pensauit.*

Formicis Midæ, iure meritoq; apes Platonis prætulerim; illæ enim caducæ ac fragilis, hæ solidæ & æternæ III. Cicer. diuin. I.
felicitatis indices extiterunt, dormientis in cunis paruuli labellis mel inserendo. Qua re audita, prodigiorum interpretes singularem eloquij suauitatem ore eius emanaturam dixerunt. At mihi quidem illæ apes non montem Hymettum thymi flore redolentem, sed Musarũ Heliconios colles omni genere doctrinæ virentes dearum instinctu depastæ, maximo ingenio dulcissima alimenta summæ eloquentiæ instillasse videntur.

DE SOMNIIS,
CAP. VII.

Sed *quoniam diuitias Midæ disertumq; Platonis somnum attigi, referam quàm certis imaginibus multorum quies adumbrata sit.*

I. A. V. dccxi. Dio. 47. Velleius. 2. App. Ciuil. 4 aliter.

Quem locum vnde potius ordiar, quàm à diui Augusti sacratissima memoria? Eius medico Artorio somnum capienti nocte, quam dies insecutus est, quo in campis Philippicis Romani inter se exercitus concurrêre, Mineruæ species oborta præcepit vt illum graui morbo implicitum moneret, ne propter aduersam valetudinem proximo prœlio non interesset. Quod cùm Cæsar audisset lectica se in aciem deferri iussit: vbi dum supra vires corporis pro adipiscenda victoria excubat, castra eius à Bruto capta sunt. Quid ergo aliud putamus, quàm diuino munere effectum ne destinatum iam immortalitati caput indignam cælesti spiritu fortunæ violentiam sentiret?

II. A. V. dccix. Sueton. Plutar.

Augustum verò præter naturalem animi in omnibus rebus subtiliter perspiciendis vigorem, etiam recens & domesticum exemplum, vt Artorij somnio obtemperaret admonuit. Audiuerat enim diui Iulij patris sui vxorem Calpurniam nocte, quam is in terris vltimam egit,

egit in quiete vidisse multis eum confectum vulneribus
in suo sinu iacentem, somniiq; atrocitate vehementer
exterritam rogare non destitisse vt proxima die à Cu-
ria se abstineret. At illum, ne muliebri somnio motus id
fecisse existimaretur, senatum, in quo ei parricidarum
1 manus allatæ sunt, adire contendisse.† Non est operæ in-
ter patrem & filium vllius rei comparationem fieri,
præsertim diuinitatis fastigio coniunctos: sed iam alter
operibus suis aditum sibi ad cælum instruxerat, alteri
verò longus adhuc terrestrium virtutum orbis resta-
2 bat. Quapropter † ab hoc tantummodo impendentem
mutationem status cognosci, ab illo etiam differri dij
immortales voluerunt, vt aliud cœlo decus daretur, a-
liud promitteretur.

Illud etiam somnium magnæ & admirationis & III. A.V.
clari fuit exitus, quod eadem nocte duo consules P. De- cdxiij.
cius Mus & T. Manlius Torquatus, Latino bello & Liu 8.
graui & periculoso non procul à Vesuui montis radici- & alij.
bus positis castris viderunt. Vtrique enim quidam per
quietis speciem prædixit, ex altera acie Imperatorem,
ex altera exercitum, Dijs Manibus Matriq; Terræ de-
beri. Vtrius autem dux copias hostium aggrederetur,
superq; eas sese ipsum deuouisset, victoriam habiturum:
Id luce proxima consulibus sacrificio vel expiaturis, si
posset auerti: vel si certum deorum etiam monitu visum
foret, executuris hostiarum exta somnio congruerunt.
Conuenitq; inter eos, cuius cornu prius laborare cœpis- IIII.
set, vt is patriæ fata capite suo lueret: quæ neutro for- A.V.
midante, Decium depoposcerunt. cclxiv.

Sequitur æque ad publicam religionem pertinens Liu. 2.
somnium. Cum plebeis ludis quidam Paterfamilias per Dion. 7 Plutar.
3 circum Flaminium, † priùs quam pompa induceretur, Coriolan.
seruum

seruum suum verberibus multatum, sub furca ad supplicium egisset. † Ti. Atinio homini ex plebe Iupiter in 4
quiete præcepit, vt consulibus diceret, sibi præsultorem
ludis Circensibus proximis non placuisse: quæ res nisi attenta
ludorum instauratione expiata esset, secuturum
non mediocre vrbis periculum. Ille, veritus ne cum aliquo
incommodo suo religione summum implicaret imperium,
silentium egit. Euestigióque filius eius, subita vi
morbi correptus interijt. Ipse etiam per quietem ab eodem
deo interrogatus, an satis magnam pœnam neglecti
imperij sui pependisset, in proposito perseuerans,
debilitate corporis solutus est: ac tum demum ex consilio
*al. lecticula. amicorum, *lectica ad tribunal consulum, & inde ad
Senatum perlatus, ordine totius casus sui exposito, magna
cum omniũ admiratione, recuperata membrorum
firmitate, pedibus domum redijt.

V. A V. dcxcv. Cicer diuin. 1. Ac ne illud quidem inuoluendum silentio: Inimicorum
conspiratione Vrbe pulsus M. Cicero, cùm in villa
quadam campi Atinatis diuersaretur, † animo in som- 5
num profuso per loca deserta & inuias regiones vagãti,
sibi C. Marium consulatus ornatum insignibus putauit
obuium factum: & interrogantem eum, quid ita tam
tristi vultu, incerto itinere ferretur: audito deinde casu,
quo conflictabatur, comprehendisse dexteram suam, ac
se proximo lictori in monimentum ipsius deducendum
tradidisse: quòd diceret ibi esse ei lætiorem status spem
Cic pro Planc. repositam: nec aliter euenit. Nam in æde Iouis Mariana
S. C. de reditu eius est factum.

VI. A V. dcxxvj. *eũ Quæsturam peteret. C. autem Graccho imminentis casus atrocitas palã
atque apertè per quietem denunciata est: somno enim
pressus, Ti. Gracchi fratris effigiem vidit, dicentis sibi,
Nulla ratione eum vitare posse † vt eo fato non periret, 6
quo

quo ipse propulsus è Capitolio occidisset. Id ex Graccho priùs quàm tribunatum, in quo fraternum exitum habuit, iniret, multi audiuerunt. Cœlius etiam certus Romanæ historiæ auctor, sermonem de ea re ad suas aures illo adhuc viuo peruenisse scribit. Cicer. diu. 1. Plutar.

Vincit huiusce somnij dirum aspectum, quod sequitur. Apud Actium M. Antonij fractis opibus, Cassius Parmensis, qui partes eius secutus fuerat, Athenas confugit: vbi concubia nocte, cùm sollicitudinibus & curis, mente sopita in lectulo iaceret, existimauit ad se venire hominem ingentis magnitudinis, coloris nigri, squalidū barba, & capillo demisso: interrogatumq́ue quisnā esset, respondisse κακοδαίμονα. *Perterritus deinde tam tetro visu & nomine horrendo, seruos inclamauit. Sciscitatusque est, * siquidem talis habitus, aut intrantem cubiculum, aut exeuntem vidissent. Quibus affirmantibus, neminem illuc accessisse, iterum quieti & somno se dedit: atque eadem animo eius obuersa est species. Itaque fugato somno, lumen introferri iussit, pherosque à se discedere vetuit. Inter hanc noctem & supplicium capitis, quo eum Cæsar affecit, † paululum admodum temporis intercessit.* VII. A.V. dccxxij. Velleius. 2 Porphyrio. & Acrō. * al. an quem.

Propioribus tamen (vt ita dicam) lineis Aterij Rufi equitis Romani somnium certo euentu admonitum est: qui cùm gladiatorium munus Syracusis ederetur, inter quietem retiarij se manu confodi vidit: idq́ue postero die in spectaculo consessoribus narrauit. Incidit deinde vt proximo ab equite loco retiarius cum mirmillone introduceretur: cuius cùm faciem vidisset, idem dixit, ab illo se retiario trucidari putasse, protinusque inde discedere voluit. Illi sermone suo metu eius discusso, causam exitij misero attulerunt. Retiarius enim in eum locum compulso VIII.

compulso mirmillone & abiecto, dum iacentem ferire conatur, traiectum gladio Aterium interemit.

EXTERNA.

I. A. V. dxxxiv. Liu. 21. Cicer. diuin. I. Polyb. vt fabulam irridet. Silius Italicus lib. 3.

Annibalis quoque vt detestandum Romano sanguini, ita certæ prædictionis somnium, cuius non vigiliæ tantum, sed etiam ipsa quies hostilis imperio nostro fuit. Hausit enim proposito & votis suis conuenientem imaginem, existimauitque missum sibi ab Ioue mortali specie excelsiorem iuuenem, inuadendæ Italiæ ducem: cuius monitu † primò vestigia nullam in partem motis secutus oculis; mox humani ingenij prona voluntate vetita scrutandi ponè respiciens, animaduertit immensæ magnitudinis serpentem, concitato impetu omne quicquid obuium fuerat, proterentem: postque eam magno cùm cæli fragore erumpentes nimbos, lucémque caliginosis inuolutam tenebris. Attonitus deinde quidnam esset monstri, ecquid portenderet, interrogauit. Hic dux: Italiæ vides, inquit, vastitatem: proinde sile, & cætera tacitis permitte fatis.

II. *Quàm benè Macedoniæ Rex Alexander per quietem visa imagine præmonitus erat, vt vitæ suæ custos esset diligentior, si eum cauendi etiam periculi consilio fortuna instruere voluisset! Namque Cassandri pestiferam sibi dexteram somnio prius cognouit, quàm exitu sensit: existimauit enim ab illo se interfici, cùm eum nunquam vidisset. Interposito deinde tempore, postquam in conspectum venisset, nocturni metus patefacta imagine vt Antipatri filium esse cognouit, adiecto versu Græco qui fidem somniorum eleuat, præparati iam aduersus caput suum veneficij quo occidisse Cassandri manu creditur suspicionem animo repulit.*

III. *Longè indulgentius dij in poeta Simonide, cuius salutarem*

salutarem inter quietem admonitionem consilij firmitate roborauerunt. Is enim cùm ad littus nauem appulisset inhumatúmq; corpus iacens sepultura mandasset, admonitus ab eo ne proximo die nauigaret, in terra remansit: qui inde soluerant, fluctibus & procellis in conspectu eius obruti sunt. Ipse lætatus est quòd vitam suam somnio quàm naui credere maluisset. Memor autem beneficij elegantißimo eum carmine æternitati consecrauit, meliùs illi & diuturniùs in animis hominum sepulcrum constituens, quàm in desertis arenis struxerat. Cicer. diuin. I

Efficax & illa quietis imago, quæ Crœsi regis animum maximo priùs metu, deindè etiam dolore confecit. Nam è duobus filijs & ingenti agilitate, & corporis dotibus præstantiorem, imperijq; succeßioni destinatum Atym, existimauit ferro sibi ereptum. Itaque quicquid ad euitandam denunciatæ cladis acerbitatem pertinebat, nulla ex parte patria cura cessauit auertere. Solitus erat iuuenis ad bella gerenda mitti, domi retentus est. Habebat armamentarium omnis generis telorum copia refertum: id quoque amoueri iußit. Gladio cinctis comitibus vtebatur: vetiti sunt propius accedere: neceßitas tamen aditum luctui dedit. Cùm enim ingentis magnitudinis aper, Olympi montis culta, & crebra cum agrestium strage vastaret, inusitatoq; malo regium imploratum esset auxilium filius à Patre extorsit, vt ad eum opprimendum mitteretur: eò quidem facilius, quòd non dentis, sed ferri sæuitia in metu reponebatur. Verùm dum acri studio interficiendi suem omnes sunt intenti, pertinax casus imminentis violentiæ, lanceam petendæ feræ gratia missam, in eum detorsit: & quidem eam potißimum dexteram nefariæ cædis crimine IIII. Herod. I.

Adrastum intelligit. *mine voluit aspergi, cui tutela filij à patre mandata erat: † quam quidem Crœsus imprudentis homicidij* 9
sanguine violatam, hospitales veritus Deos, supplicem sacrificio † expiauit.

V. Herod. 1. *Nec Cyrus quidem superior inuictæ fatorum necessitatis paruulum argumētum est; cuius ortus ad imperium totius Asiæ spectantis, maternus auus Astyages, duos prænūtios somnij frustra discutere tentauit: Mandanen filiam suam (quòd in quiete viderat vrina eius omnes Asiaticas gentes inundasse) non Medorum excellentißimo (ne in eius familiam regni decus transferretur) sed Persarum modicæ fortunæ viro collocauit. Natumq; Cyrum exponi iußit,* Iustin. 1 *quia similiter quietis temporibus existimauerat genitali parte Mandanes enatam vitem eousque creuisse, donec cunctas dominationis suæ partes inumbraret. Sed frustratus est seipse, nepotis felicitatem, cælestium iudicio destinatam, humanis consilijs impedire conando.*

VI. *Intra priuatum autem habitum Dionysio Syracusano adhuc se continente, † Himera quædam non obscuri* 10
generis fœmina, inter quietem opinione sua cœlum conscendit, atque ibidem deorum omnium lustratis sedibus, animaduertit prævalentem virum flaui coloris, lentiginosi oris, ferreis catenis vinctum, Iouis solio pedibusq; subiectum. Interrogatoq; iuuene quo considerandi cœli duce fuerat vsa, quisnam esset? audijt illum Siciliæ atque Italiæ dirum esse fatum, solutumq; vinculis, multis vrbibus exitio futurum: quod somnium postero die sermone vulgauit. Postquam deinde Dionysium inimica Syracusarum libertati, capitibúsque insontium infesta fortuna cœlesti custodia liberatum, velut fulmen aliquod otio, ac trāquillitati iniecit. Himeræorū mœnia

inter

inter effusam ad officiū & ad spectaculum eius turbam intrantem vt aspexit hunc esse quem in quiete viderat, vociferata est. Id cognitum tyranno, curam tollendæ mulieris dedit.

11 †Tutius somnium matris eiusdem Dionysij: quæ cùm eum conceptum vtero haberet, parere visa est Satyriscum: consultòque prodigiorum interprete, clarissimum ac potentissimum Graij sanguinis futurum, certo cum euentu cognouit. VII. Cicer, diu. I.

At Carthaginensium dux Amilcar, cùm obsideret Syracusas, inter somnium audisse vocem credidit nunciantem futurum vt proximo die in ea Vrbe cœnaret. Lætus igitur perinde ac diuinitus promissa victoria, exercitum pugnæ comparabat: in quo inter Siculos & Pœnos orta dissensione, castris eius Syracusani subita irruptione oppressis, ipsum intra mœnia sua vinctum pertraxerunt. Itaque magis spe quàm somnio deceptus, cœnauit Cyracusis captiuus, non vt animo præsumpserat, victor. VIII. Cicer. diu. I.

Alcibiades quoque miserabilem exitum suum haud fallaci nocturnæ imagine speculatus est. Quo enim pallio amicæ suæ dormiens opertum se viderat, eo interfectus & insepultus iacens, contectus est. IX. Cicer. diu. I.

Proximum somnium, etsi paulo est longius, propter nimiam tamē euidentiam ne omittatur impetrat. Duo familiares Arcades, iter vna facientes, Megaram venerunt: quorum alter ad hospitem se contulit, alter in tabernam meritoriam diuertit. Is autem qui in hospitio erat, vidit in somnis comitem suum orantē, vt sibi cauponis insidiis circumuento subueniret: posset enim celeri eius accursu se imminenti periculo subtrahi. Quo viso excitatus, prosiluit, tabernámq; in qua is diuersabatur, X. Cicer, diu. I.

petere conatus eſt. Peſtifero deinde fato humaniſſimum propoſitum tãquam † ſuperuacuum damnauit, idq́ʒ vi- 12 *ſum pro nihilo ducens, lectum ac ſomnum repetijt. Tũc idem ei ſaucius oblatus obſecrauit, vt qui auxilium vitæ ſuæ ferre neglexiſſet, neci ſaltem vltionem non negaret. Corpus enim ſuum à caupone trucidatum, tum maximè plauſtro ad portam ferri ſtercore coopertum. Tam conſtantibus familiaris precibus compulſus, protinus ad portam cucurrit, & plauſtrum, quod in quiete demonſtratum erat comprehendit, cauponémq́ʒ ad capitale ſupplicium perduxit.*

DE MIRACVLIS,

CAP. VIII.

QVAE CONTIGERE ROMANIS.

1 Caſtores viſi bello Latinos & Perſico.
2 Aeſculapius ſerpentis ſpecie apparens.
3 Iunonis monetæ verba audita.
4 Fortunæ muliebris verba audita.
5 Siluani verba audita bello Veienti
6 Mars viſus bello Lucano.
7 Dij Penates Alba Lauiniũ ſponte ſua regreſsi.
8 C. Iulius Cæſar poſt mortem viſus.
9 Cn. Põpeij Magni rogus miraculosè indicatus.
10 Ap. Claudij procos. mors oraculo prædicta.
11 Romuli lituus & ſtatuæ incendiorum flammis intactæ.
12 Ad ſepulturam elati reuiuiſcentes

EXTERNIS.

1 Erus Pãphilus poſt decimum diẽ reuiuiſcens.
2 Athenienſis quidã memoria literarũ priuatus.
3 Mulier ſubito caſu obmuteſcens.
4 Aegles Samius mutus, & ſubito vocalis factus.
5 Gordias Epirota matre mortua natus.
6 Iaſon Pheræus vomica liberatus
7 Simonides poëta ruinæ domus exemptus.
8 Daphidæ ſophiſtæ mors oraculo prædicta
9 Philippo Macedonũ regi mors prænuntiata.
10 Alexandri magni mors miraculosè præcognita.
11 Remigis cuiuſdam rarus caſus.

12 Admi-

MVLTA *etiam interdiu & vigilantibus acciderunt, perinde ac tenebrarum somnijq́ue nube inuoluta; quæ quia vnde manauerint, aut qua ratione constiterint, dignoscere arduum est, meritò miracula vocantur.*

Quorũ è magno aceruo in primis illud occurrit. Cùm apud lacum Regillum A. Postumius dictator, & Tuscu- 1. A.V. ccl vij. Dion 6.
I *lanorum dux † Mamilius Octauus magnis viribus inter se concurrerent, ac neutra acies aliquandiu pedem referret; Castor ac Pollux Romanarum partium propugnatores visi, hostiles copias penitus fuderunt.* A.V. dxxcv. Cic. de natur. deor. 2. Plutar. in Paullo Lact. 2 cap. 8

2 *Item bello Macedonico † P. Vatinius, Reatinæ præfecturæ vir, noctu vrbem petens, existimauit duos iuuenes excellentis formæ, albis equis insidentes, obuios sibi factos nuntiare, die qui * præterierat, Persen regem à Paulo captum. Quod cùm senatui indicasset, tanquam maiestatis eius & amplitudinis vano sermone contemptor, in carcerem coniectus est. Postquam Paulli literis illo die Persen captum apparuit, custodia liberatus, & insuper agro & vacatione donatus est. Castorem verò & Pollucem etiam illo tempore pro imperio populi Romani excubuisse cognitum est, quo ad lacum Inturnæ suum equorumq́ue sudorem abluere visi sunt, iunctáque fonti ædes eorum, nullius hominum manu reserata patuit.* *al. præcesserat. A V. cclvii. Dion. 6 Lact l. 2. c. 8.

Sed vt ceterorum quoque deorum propensum huic II.

Vrbi numen exequamur: triennio cõtinuo vexata pestilentia ciuitas nostra, cùm finem tanti & tam diuturni mali neque diuina misericordia, neq; humano auxilio, imponi videret cura sacerdotum, inspectis Sibyllinis libris animaduertit, non aliter pristinam recuperari salubritatem posse, quàm si ab Epidauro Aesculapius esset accersitus. Itaque eò legatis missis, vnicam fatalis remedij opem authoritate sua (quæ iam in terris erat amplissima) interpretaturam se credidit. Neque eam opinio decepit: pari namque studio petitum ac promissum est præsidium: euestigióque Epidaurij, Romanorum legatos in templum AEsculapij (quod ab eorum vrbe quinque millibus passuum distat) perductos, vt quicquid inde salubre patriæ laturos se existimassent, pro suo iure sumerent, benignissimè inuitauerunt: Quorum tam promptam indulgentiam, numen ipsius dei subsecutum, verba mortalium, cælesti obsequio comprobauit. Siquidem is anguis, quem Epidaurij raro, sed nunquam sine magno ipsorum bono visum, in modum AEsculapij venerati fuerunt, per vrbis celeberrimas partes, mitibus oculis, & leni tractu labi cœpit, triduoq; inter religiosam omnium admirationem conspectus, haud dubium præ se appetitæ clarioris sedis alacritatem ferens ad triremem Romanam perrexit. Pauentibúsq; inusitato spectaculo nautis, eò conscendit, vbi Q. Ogulnij legati tabernaculum erat, inque multiplicem orbem, per summam quietem est conuolutus. Tum legati, perinde atque exoptatæ rei compotes, expleta gratiarum actione, cultúque anguis à peritis accepto, læti inde soluerunt: Ac prosperam emensi nauigationem postquam Antium appulerunt, anguis, qui vbique in nauigio remanserat, prolapsus in vestibulo

A.V. cdlxj. Liuius. Ouid. Met. 15. Liu. 10. & 11.

vestibulo ædis AEsculapij, myrti frequentibus ramis diffusæ, supereminentem excelsæ* altitudinis palmam circumdedit: perq; tres dies positis, quibus vesci solebat, non sine magno metu legatorum, ne in triremem reverti nollet. Antiensis templi hospitio vsus, vrbi se nostræ advehendum restituit, atque in ripam Tiberis egressis legatis, in insulam, vbi templum dicatum est* transnauit: aduentúque suo tempestatem, cui remedio quæsitus erat, dispulit.

*al. magnitudinis.

*al trãs natauit.

III. A. V. ccclvij. Liu 5.

Nec minus voluntarius Iunonis in vrbem nostram transitus captis à Furio Camillo Veiis, milites iussu Im-
3 peratoris † simulacrum Iunonis Monetæ, quod ibi præcipua religione cultum erat, in Vrbem tralaturi sede sua mouere conabantur. Quorum ab vno per iocum interrogata Dea an Romam migrare vellet, Velle se respondit. Hac voce audita, lusus in admirationem versus est. Iámque non simulacrum, sed ipsam cælo Iunonem petitam: portare se credentes, læti in ea parte montis Auentini, in qua nunc templum cernimus, collocauerunt.

IIII. A. V. cclxv. Liu. 2. Dion. 5. Plutar. Coriol.

Fortunæ etiam Muliebris simulacrum, quod est via Latina ad quartum milliarium, eo tempore cum æde sua consecratum, quo Coriolanum ab excidio Vrbis ma-
4 ternæ preces retulerunt, † non semel, sed bis locutum constitit, his penè verbis: Ritè me matronæ vidistis, ritèque dedicastis.

V. A. V. ccxliv. Liu. 2. Dion. 5 Plutar.

Valerio autem Poplicola cos. qui post exactos reges bellum cum Veientibus & Hetruscis gessit, illis Tarquinio pristinum imperium restituere, Romanis nuper partam libertatem retinere cupientibus: Hetruscis, & Tarquinio in cornu dextra prælio superioribus, tantus terror subitò incessit: vt non solùm victores ipsi profugerent, sed etiam pauoris sui con-

sortes secum Veientes traherent. Cui rei pro argumento miraculum adijcitur, Ingens repentè vox è proxima silua Arsia, quæ ore Siluani in hunc penè modum missa traditur. Vno plus Hetrusci cadent: Romanus exercitus victor abibit. Miram dicti fidem digesta numero cadauera exhibuere.

VI. A.V. cdlxxj. Am. Marcel. liu, 24.

† Quid Martis auxiliũ, quo victoriam Romanorum adiuuit, nónne memoria celebrandum est? Cùm Brutij atq; Lucani odio incitatissimo, maximísq; viribus, Thurinæ vrbis peterent excidium, ac præcipuo studio incolumitatem eius C. Fabricius Luscinus COS. protegeret; résque ancipiti euentu, collatis vnum in locum vtriusque partis copijs, gereretur: non audentibus Romanis prœlio congredi eximiæ magnitudinis iuuenis primùm eos hortari ad capessendam fortitudinem cœpit. Deinde, vbi tardiores animaduertit, arreptis scalis per mediam hostium aciem ad contraria castra euasit: & admotis, vallum conscendit. Inde voce ingenti clamitans, factum victoriæ gradum, & nostros ad aliena castra capienda, & Lucanos Brutiósq; ad sua defendendo, illuc traxit, vbi conferri dubio certamine * terebantur. Sed idem impulsu armorum suorum prostratos hostes iugulandos, capiendósq; Romanis tradidit. XX. enim millia cæsa, quinque millia cum Statio Statilio duce vtriusque gentis, & tribus atque XX. militaribus signis capta sunt. Postero die cùm COS. inter honorandos, quorum strenua opera fuerat vsus, vallarem coronam ei se seruare dixisset, à quo castra erant oppressa, nec iuuenis qui id præmium peteret, inueniretur; cognitum pariter atque creditum est, Martem patrem tunc populo suo adfuisse. Inter cetera huiusce rei manifestæ indicia,

*al. terrebátur.

galea

galea quoque duabus distincta pinnis, qua cæleste caput tectum fuerat, argumentum præbuit. Itaque Fabricij edicto, supplicatio Marti est habita, & à laureatis militibus magna cum animorum lætitia oblati auxilij testimonium ei est redditum.

†Referam nunc quod suo seculo cognitum manauit ad posteros, †Penates deos Æneam Troia aduectos Lauinij collocasse: inde ab Ascanio filio eius Albam, quam ipse condiderat, tralatos pristinum sacrarium repetisse: & quia id humana manu factum existimari poterat, relatos Albam, voluntatem suam altero transitu significasse. Nec me præterit de motu & voce deorum immortalium, humanis oculis auribusq; percepta, quam in ancipiti opinione æstimatio versetur. Sed quia non noua dicuntur, sed tradita repetuntur, fidem auctores vindicent: nostrum sit, inclytis literarum monumentis consecrata, perinde ac vana non refugisse. VII. Dion. I.

Facta mentione vrbis è qua primordia ciuitas nostra traxit, Diuus Iulius fausta proles eius se nobis offert: quē C. Cassius (nunquam sine præfatione publici parricidij nominandus) cum acie Philippensi ardentissimo animo perstaret, vidit humano habitu augustiorem, purpureo paludamento amictum, minaci vultu, & cōcitato equo in se impetū facientem: quo aspectu perterritus, tergum hosti dedit, voce illa prius emissa: Quid enim amplius agas, si occidisse parum est? Non occideras tu quidem Cassi Cæsarem. neque enim extingui vlla diuinitas potest: sed mortali adhuc corpore vtentem violando meruisti, vt tam infestum haberes deum. VIII. A. V. dccxj.

Iam quod L. Lentulus littus prænauigans in quo Cn. Pompeij Magni, perfidia Ptolomæi regis interempti, corpus consciss æ scaphæ lignis comburebatur ignarus IX. A. V. dccv. Plutar. Pōpeio.

casus eius, cùm ipsi fortunæ erubescendum rogum vidis-
*al. Qui *set, commilitonibus dixit,* *quid scimus, an hac flam-*
ma Cn. Pompeius cremetur? diuinitus missæ vocis mi-
raculum est.

x. A.V. dcciv. Orof. l. 6. c. 15. Lucan. 5.

† *Atque hoc quidem hominis tantùm: illud autem* 7
ore ipsius Apollinis editum, quo Appij interitum veridi-
ca, Pythicæ vaticinationis fides præcurrit. Is bello ciuili,
quo se Cn. Pompeius à Cæsaris concordia pestifero sibi,
nec Reip. vtili consilio abruperat, euentum grauissimi
motus explorare cupiens; † *viribus imperij (namque A-* 8
chiaiæ præerat) antistitem Delphicæ cortinæ, in intimã
sacri specus partem coegit descendere: vnde vt certæ con-
sulentibus sortes petuntur, ita nimius diuini spiritus
haustus redeuntibus pestifer exstitit. † *Igitur impulsu* 9
concepti numinis instincta virgo, horrendo sono vocis,
Appio inter obscuras verborum ambages fata cecinit.
Nihil, inquit, ad te hoc Romane bellum: † *Eubœæ Cœ-*
lam obtinebis. At is ratus consilijs se Apollinis moneri, 10
ne illi discrimini interesset, in eam regionem secessit,
quæ inter Rhamnunta nobilem Attici soli partem, Ca-
ristúmque Chalcidico freto vicinam interiacens, Cœlæ
Eubœæ nomen obtinet, vbi ante Pharsalicum certamen
morbo consumptus, prædictum à deo locum sepulturæ
possedit.

xi. Cicer. diu. 1.

Possunt & illa miraculorum loco poni. Quòd deusto
sacrario Saliorum nihil in eo præter lituum Romuli in-
tegrum repertum est. Quod Ser. Tulij statua, cum ædes
A.V. dcxlii. *Fortunæ conflagrasset, inuiolata permansit. Quòd*
A.V. dcclv. † *Q. Claudiæ statua in vestibulo templi Matris deûm* 11
posita, bis ea æde incendio consumpta, prius P. Nasica
Scipione, & L. Bestia: Item M. Seruilio, & L. Lamia
COSS. *in sua basi flammis intacta stetit.*

Ali-

12 *Aliquid admirationis ciuitati nostræ † Acilij etiam Auiolæ rogus attulit, qui & à medicis & à domesticis mortuus creditus, cùm aliquandiu humi iacuisset, elatus, postquam ignis corpus eius corripuit, viuere se proclamauit, auxiliúmque pædagogi sui (nam is solus ibi remanserat) inuocauit. Sed iam flammis circundatus, fato subtrahi non potuit.* XII. cos. fuit A.V. dccxx. Plin. l. 7. c. 52.

L. quoque Lamiæ prætorio viro æquè vocem fuisse super rogum constitit. Pr. f. a. dccxi. Plin. l. 7 cap. 52.

EXTERNA.

Quæ minus admirabilia, Eri Pamphilij casus facit: quem Plato scribit inter eos, qui in acie ceciderant, decem diebus iacuisse, biduoq́ue postquam inde sublatus esset, impositum rogo reuixisse, ac mira quadam tempore mortis visa narrasse. 1. De rep. lib. x. & Macro. in somnium Scipio.

Et quoniam ad externa transgressi sumus, quidam Athenis vir eruditissimus, cùm ictum lapidis capite excepisset, cetera omnia tenacissima memoria retinens literarum tantummodo, quibus præcipuè inseruierat, oblitus est. Dirum malignumq́ue vulnus in animo percussi, quasi de industria scrutatus sensibus † in eum potissimùm, quo maximè lætabatur, acerbitate nocendi erupit; singularem doctrinam hominis pleno inuidiæ funere efferendi: Cui si talibus studijs perfrui fas non erat, vtilius aliquanto fuit, ad illa aditum non impetrasse; quam iam percepta eorum dulcedine caruisse. 11. Plin. l. 7. cap. 25.

13 (margin number beside "cussi")

Mirabilior tamen sequentis casus narratio. Nausimenis enim Atheniensis vxor, cùm filij, ac filiæ suæ stupro interuenisset, inopinati monstri perculsa conspectu, & in præsens tempus ad indignandum, & in posterum ad loquendum obmutuit. Illi nefarium concubitum voluntaria morte pensarunt. Hoc modo fortuna sæuiens III.

huic vocem ijs vitam ademit, illi propitia donat.

IIII. Gel. l. 5. c. 9. *Aegles Samius athleta mutus, cùm ei victoria, quam adeptus erat titulus & præmium eriperetur, indignatione accensus vocalis euasit.*

V. *Gorgiæ quoque Epirotæ † fortis viri clara fuit origo,* 14
qui in funere matris vtero elapsus, inopinato vagitu suo lectum ferentes consistere coëgit, nouumq; spectaculum patriæ præbuit, † ex ipso genetricis rogo lucem & 15
cunas assecutus: Eodem enim momento temporis, altera iam fato functa parit, alter antè elatus, quàm natus est.

VI. Cicero de Nat. deor. 1. *Diuinæ fortunæ vulnus Pheræo Iasoni quidam exitij eius cupidus intulit. Nam cùm inter insidias gladio eum percussisset, vomicam, quæ à nullo medicorum sanari potuerat, ita rupit, vt hominem pestifero malo liberaret.*

VII. Cic. l. 2 de Oratore, Suidas. *Aequè dijs immortalibus acceptus Simonides, cuius salus ab imminenti exitio defensa, ruinæ quoq; subtracta est. Cœnanti enim apud Scopam, in Cranone (quod est in Thessaliæ oppidum) nuntiatum est duos iuuenes ad ianuam venisse, magnoperè rogantes, ad eum continuò prodiret: ad quos egressus, neminem reperit ibi. Ceterum eo momento temporis triclinium, in quo Scopas epulabatur, collapsum, & ipsum omnes conuiuas oppressit. Quid hac felicitate locupletius quam nec mare, nec terra sæuiens, extinguere valuit?*

Naufragio itē exēptus fuerat, vt c. superiori Cic. de fato. Suidas.

VIII. Hesych Illustr. *Non inuitus huic subnecto, Daphidam ne quis ignoret quātum interfuerit cecinisse deorum laudes, & numen obtrectasse. Hic cùm eius studij esset, cuius professores Sophistæ vocantur ineptæ & mordacis opinationis Apollinem Delphis irridēdi causa consuluit, An equum inuenire posset, cùm omnino nullū habuisset. Cuius ex ora-*

culo

culo reddita vox est, inuenturum equum, sed vt, eo perturbatus, periret. Inde cum iocabundus, quasi delusa sacrarum sortium fide, reuerteretur, incidit in regem Attalum, sępènumero à se contumeliosis dictis absentem lacessitum: eiúsque iussu, saxo, cui nomen erat Equi pręcipitatus, ad deos vsque cauillandos dementis animi iusta supplicia pependit.

Eodem oraculo Macedonum rex Philippus admoni- IX.
tus, vt à quadrigę violentia salutem suam custodiret, Cic. de
toto regno disiungi currus iussit, cúmque locum, qui in fato.
Bœotia Quadriga vocatur, semper vitauit: Nec tamen Aelian. Variar.
denuntiatum periculi genus effugit: nam Pausanias in hist. l. 3.
capulo gladij, quo eum occidit, quadrigam habuit cęlatam.

Quę tam pertinax necessitas in patre & filio A- X.
lexandro consimilis apparuit. Siquidem Calanus Indus Cic. de diuin. 1.
16 *sua sponte se † ardenti rogo superiacturus, interpellatus* Arrian.
ab eo, ecquid aut mandaret, aut dicere vellet, Breui 7.
te, inquit, videbo. Nec id sine causa, quia voluntarium Ælian. de
eius è vita excessum rapida mors Alexandri subse- varia hist.
cuta est. lib. 5 c. 6.

Regios interitus magnitudine miraculi remigis ca- XI.
17 *sus ęquat: † quem in hexere Tyriorum sentinam haurientem, cùm è naui fluctus abiecisset; altero latere repercussum fluctus contrarius in nauem retulit. Itaque miseri simul ac felicis complorationi permista fuit gratulatio.*

Quid illa? nonne ludibria naturę in corporibus hu- XII.
manis fuisse credenda sunt? tolerabilia quidem, quia sęuitia caruerunt: ceterum & ipsa miraculis annumerāda. Nam & Prusię regis Bithynię filius eodem nomine quo pater, pro superiori ordine dentium vnum os ęqualiter

liter extentum habuit, nec ad speciem deforme, neque ad vsum vlla ex parte incommodum.

XIII. *Mithridatis verò regis filia Dripetine Laodice regina nata, duplici ordine dentium deformis admodum, comes fugæ patris, à Pompeio deuicti, fuit.*

XIIII. Plin. l. 7 c. 21. Solin 6. *Ne illius quidem paruæ admirationis oculi, quem constat tam certa acie luminum vsum esse, vt à Lilybæo portu Carthaginensium, egredientes classes intueretur.*

XV Plin. l. 11. c. 37 *Oculis eius admirabilius Aristomenis Messenij cor: quod Athenienses ob eximiam calliditatem exsectum, pilis refertum inuenerunt: cùm eum aliquoties captum, & astutia elapsum, cepissent.*

XVI. Plin. l. 7 cap. 52. *At Poeta Antipater Sidonius omnibus annis, vno tantummodo die, quo genitus erat, febri implicabatur. Cúmque ad vltimam ætatem peruenisset, natali suo certo illo circuitu morbi consumptus est.*

XVII. Polyst. meminit Laërtius in Epicuro. *Hoc loco aptè referantur Polystratus & Hippoclides philosophi eodem die nati, eiusdem præceptoris Epicuri*
sectam secuti; patrimonij etiam poßidendi † adeundæq; 18
scholæ communione coniuncti, eodémq; momento temporis vltima senectute extincti. Tam æqualem fortunæ pariter, atque amicitiæ societatem, quis non ipsius cælestis Concordiæ sinu genitam, nutritam, atque finitam putet?

XVIII. *Quapropter hoc potißimum fuerit, aut † in liberis* 19
potentißimorum regum, aut in rege clarißimo, aut in vate ingenij florentis, aut in viris eruditißimis, aut in homine sortis ignotæ, ne ipsa quidem, omnis bonæ malæq; materiæ fœcunda artifex. Natura rationem rerum reddiderit. Plin. l. 8 cap. 27. *Non magis quàm quid ita siluestres capreas, Cretæ genitas, tantopere dilexerit, quas sagittis confixas ad salutare auxilium herbæ dictamni,* * *tãtum non suis* * alias quasi.

manibus

manibus deducit, efficitq; vt concepta ea, continuo & tela & vim veneni vulneribus respuant. Aut in Cephalenia insula, cũ omnia vbique pecora haustu aquæ quotidie recreentur, in ea pecudes maiore ex parte anni ore aperto ex alto ventos recipientes sitim suam sedare instituerit. Aut quapropter Crotonæ in templo Iunonis Laciniæ aram ad omnes ventos immobili cinere donauerit potißimum. Vel quare alteram in Macedonia, alteram in Caleno agro aquam proprietatem vini, qua homines inebrientur, poßidere voluerit. Non admiratione ista, sed memoria prosequi debemus: cùm sciamus rectè ab ea plurimum licentiæ vindicari, penes quam infinitus cuncta gignendi labor consistit.

Plin. l. 2 c. 107.
Plin. l. 2 c. 108.

Quæ quia supra vsitatam rationem excedentia attigimus, serpentis quoque à T. *Liuio curiosè pariter ac facundè relata fiat mentio. Is enim ait in Africa, apud Bagradam flumen, tantæ magnitudinis anguem fuisse, vt Atilij reguli exercitum vsu amnis prohiberet; multisq; militibus ingenti ore correptis, compluribus caudæ voluminibus elisis, cùm telorum iactu perforari nequiret, ad vltimum balistarum tormentis vndique petitã, silicum crebris & ponderosis verberibus procubuisse, omnibusq; & cohortibus legionibus ipsa Carthagine visam terribiliorem. Atque etiam cruore suo gurgitibus imbutis, corporisque iacentis pestifero afflatu vicina regione polluta, Romana inde summouisse castra Dicit belluæ etiam corium,* C X X. *pedes longum, in Vrbem missum.*

XIX.
Gel. l. 6. cap. 3.
Oros. l. 4. c. 8.
Liu. 18.
A. V. cdxcvij.

VALE-

VALERII MAXIMI LIBER SECVNDVS.

DE MATRIMONIORVM RITV & necessitudinum officijs,

CAPVT I.

Dives & præpotens Naturæ regnum scrutatus, inijciam stylum tam nostræ Vrbis, quàm ceterarum gentium priscis, ac memorabilibus institutis. † Operæ est enim cognosci huiusce vitæ, quam sub optimo principe felicem agimus, quænam fuerint elementa, vt eorum quoque respectus præsentibus aliquid moribus prosit. 8

I. Cicer. diuin. 1. Apud antiquos non solum publicè, sed etiam priuatim nihil gerebatur, nisi auspicio prius sumpto: quo ex more nuptijs etiamnum auspices interponuntur. Qui quamuis auspicia petere desierint, ipso tamen nomine veteris consuetudinis vestigia vsurpant.

II. Feminæ cum viris cubantibus sedentes cœnitabant: quæ consuetudo ex hominum conuictu ad diuina penetrauit: nam Iouis epulo ipse in lectulum, Iuno & Minerua in sellas ad cœnam inuitantur. Quod genus seueritatis ætas nostra diligentiùs in Capitolio quàm in suis domibus seruat: † videlicet quia magis ad rem pertinet 2
dearum, quàm mulierum disciplina contineri.

III. Quæ vno contentæ matrimonio fuerant, corona pudicitiæ honorabantur. Existimabāt enim eum præcipuè ma-

3 *matronæ sincera fide incorruptum esse animum, † qui depositæ virginitatis cubile pudicũ egredi nesciret: multorum matrimoniorum experientiam, quasi illegitimæ cuiusdam intemperantiæ signum esse credentes.*

Repudium inter vxorem & virum, à condita Vrbe vsque ad vicesimum & quingentesimũ annum nullum intercessit. Primus autem Sp. Caruilius vxorem sterilitatis causa dimisit. Qui quanquam tolerabili ratione motus videbatur, reprehensione tamen non caruit: quia nec cupiditatem quidem liberorum coniugali fidei præponi debuisse arbitrabantur. IIII. A.V. dxxii. Dio.l.2 Gel.l.4 cap.3. Plutarch. in problem. cap. 13. ubi 2ᵘᵐ et 3ᵘᵐ divortium et causas recenset.

Sed quo matronale decus, verecundiæ munimento tutius esset, in ius vocanti matronam corpus eius attingere non permiserunt, vt inuiolata manus alienæ tactu stola relinqueretur. Vini vsus olim Romanis feminis ignotus fuit, ne scilicet in aliquod dedecus prolaberentur: quia proximus à libero patere intẽperantiæ gradus ad inconcessam Venerem esse consueuit. Ceterum vt non tristis earum & horrida pudicitia, sed honesto comitatis genere temperata esset, indulgentibus maritis & auro abundanti, & multa purpura vsæ sunt: & quo formam suam concinniorem efficerent, summa cum diligentia V. Dio. 2. Plin. li. 14. c. 18. Gel. l. 10. c. 23 Plut. in problem. cap. 6.
4 *capillos cinere rutilarunt. Nulli enim tunc † subsessores alienorum matrimoniorum oculi metuebantur: sed pariter & videre sanctè, & aspici mutuo pudore custodiebantur.*

Quoties verò inter virum & vxorem aliquid iurgij intercesserat, in sacellum Dei Viriplacæ, quod est in Palatio, veniebant: & ibi inuicem locuti, quæ voluerant, contentione animorum deposita concordes reuertebantur. Dea nomen hoc à placandis viris fertur assecuta: veneranda quidem, & nescio an præcipuis, sed exquisitis VI. P. Victor.

sacrificijs colenda: vtpote quotidianæ ac domesticæ pacis custos, in pari iugo charitatis ipsa sui appellatione virorum maiestati deditum ac feminis reddens honorem.

VII. *Huiusmodi inter coniuges verecundia, quid? inter ceteras necessitudines, nonne apparet consentanea? nam* Cic. offic. 2. *vt minimo indicio maximam vim eius significem, aliquandiu nec pater cum filio pubere, nec socer cum genero lauabatur. Manifestum igitur est tantum religionis sanguini & affinitati, quantum ipsis dijs immortalibus* *al. minus. *tributum: quia inter ista tam sancta vincula, non *magis, quàm in aliquo sacrato loco nudare se, nefas esse credebatur.*

VIII. Ouid. Fast. 2. *Conuiuium etiam solenne maiores instituerunt, idq; Charistia appellauerunt, cui præter cognatos & affines nemo interponebatur: vt si qua† inter necessarios querela esset orta, apud sacra mensæ, & inter hilaritatem animorum, fautoribus concordiæ adhibitis tolleretur.* 5

IX. Ouid. Fast. 5. Gell. l. 2 cap. 15. *Senectuti iuuentus ita cumulatū & circunspectum honorem reddebat, tanquam maiores natu *adolescentium communes patres essent. Quocirca iuuenes Senatus die, vtique aliquem ex patribus conscriptis, aut propinquum, aut paternum amicum ad curiam deducebant, affixiq; valuis exspectabant donec reducendi etiā officio fungerentur. Qua quidem volūtaria statione & corpora, & animos ad publica officia impigrè sustinēda roborabant, †breuiq; progressu morarū in lucem virtutum verecundia & laboris meditatione, ipsi doctiores erant. Inuitati ad cœnam diligenter quærebant quinam ei conuiuio essent interfuturi, ne senioris aduentum discubitu præcurrerent: sublatáq; mensa priores consurgere & abire patiebantur. Ex quibus apparet cœnæ quoq;* 6

tempore

tempore quàm parco & quàm modesto sermone his præsentibus soliti sint vti.

Maiores natu in conuiuijs ad tibias egregia superiorum opera carmine comprehensa pangebant, quo ad ea imitanda iuuentutem alacriorem redderent. Quid hoc splendidius, quid etiam vtilius certamine? pubertas canis suum honorem reddebat: defuncta virium cursu ætas ingredientes actuosam vitam fauoris nutrimentis prosequebatur. Quas Athenas, quam scholam, quæ alienigena studia huic domesticæ disciplinæ prætulerim? Inde oriebantur Camilli, Scipiones Fabricij, Marcelli, Fabij: ac ne singula imperij nostri lumina percurrendo sim lõgior, inde, inquam cæli clarissima pars Diui fulserunt Cæsares.

x. Cicer, Tusc. 1. & 4. in Bruto ex Catonis orig. Annotatum à Prisciano lib. 6.

DE MAGISTRATVVM ATQVE ORDINVM OFFICIIS ET INSTITVTIS,

CAP. II.

1 Senatus Rom. fides & taciturnitas.
2 Auctoritas magistratuũ & obseruantia linguæ Latinæ.
3 C. Marius eloquentiam spernens.
4 Maiestas consulatis,
5 Constantia legatorum Rom.
6 Vigilantia senatus.
7 Diligentia tribunorum plebis.
8 Abstinentia magistrat.
9 Equitum Rom. probatio & Lupercalia.

Adeo *autem magna charitate patriæ omnes tenebantur, vt arcana consilia P. Conscriptorum multis seculis nemo senator euntiauerit. Q. Fabius Maximus tantummodo, & is ipse per imprudentiam, de tertio Punico bello indicendo, quod secretò in curia erat actum, P. Crasso, rus petens, domum reuertenti in itinere narrauit, memor, eum triennio ante Quæstorem factum, ignarúsq; nõdum à Censoribus † in ordinem senatorum allectum: quo vno modo his, qui iam honores gesserant,*

1. A. V. dciij.

aditus in curiam dabatur. Sed quamuis honestus error Fabij esset, vehementer tamen à consulibus obiurgatus est. Nunquam enim taciturnitatem optimum ac tutissimum administrandarum rerum vinculum, labefactari volebant. Ergo cùm Asiæ rex Eumenes, amantissimus nostræ vrbis, bellum à Perse aduersus populum Rom. comparari senatui nũtiasset; non ante sciri potuit, quid aut ille locutus esset, aut patres respondissent, quàm captum Persen cognitum est. † Fidum erat, & altum reip. pectus Curia, silentiiq; salubritate munitum & vallatum vndique: cuius limen intrantes, abiecta priuata charitate publicam induebant. Itaq; non dicam vnum, sed neminem audisse crederes, quod tam multorum auribus fuerat commissum. 2

A.V. dxcxj. Liu. 41.

II. Magistratus verò prisci quantopere suam populique Romani maiestatem retinẽtes se gesserint, hinc cognosci potest, quòd inter cetera obtinendæ grauitatis indicia, illud quoque magna cum perseuerantia custodiebant, ne Græcis vnquam, nisi Latinè responsa darent. Quin etiam ipsa linguæ volubilitate, qua plurimum valent, excussa, per interpretem loqui cogebant; non in vrbe tantùm nostra, sed etiam in Græcia, & Asia: Quo scilicet Latinæ vocis honos per omnes gentes venerabilior diffunderetur. Nec illis deerant studia doctrinæ, sed nulla non in re pallium togæ subiici debere arbitrabantur: indignum esse existimantes, illecebris & suauitate literarum † imperij pondus & auctoritatem domari. 3

Pallium insigne Græcorum sicut toga Romanorum: et ideo pallium toga subijci asseruit.

III. Quapropter non es † damnandus rustici rigoris C. Mari, qui gemina lauro coronatam senectutem tuam Numidicis & Germanicis illustrem trophæis, victor deuictæ gentis facundia politiorem fieri noluisti, credo ne alienigena ingenij exercitatione, patrij ritus seruus 4

Salust. Iugurt.

transfuga existeres. Quis ergo huic consuetudini qua nunc Græcis actionibus aures curiæ exsurdantur, ianuam
6 patefecit? vt opinor, Molo rhetor, qui studia M. Cicero- A. V.
1 nis acuit. Eum namq; ante omnes exterarum gentium dclxxij.
in senatu sine interprete auditum constat. Quem hono- Cic. in Bruto.
rem non immeritò cepit, quoniam summam vim Romanæ eloquentiæ adiuuerat. † Conspicuæ felicitatis Ar-
5 pinum, siue vnicum literarum gloriosissimum contemtorem siue abundantissimum fontem intueri velis.

Maxima autem diligentia maiores hunc morem retinuerunt, ne quis se inter consulem & proximum lictorem, quamuis officij causa vnà progrederetur, interponeret: filio dumtaxat, & ei puero, ante patrem con- IIII.
sulem, ambulandi ius erat. Qui mos adeò pertinaciter retentus est, vt Q. Fabius Maximus quinquies COS. vir etiam pridem summæ auctoritatis, & tunc vltimæ senectutis, à filio consule inuitatus, vt inter se & lictorem procederet, ne hostium Samnitum turba (ad quorum colloquium descendebant) elideretur, id facere no- A. V. cdlxij.
6 luerit. † Idem præstitit ille Fabius, qui à senatu legatus ad filium consulem Suessam missus: postquam animad- A. V. dxl. Liu 24. de Fabio Verrucosso.
6 uertit eum ad officium suum † extra oppidum processisse, indignatus quod ex lictoribus XI. nemo se equo descendere iussisset, plenus iræ sedere perseuerauit. Quod cùm filius sensisset, proximo lictori, vt sibi appareret, imperauit. cuius voci Fabius continuò obsecutus: Non ego, inquit, fili, summum imperium tuum contempsi, sed experiri volui, an scires consulem agere: Nec ignoro quid Patriæ venerationi debeatur: verùm publica instituta priuata pietate potiora iudico. Plutarch. in apophth. Romanorum.

7 † Relatis Fabiorum laudibus, offerunt se mirificæ constantiæ viri: qui legati à senatu Tarentũ ad res repeten- V.

A.V. cdlxxi. Liu.12. Zonaras. L.Flor. l.1.c.2. das missi, cùm grauissimas ibi iniurias accepissent, vnus etiam vrina respersus esset, in theatrum (vt est consuetudo Graciæ) introducti, legationem quibus acceperunt verbis, peregerunt: De his, quæ passi erant, questi non sunt, ne quid vltra, ac mandatum esset, loquerentur:] institúsq; pectoribus eorum antiqui moris respectus do- 9
lore † qui ex contumelia grauissimus nascitur, & sen- 10
titur, conuelli non potuit. Finem profectò fruendarum opum, quibus ad inuidiam diu abundaueras, Tarentina ciuitas quæsisti. Nam dum horridæ virtutis in seipsum connexum stabilimentum, nitore fortunæ præsentis inflata fastidiosè æstimas, in præualidum imperij nostri mucronem cæca & amens irruisti.

VI. Sed vt à luxu perditis moribus ad seuerissima maiorum instituta trasgrediar, antea senatus assiduam stationem eò loci peragebat, qui hodie quoque Senatulum appellatur: Nec expectabat vt edicto contraheretur, sed inde citatus protinus in Curiam veniebat: ambiguæ laudis ciuem existimans qui debitis Reipub. officijs non sua sponte, sed iussus fungeretur: quia quicquid imperio cogitur, exigenti magis, quam præstanti acceptum refertur.

VII. Illud quoque memoria repetendum est, quòd tribunis plebis intrare Curiam non licebat: ante valuas autem positis subsellijs, decreta Patrum attentissima cura examinabant: vt si qua ex eis improbassent, rata esse non sinerent. Itaque veteribus Senatusconsultis T. litera sub-
scribi solebat: eaq; nota significabatur, † ita tribunos 11
quoq; censuisse. Qui quamuis pro commodis plebis excubabant, inque imperijs compescendis occupati erant; instrui tamen ea argenteis vasis, & annulis aureis publicè præbitis patiebantur, quò talium re-

rum

rum vsu auctoritas magistratuum esset ornatior.

Quorum quemadmodum maiestas amplificabatur; ita abstinentia arctissimè constringebatur. Immolatarum enim ab his hostiarum exta ad quæstores ærarij delata veniebant sacrificiisq́ue pop. Rom. tum Deorum immortalium cultus, tum etiã hominum continentia in- VIII.
12 *erat, imperatoribus nostris † quam sanctas manus habere deberent apud ista altaria discentibus, Continentiæ verò tantum tribuebatur, vt multorum æs alienum, quia prouincias sincerè administrauerant, à senatu persolutum sit. Nam quorum opera publicam auctoritatem splendorem suum procul obtinuisse viderant; eorum dignitatem domi collabi, indignum sibíque deforme esse arbitrabantur.*

Equestris verò ordinis iuuentus omnibus annis bis Vrbem spectaculo sui sub magnis auctoribus celebrabat, die Lupercalium. & Equitum probatione Lupercalium mos à Romulo & Remo inchoatus est tunc cùm lætitia exultantes quod his auus Numitor, rex Albanorum eo loco, vbi educati erant, vrbem condere permiserat sub monte Palatino, hortatu faustuli educatoris sui, quem Euander Arginus consecrauerat: facto sacrificio cæsisq́ue capris, epularum hilaritate ac vino largiore prouecti, IX. Ouid. Fast. 2. Plutar. Romulo.
13 *diuisa pastorali turba, † cincti pellibus immolatarũ hostiarum * iocantes obuios petiuerunt: cuius hilaritatis memoria annuo circuitu feriarum repetitur. Trabeatos verò equites Idibus Iuliis Q. Fabius transvehi instituit.* *al. iocantes gestierunt. A.V. cdxlix.
14 *Idẽ censor cũ P. Decio seditionis finiendæ gratia, † quum comitia in humillimi cuiusque potestatem redacta accenderant, omnem forensem turbam in quatuor tantummodo tribus descripsit: easq́ue Vrbanas appellauit.* Liu. 9. Auctor de viris Illust. cap. 32.
15 *† Quo tam salubri facto, vir alioqui bellicis operibus*

Circa hanc equitum transvectionem v. Revard. lib. 2° var. cap. 15

D 3 excellens,

excellens, Maximus cognominatus est.

DE MILITARIBVS INSTITVTIS, CAPVT III.

1 Capite censi milites primi.
2 Militaris exercitatio.
3 Velitum primus vsus.

Laudanda etiam populi verecundia est, qui, impigre se laboribus & periculis militiæ offerendo, dabat operam ne imperatoribus, capite censos sacramento, rogare esset necesse, quorum nimia inopia suspecta erat, ideoq; his publica arma non committebantur.

I. A.V. dcxlvj. Sal. Iugurt. Gel. lib. 16. c. 10 *Sed hanc diutina vsurpatione firmatam consuetudinem C. Marius, capite censum legendo militem, abrupit. Ciuis alioqui magnificus, sed nouitatis suæ conscientia, vetustati non sanè propitius: memorq; si militaris ignauia humilitatẽ spernere perseueraret, se à maligno virtutum interprete velut capite censum imperatorem compellari posse. Itaq; fastidiosum delectus genus in exercitibus Romanis obliterandum duxit, ne talis nota cõtagio ad ipsius quoq; gloriæ sugillationem penetraret.*

II. A.V. dcxlviij bello Cimbrico. vide Annales in Scauri ædilitate. *Armorum tractandorum meditatio à P. Rutilio consule Cn. Mallij collega militibus est tradita. Is enim nullius ante se imperatoris exemplum secutus, ex ludo Cn. Aurelij Scauri doctoribus gladiatorum accersitis, vitandi atque inferendi ictus subtiliorem rationem * legibus ingenerauit: virtutémq; arti, & rursus artem virtuti immiscuit, vt illa impetu huius fortior, hæc illius scientia cautior fieret.*

*al. legionib.

III. A.V. dxlij. Liu. 26. Front. Stratag. 2. c. 7. *Velitum vsus eo bello primùm repertus est, quo Capuam Fuluius Flaccus imperator obsedit. Nam cũ equitatui Campanorum crebris excursationibus equites nostri, quia numero pauciores erant, resistere non possent, Q. Nauius Centurio è peditibus lectos expediti corporis, breuibus & incuruis septenis armatos hastis, paruo*

tegmine

1 tegmine munitos, veloci ſaltu † iungere ſe equitibus, & rurſus celeri motu dilabi inſtituit: quo faciliùs equeſtri prœlio ſubiecti pedites, viros pariter atq; equos hoſtium telis inceſſerent. Eáq; nouitas pugnæ vnicum Campanæ perfidiæ debilitauit auxilium. Ideoq; auctori eius Næuio adhuc honos eſt habitus.

DE SPECTACVLIS, CAP. IV.

1 Theatra primùm ædificata.
2 Loca ordinibus primùm attributa.
3 Origo ſcenicorum ludorum.
4 Origo ſæcularium.
5 Primi ſæculares.
6 Ornamenta & luxus ludorum.
7 Gladiatorium & athleticum.

PROXIMVS militaribus inſtitutis ad vrbana caſtra, I.
id eſt, theatra gradus faciendus eſt, quoniam hæc quoq;
1 ſæpè numero animoſas acies inſtruxerāt, † excogitatáq;
cultus deorum & hominum delectationis cauſa, non ſine
aliquo pacis rubore voluptatē, & religionem ciuili ſanguine, ſcenicorum portentorum gratia, maculàrunt.

Quæ inchoata quidem ſunt à Meſſalla, & Caßio II. A.V.
cenſoribus: ceterùm auctore P. Scipione Naſica omnem dxcix.
apparatum operis eorum ſubiectum haſtæ venire pla- Velleius
cuit. Atque etiam S.C. cautum eſt, nequis in Vrbe pro- 2. Liu.
piusve paſſus mille ſubſellia poſuiſſe, ſedensve ludos ſpe- 48.
ctare vellet, vt ſcilicet remißioni animorum iuncta ſtandi virilitas propria Romanæ gentis nota eſſet.

Per quingentos autem & quinquaginta octo annos III.
ſenatus populo miſtus ſpectaculo ludorum interfuit. Sed A.V.
hunc morem Atilius Serranus, & L. Scribonius ædiles, dlix.
ludos Matri deûm facientes, ſuperioris Africani ſenten- Liu. 34.
tiam ſecuti, diſcretis ſenatus & populi locis, ſoluerunt: Pædia.
Eaque res auertit vulgi animum, & fauorem Scipionis Cornelia.
magnoperè quaſſauit.

IIII. Nunc causam instituendorum ludorum ab origine
A.V. sua repetam. C.S. Sulpicio Petico, C. Licinio Stolone
cccxcix cos. intoleranda vis orta pestilentia, ciuitatē nostrā
Liu 7. à bellicis operibus reuocatam, domestici atque intestini
Oros. mali cura afflixerat. Iamq́; plus in exquisito & nouo
l.3.c 4. cultu religionis quàm in vllo humano consilio positum
opis videbatur. Itaque placandi cælestis numinis gratia
compositis carminibus vacuas aures præbuit, vsque ad
id tempus Circensi spectaculo contenta, quod primus
Romulus raptis virginibus Sabinis, Consualium nomine
celebrauit. Verùm vt est mos hominum, paruula initia
pertinaci studio prosequendi, † venerabilibus erga deos 3
verbis iuuentus, rudi atque incomposito motu corporum
iocabunda gestus adiecit. Eáque res ludium ex Etruria
accersendi causam præbuit: cuius decora pernicitas ve-
tusto ex more Curetum Lydorumq́; (à quibus Etrusci
originem traxerunt) nouitate grata Romanorum ocu-
los permulsit. † Et quia ludius apud eos Histrio appella- 4
batur scenico nomen Histrionis inditum est. Paulatim
deinde ludicra ars † ad Satyrarum modos perrepsit, à
quibus primus omnium poëta Liuius ad fabularum ar- 5
A.V. gumenta, † spectātium animos transtulit. Isq́; sui operis 6
dxij. actor, cùm sæpiùs à populo reuocatus vocem obtudisset;
Cic. in adhibito pueri & tibicinis concentu, gesticulationem ta-
Bruto citus peregit. Attellani autem ab Oscis acciti sunt: quod
&Tusc. genus delectationis Italica seueritate temperatum, ideó-
prolog. que vacuum nota est: nam neque tribu mouetur, neque
Gel. lib à militaribus stipendijs repellitur.
17.c.21

Et quia ceteri ludi ipsis appellationibus vnde trahan-
tur, apparet; nō absurdum videtur Secularibus initium
suum, cuius generis minus certa notitia est, reddere.
Cùm ingenti pestilentia † Vrbs agriq́; vastarentur. Va- 7
lesius

lesius vir locuples, rusticæ vitæ, duobus filijs & filia ad de- Zosim.
sperationem vsque medicorũ laborantibus aquam cali- strom.
dam ijs à foco petens, genibus nixus, Lares familiares, l. 2. hist. nouæ.
vt puerorum periculum in ipsius caput transferrent, o-
rauit: Orta deinde vox est, habiturum eos saluos si con-
tinuò flumine Tiberis deuectos Tarentũ deportasset, ibiq;
8 *ex Ditis patris & Proserpinæ ara † petita calda, recreas-*
set. Eo prædicto magnoperè confusus, quòd & longa &
periculosa nauigatio imperabatur: spe tamẽ dubia, præ-
sentem metum vincente, pueros ad ripam Tiberis proti-
nus detulit: habitabat enim in villa sua † propter vicum
Sabinæ regionis Eretum; ac lintre Ostiam petens, nocte
9 *concubia ad Martium campum appulit, sitientibúsque*
ægris succurrere cupiens, igne in nauigio non suppeten-* *al subuenire.
te, ex gubernatore cognoscit, haud procul apparere fu-
mum. Et ab eo iussus egredi Tarentum (id ei loco nomen
est) cupidè arrepto calice, aquam flumine haustam, eò
vnde fumus erat obortus, iam lætior pertulit, diuinitus
dati remedij quasi vestigia quædam in propinquo na-
ctum se existimans: Inq; solo magis fumante, quã vllas
ignis habente reliquias, dum tenacius omen appreben-
dit, cõtractis leuibus, & quæ sors obtulerat nutrimentis,
10 *† pertinaci spiritu flãmam emouit, calefactámq; aquã*
pueris bibendam dedit. Qua pota, salutari quiete so-
piti, diutina vi morbi repente sunt liberati, patríque
indicauerunt, vidisse se in somnijs, quos nescio deorum
11 *spõgia corpora sua † pertergere, & præcipere vt ad Ditis*
patris & Proserpinæ aram, à qua fuerat potio ipsis alla-
ta, furuæ hostiæ immolarentur, lectisternia ludíq; no-
cturni fierent. Is quòd eò loci nullam aram viderat, desi-
derari credens, vt à se construeretur; aram empturus, in
Vrbem perrexit, relictis, qui fundamentorum constitu-
endorum

endorum gratia terram ad solidum foderent. Hi domi-
ni imperium exequentes, cùm ad XX. pedum altitudi-
nem humo egesta peruenissent: animaduerterunt aram
Diti patri Proserpinæq; inscriptam. Hoc postquam Va-
lesius nunciante seruo accepit, † omisso emendæ aræ pro- 12
posito, hostias nigras quæ antiquitus furuæ dicebantur,
Tarenti imolauit, ludos, & lectisternia, continuis tri-
bus noctibus, quia totidem filij periculo liberati erant,
fecit.

A.V. *Cuius exemplum Valerius Poplicola, qui primus cō-*
ccxlix. *sul fuit, studio succurrendi ciuibus, secutus, apud ean-*
Plutar. Censo- *dem aram publicè nuncupatis votis, cæsisq; atris bubus,*
rinus. *Diti maribus, feminis Proserpinæ, lectisternioq;, ac*
vi. *ludis trinoctio factis, aram terra, vt antè fuerat, obruit.*

A.V. dexlix. *†Religionem ludorum crescentibus opibus secuta lau-* 13
Plin. li. *titia est. Eius instinctu Q. Catulus Campanam imi-*
19. c. 1. *tatus luxuriam, primus spectantium consessum velo-*
A.V. dcxxciix. *rum vmbraculis texit. Cn. Pompeius ante omnes, aquæ*
Cic. in *per semitas decursu, æstiuum minuit feruorem, † C.* 14
L. Pisonem, *Pulcher scenam varietate colorum adumbrauit, vacuis*
Pedian. *ante pictura tabulis extentam: Quam totam argento*
A.V. *C. Antonius auro Petreius, ebore Q. Catulus prætexuit.*
dcliv. *† Versatilem fecerunt Luculli. Argentatis choragijs* 15
Plin. li. 35. c. 4. *P. Lentulus Spinter odornauit. † Translatum antea Pœ-* 16
A.V. *nicæis indutum tunicis M. Scaurus exquisito genere ve-*
dcxxciv *stis cultum induxit.*

Plin li. 33. c. 3. *Gladiatorium munus primum Romæ datum est in*
A.V. *foro boario, Ap. Claudio, M. Fuluio Cos. dederunt † M.* 17
dclxxiv *& D. Bruti, funebri memoria patris cineres honorando*
Plin. li. 35. c. 4. *Athletarum certamen à M. Scauri tractum est mu-*
A.V. dcxc. *nificentia.*

A.V. dcxcv.

DE FRVGALITATE ET INNOCENTIA,

CAP. V.

vii. A.V. cdxcix Liu. 16. A.V. dcxcv. i. A.V. dlxxij. Liu. 40. A.V. dlxij.

1 Prima aurata statua in Vrbe.
2 Ius ciuile cum fastis promulgatum.
3 Veneficij prima quæstio.
4 Tibicinum Quinquatria prima.
5 Frugalis antiquorum victus.
6 Febris deę sacella in vrbe

Statuam auratam nec in Vrbe, nec in vlla parte Italiæ quisquam prius aspexit, quàm à M. Acilio Clabrione equestris patri poneretur in æde Pietatis. Eam autem ædem P. Cornelio Lentulo, & M. Bæbio Pamphilo cos. 1 *†ipse dedicauit, quia pater compos voti factus, rege Antiocho apud Thermopylas superato.*

ii. A.V. cdxlix. Liu 9. Gel. l. 9 cap. 9. 1

Ius ciuile per multa sæcula inter sacra ceremoniásque deorum immortalium abditum, solísque pontificibus notum, Cn. Flauius libertino patre genitus, & scriba, cum ingenti nobilitatis indignatione factus edilis curulis, vulgauit, ac fastos penè toto foro exposuit. Qui cùm ad visendum ægrum collegam suum veniret, neq; à nobilibus, quorum frequentia cubiculum erat completum, sedendi loco reciperetur: sellam curulem afferri iussit, & in ea honorum pariter atque contemptus sui vindex consedit.

iii. A.V. cdxxij. Liu. 8. Oros. l. iij. c. x.

Veneficij quæstio & moribus & legibus Romanis ignota complurium matronarum patefacto scelere orta est. Quæ cùm viros suos clandestinis insidijs veneno perimerent, vnius ancillæ indicio protractæ, pars capitali 2 *iudicio damnatæ†, centum septuaginta numerum expleuerunt.*

iv.

Tibicinum quoque collegiũ solet in foro vulgi oculos in se conuertere, cùm inter publicas priuatasq; ferias, actiones, personis tecto capite, variaque veste

velatis

A.V. ɔdxlij. Liu.9. Ouid. Faſtor. 6. Plutar. probl.

velatis, concentúſque edit. Inde tracta licentia. Quondam vetiti in æde Iouis, quod priſco more factitauerant, veſci Tibur irati ſe contulerunt. Quorum miniſterio ſenatus deſerta ſacra non æquo animo ferens, per legatos à Tiburtibus petijt vt eos gratia ſua Romanis templis reſtituerent. Quos illi in propoſito perſeuerantes, interpoſita feſtæ epulationis ſimulatione, mero ſomnóq; ſopitos, plauſtris in vrbem deuehendos curauerunt: quibus & honos priſtinus reſtitutus, & huiuſce luſus ius eſt datum. Perſonarum vſus, pudorem circumuentæ temulentiæ cauſam habet.

V. Iuuen. Sat. 1. Quis fercula ſeptem Secreto cœnauit auus. Plin. li. 18. c. 8.

Fuit etiam iſta ſimplicitas antiquorum in cibo capiendo, humanitatis ſimul & continentiæ certiſſima index. Nam maximis viris prandere & cœnare in propatulo, verecundiæ non erat. nec ſane vllas epulas habebant, quas populi oculis ſubijcere erubeſcerent: Erant adeò continentiæ attenti, vt frequentior apud eos pultis vſus quàm panis eſſet. Ideoq; in ſacrificijs mola, quæ vocabatur ex farre, & ſale conſtat: exta farre ſparguntur: & pullis quibus auſpicia petuntur, puls obijcitur: Primitus enim ex libamentis victus ſui deos eo efficacius quo ſimplicius placabant.

VI. Plin. l 2 cap. 7. * al in ſummo Vico longo.

*Et ceteros quidem ad benefaciendum venerabantur. Febrem autem ad minus nocendum templis colebant, quorum adhuc vnum in Palatio, alterũ in area Marianorum monumentorum, tertium in * ſumma parte vici longi extat. In eaq; remedia quæ corporibus ægrorũ adnexa fuerant, deferebantur. Hæc ad humanæ mentis æſtus leniendos cum aliqua vſus ratione excogitata, ceterùm ſalubritatem ſuam induſtriæ certiſſimo ac fideliſſimo munimẽto tuebantur; bonaq; valetudinis eorum quaſi quadã mater erat frugalitas, inimica, luxurioſis epulis,*

epulis & aliena nimia vini abundantia, & ab immoderato Veneris vsu auersa.

DE EXTERNIS INSTITVTIS.

CAP. VI.

IDEM *sensit proxima maiorum nostrorum grauitati Spartana ciuitas quæ seuerissimis Lycurgi legibus obtemperans, aliquandiu ciuium suorum oculos à contemplanda Asia retraxit; ne illecebris eius capti, ad delicatius vitæ genus prolaberentur. Audierant enim lautitiam inde, & immodicos sumptus, & omnia† non necessaria voluptatis genera fluxisse: primosq; Ionas vnguenti coronarumq; in conuiuio dandarum, & secundæ mensæ ponendæ consuetudinē haud parua luxuriæ irritamenta reperisse. Ac minimè mirum est quòd homines labore ac patientia gaudētes tenacissimos patriæ neruos, externarum deliciarū contagione solui & hebetari noluerunt: cùm aliquanto faciliorem virtutis ad luxuriā, quàm luxuriæ ad virtutem transitum viderent. Quod eos non frustra timuisse dux ipsorū Pausanias patefecit, qui maximis operibus editis, vt primùm se Asiæ moribus permisit,*

1. Cic. pro Flacco.

Aemil. Prob. Thucyd.

permisit, fortitudinem suam, effeminato eius cultu,
mollire non erubuit.

II. Eiusdem ciuitatis exercitus non antè ad dimican-
dum descendere solebant quàm tibiæ concentu, & ana-
pæsti pedis modulo cohortationis colorem animo traxis-
sent, vegeto & crebro ictus sono strenuè hostem inua-
dere admoniti: Iidem ad dissimulandum & occultan-
dum vulnerum suorum cruorem: † Pœniceis in prælio 2
tunicis vtebantur; non, ne ipsis aspectus eius terrorem,
sed ne hostibus fiduciæ aliquid afferret.

III. Egregios virtutis bellicæ spiritus Lacedæmoniorum,
prudentissimi pacis moribus Athenienses subsequuntur:
apud quos inertia è latebris suis, languore marcens, in
forum perinde ac delictum aliquod protrahitur, fitq; vt
facinorosæ, ita erubescendæ rea culpæ.

IIII. Est & † eiusdem vrbis sanctissimum consilium Areo- 3
pagus, vbi quid quisque Atheniensium ageret, aut quo-
nam quæstu sustentaretur, † diligentissimè inquiri so- 4
lebat, vt homines honestatem (vitæ rationem memores
reddendam esse) sequerentur.

V. Eadem bonos ciues corona decorandi primò consue-
tudinem introduxit, duobus oleæ connexis ramulis cla-
rum periclis cingendo caput. Probabile institutum, rem
siue personã intueri velis. Nam & virtutis vberrimũ a-
limentum est honos, & Pericles dignus à quo talis mu-
neris dandi posteritas potissimum initium caperet.

Age, quid illud institutum Athenarum, quàm me-
morabile? quòd conuictus à patrono libertus ingratus,
iure libertatis exuitur. Supersedeo te, inquit, habere ci-
uem tanti muneris impium æstimatorem. Nec adduci
possum vt credam vrbi vtilem, † quem domui scelestum 5
cerno: abi igitur & esto seruus, quoniã liber esse nescisti.

Inde

Thucyd 5. Gell. l.1.c.11 Plutar. Lycurg. Plutar. in institutis Lacon.
Stob. ser.42. ex Nico. de moribus gentiũ. Isoc. Areop. Idẽ de Sardis Aelian. Var. hist.4.
Isoc. Areop.
Cicer. de opt. gent. orat. περὶ στεφάν. Aesch. [illegible] Donat. And. Ter.

Inde Maßilienses quoque ad hoc tempus vsurpant disciplinæ grauitatem prisci moris obseruātia, charitate populi Rom. præcipuè conspicui, qui tres in eodem manumißiones rescindi permittunt, si ter ab eodem decepum dominū cognouerint. Quarto errori subueniendum non putant, quia sua iam culpa iniuriam accepit, qui ei toties obiecit. Eadem ciuitas seueritatis custos acerrima est. Nullum aditum in scenam Mimis dando. quorum argumenta maiore ex parte stuprorum continent actus, ne talia spectandi consuetudo etiam imitandi licentiam sumat. Omnibus autem, qui per aliquam religionis simulationem alimenta inertiæ quærunt, clausas portas habet, & mendosam & fucosam superstitionem submouendam esse existimans. Ceterum à condita vrbe gladius est ibi; quo noxij iugulantur: rubigine quidem exesus, & vix sufficiens ministerio, sed index in minimis quoque rebus omnia antiquæ consuetudinis momenta seruanda. Tac. 13. Plutar. Solone. VII.

Duæ etiam ante portas eorum arcæ iacent: altera, qua liberorum, altera, qua seruorum corpora ad sepul-
6 *turæ locum plaustro deuehūtur, † sine lamentatione, sine planctu luctus funeris die, domestico sacrificio, ad-*
7 *iectoq; necessariorū conuiuio, finitur. Etenim † quid attinet, aut humano dolore indulgeri, aut diuino numini inuidiam fieri, quod immortalitatem suam nobiscum partiri noluerit? Venenum cicuta temperatum in ea ciuitate publicè custoditur, quod datur ei, qui causas Sexcentis (id enim Senatus eius nomen est) exhibuit,*
8 *propter quas † mors sit illi expetenda: Cognitione virili beneuolentia temperata, quæ nec egredi vita temerè patitur, & sapienter excedere cupienti celerem fati viam præbet, vt vel aduersa vel prospera nimis*

vsis

vsis fortuna (vtraque enim finiendi spiritus, illa ne perseueret, hæc ne destituat, rationem præbet) comprobato exitu terminetur.

VII. *Quam consuetudinem Massiliensium non in Gallia*
Aelian. Var. hist. 3. Strab. 10. Steph. A.V. dcclxxi. circiter.
*ortam, sed è Græcia tralatam inde existimo, † quo illam
etiam in insula Ceo seruari animaduerti, quo tempore,
Asiam cum Sex. Pōpeio petens. Iulida oppidum intraui.
Fortè enim euenit, vt tunc summæ dignitatis ibi femina, sed vltimæ iam senectutis reddita ratione ciuibus cur
excedere vita deberet, veneno consumere se destinârit,
mortemq́; suam Pompeij præsentia clariorem fieri magni æstimârit. Nec preces eius vir ille, vt omnibus virtutibus, ita humanitatis quoque laudibus instructissimus,
aspernari sustinuit. Venit itaque ad eam facundissimoq́;
sermone, qui ore eius quasi è beato quodam eloquentiæ
fonte manabat; ab incepto consilio diu nequicquam
reuocare conatus, ad vltimum propositum exequi passus
est, quæ nonagesimum annum transgressa cum summa
& animi & corporis sinceritate, lecticulo, quantum dignoscere erat quotidiana consuetudine cultius strato recubans, & innixa cubito, † Tibi quidem, inquit, Sex. Pō-* 10
*pei dij magis, quos relinquo, quā quos peto gratias referāt: quia nec hortator vitæ meæ, nec mortis spectator esse
fastidisti. Cæterum ipsa hilarem Fortunæ vultum semper experta ne auiditate lucis tristem intueri cogar; reliquias spiritus mei prospero fine, † duas filias, & septem* 11
*nepotum gregem superstitem relictura, permuto. Cohortata deindè ad concordiam suos, distributo eis patrimonio & cultu suo sacrisq́; domesticis maiori filiæ traditis;
poculum in quo venenum temperatum erat, constanti
dextra arripuit. Tum diffusis Mercurio delibamentis, &
inuocato numine eius, vt se placido itinere in meliorem*

sedis

sedis infernæ deduceret partem; cupido haustu mortiferam traxit potionem. Ac sermone significans, quasnam subinde partes corporis sui rigor occuparet, cùm iam visceribus eum & cordi imminere esset locuta; filiarum manus ad supremum opprimendorum oculorũ officium aduocauit. Nostros autem, tametsi nouo spectaculo obstupefacti erant, suffusos tamen lacrymis dimisit.

Sed vt ad Massiliensiũ ciuitatem, vnde in hoc diuer- ix.
ticulum excessi, reuertar: intrare oppidum eorum nulli cum telo licet: Præstoq; est, qui id custodiæ gratia acceptum, exituro reddat, vt hospitia sua, quemadmodum aduenientibus humana sunt, ita ipsis quoque tuta sint.

Horum mœnia egresso vetus ille mos Gallorum oc- x.
currit, quos memoria proditum est, pecunias mutuas, Pomponius
quæ his apud inferos redderentur,† dare solitos: quia Mela refert
12 *persuasum habuerunt, animas hominum immortales* lib. 3. c. 2°
esse. Dicerem stultos, nisi idem bracati sensissent, quod palliatus Pythagoras credidit.

Auara & fœneratoria Gallorum philosophia. Ala- xi.
cris & fortis Cimbrorum & Celtiberorum, qui in acie Cicer.
exultabant, tanquam gloriosè & feliciter vita excessu- Tusc. 2.
ri: lamentabãtur in morbo, quasi turpiter & miserabi- Plutar.
liter perituri. Celtiberi etiam nefas esse ducebant prœlio Serto-
superesse, cùm is occidisset, pro cuius salute spiritum de- rio.
uouerant. Laudanda vtrorumq; populorum animi præstãtia, quod & patriæ incolumitatem fortiter tueri, & fidem amicitiæ constanter præstandam arbitrabantur.

Thraciæ verò illa natio meritò sibi sapientiæ laudem xii.
vendicauerit, quæ natales hominum flebiliter, exequias Herod.
cum hilaritate celebrans, sine vllis doctorum præceptis 5.
13 *verũ † conditionis nostræ habitum peruidit. Remoueatur* Solin. cap. 15.
itaque naturalis omnium animalium dulcedo vitæ,

 quæ

quæ multa & facere, & pati turpiter cogit, †si eius aliquanto felicior ac beatior finis reperietur. 14

XIII. Plutar. consola toria. *Quocirca rectè Lycij, cùm iis luctus incidit, muliebrem vestem induunt: vt deformitate cultus commoti, maturius stultum proijcere mœrorem velint.*

XIV. Cicer. Tusc. 55 Solin. cap. 5. *Verùm quid ego fortißimos hoc in genere prudentiæ viros laudem? Respiciantur Indorum feminæ, quæ cùm more patrio complures eidem nuptæ esse soleant, mortuo marito, in certamen iudiciumq; veniunt quam ex ijs maximè dilexerit: Victrix gaudio exultans, deductaq; à necessarijs lætum præferens vultum: coniugis se flammis superiacit, & cum eo tanquam felicißima crematur: superata cum tristitia & mærore in vita remanent. Protrahe in medium Cimbricam audaciam, adijce Celtibericam fidem, iunge animosam Thraciæ sapientiam, annecte Lyciorum in luctibus abijciendis callidè quæsitam rationem: Indico tamen rogo nihil eorum præferes, quem vxor pietas in modum genialis tori propinquæ mortis secura conscendit.*

XV. Iust. 18. *Cui gloriæ Pœnicarum feminarum, vt ex comparatione turpius appareat, dedecus subnectam. †Siccæ enim fanum est Veneris, in quod se matronæ conferebant,* 15
†atq; inde procedentes ad quæstum, dotes corporis iniuria contrahebant, honesta nimirum tam inhonesto vinculo coniugia iunctura. 16

XVI. Herod. 2. *Iam Persarum admodum probabile institutum fuit, quòd liberos suos non priùs aspiciebant, quam septimum implessent annum, quo paruulorũ amißionem æquiore animo sustinerent.*

XVII. *Ne Numidiæ quidem reges vituperandi, qui more gentis suæ nulli mortalium osculum ferebant. Quicquid enim in excelso fastigio positum est, humili &*

trita consuetudine, quo sit venerabilius, vacuum esse conuenit.

DE DISCIPLINA MILITARI,

CAP. VII.

OBSERVATA à Romanis.
1 à P. Scipione Aemiliano cos.
2 Q. Metello Numidico cos.
3 P. Rupilio cos.
4 C. Aurelio Cotta cos.
5 Q. Fuluio Flacco cens.
6 A. Postumio Tuberto dict. & T. Manlio Torquato coss.
7 L. Quinctio Cincinnato dict.
8 L. Papirio Cursore dict.
9 L. Calpur. Pisone cos.
10 Q. Metello Macedonico procos.
11 Q. Fabio Max. Seruiliano procos.
12 P. Afric. maiore proc.
13 P. Afric. minore proc.
14 L. Aemil. Paullo proc.
15 Senatu Romano.
ab EXTERNIS.
1 Senatu Carthaginiensi.
2 Clearcho Spartanorum duce.

VENIO *nunc ad præcipuum decus & stabilimentum Rom. imperij, salutari perseuerantia ad hoc tempus sincerum & incolume seruatum, militaris disciplinæ tenacissimum vinculum: in cuius sinu ac tutela serenus tranquillúsq; beatæ pacis status acquiescit.*

1. A. V. dcxix. Liu. 57. Front. Strat. li. 4. ca. 1. L. Florus 2. c. 18.

P. Cornelius Scipio, cui deleta Carthago auitum cognomen dedit, consul in Hispaniam missus, vt insolentissimos Numantinæ vrbis spiritus, superiorum ducum culpa nutritos, contunderet, eodem temporis momento, quo castra intrauit, edixit: vt omnia ex his, quæ voluptatis causa comparata essent, auferrentur ac summouerentur.
1 *† Constat tam maximum inde institorum & lixarum numerum cum duobus millibus scortorum abijsse. Hac turpi atque erubescenda sentina vacuefactus noster exercitus, qui paulo antè, metu mortis, deformi se fœderis ictu maculauerat, erecta virtute recreatáq; acrem illam & animosam Numantiam incendijs*

exustam ruinísq; prostratam solo æquauit. Itaque neglectæ disciplinæ militaris indicium, Mancini miserabilis deditio seruatæ merces, speciosissimus Scipionis triũphus extitit.

II. *Eam sectam Metellus secutus, cùm exercitum in A-*
A.V. dcxliv. Sallust. Iugurt. Front. l. 4. cap. 1. *frica, Iugurthino bello nimia Sp. Albini indulgentia corruptum consul accepisset: omnibus imperij neruis ad reuocandam pristinæ disciplinam militiæ connisus est. Nec singulas partes apprehendit, sed totam continuò in statum suum redegit. Protinus namque lixas è castris summouit, cibúmque coctum venalem proponi vetuit: in agmine neminem militum ministerio seruorum iumentorúmq; vt arma sua & alimenta ipsi ferrent, vti passus est. Castrorum subinde locum mutauit: *eadem tanquam Iugurtha semper adesset, vallo fossáque aptissimè cinxit. Quid ergo restituta continentia; quid repetita industria profecit? Crebras scilicet victorias, & multa trophæa peperit, ex eo hoste, cuius tergum, sub ambitioso imperatore, Romano militi videre non contigerat.*

* al. & ea.

III. *Benè etiam illi disciplinæ militari assuerũt, † qui ne-* 2
A.V. dcxxi. *cessitudinũ perruptis vinculis, vltionem vindictámq; læsæ cum ignominia domuum suarũ exigere nõ dubitauerũt. Nam P. Rupilius consul eo bello, quod in Sicilia cum fugitiuis gessit, Q. Fabium generum suũ, quia negligẽtia Taurominitanã arcẽ amiserat, prouincia iussit decedere.*

Iam C. Cotta P. Aurelium Pecuniolam sanguine sibi iunctũ, quem obsidioni Liparitanæ ad auspicia repetenda Messanam transiturus præfecerat, virgis cæsum, gregalis militiæ munere inter pedites fungi coëgit, † quod 3
IV. A.V. di. Front. l. 4. c. 1. *eius culpa agger incensus, & penè castra fuerant capta.*

Q. etiam Fuluius Flaccus censor, Fuluium fratrem cohortem legionis, in qua Trib. militũ erat, iniussu con-

sulis

4 *fulis domũ dimittere ausum, senatu mouit.† Non digna exempla, quæ tam breuiter, nisi maioribus vrgerer, referrentur. Quid enim tam difficile factu, quàm copu... societate generis & imaginum, deformem in patriam reditum indicere? aut communione nominis, & familiæ veteris propinquitatis serie cohærenti: virgarum contumeliosa verbera adhibere? aut censorium supercilium aduersus fraternam charitatem distringere? Dentur hæc singula quamuis claris ciuitatibus, abundè tamen gloria disciplinæ militaris instructæ videbuntur.* v. A.V. dlxxix. Liu. 41. Velleius Fron. l. 4. cap. 1. A.V. dlxxiij. Liu. 40.

At nostra vrbs, quæ omni genere mirificorum exemplorum totum orbem terrarum repleuit, Imperatorum proprio sanguine manantes secures (ne turbato militiæ ordine vindicta deesset) è castris publicè speciosas priua- vi.
5 *tim lugubres duplici vultu recepit: † incerta gratulandi priùs, an alloquendi officio fungeretur. Igitur ego quoq; hæsitante animo vos bellicarum rerũ seuerissimi custodes Postumi Tuberte, & Manli Torquate, memoria ac relatione complector; quia animaduerto fore, vt pondere laudis, quam meruistis, obrutus, magis imbecillitatem ingenij mei detegam, quam vestram virtutem, sicut par est, repræsentem. Tu namque Postumi dictator, A. Postumium, quem ad generis penetraliùmq; sacrorum successionem propagandã genueras, cuius infantiæ blandimẽta sinu atque osculis foueras, quem puerum literis, quem iuuenem armis instruxeras, sanctum, fortem, amãtem tui pariter ac patriæ, quia non tuo iussu, sed sua sponte præsidio progressus, hostes fuderat, victorem securi feriri iussisti, & ad hoc peragendum imperium, paternæ vocis ministerio sufficere valuisti. Nam oculos tuos certum scio, clarissima in luce tenebris offusos, ingẽs animi opus intueri nequiuisset. Tu item Mãli Torquate Latino bello* A. V. cccxxii. Diod. Sic. 12. Gell. 17 cap. vlt. Liu. 5.

A.V. cdxiij. Liu. 8. Gell, & alij. consul. filium, quod prouocatus à Geminio Metio duce Tusculanorum ad dimicandum te ignaro descenderat, gloriosam victoriam & speciosa spolia referentem; abripi à lictore, & in modum hostiæ mactari iussisti: satius esse indicans, patrem forti filio, quàm patriam militari disciplina carere.

VII. A.V. ccxcv. Liu. 3. Dion. x. & alij. Age, quanto spiritu putamus vsum L. Quinctiũ Cincinnatum dictatorem eo tempore quo deuictis Æquis & sub iugum missis, L. Minutium consulatum deponere coëgit † quòd castra eiusdem hostes obsederant? Indignum enim maximo imperio credidit, quem non sua virtus, sed fossa vallúmq; tutum præstiterat, cuique verecundiæ non fuerat arma Romana metu trepida clausis portis contineri. Ergo imperiosissimi XII. fasces, penes quos senatus & equestris ordinis, & vniuersæ plebis summum decus erat, quorumq; nutu Latium, ac totius Italiæ vires regebantur, contusi, atque fracti, dictatoriæ se animaduersioni substrauerunt. Ac ne † inulta foret læsa gloria militaris, consul delicti omnis vindex punitus est. His (ut ita dicam) piaculis, Mars imperij nostri pater, vbi aliqua ex parte à tuis auspicijs degeneratum erat, numen tuum propitiabatur † affinium & cognatorum & fratrum nota filiorumq; strage, ignominiosa consulum eiuratione.

VIII. A.V. cdxxix. Liu. 8. pulchrè Eiusdem ordinis est quod sequitur: Papirius dictator, cùm aduersus imperium eius Q. Fabius Rullianus magister equitum exercitum in aciem eduxisset, quanquam fusis Samnitibus in castra redierat, tamen neque virtute eius, neque successu, neque nobilitate motus, virgas expediri eúmq; nudari iussit. O spectaculum admirabile, & Rullianus, & magister equitum, & victor, scissa veste, spoliatoq; corpore, † lictorum verberibus lacerandus:

cerandus: vt in acie exceptorum vulnerum nodosis icti-
bus cruore renouato, victoriarum, quos modò speciosissi-
10 mos erat adeptus titulos respergeret. † Precibus deinde
suis exercitus occasionem Fabio confugiendi in vrbem
dedit; vbi frustra senatus auxilium implorauit. Nihilo-
minus enim Papirius in exigenda pœna perseuerauit:
itaque coactus est pater eius, post dictaturam tertiumq;
consulatum, rem ad populum deuocare, auxiliúmque
tribunorum plebis supplex pro filio petere. Neque hac re
seueritas Papirij refrenari potuit: ceterùm, cùm ab vni-
uersis ciuibus & ipsis tribunis plebis rogaretur, testatus
est; non pœnam illam se Fabio, sed populo Romano &
11 † Tribunitiæ concedere potestati.

L. Quoq; Calpurnius Piso consul, cùm in Sicilia bel- XI. A.V.
lum aduersus fugitiuos gereret, & C. Titius, equitum dcxx.
12 præfectus fugitiuorum multitudine circũuentus, † ar- Fron. l.
ma cum suis tradidisset, his præfectum ignominiæ gene- 4. cap. 1.
ribus affecit. Iussit eum toga lacinijs abscissis amictum,
*discinctaque tunica indutum, nudis pedibus, à manè * al. de-
in noctem vsque ad principia per omne tempus militiæ cincta-que.
adesse. Interdixit etiam ei conuictum hominum, vsúm-
que balnearum: turmasq; equitum, quibus præfuerat,
ademptis equis, in funditorum alas transcripsit. Ma-
gnum profectò dedecus patriæ magno Pisonis decore
13 vindicatum est: † quoniam quidem id egerit, vt qui cu-
piditate vitæ adducti, cruce dignissimis fugitiuis tro-
phæa de se statuere concesserant, libertatíque suæ seruili
manu flagitiosum imponi iugum non erubuerant, a-
marum lucis vsum experirentur, mortémque, quam
effeminatè timuerant, viriliter optarent.

Nec minus Pisone acriter Q. Metellus: qui cùm
apud Contrebiam res gereretur, collocata à se in qua-

x. A.V. dcxi. Velleius Fron. l. 4. ca. 1. Auctor de viris Illust. cap. 61.

dam statione quinque cohortes, atque ex ea viribus hostium depulsas, repetere eandem stationem euestigio iussit: non quòd speraret ab ijs amissum locum recuperari posse; sed vt præteritæ culpam pugnæ, insequentis certaminis manifesto periculo puniret. Edixit etiam, vt si quis ex his fugiens castra petiisset, pro hoste interficeretur. Qua seueritate compressi milites, corporibus fatigatis, & animis desperatione vitæ implicatis, loci tamen iniquitatem multitudinémque hostiū superârunt. Humanæ igitur imbecillitatis efficacissimum duramentum est necessitas.

xi. A.V. dcxii. Fron. l. 4. ca. 1. App. Iberic.

In eadē prouincia Q. Fabius Max. ferocissimæ gentis animos contundere & debilitare cupiens, mansuetissimum ingenium suum, ad tempus deposita clementia, †sæuiore vti seueritate coëgit. Omniū enim qui ex præsidijs Romanis ad hostes transfugerant, captíque erant, manus abscidit: vt trunca præ se brachia gestantes, defectionis metum reliquis inijcerent: Rebelles itaque manus à corporibus suis distractæ, inque cruentato solo sparsæ, ceteris, ne idem committere auderent, documento fuerunt. 14

xii. A.V. dlii. Liu. 30. fine.

Nihil mitius superiore Africano: is tamen ad firmandam disciplinam militarē, aliquid ab alienissima sibi crudelitate amaritudinis mutuandum existimauit. Siquidem deuicta Carthagine, cùm omnes, qui ex nostris exercitibus ad Pœnos transierant, in suam potestatem redegisset, grauius in Romanos, quam in Latinos transfugas animaduertit. Hos enim tanquam patriæ fugitiuos crucibus affixit, illos tanquam perfidos socios securi percussit. Non prosequar hoc factum vlterius, & quia Scipionis est, & quia Romano sanguini, quamuis merito perpesso, seruile supplicium insultare non attinet:

net: cùm præsertim transire ad ea liceat, quæ sine domestico vulnere gesta narrari possunt.

Nam posterior Africanus, euerso Punico imperio, exterarum gentium transfugas, in edendis populo spectaculis, feris obiecit. XIII. A.V. dcvij. Liu. 51.

Et L. Paullus Perse rege superato, eiusdem generis & culpæ homines elephantis proterendos substrauit, vtilißimo quidem exemplo, si tamen acta excellentißimorum virorum humiliter æstimare sine insolentiæ reprehensione permittitur. Aspero enim & absciso castigationis genere militaris disciplina indiget: quia vires armis constant, † quæ, vbi à recto tenore desciuerunt, oppressura sunt, nisi opprimantur. XIV. A.V. dxxcvi.

15 (beside "armis constant")

Sed tempus est eorum quoque mentionem fieri, quæ iam non à singulis, verùm ab vniuerso senatu pro militari more obtinendo defendendoq́; administrata sunt L. Marcius Tribunus militum, cum reliquias duorum exercituum P. & Cn. Scipionum, quos arma Pœnorum in Hispania absumpserant dispersas mira virtute collegisset, earumq́; suffragijs dux esset creatus, senatus de rebus actis à se scribens, in hunc modum orsus est: L. MARCIVS PROPR. Cuius honoris vsurpatione vti eum Patribus conscriptis non placuit, quia duces à populo, non à militibus, creari solerent. Quo tempore tam angusto, támque graui, propter immane Reip. damnum etiam trib. militum adulandus erat, quoniã quidem ad statum totius ciuitatis corrigendum vnus suffecerat. 16 *Sed nulla clades, nullum meritũ † valẽtius militari disciplina apud senatum fuit; succurrebat enim quàm animosa seueritate Tarentino bello maiores eorũ vsi fuissent: In quo quassatis & attritis Reip. viribus, cùm magnum captiuorum ciuium suorum numerum à* XV. A.V. dxli. Liu. 26. A.V. cdlxx. Front.

 Pyrrho

cap. 1. Io. Zonaras. Pyrrho rege vltrò missũ recepissent, decreuerunt vt ex ijs qui equo meruerant, peditum numero militarent: qui pedites fuerant, in funditorum auxilia transcriberentur: Néve quis eorum intra castra tenderet, néve locum extra assignatum, vallo aut fossa cingeret, néve tentoriũ ex pellibus haberet: Recursum autem ijs ad pristinum militiæ ordinem proposuerunt, si quis bina spolia ex A.V. dxxxvii Liu. 22 & 23. hostibus tulisset. Quibus supplicijs compressi ex deformibus Pyrrhi munusculis, acerrimi hostes extiterunt. Parẽ iram aduersus illos senatus distrinxit, qui apud Cannas Remp. deseruerãt. Nam cùm eos grauitate decreti † vltra 17
A.V. dxli. Liu. 25. Fron. l. 4. c. 1. mortuorum conditionem relegasset, acceptis à M. Marcello literis, vt eorum sibi opera ad expugnationem Syracusarum vti liceret; rescripsit indignos esse qui in castra reciperentur. Ceterùm se ei permittere, vt faceret quod expedire Reip. iudicasset, dum nequis ex eis munere vacaret, aut domo militiæ donaretur, aut in Italiã, donec hostes in ea essent, accederet. Sic enerues animos A.V. dlxxvii. Fron. l. 4. c. 1. odisse virtus solet. Age quàm grauiter senatus tulit, quid Q. Petilium consulem fortissimè aduersus ligures pugnantem occidere milites passi essent. Legioni enim neq; stipendium anni procedere, neque æra dari voluit, quia pro salute imperatoris, hostium telis se non obtulerant. Idq; decretũ amplissimi ordinis, speciosum & æternum A.V. dxxxvii Liu. 22 Petilij monumentum extitit, sub quo in acie, morte, in Curia vltione clari cineres eius acquiescunt. Consimili animo, cùm ei Annibal sex millium Romanorum, quæ capta in castris habebat, redimendorum potestatẽ fecisset conditionem spreuit; memor tantam multitudinem armatorum iuuenum, si honestè mori voluisset, turpiter capi non potuisse. Quorum nescio vtrùm maius dedecus fuerit, quòd patria spei, an quod hostis metus nihil in

his

his reposuerit: hæc pro se ille, ne aduersus se dimicarent, parui pendendo. Sed cùm aliquoties senatus pro militari
18 *disciplina † se seuerum exhibuerit, nescio an tum præcipuè, cùm milites qui Rhegiũ iniustò bello occupauerant,* A.V.
mortuoq́; duce Iubellio, M. Cæsium scribam eius, sua cdxxcii. Liu. 15
sponte imperatorem delegerant, carcere inclusit, ac M. Polyb. 1
Fuluio Flacco Trib. pl. denunciante, ne in ciues Romanos Zonaras.
aduersus morem maiorũ animaduerteret, nihilominus propositum executus est. Ceterùm quo minore cum inuidia id perageretur, quinquagenos per singulos dies
19 *virgis cæsos, securi percuti iussit, † eorũq; corpora sepulturæ mandari, mortemq́; lugeri vetuit.*

EXTERNA EXEMPLA.

Leniter hoc patres conscripti, si Carthaginiensiũ senatus in militiæ negotijs procurandis violentiam intueri velimus, à quo duces bella prauo consilio gerentes, etiãsi prospera fortuna subsecuta esset, cruci tamen suffigebantur: quod bene gesserant deorum immortaliũ adiutorio, quod malè commiserant, ipsorũ culpæ imputantes. I. Auctor de viris Illust. cap. 38.

*Clearchus verò Lacedæmoniorum dux egregio dicto disciplinam militiæ continebat, identidem exercitus sui auribus inculcando, à militib. imperatorẽ potius, quàm hostem metui debere. Quo apertè denuntiabat futurum vt spiritum pœnæ impenderent, quem pugnæ acceptum ferre dubitassent. Idq́; à duce præcipi non mirabantur, maternarum blanditiarum memores, quæ exituros eos ad prœliandum monebant, * vt aut viui cum armis in conspectum earum venirent, aut mortui in armis referrentur. Hoc intra domesticos parietes accepto signo, Spartanæ acies dimicabant. Sed aliena prospexisse tantummodo satis est, cùm proprijs multoq́; vberioribus & felicioribus exemplis gloriari liceat.* II. Front. 4. c. 1. * ἢ τὰν, ἢ ἐπὶ τᾶν

DE IVRE TRIVMPHANDI, CAP. VIII.

DISCIPLINA *militaris acriter retenta, principatum Italiæ Romano imperio peperit, & multarum vrbium, magnorum Regum, validißimarum gentium regimen largita est, fauces Pontici sinus patefecit, Alpiũ Taurique montis conuulsa claustra tradidit, ortúmque è paruula Romuli casa totius terrarum orbis fecit columen. Ex cuius sinu quoniam omnes triumphi manârunt, sequitur vt de triumphandi iure dicere incipiam.*

I. *Ob leuia prælia quidam imperatores triumphos sibi decerni desiderabant: quibus vt occurreretur, lege cautũ est ne quis triũpharet, nisi qui quinque millia hostium vna acie cecidisset. Non enim numero, sed gloria triumphorum excelsius vrbis nostræ futurum decus maiores existimabant. Ceterùm ne tam præclara lex cupiditate laureæ obliteraretur, legis alterius adiutorio fulta est,* A.V. dcxci. *quam L. Marius, & M. Cato Trib. pl. tulerunt. Pœnam enim Imperatoribus minatur, qui aut hostium occisorum in prælio, aut amissorum ciuium falsum numerũ, literis senatui ausi essent referre. Iubétque eos, cùm primum Vrbem intrassent, apud quæstores vrbanos iurare, de vtroque numero verè ab his senatui esse scriptum.*

II. *Post has leges iudicij illius tempestiua mentio introducetur, in quo de iure triũphandi inter clarißimas personas & actum & excussum est.* A.V. dxij. *C. Lutatius consul & Q. Valerius Prætor circa Sicilia insignem Pœnorum classem*

*classem deleuerant, quo nomine Lutatio consuli trium-
phum senatus decreuit. Cùm autem Valerius sibi eum
quoque decerni desideraret, negauit id fieri oportere Lu-
tatius, ne in honore triumphi minor potestas maiori
æquaretur. Pertinaciùsque progressa contentione, Vale-
1 rius sponsione Lutatium prouocauit, † ne suo ductu Pu-
nica classis esset oppressa. Nec dubitauit restipulari Lu-
tatius. Itaque iudex inter eos conuenit Atilius Calati-
nus, apud quem Valerius in hunc modum egit, consu-
lem ea pugna in lectica claudum iacuisse, se autem o-
mnibus imperatorijs partibus functum. Tũc Calatinus,
priùs quam Lutatius causam suam ordiretur, Quæro,
inquit, Valeri, à te si dimicandum nécne esset, contra-
rijs inter vos sententijs dissedissetis, vtrùm quod consul
an quod prætor imperasset, maius habiturum fuerit
momentũ? Respondit Valerius, non facere se controuer-
siã, quin priores partes cõsulis essent futuræ. Age deinde,
inquit, Calatinus. Si diuersa auspicia accepissetis, cuius
2 magis auspicio staretur? † Item, respondit Valerius, con-
sulis. At iudex, Iam me hercule, inquit, cùm de imperio
& auspicio inter vos disceptationem * susceperim, &
tu vtroque aduersarium tuum superiorem fuisse fatea-
ris, nihil est quod vlteriùs dubitem. Itaque Lutati, quã-
uis adhuc tacueris, secundùm te litem do. Mirificè iudex,
quòd in manifesto negotio tempus teri passus non est.
Probabilius Lutatius, quò ius amplissimi honoris con-
3 stanter defendit. † Et ne Valerius quidem improbè, quia
fortis & prosperæ pugnæ vt non legitimum, ita se di-
gnum præmium petijt.*

* al. susceperetis.

*Quid facias Cn. Fuluio Flacco, qui tam expetendum
alijs triumphi honorem decretum sibi à senatu ob res
gestas spreuit ac repudiauit? Nimirum non plura præ-
cerpens*

III. A.V. dxlj. Liu. 25.

A.V. dxlii. Liu. 26. serpens, quam acciderunt. Nam vt vrbem intrauit, continuo ipse quæstione publica afflictus exilio multatus est: vt si quid religionis insolentia commisisset, pœna expiaret.

IV. A.V. dxliij. A.V. dcxxix. Sapientiores igitur Q. Fuluius, qui Capua capta, & L. Opimius, qui Fregellanis ad deditionem compulsis, triumphandi potestatem à senatu petierunt. Vterque editis operibus magnificus, sed neuter petitæ rei compos. Non quidem inuidia Patrum conscriptor. cui nunquam aditum in Curia esse voluerunt: sed summa diligentia obseruandi iuris, quo cautum erat, vt pro aucto imperio, non* pro recuperatis, quæ populi Rom. fuissent, triũphus decerneretur. Tantum enim interest adijciat aliquid an detractum restituas; quantum distat beneficij initium ab iniuriæ fine.

*al. ob recuperata.

V. A.V. dxlvii. Liu. 28. A.V. dxlii. Liu. 26. Quin etiam ius, de quo loquor sic custoditum est, vt P. Scipioni ob recuperatas Hispanias, M. Marcello ob captas Syracusas triumphus non decerneretur; quòd ad eas res gerendas sine vllo missi erant magistratu. Probentur nunc cuiuslibet gloriæ cupidi, qui ex desertis mõtibus, myoparonúmque piraticis rostris, laudis inopes, laureæ ramulos festinabunda manu decerpserunt. † Cartaghinis imperio abrupta Hispania, & Siciliæ caput abscissum Syracusæ, triumphales iungere currus nequiuerunt. Et quibus viris? Scipioni & Marcello: quorum ipsa nomina instar æterni sunt triumphi. Sed clarissimos solidæ veraq; virtutis auctores, humeris suis salutem patriæ gestantes, etsi coronatos intueri senatus cupiebat, iustiori tamen reseruandos laureæ putauit. 4

† Laureolam in mustaceo quærere.

VI. Plutar. Probl. His illud subnectam: Moris erat ab imperatore triumphum ducturo, COS. inuitari ad cœnam, deinde

regari

rogari vt venire superſedeant; ne quis eo die, quo ille triumphârit, maioris in eodem conuiuio ſit imperij.

Verùm quamuis quis præclaras res maximèq; vtiles Reip. ciuili bello geßiſſet, Imperator tamen eo nomine appellatus non eſt, nec vllæ ſupplicationes decretæ ſunt, neque aut ouans, aut curru triumphauit, quia vt neceſſaria iſta, ita lugubres ſemper exiſtimatæ victoriæ ſunt, vtpote non externo, ſed domeſtico partæ cruore. Itaque & Naſica Ti. Gracchi, & Opimius C. Gracchi factione maſti trucidarunt. Q. Catulus, M. Lepido collega VII.
6 *ſuo cum omnibus ſeditioſis copijs extincto, † tãtum moderatum præ ſe ferens gaudium, in Vrbem reuertitur. C. etiam Antonius Catilinæ victor, abſterſos gladios in caſtra retulit. L. Cinna, & C. Marius hauſerant quidem auidi ciuilem ſanguinem: ſed non protinus ad templa deorum & aras tetenderunt. Item L. Sylla, qui plurima bella ciuilia confecit, cuius crude-*
7 *liſsimi & inſolentiſsimi ſucceſſus fuerunt: † cùm conſummata potentia ſua triumphum duceret, vt Græciæ & Aſiæ multas vrbes, ita ciuium Rom. nullum oppidum vexit.*

Piget tædetq; per vulnera reip. vlterius procedere: lauream nec ſenatus cuiquam dedit, nec quiſquam ſibi dari deſiderauit, ciuitatis parte lacrymante. Ceterùm ad quercum pronæ manus porriguntur, vbi ob ciues ſeruatos corona danda eſt, qua poſtes Auguſtæ domus ſempiterna gloria triumphant.

A.V. dcxx. & dcxxxii Plutar. A.V. dclxxvi Liu. 90. Plutar. Põpeio. A.V. dcxli. Salluſt. Plutar. Cicer. Dio n. l. 37. A.V. dclxvii. Plutar. Dion. Appia. Cic. Philip. 14. A.V. dclxxii. Plutar. Appia.

DE CENSORIA SEVERITATE,

CAP. IX.

1 Camilli & M. Poſtumij in cœlibes.
2 M. Valerii Max. & C. Iunij Bruti in L. Antoniũ.
3 M. Catonis in L. Flamininum.
4 C. Fabricii

CASTRENSIS *disciplinæ tenacissimum vinculum, & militaris rationis diligens obseruatio, admonent me, vt ad censuram pacis magistram custodémque transgrediar. Nam vt opes pop. Romani in tantam amplitudinem imperatorum virtutibus excesserunt; ita probitas & continentia censorio supercilio examinata est. Opus effectu par bellicis laudibus. Quid enim prodest foris esse strenuū, si domi malè viuitur? expugnentur licet vrbes, corripiantur gentes, regnis iniiciantur manus, nisi foro & curiæ officium ac verecundia sua constiterit partarum rerum æquatus cælo cumulus, sedem stabilem non habebit. Ad rem igitur pertinet nosse, atque adeò recordari acta censoriæ potestatis.*

1. A.V. cccj. Plutar. Camillo. *Camillus & Postumius censores, æra pœnæ nomine eos qui ad senectutem cœlibes peruenerant, in ærarium deferre iusserunt: iterum puniri dignos, siquo modo de tam iusta constitutione queri essent ausi: cùm in hunc modum increparentur. Natura vobis quemadmodum nascendi, ita gignendi legem scribit; parentésque vos alendo, nepotum nutriendorum debito (siquis est pudor) alligauerunt: † Accedit his, quòd etiam fortuna longam præstandi huiusce muneris aduocationem estis assecuti; cùm interim consumpti sint anni vestri, & mariti & patris nomine vacui. Ite igitur, & nodosam exsoluite stipem, vtilem posteritati numerosæ.*

11. *Horum seueritatem M. Valerius Max. & C. Iunius*

Bubulcus.

Bubulcus Brutus censores in consimili genere animaduersionis imitati, L. Antonium senatu mouerunt. quòd quam virginem in matrimonium duxerat, repudiasset, nullo amicorum in consiliū adhibito. At hoc crimen nescio an superiore maius: illo namque coniugalia sacra spreta tantū, hoc etiam iniuriosè tractata sunt. Optimo ergo iudicio censores indignum eum aditu Curiæ existimauerunt. A.V. dclxvi.

2 *† Sic M. Porcius Cato, L. Flamininū è numero senatorum sustulit, quia in prouincia quendam damnatum securi percusserat, tempore supplicij ad arbitrium & spectaculum mulierculæ, cuius amore tenebatur, electo. Et poterat inhiberi respectu consulatus, quem is gesserat, atque* 3 *† auctoritate fratris eius V. C. T. Flaminini: sed & censor, & Cato duplex seueritatis exemplum eo magis illum notandum statuit: quòd amplissimi honoris* 4 *maiestatem tam tetro facinore inquinauerat: † nec pensi duxerat: ijsdem imaginibus adscribi, meretricis oculos humano sanguine delectatos, & regis Philippi supplices manus.* III. A.V. dlxix. Liu. 39. Plutar. Catone & Quinctio.

Quid de Fabricij Luscini censura loquar? narrauit omnis ætas, & deinceps narrabit, ab eo Cornelium Rufinum duobus consulatibus, & dictatura speciosissimè functum, quòd decem pondo vasa argentea comparasset; perinde ac malo exemplo luxuriosum, in ordine senatorio retentum esse. Ipsæ medius fidius mihi literæ seculi nostri obstupescere videntur, cum ad tantam seueritatem referendum ministerium accommodare coguntur ac vereri ne non nostræ vrbis acta commemorare existimentur. Vix enim credibile est intra idem pomerium decem pondo argenti, & inuidiosum fuisse censum & inopiam haberi contemptissimam. A.V. cdlxxiix. Liu. 14. Plutar. Sylla. Gellius.

v. A.V. dclvi. A.V. dcliv. M. autem Antonius & L. Flaccus censores Duronium senatu mouerunt, quòd legem de coërcendis conuiuiorum sumptibus latam tribunus pleb. abrogauerat, mirifica notæ causa. Quam enim impudenter Duronius Rostra conscendit, illa dicturus: Freni sunt iniecti vobis Quirites nullo modo perpetiendi: alligati & constricti estis amaro vinculo seruitutis: Lex enim lata est, quæ vos esse frugi iubet: abrogemus igitur istud horridæ vetustatis rubigine obsitum imperiũ. Etenim quid opus libertate, si volentibus luxu perire non licet?

vi. A.V. dxlix. Liu. 29. Auctor de viris Illust. cap. 50. Age, par proferamus æquali iugo virtutis, honorumq; societate iunctum, † instructum autem æmulationis 5 hanimo dissidens. Claudius Nero, Liuiusq; Salinator secundi Punici belli temporibus firmissima Reipub. latera, quàm destrictam simul egerunt censuram? Nam cùm equitum centurias recognoscerent, & ipsi propter robur ætatis etiamnum eorum essent è numero, vt est ad Poliam ventum tribum, præco lecto nomine Salinatoris citandum necne sibi esset, hæsitauit: † Quod vbi intellexit Nero & 6 citari collegam, & equum vendere iussit, quia populi iudicio damnatus esset. Salinator quoque eadẽ animaduersione Neronem persecutus est, adiecta causa, quòd non sincera fide secum in gratiam redijsset. Quibus viris si quis cœlestium significasset futurum, vt eorum sanguis illustrium imaginum serie deductus in ortum salutaris

Adulatur Tiberio vide Suet. Tib. principis nostri conflueret, depositis inimicitijs, arctissimo se amicitiæ fœdere iunxissent, seruatam ab ipsis patriam communi stirpi seruandam relicturi. Salinator verò quatuor & triginta tribus inter ærarios referre nõ dubitauit, quòd cum se damnassent, postea consulem atque censorem fecissent: prætexuitq; causam, quia necesse esset eas alterutro facto, crimine temeritatis vel periurij

teneri

teneri. Vnam tantummodo tribum Maciam vacuam nota reliquit; quæ eum suffragiis suis, vt non damnatione, ita ne honore quidem dignũ iudicauerat. Quàm constantis & praualidi illum putamus ingenii fuisse, qui neque tristi iudiciorum exitu compelli, neque honorum magnitudine adduci potuit, quo si blandiorem in administratione Reip. gereret?

*Equestris quoque ordinis bona magnáq; pars quadringenti iuuenes, censoriam notam patiente animo sustinuerunt, quos * NV. Valerius & P. Sempronius, quia in Sicilia ad munitionem opus explicandum ire iussi, facere id neglexerant; equis publicis spoliatos, in numerum ærariorum retulerunt.* VII. A.V.dj. Fron.4. cap.1. Liu.18. * M. vt sit prænomẽ Manius.

Turpis etiam metus censores summa cum seueritate pœnam exegerũt. M. enim Atilius Regulus, & P. Furius Philus, L. Metellum quæstorem, compluresq; equites Romanos, qui post infeliciter commissam Cannensem pugnam cum eo abituros se Italia iurauerãt, direptis equis publicis, inter ærarios referendos curauerunt. Eosq; graui nota affecerunt, qui cùm in potestatem Annibalis venissent, legati ab eo ad senatum missi de permutandis captiuis, neque impetrassent quod petebant, in vrbe manserunt: Quia & Romano sanguini fidem præstare conueniens erat; & M. Atilius regulus censor perfidiam notabat; cuius pater per summos cruciatus expirare, quàm fallere Carthaginienses, satius esse duxerat. Iam hæc censura ex foro in castra transcendit, quæ neque timeri neque decipi voluit hostem. VIII. A.V. dxxxix. Liu.24.

Sequuntur duo eiusdem generis exempla, eaq; adiecisse satis erit. C. Geta, cùm à L. Metello, & Cn. Domitio censoribus senatu motus esset, postea censor factus est. IX. A.V. dcxxvii. Cic.pro Cluent.

A.V. dcxlv. *Item M. Valerius Messalla censoria nota perstrictus, censoria postmodum potestate imperauit: Quorum ignominia virtutem acuit: rubore enim eius excitati, omnibus viribus incubuerunt, vt digni ciuibus viderentur, quibus dari potius, quàm obijci censura deberet.*

Front. aquæd. A.V. dxcix. Cic. pro Cluctio

DE MAIESTATE, CAP. X.

EST *& illa quasi priuata censura maiestas clarorum virorum sine tribunalium fastigio, sine apparitorum ministerio, potens in sua amplitudine obtinenda. Grato enim & iucundo introitu animis hominum illabitur admirationis prætexta velata: quam rectè quis dixerit, longum & beatum honorem esse sine *honore.*

* al. onere.

1\. *Nam quid plus honoris tribui potuit consuli, quàm est datum reo Metello? qui cum causam repetundarum diceret, tabulæq; eius ab accusatore expostulatæ, & ad nomen inspiciendum circa iudicium ferrentur; totum concilium ab earum contemplatione oculos auertit, ne de aliqua re, quæ in his relata erat, videretur dubitasse. Non in tabulis, sed in vita Q. Metelli argumenta sincerè administratæ prouinciæ legenda sibi iudices crediderunt: indignum rati integritatem tanti viri exigua cera & paucis literis * perpendi.*

A. V. dcxlj. Cic pro Balbo & ad Attic. 1.

* al per pendi.

Sed quid mirum, si debitus honos à ciuibus Metel- 11.
lo tributus est, quem superiori Africano etiam hostis
præstare non dubitauit? Siquidem rex Antiochus bel-
lo, quod cum Romanis gerebat, filium eius à militibus A.V.
suis interceptum, honoratissimè excepit, regijsq; mu- dlxiii.
neribus donatum, vltro & celeriter patri remisit: quã- Liu.37. App.
quam ab eo tum maximè finibus imperij pellebatur. Syriaca
Sed & rex lacessitus, maiestatem excellentissimi viri
venerari, quàm dolorem suum vlcisci maluit. Ad A.V. dclxvi.
1 Africanum eundem † in Liternina villa se tenentem, Plutar.
complures prædonum duces videndum eodem tempo-
re fortè confluxerant. Quos cum ad vim faciendam
venire existimasset, præsidium domesticorum in tecto
collocauit, eratq; in his repellendis & animo & appa-
ratu occupatus. Quod vt prædones animaduerterunt, di-
2 missis militibus abiectisq; armis, † ianuæ appropinquãt,
clara voce nunciantes: non vitæ eius hostes, sed virtutis
admiratores venisse, conspectum & congressum tanti
3 viri quasi cæleste aliquod beneficium expetentes. † Pro-
inde securum se spectandum præbere ne grauaretur. Hæc
postquam domestici Scipioni retulerunt, fores reserari,
eosq; intromitti iussit: qui postes ianuæ tanquam ali-
quam religiosissimam aram, sanctúmque templum ve-
nerati, cupidè Scipionis dexteram apprehenderunt; ac
diu deosculati, positis ante vestibulum donis, quæ deo-
rum immortalium numini consecrari solent, læti quòd
4 Scipionẽ vidisse contigisset, † ad lares reuerterunt. Quid
hoc fructu maiestatis excelsius? quid etiam iucundius?
Hostis iram admiratione sui placauit, spectaculo præ-
sentiæ suæ latronum gestientes oculos* obstupefecit. De- *al. vidit.
lapsa cælo sidera hominibus si se offerant, venerationis
amplius non recipient.

III. *Et hæc quidem viuo Scipioni; illud autem Aemilio*
A.V. dxciij. *Paullo exanimi contigit. Nam cùm exequiæ eius cele-*
Plutar. *brarentur, ac fortè tunc principes Macedoniæ, legatio-*
nis nomine, Romæ morarentur, funebri lecto sponte sua sese subiecerunt. Quot aliquanto maius videbitur, siquis cognoscat lecti illius frontem Macedonicis triumphis fuisse adornatam. Quantum enim Paullo tribuerunt, propter quem gentis suæ cladium indicia per ora vulgi ferre non exhorruerunt: quod spectaculum funeri speciem alterius triumphi adiecit. Bis enim te Paulle Macedonia vrbi nostræ illustrem ostendit: incolumem, spolijs suis: fato functum humeris.

IV. *Ne filij quidem tui Scipionis Aemiliani, quem in ad-*
A.V. *optionem dando duarum familiarum ornamentum es-*
dcij. *se voluisti, maiestati parum honoris tributum est: † eum* 6
App. *enim adolescentem admodum à Lucullo consule petendi*
Libyca. *auxilij gratia ex Hispania in Africam missũ, Cartha-*
V. A.V. *ginienses & Massanisa Rex de pace disceptatorem, velut*
dclx. *consulem & imperatorem habuerunt. Ignara quidem*
Liu. 50. *fatorum suorum Carthago: Orientis enim illud inuen-*
Senec. ep. 81. *tæ decus, deorum atque hominum indulgentia, ad ex-*
VI. *cidium eius alebatur: vt superius cognomen Africanum*
A.V. *capta, posterius euersa Corneliæ genti daret.*

dclxv. Plutar. *Quid damnatione, quid exilio miserius? At P. Ru-*
App. *tilio conspiratione publicanorum perculso, auctoritatem*
Ciuil. 1. *adimere non valuerunt. Cui Asiam petenti omnes pro-*
uinciæ illius ciuitates legatos secessum eius operientes obuiam miserunt. Exulare aliquis hoc loco, an triumphare iustius dixerit?

C. etiam Marius in profundum vltimarum miseriarum abiectus, ex ipso vitæ discrimine, beneficio maiestatis emersit. Missus enim ad eum occidendum in pri-

uata

uatæ domo Minturnis clausum seruus publicus, natione Cimber; & senem, & inermem, & squalore obsitū, strictum gladium tenens aggredi non sustinuit sed claritate viri occæcatus, abiecto ferro, attonitus inde ac tremens fugit. Cimbrica nimirum calamitas oculos hominis perstringit: deuictæq; suæ gentis interitus animum comminuit: etiam dijs immortalibus indignum ratis ab vno eius nationis interfici Marium, quam totam deleuerat. Minturnenses autem maiestate illius capti, compressum iam & constrictum dira fate necessitate, incolumem præstiterunt. Plutarch. in vita Marij.
7 † nec fuit his timoris asperrima Syllæ victoria, ne in eos conseruationem Marij vlcisceretur cùm præsertim ipse Marius eos à cōseruando Mario absterrere posset.

M. quoque Porcium Catonem admiratio fortis, & sinceræ vitæ, adeò admirabilem senatui fecit, vt cùm inuito C. Cæsare consule aduersus publicanos dicendo in curia diem extraheret, & ob id eius iussu à lictore in carcerem duceretur, vniuersus senatus illum sequi non dubitaret: quæ res diuini animi perseuerantiam flexit. VII. A.V. dcxciv. Plutar. Gell. 4. cap. 10.

Eodem Ludos florales, quos Messius edilis faciebat spectante, populus vt Mimæ nudarentur, postulare erubuit: VIII. A.V. dcxciix.
8 † quod cùm ex Fauonio amicissimo sibi vnà sedente cognouisset discessit è theatro, ne præsentia sua spectaculi consuetudinem impediret: Quem abeūtem ingenti plausu populus prosecutus priscum morem iocorum in scenam reuocauit; confessus plus se maiestatis vni tribuere, quàm vniuerso sibi vindicare. Quibus opibus, quibus imperijs, quibus triumphis hoc datum est? exiguum viri patrimonium, astricti continentia mores, modicæ clientelæ, domus ambitioni clausa, paterni generis vna imago, minimè blanda frons; sed omnibus numeris per- Seneca ep. 98. Martial lib. 1.

 fecta

fecta virtus. Quæ quidem effecit, † quisquis sanctum & egregium ciuem significare velit, sub nomine Catonis definiat. 9

EXTERNA.

Thucyd. 6. *Dandum est aliquid loci etiam alienigenis exemplis: vt domesticis aspersa, varietate ipsa delectent Harmodij & Aristogitonis, qui Athenas tyrannide liberare* Plin. 34. cap. 8. *conati sunt, effigies æneas Xerxes ea vrbe deuicta in regnum suum transtulit: longo deinde interiecto tempore, Seleucus in pristinam sedē reportandas curauit: Rhodij quoque eas vrbi suæ appulsas, cùm in hospitium publicè inuitassent, sacris etiam puluinaribus collocauerunt. Nihil hac memoria felicius, quæ tantum venerationis in tam paruulo ære possedit.*

17. Cic. pro Balbo. Diog. Laërt. *Quantum porrò honoris Athenis Xenocrati sapientia pariter ac sanctitate claro tributum est: Qui cùm testimonium dicere coactus ad aram accessisset, vt more ciuitatis iuraret omnia se verè retulisse; vniuersi iudices consurrexerunt, proclamaruntq́ne iusiurandum diceret: Quòdque sibimetipsis postmodum dicendæ sententiæ loco remissuri non erant, sinceritati eius concedendum existimarunt.*

VALERII MAXIMI LIBER TERTIVS.

DE INDOLE, CAP. I.

CVIVS EXEMPLA sunt Rom.
1 Aemilij Lepidi pueri.
2 M. Catonis Vticensis.
3 Casßij Longini.

EXTERNVM vnum.
1 Alcibiadis Atheniensis.

ATTINGAM *nunc quasi cunabula quædam & elementa virtutis: animiq́ procedente tempore ad summum*

mum

1 mum gloriæ * cumulum peruenturi, certo cum indolis experimento, † datos gustus referam. *al. culmen.

Æmilius Lepidus puer etiam tum progressus in aciē, hostem interemit, ciuem seruauit: cuius tam memorabilis operis index est in Capitolio statua bullata, & incincta prætexta S. C. posita. Iniquum enim putauit, eum honori nondum tempestiuum videri, qui iam virtuti maturus fuisset. Præcurrit igitur Lepidus ætatis stabilimentum fortiter faciendi celeritate: duplicémq; laudem è prœlio retulit, cuius eum vix spectatorem anni esse patiebantur. Arma enim infesta, & districti gladij, & discursus telorum, & aduentantis equitatus fragor, & concurrentium exercituum impetus, iuuenibus quoq; aliquantum terroris incutit. Inter quæ Aemiliæ gentis pueritia coronam mereri, spolia rapere valuit. Simile quid refert Macrobius Sat. 1. de Tarq Prisci regis filio.

Hic spiritus ne M. quidem Catonis pueritiæ defuit. 11. Nam cum in domo M. Drusi auunculi sui educaretur, & ad eum Trib. plebis Latini de ciuitate impetranda conuenissent, à Q. Poppedio Latinorum principe, Drusi autem hospite rogatus, vt socios apud auunculum adiuuaret; constanti vultu non facturum se respondit. Iterum deinde, ac sæpius interpellatus, in proposito perstitit. Tunc Poppedius in excelsam ædium partem leuatum, 2 † abiecturum inde se, nisi precibus obtemperaret, minatus est: nec hac re ab incepto moueri potuit. Expressa est itaque illa vox hominum, Gratulemur nobis Latini, & socij, hunc esse tam paruum, quo senatore ne sperare quidem nobis ciuitatem licuisset. Tenero ergo animo cato totius Curiæ grauitatem percepit, perseuerantiaque sua Latinos iura nostræ ciuitatis apprehendere cupiens repulit. A. V. dclxii. Plutar. Catone minore

Idem cùm salutandi gratia prætextatus ad Syllam A. V.

 venisset,

dclxxi. Plutar. *venisset, & capita proscriptorum in atrium allata vidisset; atrocitate rei commotus pædagogum suum Sarpedonem nomine interrogauit, quapropter nemo inueniretur, qui tam crudelem tyrannũ occideret: Cúmq; is, non voluntatem hominibus, sed facultatem deesse, quòd* salus eius magno militum præsidio custodiretur, respondisset: vt ferrum sibi daretur, obsecrauit, affirmando perfacilè se eum interfecturum, quòd in lecto illius considere soleret. Pædagogus & animum Catonis agnouit, & propositum exhorruit eumq; postea ad Syllam excussum semper adduxit. Nihil hoc admirabilius: Puer in officina crudelitatis deprehensus, victorem non extimuit; tum maximè Consules, Municipia, Legiones, Equestris ordinis maiorem partem trucidantem. Ipsum Marium si quis eo loci statuisset, celerius aliquid de fuga sua, quam de Syllæ nece cogitasset.*

*al. Sylla.

III. A. V. dclxxviii. Cicer. Plutar. Bruto. *Cuius filium Faustum C. Cassius condiscipulum suũ in schola proscriptionem paternam laudantem ipsum quoque, cùm per ætatem potuisset, idem facturum minitantem, colapho percussit. Dignam manum, quæ publico parricidio se non contaminaret.*

EXTERNA.

I. Plutar. *Et vt à Græcis aliquid, Alcibiades ille, cuius nescio vtrùm bona an vitia patriæ perniciosiora fuerint: illis enim ciues suos decepit, his afflixit: cùm adhuc puer ad Periclem auunculum suum venisset, eumq; secretò tristem sedentem vidisset, interrogauit, quid ita tantam in vultu confusionem gerret: At illo dicente, mandato se ciuitatis Propylæa Mineruæ, quæ sũt ianuæ arcis, ædificasse, consumptaq; in id opus ingenti pecunia, non inuenire quo pacto ministerij rationem redderet, atque ideo conflictari. Ergo, inquit, quære potiùs quemadmodum*

dum rationem, non reddas. Itaque vir amplissimus atque prudentissimus suo consilio defectus, puerili vsus est, atque id egit vt Athenienses finitimo implicati bello rationibus exigendis non vacarent. Sed viderint Athenæ vtrùm Alcibiadem lamententur an glorientur: quoniam adhuc inter execrationem hominis & admirationem, dubio mentis iudicio fluctuantur.

DE FORTITVDINE,

CAP. II.

CVIVS EXEMPLA ROM. SVNT.

1 M. Horatius Cocles.
2 Clœlia virgo.
3 Romulus.
4 A. Cornelius Cossus.
5 M. Marcellus.
6 Duellorum victores T. Manlius Torquatus M. Valerius Coruus, & P. Scipio Aemilianus.
7 C. Atilius.
8 Equites Rom. in prœlio ad Verruginem.
9 Iidem in prœlio contra Samnites.
10 Milites Rom. in retinenda classe Punica.
11 Miles Rom. in prœlio Cannensi.
12 P. Licin. Crassus proc.
13 Q. Metellus Scipio procos.
14 M. Cato Vticensis.
15 M. F. M. Bruti.
16 M. Cato maioris Catonis filius.
17 P. Scipio Nasica.
18 M. Aemilius Scaurus.
19 C Iulius Cæsar proc.
20 Tres milites, Vibius Acceius, Valerius Flaccus, T. Pedanius.
21 Q. Cotius Achilles.
22 C. Atilius.
23 M. Cæsius Scæua.
24 L. Sicinius Dentatus.

EXTERNA.

1 T. Iubellius Campanus.
2 Gobrias Persa.
3 Leonidas Spartanus.
4 Othryadas Spartanus.
5 Epaminondas Theban.
6 Theramenes Athenien.
7 Theogenes Numantin.
8 Asdrubalis Pœni vxor.
9 Hermonia Gelonis regis filia.

NOS *quia iam initia procursusq; virtutis patefecimus, actum ipsum persequemur; cuius pōderosissima vis, & efficacissimi lacerti, in fortitudine consistunt. Nec præterit me, conditor Vrbis nostræ Romuli, principatum tibi*

tibi in hoc genere laudis aßignari oportere. Sed patere, obsecro vno te præcurri exemplo, cui & ipse aliquantum honoris debes: quia beneficio illius effectum est, ne tam præclarum opus Roma dilaberetur.

I. A.V. ccxlv. Liu.2. Dion.5. *Etruscis in vrbem ponte Sublicio irrumpentibus, Horatius Cocles extremam eius partem occupauit: totúmque hostium agmen, donec post tergum suum pons abrumperetur, infatigabili pugna sustinuit, Atque, vt patriam periculo imminenti liberatam vidit, armatus se in Tiberim misit: cuius fortitudinem dij immortales admirati, incolumitatem sinceram ei præstiterunt. Nam neque altitudine deiectus quassatúsve, neque pondere armorum pressus, nec vllo vorticis circuitu actus; nec telis quidem, quæ vndique congerebantur, læsus, tutum natandi euentum habuit. Vnus itaque tot ciuium, tot hostium in se oculos conuertit, stupentes illos admiratione, hos inter lætitiam & metum hæsitantes: vnusque duos acerrima pugna consertos exercitus, alterum repellendo, alterum propugnando, distraxit. Denique vnus vrbi nostræ tantum scuto suo, quantum Tiberis alueo, munimenti attulit: Quapropter discedentes Etrusci dicere potuerunt: Romanos vicimus, ab Horatio victi sumus.*

II. A.V. cclxv. Liu.2. Plutar. poplic. Dion.2. *Immemorem me propositi mei Clœlia penè facit: eadem enim tempestate, certè aduersus eundem hostem & in eodem Tiberi inclytum ausa facinus. Inter ceteras*

III. A.V. iiij. Liu.1. Plutar. Dion.2 Propertius l.4. *enim virgines obses hosti Porsenæ data, nocturno tempore custodiam egressa, equum conscendit, celerique traiectu fluminis, non solùm obsidione, † sed etiam metu patriam puella soluit, viris lumen virtutis præferendo.* 1

Redeo nunc ad Romulum, qui ab Acrone Ceniensium rege ad dimicandum prouocatus, quanquam & numero & fortitudine militũ superiorem se crederet, tutiúsque

erat

erat toto cum exercitu, quàm solum in aciem descen-
dere, sua potissimùm dextra omen victoriæ rapuit:* *al. cor-
nec incepto eius fortuna defuit. Occiso enim Acrone fu- ripuit.
sisq; hostibus, opima de eo spolia Ioui Feretrio retulit.
Hactenus istud: quia publica religione consecrata vir-
tus, nulla priuata laudatione indiget.

A Romulo proximus Cornelius Cossus, eidem deo IV.
spolia consecrauit, cùm magister equitum ducem Fide- A.V.
natium in acie congressus interemisset. Magnus initio ccxv. Liu. 4.
huiusce generis inchoatæ gloriæ Romulus: Cosso quoque Propertius 4.
2 *multum acquisitum est, †quòd Romulum imitari va-*
luit.

Ne M. quidem Marcelli memoriam ab his exem- V.
plis separare debemus, in quo tantus animi vigor fuit, A.V.
vt apud Padum Gallorum regem, ingenti exercitu sti- dxxxi.
patum, cum paucis equitibus inuaderet: quem proti- Propertius 4.
nus obtruncatum, armis exuit, eaq; Ioui Feretrio di-
cauit.

Eodem virtutis & pugnæ genere vsi sunt T. Manlius VI.
Torquatus, & Valerius coruus, & AEmilianus Scipio. A.V. ccxcii.
Hi enim vltro prouocatos hostium duces interemerunt:* & cdiv.
sed quia sub alienis auspicijs rem gesserant, spolia Ioui Liu. 7.
Feretriō non posuerunt consecranda. Idem Scipio Aemi- Gell. 9.
lianus, cùm in Hispania sub Lucullo duce militaret, A.V. dcii.
atque Intercatia prævalidum oppidum circumsedere- Liu. 48.
tur, primus mœnia conscendit: Neque erat in eo * al. pro
exercitu quisquam aut nobilitate, aut animi indole, uocantes.
aut futuris actis, cuius saluti magis parci & consu- A.V.
li deberet, sed tunc clarissimus quisque iuuenum, dcii.
pro amplificanda & tuenda patria, plurimum labo- Liu. 48. Appia.
ris, ac periculi sustinebat, deforme sibi existimans, Iberica.
quos dignitate præstares, ab his virtute superari,
ideoq;

ideoq; Æmilianus hanc militiam, alijs propter difficultatem vitantibus sibi depoposcit.

VII. A.V. ccclxiii. Liu. 5. Plutar. Camillo.

Magnum inter hæc fortitudinis exemplum antiquitas offert, Romani à Gallorum exercitu pulsi cùm se in Capitolium & in arcem conferrent, inq; his collibus morari omnes non possent, necessarium consilium in plana vrbis parte seniorum relinquendorum ceperunt, quo facilius iuuentus reliquias imperij tueretur. Ceterùm ne illo quidem tam misero tamq; luctuoso tempore ciuitas nostra virtutis suæ oblita est. Defuncti enim honoribus apertis ianuis, in curulibus sellis, cum insignib. magistratuum, quos gesserant sacerdotiorumq; quæ erant adepti, consederunt, vt & ipsi in occasu suo splendorem & ornamenta vitæ præteritæ retinerent, † & plebem ad 3 *fortius sustinendos casus suo vigore prouocarent. Venerabilis eorum aspectus primò hostibus fuit, & nouitate rei, magnificentia cultus, & ipso audaciæ genere commotis. Sed quis dubitaret quin & Galli, & victores, illam admirationem mox in risum & in omne contumeliæ genus conuersuri essent? Non expectauit igitur hanc iniuriæ maturitatem * C. Atilius; verùm barbam suam permulcenti Gallo scipionem vehementi ictu capiti inflixit, eiq; propter dolorem ad se occidendum ruenti cupidius corpus obtulit. Capi ergo virtus nescit; patientia dedecus ignorat. Fortunæ succumbere tristius ducit omni fato, noua & speciosa genera interitus excogitat, si quisquam interit qui sic extinguitur.*

* al. M. Atilius. Liu. & Plutar. M. Papirium vocant.

VIII. A.V. cccxxx. Liu. 4.

† Reddendus est nūc Romanæ iuuētuti deditus honos, 4 *& gloriæ titulus, quæ C. Sempronio Atratino consule cū Volscis apud Verruginem parum prospere dimicante, ne acies nostra iam inclinata propelleretur, equis delapsa, seipsam centuriauit, atque hostium exercitum rupit.*

Quo

Quo dimoto, proximum tumulum occupauit, effecitq; vt omnis Volscorum in se conuersus impetus, legionibus nostris ad confirmandos animos salutare laxamentum daret. Itaque cùm iam de trophæis statuendis cogitarẽt; prœlium nocte dirimente, victoréſne an victi abirent, incerti discesserunt.

*Strenuus ille quoque flos ordinis equestris, cuius mira virtute Fabius Maximus Rullianus magister equitum bello quod aduersus Samnites gerebatur, male commissi prœlij crimine leuatus est. Namque Papirio Cursore propter auspicia repetenda ad Vrbem proficiscente, castris propositus, ac vetitus in aciem exercitum ducere, nihilominus manus cum hoste, sed non tam feliciter, quàm temere conseruit: procul enim dubio superabatur. Ceterum optimæ indolis iuuentus detractis equorum frenis vehementer eos calcaribus stimulatos in aduersos Samnites egit, obstinataq; animi * præstantia extortam manibus hostium victoriam, & cum ea spem maximi ciuis Rulliani patriæ restituit.* IX. A.V. cdxxix. Liu. 8. *al præsentia.

*Qualis demum roboris illi milites? Qui vehementi ictu remorum concitatam fugæ Punicam classem, nantes lubrico pelagi, quasi * camporum firmitatem, pedites in litus retraxerunt?* X. A.V. dxxxv. circiter. *al. brachiorũ.

Eiusdem temporis & notæ miles, qui Cannensi prœlio, quo Annibal magis vires Romanorũ contudit, quàm animos fregit, cùm ad retinenda arma inutiles vulneribus manus haberet, spoliare se conantis Numidæ ceruicem cõplexus os, naribus & auribus corrosis, deforme reddidit, inq; plenæ vltionis morsibus expirauit. Sepone iniquum pugnæ euẽtum, quantum interfectore fortior interfectus? Pœnus enim in victoria obnoxius morienti, solatio fuit: Romanus in ipso fine vitæ vindex sui extitit. XI. A.V. dxxxvij Liu. 22.

Militis

XII. A.V. dcxxiii. Orof. 5. c. 10. L. Flor. 2. fine. *Militis huius in aduerso casu tam egregius tamque virilis animus, quam relaturus sum, imperatoris. P. enim Crassus cum Aristonico bellum in Asia gerens à Thracibus, quorum is magnum numerum in præsidio habebat inter Eleam & Smyrnam exceptus, ne in ditionem eius perueniret; dedecus, accersita ratione mortis effugit. Virgam enim, qua ad regendum equum vsus fuerat in vnius barbari oculum direxit, qui vi doloris accensus latus Crassi sica confodit: dúmque se vlciscitur, Romanum imperatorem maiestatis amissæ turpidine liberauit. Ostendit fortunæ Crassus, quàm indignum virum tam graui contumelia afficere voluisset; quoniam quidem iniectos ab ea libertati suæ miserabiles laqueos prudenter pariter ac fortiter rupit, donatumque se iam Aristonico dignitati suæ reddidit.*

XIII. A.V. dccvii. Liu. 114 Appia. Ciuil. 2 Dion. & alii. *Eodem mentis proposito vsus est Scipio namque infeliciter Cn. Pompeij generi sui defensis in Africa partibus classe Hispaniam petens, cùm animaduertisset nauem, qua vehebatur, ab hostibus captam, gladio præcordia sua transverberauit: Ac deinde prostratus in puppi, quærentibus Cæsarianis militibus vbinam esset imperator, respondit: Imperator bene se habet. tantùmque eloqui valuit, quantum ad testandam animi fortitudinem æternæ laudi satis erat.*

XIV. A.V. dccvii. Plutar. Appia. Ciuil. 2 *Tui quoque clarissimi excessus Cato Vtica monimentum est, in qua ex fortissimis vulneribus tuis plus gloriæ quàm sanguinis manauit: Siquidem constantissimè in gladium incumbendo, magnum hominibus documentum dedisti, quanto potior esse debeat probis dignitas sine vita, quàm vita sine dignitate.*

XV. A. V. dccix. Plutar. Bruto. *Cuius filia minimè muliebris animi: quæ cùm Bruti viri sui consilium, quod de interficiendo Cæsare ceperat,*

ea

ea nocte, quam dies teterrimi facti secutus est, cognouisset, regresso cubiculum Bruto, cultellum tonsorium quasi vnguium resecandorum causa poposcit, eiq; velut fortè elapso, se vulnerauit. Clamore deinde ancillarum in cubiculum reuocatus Brutus, obiurgare eam cœpit quod tonsoris præripuisset officiũ. Cui secretò Porcia, Non est, inquit hoc temerariũ factum meum, sed in tali statu nostro amoris mei erga te certißimum indicium. Experiri enim volui, si tibi propositum ex sententia parum cesßisset, quam æquo animo me ferro essem interceptura.

Felicior progenie sua superior Cato, à quo Porciæ familiæ principia manarunt. Qui cum ab hoste in acie vehementi periculo peteretur, è vagina gladius eius elapsus decidit: Quem subiectum prœliantium globo, & vndique hostilibus pedibus circundatum, postquam abesse sibi animaduertit; adeo constanti animo in suam potestatem redegit, vt illum non periculo oppressus rapere, sed metu vacuus sumere videretur. Quo spectaculo attoniti hostes, postero die ad eum supplices pacem petentes venerunt. XVI. A. V. dxxcv. Plutar. Paullo. Iust. 33.

Togæ quoq; fortitudo militaribus operibus inserenda est, quia eandem laudem foro atq; castris edita meretur. Cùm Ti. Gracchus in tribunatu profusis largitionibus fauore populi occupato remp. * oppressam teneret: palamq; dictitaret, interempto senatu, omnia per plebem agi debere, in ædem Fidei publicè conuocati Patres conscripti à consule Mucio Scæuola, quidnam in tali tempestate faciendum esset, deliberabant: cunctisq; consentientibus, vt consul armis remp. tueretur, Scæuola negauit se quidquam vi esse acturum. Tum Scipio Nasica. Quoniam inquit, consul dum iuris ordinem sequitur, id agit, vt cum omnibus legibus Romanum imperium XVII. A. V. dcxx. Plutar. Grach. * al. obsessam.

corruat; egomet priuatus voluntati vestræ me ducem offero: Ac deinde læuam manum apertæ togæ circundedit, sublataq; dextera proclamauit : Qui rempub. saluam esse volunt, me sequantur : eáq; voce, cunctatione bonorum ciuium discussa, Gracchum cum scelerata factione, quas merebatur, pœnas persoluere coëgit.

XVIII. A.V. dcliii. Appia. Ciuil. 1 Cic. pro Rabirio

Item cũ tribunus plebis Saturninus, & Prætor Glaucia, & Equitius designatus Trib. plebis maximos in ciuitate nostra seditionum motus excitassent, nec quisquam se populo concitato opponeret: Primum M. AEmilius Scaurus C. Marium consulatum sextum gerentem hortatus est, vt libertatem legésq; manu defenderet: protinúsq; arma sibi afferri iussit: Quibus allatis, vltima senectute confectum & penè dilapsum corpus induit, spiculoq; innixus ante fores Curiæ constitit, ac paruulis extremi spiritus reliquijs, ne respub. expiraret, effecit; Præstantia enim animi sui senatum & equestrem ordinem ad vindictam exigendam impulit.*

* al. præsentia.

XIX. A.V. dcxcvi. Cæsar de bello Gal. 2. Plutar. Sueton.

*Sed vt superius armorum & togæ; ita nunc etiã siderum clarum decus Diuum Iulium, certissimam veræ virtutis effigiem: repræsentemus. Cùm innumerabili multitudine, & feroci impetu Neruiorum, inclinari aciem suam videret; timidius pugnanti militi scutum detraxit, eóque tectus acerrimè præliari cœpit. Quo facto fortitudinem per totum exercitum diffudit, labentémq; belli fortunam diuino animi ardore restituit. Idem alio prælio legionis Martiæ aquiliferum ineundæ fugæ gratiam iam co[illegible]sum, faucibus comprehensũ, in contrariam partem detraxit, dexterámque ad hostem tendens, Quorsum tu, inquit, abis? illic sunt cum quibus * dimicamus: & manibus quidem vnum militem, adhortatione verò tam acri omnium legio-*

* al. dimicandum est

num

nium trepidationem correxit, vinciq́ʒ paratas vincere docuit.

Ceterùm vt humanæ virtutis actū exequamur: cùm Annibal Capuam, in qua Romanus exercitus erat, obsideret, Vibius Acceus Pelignæ cohortis præfectus, vexillum trans Pœnicum vallum proiecit: seipsum suosq́ʒ commilitones (si eo hostes potiti essent) execratus: & ad id petendum subsequente cohorte primus impetum fecit. Quod vt Valerius Flaccus tribunus tertiæ legionis aspexit, conuersus ad suos Spectatores, inquit, vt video, alienæ virtutis huc venimus: sed absit hoc dedecus à sanguine nostro, vt Romani gloria cedere Latinis velimus. xx. A.V. dxli. Liu. 25. sed in expugnatione castrorum Annonis cōtigisse scribit.

Ego certè aut speciosam optaui mortem, aut felicem audaciæ exitum: Vel solus igitur præcurrere paratus sum. His auditis, Pedanius Centurio conuulsum signum dextra retinens: Iam hoc, inquit, intra hostile vallum mecum erit: proinde sequantur qui id capi nolunt, & cum eo in castra pœnorum irrupit, totamq́ʒ secum traxit legionem. Ita trium virorum fortis temeritas. Annibalem paulo antè spe sua Capuæ potitorem, 5 *† ne castrorum quidem suorum potentem esse passa est.*

Quorum virtuti nihil cedit Q. Cotius, qui propter fortitudinem Achilles cognominatus est. Nam vt reliqua eius opera non exequar: abūdè tamen duobus factis, quæ relaturus sum, quantus bellator fuerit, cognoscetur. Q. Metello consule legatus in Hispaniam profectus, Celtibericum sub eo bellum gerens, postquam cognouit à quodam gentis huius iuuene, se ad dimicandum prouocari: erat autem illi fortè prandendi gratia mensa posi- xxi. A.V. dcxi.
6 *ta: relicta ea, arma sua extra vallum deferri, † equūq́ʒ clàm educi iussit, ne à Metello impediretur: Et illum Celtiberum insolentissimè obequitantem consectatus*

interemit, detractásq; corporis eius exuuias, ouãs lætitiæ in castra retulit. Idem Piresium nobilitate ac virtute Celtiberos omnes præstantem, cùm ab eo in certamen pugnæ deuocatus esset, succumbere sibi coëgit. Nec timuit flagrãtissimi pectoris iuuenis gladium ei suum & sagulum vtroque exercitu spectante tradere. Ille vero etiam petijt, vt hospitij iure inter se iuncti essent, quando inter Romanos & Celtiberos pax foret restituta.

† Ne C. *Atiliũ quidem præterire possumus, qui cùm* 7
xxII. A.V. *decimæ legionis miles pro C. Cæsaris partibus maritima*
dcciv. *pugna prœliaretur, abscissa dextra, quam Massiliensiũ nauí iniecerat, læua puppim apprehendit: nec ante di-*
Plutar. Suet. *micare destitit, quàm captam profundo mergeret:*
C. Acil. *Quod factũ parum iusta notitia patet. Ac Cynægyrum*
vocant. *Atheniensem simili pertinacia in conspectandis hosti-*
Herod. 6. *bus vsum, verbosa laudum suarum cantu Græcia, om-*
Iust. 2. *nium seculorum memoriæ literarum præconio in-*
Suet. *culcat.*

xxIII. *Classicam Atilij gloriam terrestri laude* † *M. Cæsius* 8
A. V. *Scæua eiusdem imperatoris centurio subsecutus est. Cũ*
dccv. Cæsar *enim pro castello, cui præpositus erat, dimicaret, Cneiq;*
de bell. *Pompeij præfectus, iussu eius, summo studio & magno*
ciuil. 3. Luca. 6. *militum numero ad id capiendum mitteretur, omnes,*
Plutar. *qui propiùs accesserant, interemit: ac sine vllo regressu*
Sueton. *pedes pugnans super ingentem stragem, quam ipse fe-*
Appian. Ciuil. 2. *cerat, corruit.* † *Cuius capite, humero, fœmore saucij, &* 9
oculo eruto cæci, scutum centum & viginti ictibus perfossum apparuit. Tales in castris Diui Iulij disciplina milites aluit, quorum alter dextera, alter oculo amisso hostibus inhæsit: ille post hanc iacturam victor, hic ne hac quidem iactura victus.

† *Tuum verè Scæua inexsuperabilem spiritum in* 10

vtraque

vtraque parte rerum naturæ, qua admiratione prosequar, nescio quoniam excellenti vitute dubium reliquisti, inter vndásne pugnam fortiorem ediderís, an
11 in terra vocem emiseris. †Bello namque, quo C. Cæsar, A.V. dcxciix. Plutar. Cæsare
non contentus opera sua Oceani claudere litoribus, Britannicæ insulæ cælestes iniecit manus, cum quatuor cō militonibus rate transvectus, in scopulum vicinū insulæ, quam hostium ingentes copiæ obtinebant: postquam æstus regressu suo spacium, quo scopulus & insula diuidebantur,
12 † in vadum transitu facilem redegit, ingenti multitudine barbarorum affluente, ceteris rate ad littus regreßis; solus immobilem stationis gradum retinēs, vndique ruentibus telis, & ab omni parte acri studio ad te inuadendum nitentibus quinque militum diurno prœlio suffectura pila, vna dextra, hostium corporibus adegisti: Ad vltimum destricto gladio, audacißimum quemque modò vmbonis impulsu, modò mucronis ictu depellens hinc Romanis, illinc Britannicis oculis incredibili, nisi cernereris, spectaculo fuisti. Postquam deinde ira ac pudore cuncta conari fessos coëgit, tragula femur traiectus, saxíque pondere ora contusus, galea iam ictibus discussa, & scuto crebis foraminibus absumpto, profundo te credidisti; ac duabus loricis onustus, inter vndas, quas hostili cruore infeceras, enatasti: Visóq; imperatore armis non amißis, sed benè impensis, cum laudem mereretis, veniam petÿsti. Magnus prœlio, sed maior disciplinæ militaris memoria: itaque ab optimo virtutis æstimatore: cùm facta tum etiam verba tua, centurionatus honore, donata sunt.

Sed quod ad prœliatorum excellentem fortitudinem attinet, meritò L. Siciniÿ Dentati commemoratio omnia Romana exempla finierit: cuius opera honoréſque ope- xxiv. A.V. ccxcix. trib. pl.

fuit occisus anno ccciv.x. virorū fraude. Dio. 10. Plin. 7. cap. 27.

operum vltra fidem veri excedere iudicari possent; nisi ea certi auctores, inter quos M. Varro, monimentis suis testata esse voluissent: Quem centies & vigesies in aciem descendisse tradunt, eo robore animi atque corporis vtentem, vt maiorem semper victoriæ partem traxisse videretur. Sex & XXX spolia ex hoste retulisse, quorum in numero octo fuisse, cum quibus inspectante vtroque exercitu ex prouocatione dimicasset, XIV. ciues ex media morte raptos seruasse, quinque & XL vulnera pectore excepisse, tergo cicatricibus vacuo. Nouem triumphales imperatorum currus secutum, totius ciuitatis oculos in se numerosa donorum pompa conuertentem. Præferebantur enim aureæ coronæ octo, ciuicæ XIV. murales tres, obsidionalis vna, torques CLXXXIII. armillæ CLX. hastæ XVIII. phaleræ XXV. ornamenta etiam legioni nedum militi satis multa.

Hastas puras intelligit.

EXTERNA.

I. A. V. dxlij. Liu. 26

Ille quoque ex pluribus corporibus in vnum magna cum admiratione Calibus cruor confusus est: in quo oppido cum Fuluius Flaccus propter Campanam perfidiam principes ciuitatis ante tribunal suum capitali supplicio afficiendos iudicaret, literisq; à senatu acceptis, finem pœnè eorum statuere cogeretur, vltrò se ei T. Iubellius Taurea Campanus obtulit, & quàm potuit clara voce, Quoniam inquit, Fului cupiditate tanta hauriendi sanguinis nostri teneris, quid cessas in me cruentam securim distringere, vt gloriari possis fortiorem aliquanto virum, quàm ipse es, tuo iussu esse interemptū. Eo deinde dicente, libenter id se esse facturum, nisi senatus volūtate impediretur: At me, inquit, cui nihil Patres conscripti praeceperunt, aspice, oculis tuis quidem gratum, animo verò tuo maius opus edentem. Proti-

Protinúsque, interfecta coniuge ac liberis, gladio incubuit. Quem illum virum penitus fuisse, qui suorum ac sua cæde testari voluit, se Fuluij crudelitatem sugillare, quàm senatus misericordia vti maluisse?

Age Gobriæ quantus ardor animi? quia cum sordida & crudeli Magorum tyrannide Persas liberaret, vnúmque ex iis obscuro loco abiectum corporis pondere vrgeret, præclari operis socio plagam ei inferre dubitanti, ne dum Magum petit, ipsum vulneraret, Tu vero, inquit, nihil est quod respectu mei timidius gladio vtaris: vel vtrumque illum agas licet, dum hic quàm celerrimè pereat. II. Herod. 3. Iusti. 1.

13 *Hoc loci † Leonidas Spartanus nobilis occurrit: cuius proposito, opere, exitu, nihil fortius. Nam cum CCC. ciuibus apud Thermopylas toti Asiæ obiectus, grauem illum & mari & terræ Xerxem, nec hominibus tantùm terribilem, sed Neptuno quoque compedes & cælo tenebras minitantem, pertinacia virtutis ad vltimam desperationem redegit. Ceterùm perfidia & scelere incolarum eius regionis, & loci oportunitate, qua plurimum id iuuabatur, spoliatus; occidere dimicans, quàm assignatam sibi à patria stationem deserere, maluit. Ideoque tam alacri animo suos ad id prælium, quo perituri erant, cohortatus est, vt diceret, Sic prandete commilitones tanquam apud inferos cœnaturi. Mors erat denuntiata: Lacedæmonij, perinde ac victoria esset promissa, * ductori intrepidè paruerunt.* III. Herod. 7. Iusti. 2. *al. dicto intrepidi.

Othryadæ quoque pugna pariter ac morte speciosa Thyreatium laude, quam spatio latius solum cernitur. Qui sanguine suo scriptis literis, direptam hostibus victoriam, tantum non post fata sua in si- IV. Herod. 1.

Suid. *num patriæ cruento trophæi titulo retulit.*

Plutar. Parellel v. Iusti. 6. Aemil. Prob. in vir. Suid.

Excellentißimos Spartanæ virtutis prouentus miserabilis lapsus sequitur. Epaminondas maxima Thebarum felicitas idémq; Lacedæmonis prima clades, cùm vetustam eius vrbis gloriam, inuictamq; ad id tempus publicam virtutem ad Leuctra & Mantineam, secundis prœlijs, cõtudisset; traiectus hasta, sanguine & spiritu deficiens, recreare, se conantes, primùm an clypeus suus saluus esset, deinde an penitus fusi hostes forent, interrogauit: Quæ postquam ex animi sententia comperit. Non finis inquit, commilitones, vitæ meæ † sed melius & auctius initium aduenit. Nunc enim vester Epaminondas nascitur, quia sic moritur. Thebas ductu & auspicijs meis caput Græciæ factas video: fortis & animosa ciuitas Spartana iacet, armis nostris abiecta: Amara dominatione Græcia liberata est. Orbus quoque non tamen sine liberis morior; quoniam mirificas filias Leuctra & Mantineam relinquo. E corpore deinde suo hastam educi iußit, eoque vulnere expirauit. Quod si eum dij immmortales victorijs suis perfrui paßi essent, sospes gloriosior patria mœnia non intrasset. 14

VI. Cicer. Tusc. 1.

Ac ne Theramenis quidem Atheniensis in publica custodia, mori coacti parua mentis constantia, in qua triginta tyrannorum iussu porrectam veneni potionem non dubitanter hausit. Quodq; ex ea superfuerat, iocabundus illisum humo clarum edere sonum coëgit. † Renidensq; seruo publico, qui eam tradiderat, Critiæ, inquit propino: Vide igitur vt hoc populũ ad eum continuo perferas Erat autem is ex xxx. tyrannis crudelissimus, Profectò est supplicio se liberare, tam facilè supplicium perpeti. Itaque Theramenes, perinde ac in domestico lectulo moriens, vita exceßit; inimicorum 15

existi-

existimatione punitus, suo iudicio finitus.

Sed Theramenes à literis & doctrina virilitatem VII.
traxit. Numantino verò Theogeni ad consimilem vir- A.V. dcxx.
tutẽ capessendam, quasi magistra gentis suæ ferocitas, Liu. 59.
extitit. Perditis namq; & afflictis rebus Numantino-
16 *rum, † cùm omnes ciues nobilitate, pecunia honoribúsq;*
præstaret; vicũ suum, qui in ea vrbe speciosissimus erat
contractis vndiq; nutrimentis ignis, incendit, protinús-
que strictum gladium in medio posuit, ac binos inter se
dimicare iussit: ut victus, incisa ceruice ardentibus tectis
17 *superiaceretur: Qui cùm tam forti † lege mortis omnes*
absumpsisset, ad vltimum se ipse flammis immersit.

Verùm vt æquè populo Rom. inimica vrbis excidium VIII.
referam: Carthagine capta, vxor Asdrubalis exprobra- A.V. dcvij.
ta ei impietate, quòd à Scipione soli sibi impetrare vi- Liu 51.
tam contentus fuisset; dextra læuáq; communes filios Appia. Libyca.
mortem non recusantes, trahens, incendio se flagrantis
patriæ iniecit.

Muliebris fortitudinis exemplo æquè fortem dua- IX.
rum puellarum casum adijciã. Cum pestifera seditione A.V. dxxxix.
Syracusarum, tota regis Gelonis stirps euidentissimis ex- Liu. 24.
hausta cladibus, ad vnicam filiam Harmoniam virgi-
nem esset redacta, & in eam certatim ab inimicis im-
petus fieret: nutrix eius æqualem illi puellam, regio cul-
tu ornatam, hostilibus gladijs obiecit. Quæ ne cùm ferro
quidem trucidaretur, cuius esset conditionis, ederet:
proclamauit admirata illius animum Harmonia, &
tantæ fidei superesse non sustinuit: Reuocatósque inter-
fectores professa quænam esset, in cædem suam conuer-
tit. Ita alteri tectum mendacium, alteri veritas aperta
finis vitæ fuit.

DE PATIENTIA, CAPVT III.

CVIVS EXEMPLA Rom. sunt duo.
1 C. Mucius Cordus primus Scæuola dictus.
2 Pompeïus legatus ad Gentium regem.
EXTERNA.
1 Puer Macedo.
2 Zeno Eleates.
3 Alter Zeno.
4 Anaxarchus Abderita.
5 Theodorus Syracusanus.
6 Indi.
7 Seruus Afer in pœnis & morte ridens.

EGREGIIS *virorum pariter ac feminarum operibus fortitudo se oculis hominum subiecit: Patientiáq; in medium procedere hortata est, non sanè infirmioribus radicibus stabilitam, aut minus generoso spiritu abundantem, sed ita similitudine iunctam, vt cum ea vel ex ea nata videri possit.*

1. *Quid enim ijs, quæ supra retuli, facto Mucij conuenientius? cùm à Porsena rege Etruscorũ vrbem nostram* A.V. ccxlv. *graui ac diutino bello vrgeri ægrè ferret, castra eius clam* Liu. 2. *ferro cinctus intrauit: immolantémq; ante altaria co-* Dion. 5. *natus est occidere. Ceterùm inter molitionem pij pariter ac fortis propositi oppressus, nec causam aduentus texit, & tormenta quantopere contemneret, mira patientia ostendit.† Perosus enim (credo) dexteram suam,* 1 *quòd eius ministerio in cæde regis vti nequisset, iniectam foculo exuri passus est. Nullum profectò dij immortales admotum aris cultum attentioribus oculis viderunt. Ipsum quoque Porsenam oblitum periculi, vltionem suam vertere in admirationem coëgit. Nam, Reuertere inquit, ad tuos Muci, & eis refer, te, cùm vitam meam petieris, à me vita donatum. Cuius clementiam non adulatus Mucius, tristior Porsenæ salute, quam sua lætior; vrbi se cum æternæ gloriæ cognomine, Scæuulam reddidit.*

Pom-

2 †Pompeij etiam probabilis virtus: qui dum legatio- II.
nis officio fungeretur à Gentio rege interceptus, cùm se- A. V.
natus consilio prodere iuberetur ardenti lucernæ admo- dxxciv, circiter
tum digitum cremandum præbuit: eáque patientia
regi simul & desperationem tormentis quicquam ex
se cognoscendi excussit, & expetendæ populi Rom. ami-
citiæ magnam cupiditatem ingenerauit. Ac ne plura
huiusce generis exempla domi scrutando, sæpius vt ci-
uilium bellorum detestandam memoriam progredi co-
gar, duobus Romanis exemplis, contentus, quæ vt claris-
simarum familiarum commendationem, ita nullum
publicum mœrorem continent, externa subnectam.

EXTERNA.

Vetusto Macedoniæ more regi Alexandro nobilissi- I.
3 mi pueri præsto erant sacrificanti. † E quibus vnus thu-
ribulo arrepto, ante ipsum astitit, in cuius brachio carbo
ardens delapsus est: quo etsi ita vrebatur, vt adusti cor-
poris eius odor ad circunstantium nares perueniret; ta-
men & dolorem silentio pressit, & brachium immobile
tenuit, ne sacrificium Alexandri, aut concusso thuribu-
lo impediret, aut edito gemitu regias aures *aspergeret. * al. exasperaret
Rex quoque patientia pueri magis delectatus, hoc certius
4 perseuerantiæ experimentum sumere voluit: † consulto
enim sacrificauit diutius, nec hac re eum à proposito
repulit. Si huic miraculo Darius inseruisset oculos, scis-
set eius stirpis milites vinci non posse, cuius infirmam æ-
tatem tanto robore præditam animaduertisset.

Est & illa vehemens & constans animi militia, lite-
ris pollẽs venerabilium doctrinæ sacrorum antistes phi-
losophia, quæ vbi pectore recepta est hominum, inhonesto
5 atque inutili affectu dispulso, † totos in solido virtutis
munimento cõfirmat, potentiores metu ac dolore faciẽs.

Incipiam

XI. Suid. Diog. Laert. Cicer. Tusc. I. *Incipiam autē à Zenone Eleate: qui cùm esset in dispicienda rerum natura maxima prudentia, inq; excitandis ad vigorem iuuenum animis promptißimus, præceptorum fidem exēplo virtutis suæ publicauit. Patriam enim egressus, in qua frui secura libertate poterat, Agrigentum miserabili seruitute obrutum petijt, tanta fiducia ingenij ac morum suorum fretus, vt sperauerit & tyranno & Phalari vesanæ mentis feritatem à se diripi posse. Postquam deinde apud illum plus consuetudinem dominationis, quàm consilij salubritatem valere animaduertit; nobilißimos eius ciuitatis adolescentes cupiditate liberandæ patriæ inflāmauit. Cuius rei cùm indicium ad tyrannum manasset, conuocato in forum populo, torquere eum vario cruciatus genere cœpit: subinde quærens, quosnam consilij participes haberet: At ille nec eorum quempiam nominauit, sed proximum quemque ac fidißimum tyranno suspectum reddidit: Increpitansq; Agrigentinis ignauiam ac timiditatem, effecit vt subito mentis impulsu concitati, Phalarim lapidibus prosternerent. Senis ergo vnius eculeo impositi, non supplex vox, nec miserabilis eiulatus; sed fortis cohortatio totius vrbis animum fortunamq; mutauit.*

De eius morte variant aucto-res, vt Cicer. Off. 2. Ouid. Ibidem

Eiusdem nominis philosophus, cùm à Nearcho tyranno de cuius nece consilium inierat, torqueretur, supplicij pariter, atque indicandorum consciorum gratia, doloris victor, sed vltionis cupidus, esse dixit quod eum secreto audire admodum expediret: laxatoq; eculeo, postquam insidijs oportunum tempus animaduertit, aurem eius morsu corripuit, nec antè dimisit, quàm & ipse vita & ille corporis parte priuaretur.

III. Idem cum superiore vt alii aucto-res iam dicti tradunt

IV. Diog. *Talis patientiæ æmulus Anaxarchus, cum à tyranno Cypriorum Nicocreōte torqueretur, nec vlla vi inhiberi posset,*

posset quo minus amarißimorum eum maledictorum Cicer.
verberibus inuicem ipse torqueret: ad vltimum ampu- Tusc.2. Ouid.
tationem linguæ minitanti, Non erit, inquit, effemina Ibidem
te adolescens hæc quoque pars corporis mei tuæ ditionis:
protinùsque dentibus abscissam, & commanducatam lin- Plutar. Alex.
guam, in os eius ira patens exspuit. Multorum aures illa
lingua, & in primis Alexandri regis admiratione sui
6 *attonitas habuerat, † dum terræ conditionem, habitum*
maris, siderum motus, totiúsque denique mundi naturã
prudentißimè & facundißimè expromsit. Penè tamen
occidit gloriosius, quàm viguit, quia tam forti fine il-
7 *lustrem professionis actum comprobauit, † Anaxar-*
chúsque vitam non modò non deseruit, sed mortem red-
didit clariorem.

In Theodoro quoque viro grauißimo Hieronymus I.
tyrannus frustra tortorũ manus fatigauit. Rupit enim A.V. dxxxviii
verbera, fidiculas laxauit, soluit eculeum, laminas ex- Liu 24.
8 *extinxit, priùs quàm † efficere potuit, vt tyrannicidij*
conscios indicaret. Quin etiam satellitem in quo totius
dominationis summa, quasi quodam cardine, versaba-
tur falsa criminatione inquinando, fidum lateri eius
custodem eripuit; beneficioque patientiæ, non solùm quæ
occulta fuerunt, texit, sed etiam tormenta sua vltus est:
quibus Hieronymus dum inimicum cupidè lacerat, a- VI.
micum temerè perdidit. A.V. dcliv.

Apud Indos verò patientiæ meditatio tam obstinatè Plin. 7.
vsurpari creditur, vt sint qui omne vitæ tempus nudi cap. 2.
9 *exigant, modò † Caucasi montis glaciali rigore corpora* Cicer. Tusc.5.
sua durantes, modò flammis sine vllo gemitu obijciẽtes: Philost.
Atque haud parua his gloria contemptu doloris acqui- Apol. de
ritur, titulus namque sapientiæ datur. Brach-mannis

Hæc è pectoribus altis & eruditis orta sunt: Illud VII.

tamen

tamen nō minus admirabile, quod seruilis animus cepit.

A.V. xxxij. Iust. 44. Liu. 21. *Seruus barbarus Asdrubalem, quòd dominum suum occidisset, grauiter ferens, subito aggressus interemit. Cumq; comprehensus omni modò cruciaretur, lætitiam tamen quam ex vindicta ceperat, in ore constantissimè retinuit. Non ergo fastidioso aditu virtus excitata ingenia viuida ad se penetrare patitur, neque haustum sui cum aliquo personarum discrimine largum malignúmve præbet; sed omnibus æqualiter exposita, quid cupiditatis potius, quàm quid dignitatis attuleris, æstimat. Inq; captu bonorum suorum tibi ipsi pondus examinandum relinquit, vt quantum subire animo sustinueris, tantum tecum auferas.*

DE HVMILI LOCO NATIS QVI clari euaserunt.

CAPVT IV.

APVD ROMANOS.
1 Tullus Hostilius rex.
2 L. Tarquinius Priscus rex.
3 Ser. Tullius rex.
4 C. Terentius Varro.
5 M. Perperna.
6 M. Porcius Cato.

APVD EXTEROS.
1 Socrates Atheniensis.
2 Euripedes & Demosthenes.

† *Qvo sæpè euenit, vt & humili loco nati ad sū-* 1
mam dignitatem consurgant, & generosissimarum imaginum fœtus, in aliquod deuoluti dedecus acceptam à maioribus lucem in tenebras conuertant. † *Quæ qui-* 2
dem planiora suis exemplis reddentur: vt primùm de ijs ordiar, quorum in meliorem statum facta mutatio, splendidam relatu præbet materiam.

1. Liu. 1. Dion 3. à Valerio dissentiūt. *Incunabula Tulli Hostilij agreste tugurium cepit, eiusdem adolescentia in pecore pascendo fuit occupata: validior ætas imperium Romanum rexit & duplicauit:*
† *senectus excellentissimis ornamentis decorata, in al-* 3
tissimo maiestatis fastigio fulsit.

Verum

Verùm Tullus etsi magnus, & admirabilis incrementi; domesticum tamen exemplum est. Tarquiniũ autem Priscum ad Romanum imperium occupandum fortuna A.V. xxcii. circiter. 11.
4 *in vrbem nostram aduexit: † alienũ quod ortum Corintho: fastidiendum, quod mercatore Damarato genitum:* A V. cxxxviii Liu. 1.
5 *erubescendum, quòd etiam exule. † Ceterùm tam prospero conditionis suæ euentu, industriosum pro ignominioso, pro inuiso gloriosũ reddidit:* Dion. 3.
6 *† Dilatauit enim imperij fineis, cultũ deorum nouis sacerdotijs auxit, numerum senatus amplificauit, equestrẽ ordinem vberiorem reliquit: Quæque laudũ eius consummatio est, præclaris*
7 *virtutib. effecit, ne hæc ciuitas pœnitentiã ageret, † quòd regẽ à finitimis potius mutuasset, quàm de suis legisset.*

In Ser. autẽ Tullio fortuna præcipuè vires suas ostendit: vernam huic vrbi natum, regem dando: Cui quidem diutissimè imperium obtinere, quater lustrum condere, ter triũphare contigit: Ad summam aut vnde processerit, aut quo peruenerit; statuæ ipsius titulus abundè testatur, III. A.V. clxxv. Liu. 1. Dio. 4.
8 *† seruili cognomine, & regia appellat. perplexus.*

Miro quoque gradu Varro ad consulatum ex macellaria patris taberna conscendit: Et quidem fortuna parum duxit IV. Liu. 22. A.V. dxxxvii Liu. & alij.
9 *† sordidissimæ mercis capturis alito, XII. fasces largiri; nisi etiam L. Aemilium Paullum dedisset collegam: Atque ita se in eius sinum infudit, vt cùm apud Cannas culpa sua vires populi Rom. exhausisset, Paullum, qui prœlium committere noluerat, occidere pateretur; illum in vrbem incolumem reduceret. Quin etiam senatum gratias ei agentem, quòd redire voluisset, ante portas eduxit: extuditq́;*
10 *† vt grauissimæ cladis auctori etiam Dictatura deferretur.*

Non paruus consulatus rubor M. Perperna, vtpote qui consul antè quàm ciuis; sed in bello gerendo vtilior V. A.V. dcxxiii.

aliquanto

Vell. 2. *aliquanto Reip. Varrone imperatore. Regem enim Ari-*
Iust. 36. *stonicum cepit, Craßianaq́; stragis punitor extitit. Cùm*
Stra. 14. De triũ- *interim cuius vita triumphauit, † mors Papia lege dã-*
pho ni- *nata est. Namque patrem illius, nihil ad se pertinentia*
hil alii, *ciuis Romani iura complexum, Sabelli iudicio petitum,*
nam in prouin- *redire in pristinas sedes coëgerunt. Ita M. Perpernæ no-*
cia mor *men adumbratum, falsus consulatus, caliginis simile*
tuum *imperium, caducus triumphus, aliena in vrbe improbè*
scribũt. *peregrinatus est.*

VI. *M. verò Porcij Catonis incrementa publicis votis ex-*
A. V. *petenda fuerunt: qui nomen suum Tusculi ignobile, Ro-*
dxiix. *mæ nobilißimum reddidit. Ornata sunt enim ab eo li-*
circiter. Plutar. *terarum Latinarum monimenta, adiuta disciplina*
Cic. in *militaris, aucta maiestas senatus, prorogata familia, in*
Caton. *qua maximum decus posterior est ortus Cato.*

EXTERNA.

I. *Sed vt Romanis externa iungamus: Socrates non so-*
Diog. Laert. *lùm hominum consensu, verùm etiam Apollinis oraculo*
Plato in *sapientißimus iudicatus, Phanarete matre obstetrice,*
Theæt. *& Sophronisco patre marmorario genitus, ad clarißi-*
& Euthydem *mum lumen gloriæ excesßit, neque immeritò. Nam cùm*
Plato. *eruditißimorum virorum ingenia in disputatione cæ-*
Phædo- *ca vagarentur, mensurásq; Solis & Lunæ, & ceterorum*
ne Cic. Tusc. 5. *siderum loquacibus magis, quàm certis argumentis ex-*
*al. ha- *plicare conarentur, totius etiam mundi* ambitum com-*
bitum. *plecti auderent; primus ab his indoctis erroribus † abdu-* 12
II. *ctum animum, intima conditionis humanæ, ac in seces-*
Gel. 15. *su pectoris repositos affectus scrutari coëgit: si virtus per*
cap. 20. vide *seipsam æstimetur, vitæ magister optimus.*
Suid. de Euripi- *Quam matrem Euripides, aut quem patrem De-*
de. Plut *mosthenes habuerit, ipsorum quoque seculo ignotum*
Demost *fuit: alterius autem matrem olera, alterius patrem cul-*

tellos

tellos venditasse omnium penè doctorum literæ loquuntur: Sed quid aut illius tragica, aut huius oratoria vi clarius?

QVI A PRÆCLARIS PARENTIBVS degenerârunt.

CAP. V.

1 Cn. Scipio Africani maioris filius.
2 Q. Fabius Allobrog. F.
3 P. Clodii & Fuluiæ F.
4 M. Hortensius Corbio.

SEQVITVR *duplicis promissi pars adopertis illustrium virorum imaginibus reddenda: quoniam quidem sunt referenda quæ ab earum splendore degenerauerunt, teterrimis ignauiæ ac nequitiæ sordibus imbuta nobilia portenta.*

Quid enim monstro similius, quam superioris Africani filius Scipio? Qui in tanta domestica gloria ortus, à paruulo admodum regis Antiochi præsidio capi sustinuit: cùm ei voluntaria morte absumi satius fuerit, quàm inter duo fulgentissima cognomina patris & patrui altero oppressa Africa iam parto, altero iam maiore ex parte recuperata Asia surgere incipiente, manus vinciendas hosti tradere, eiúsq; beneficio precarium spiritum obtinere: de quo mox L. Scipio speciosissimum deorum hominúmque oculis subiecturus erat triumphũ. 1. A. V. dlxiii. Liu. 37. Appia. Syriaca A. V. dlii. Liu. 30. Polyb. 16.

Idem præturæ petitor candidam togam adeò turpitudinis maculis obsolefactam in campum detulit, vt nisi gratia Cicerei, qui patris eius scriba fuerat, adiutus esset, honorem à populo impetraturus non videretur. Quanquam quid interfuit vtrùm repulsam, an sic adeptam præturam domum referret? quàm cum propinqui ab eo pollui animaduerterent, id egerunt ne aut sellam ponere, aut ius dicere auderet. Insupérq; è manu eius annulũ, in quo caput Africani sculptum erat, detraxerunt. A. V. dlxxiix. Liu. 11. de eius prætura quam anno sequenti gessit, vide Val. 4. cap. 5.

A cẽſorib. notatus ac ſenatu motus. Liuius. *runt Dì boni quas tenebras ex quo fulmine naſci paſſi eſtis!*

II. A.V. dcxcij. *Age Q. Fabij Max. Allogobrici & ciuis, & imperatoris clariſsimi filius Q. Fabius Max. quàm perditam luxuria vitam egit? cuius vt cætera flagitia obliterentur, tamen abundè illo dedecore mores nudari poſſunt, quòd ei Q. Pompeius prætor vrbanus paternis bonis interdixit: neque in tanta ciuitate, qui illud decretum reprehenderet, inuentus eſt. Dolenter enim homines ferebant pecuniam quæ Fabiæ gentis ſplendori ſeruire debebat, † flagitijs diſijci. Quem ergo nimia patris indulgentia hæredem reliquerat, publica ſeueritas exhæredauit.* I

III. A.V. dcxcv trib. pl. Cicerone expulit plebe iaſfactione ſtipatus. A.V. dccxii. Fuluia M. Antonio poſt Clodiũ nupta gladio accincta bellum Cæſari. Octauiano intulit. Dio 44. *Poſſedit fauorem plebis Clodius Pulcher, adhærenſq́; Fuluianæ ſtolæ pugio, militari decus muliebri imperio ſubiectum habuit: quorum filius Pulcher, præterquam quod eneruem & frigidam iuuentam egit, perdito etiam amore vulgatiſsimæ meretricis infamis fuit, mortiſq́; erubeſcendo genere conſumptus eſt: Abdomine enim auide deuorato, fœdæ ac ſordidæ intemperantiæ ſpiritum reddidit.*

Iam Q. quidem Hortenſij, qui in maximo & ingenuorum ciuium, & ampliſsimorũ prouentu, ſummum auctoritatis atque eloquentiæ gradum obtinuit, nepos Hortenſius Corbio omnibus ſcortis abiectiorem & obſcœniorem vitam exegit: ad vltimumq́; lingua eius tam libidini cunctorũ inter lupanaria proſtitit, quàm aui pro ſalute ciuium in foro excubuerat.

IV. Tacit. 2 Suet. Tib.

DE ILLVSTRIBVS QVI IN VESTE AVT cetero cultu licentiùs ſibi indulſerunt.

CAP. VI.

1 P. Scipio maior 3 L. Cornelius Sylla.
2 L. Scipio Aſiaticus. 4 C. Duillius.

5 C. Pa-

5 C. Pampirius Maso. 7 M. Cato Vticensis.
6 C. Marius.

ANIMADVERTO in quàm periculosum iter processerim. Itaque me ipse reuocabo, ne si reliqua eiusdem generis naufragia consectari perseuerauero, aliqua inutili relatione implicer. Referam igitur pedem, deforméśque vmbras in imo gurgite turpitudinis suæ iacere patiar. Satius est enim narrare qui illustres viri in cultu, ceteroq; ritu, aliqua ex parte nouando sibi indulserint.

1 *P. Scipio, cùm in Sicilia† agendo, traijciendoque in Africam exercitu oportunum quærendo gradum, Carthaginis ruinam animo volueret; inter consilia ac molitiones huius tantæ rei operam gymnasio dedit pallioq; & crepidis vsus est. Nec hac re segniores Pœnicis exercitibus manus intulit: sed nescio an ideò alacriores quia vegeta & strenua ingenia, quo plus recessus sumũt, hoc vehementiores impetus edunt. Crediderim etiam fauorem eum sociorum vberiorem se adepturũ existimasse si victum eorum & solennes exercitationes comprobasset: Ad quas tum veniebat, cùm multum ac diu fatigasset humeros, & cetera membra militari agitatione firmitatem suam probare coëgisset† consistebatq; in his labor eius, in illis remißio laboris.* I. A. V. dxlviii. Liu. 39. II. Cic pro C. Rabirio.

2 III. A. V. dclxxiv Cic. Rabiriana.

L. verò Scipionis statuã chlamydatam & crepidatam in Capitolio cernimus: Quo habitu videlicet, quia aliquando vsus erat effigiem suam formatam poni voluit. IV. A. V. cdxciii. Cic in Catone Liu. 17. L. Flor. cap. 2.

L. quoque Sylla, cùm imperator esset, chlamydato sibi & crepidato Neapoli ambulare deforme non duxit.

C. autem Duilius, qui primus naualem triumphum ex Pœnis retulit: quotiescũq; epulaturus erat, ad funalem cereum, praeunte tibicine & fidicine, à cœna domũ

reuerti solitus insignem bellicæ rei successum nocturna celebratione testando.

V. A.V. Plin. 15 cap. 29. *Papirius quidem Maso, cùm bene gesta Rep. triumphum à senatu non impetrasset, in Albano monte triũphandi & ipse initium fecit, & ceteris postea exemplũ præbuit: Proq; laurea corona, cùm alicui spectaculo interesset, †myrtea semper vsus est.* 3

VI. A.V. dclii. Plin. 33 cap. 11. VII. A V. dcxcix. Plutar. Pæd. in Scaurianam. *Iam C Marij penè insolens factum, nam post Iugurthinum, Cimbricumq; & Teutonicum triumphum, canthato semper potauit: quòd Liber Pater, †inclytum* 4 *ex Asia ducens triumphum, hoc vsus poculi genere ferebatur, vt inter ipsum haustum vini, victoriæ eius suas victorias compararet.*

M. autem Cato Prætor, M. Scauri ceterorúmq; reorum iudicia, nulla indutus tunica, sed tantummodo prætexta amictus egit.

DE FIDVCIA SVI, CAP. VII.

QVAE IN ROMANIS.
1 P. Scipione maiore.
2 P. Scipione AEmiliano cos. II.
3 P. Nasica Serapione cos.
4 M. Liuio Salinatore cos.
5 P. Furio Philo cos.
6 L. Licinio Crasso proc.
7 M. Catone maiore reo.
8 M. Aemilio Scauro reo
9 M. Antonio oratore.
10 Senatu Romano.
11 L. Accio poëta.

QVAE IN EXTERNIS.
1 Euripide poëta.
2 Antigenida tibicine.
3 Zeuxide Pictore.
4 Phidia sculptore.
5 Epaminonda Thebano.
6 Annibale Pœno.
7 Cotye Thracum rege.
8 Androclida, Leonida, & Agide Spartanis.

SED *hæc, atque his similia, virtutis aliquid sibi in consuetudine nouanda, licentia sumentis indicia sunt. Illis autem quæ deinceps subnectam, quantum sui fiduciam habere soleant, cognoscetur.*

A.V. dxli. *P. & Cn. Scipionibus in Hispania cum maiore parte*

exer-

exercitus ab acie Punica oppressus, omnibúsq; prouinciæ Liu. 25.
eius nationibus Carthaginiensium amicitiam secutis, Appia.
nullo ducum nostrorum illuc ad corrigendam rem pro- Iberica Polyb.
ficisci audente, P.Scipio quartum & vigesimũ annum
agens iturum se pollicitus est. Quæ quidem fiducia po- 1.
pulo Rom. salutis ac victoriæ spem dedit. Eademque in A.V.
ipsa Hispania vsus est. Nam cum oppidum Badiam cir- dxlii. Liu. 26.
cunsederet, tribunal suum adeuntes, in ædem, quæ intra Ap. Po-
mœnia hostium erat vadimonia in posterum diem face lyb. 10.
re iussit: cõtinuoq; vrbe potitus, & tempore & loco, quo A.V. dxliv.
prædixerat, sella posita, ius eis dixit. Nihil hac fiducia Zonar.
generosius, nihil prædictione verius, nihil celeritate effi obscurè
cacius, nihil etiã dignitate dignius. Nec minus animo Plutar.
1 *sus, † minúsve prosperus illius in Africam transitus, in* Apoph. A.V.
quam ex Sicilia exercitum senatu vetante traduxit; dxlix.
quia nisi plus in ea re suo, quam patrum conscriptorũ Liu. 19.
consilio credidisset secũdi Punici belli finis inuentus non App. Affric.
esset. Cui facto par illa fiducia, quòd postquam Africam A.V.
attigit, speculatores Annibalis in castris deprehensos, & dli.
ad se perductos, nec supplicio affecit, nec de consiliis ac Liu. 30. Zonar.
viribus Pœnorum percunctatus est. Sed circa omnes ma-
nipulos diligentissimè deducendos curauit. Interroga-
tosq; an satis ea considerassent, quæ speculari iussi erant
prandio dato ipsis iumentisq; eorum, incolumes dimisit:
Quo tam pleno fiduciæ spiritu prius animos hostium,
quàm arma contudit. Verùm vt ad domestica eximiæ
eius fiduciæ acta veniamus: cùm à L. Scipione ex Antio- A.V. dlxvi.
chensi pecunias HS. quadragies ratio in curia reposcere- Liu. 38.
2 *tur: † prolatum ab eo librum, quo accepta & expensæ* Auct.
summæ cõtinebantur, & refelli inimicorum accusatio de Vir.
poterat; discerpsit: indignatus de ea re dubitari, quæ sub Illust.
ipso legato administrata fuerat. Quin etiã in hunc mo-

dum egit: Non reddo patres conscripti ærario vestro HS. quadragies rationem alieni imperij minister, quod meo ductu, meóq; auspicijs bis millies HS. vberius feci. † Neque enim huc puto malignitatis ventum, vt de mea innocentia quærendum sit. Nam cùm Africam totam potestati vestræ subiecerim, nihil ex ea quod meum diceretur, præter cognomen retuli. Non igitur me Punicæ, non fratrem meum Asiaticæ gazæ auarum reddiderũt: sed vterque nostrum magis inuidia, quam pecunia locupletior est. Tam constantem defensionem Scipionis vniuersus senatus comprobauit. 3

Liu 38. *Sicut & illud factum: quòd cùm ad necessarium Reip. vsum pecuniam ex ærario promi opus esset; idque Quæstores, quia lex obstare videretur, aperire non auderent, priuatus claues poposcit, patefactóq; ærario, legem vtilitati cedere coëgit. † Quam quidem ei fiduciam conscientia illa dedit, quia meminerat omnes leges à se esse seruatas. Non fatigabor eiusdem facta identidem referendo, quoniam nec ille quidem in consimili genere virtutis edendo fatigatus est. Diem illi ad populum M. Næuius tribunus pleb. aut (vt quidam memorant) duo Petillij dixerant: † quo ingenti frequentia in forũ deductus, rostra conscendit, capitíque suo corona triumphali imposita, Hac, inquit Quirites, die, Carthaginẽ magnam sperantem leges vestras accipere iussi: proinde æquum est vos mecum ire in Capitolium supplicatum. Speciosissimam eius deinde vocem æque clarus euentus secutus est: siquidem & senatum totum, & vniuersum equestrem ordinem, & cunctam plebem Iouis Optimi Maximi puluinaria petens, comitem habuit. Restabat vt tribunus apud populum sine populo ageret, desertúsq; in foro cum magno calumniæ suæ ludibrio, solus moraretur:* 4 5

A.V. dlcvi

Liu. 38. Gell. 4. cap. 18.

Cuius

Cuius deuitandi ruboris causa, in Capitolium processit: déq; accusatore, Scipionis venerator est factus.

Auiti spiritus egregius successor Scipio AEmilianus, II.
cùm vrbem prævalidam occideret suadentibus quibusdam A.V. dcxxix.
vt circa mœnia eius ferreos murices spargeret omniáq; vada tabulis plumbatis consterneret, habentibus clauorum cacumina, ne subita eruptione hostes in præsidia nostra impetum facere possent: respondit, Non esse eiusdem, & capere aliquós velle, & timere.

In quamcunque memorabilium partem exemplorum III.
conuertar, velim nolim, in cognomine Scipionum hæream necesse est. Quî enim licet hoc loci Nasicam præterire fidentis animi, dictíque clarißimum auctorem? A.V.
Annonæ caritate increbescente, C. Curatius Tribunus dcxv.
pleb. productos in concionem COSS. compellebat, vt de frumento emendo, atque ad id negotium explicandum mittendis legatis in curiam referrent. Cuius instituti minimè vtilis interpellandi gratia Nasica contrariam actionem ordiri cœpit. Obstrepente deinde plebe, Tacete quæso Quirites, inquit; plus enim ego, quàm vos quid reipub. expediat, intelligo. Qua voce audita, omnes pleno
6 venerationis silentio, † maiorem eius auctoritatis, quàm suorum alimentorum respectum egerunt.

7 Liuij quoque Salinatoris † æternæ memoriæ tradendus IV.
animus: qui cùm Asdrubalem, exercitúmque Pœnorum in Vmbria delesset, & ei diceretur, Gallos ac Ligures ex A.V.
acie sine ducibus & signis sparsos ac palantes parua dxlvi.
manu opprimi posse; respondit, parci eis oportere ne ho- Liu. 27.
stibus tantæ cladis domestici nuntij deessent.

Bellica hæc præsentia animi: togata illa, sed non minus laudabilis, quam P. Furius Philus consul in senatu A.V.
exhibuit, Q. enim Metellum, Q. q; Pompeiũ consulares dcxvii.

viros vehementes inimicos suos, cupitam sibi profectionem in prouinciam Hispaniam, quam sortitus erat, identidem exprobrãtes, legatos secum illuc ire coëgit. † O 8
fiduciam non solùm fortem, sed penè etiam temerariã; qua duobus acerrimis odijs latera sua cingere est ausus, vsúmq; ministerij vix tutum in amicis è sinu inimicorum petere sustinuit!

VI. A.V. dclix. Cicer. Varr. 5.

Huius factum si cui placet, necesse est L. etiam Crassi qui apud maiores eloquentia clarißimus fuit, propositum non displiceat: † nam cùm ex consulatu prouin- 9
ciam Galliam obtineret, atque in eam C. Carbo, cuius patrem damnauerat, ad speculanda acta sua venisset; nòn solùm eum inde non summouit, sed insuper locum ei in tribunali aßignauit, nec vlla de re, nisi eo in consilium adhibito, cognouit. Itaque acer & vehemens Carbo nihil aliud Gallica peregrinatione consecutus est, quam vt animaduerteret sontem patrem suum ab integerrimo viro in exilium missum.

VII. A.V dlxxv circiter. *al. vltimum.

Cato verò superior sæpènumero ab inimicis ad caussæ dictionem vocatus, nec vllo vnquam crimine conuictus: ad vltimum tantum fiducia in sua innocẽtia reposuit, vt ab his in quæstionem publicam deductus, Ti. Gracchum à quo in administratione reip. ad * multum odiũ dißidebat, iudicem deposceret. Qua quidem animi præstantia pertinaciam eorum insectandi se inhibuit.

VIII. A.V dclxi. Pæd. in Scaurianã. Auct. de viris Illust. Quinctil. 5. c. 12.

Eadem M. Scauri fortuna, æquè senectus longa ac robusta, idem animus. Qui cũ pro rostris accusaretur, quod à rege Mithridate ob remp. prodendam pecuniam accepisset, causam suã ita egit: Est quidem iniquum Quirites, cùm inter alios vixerim, apud alios me rationẽ vitæ reddere. Sed tamẽ audebo vos, quorũ maior pars honoribus & actis meis interesse nõ potuit, interrogare: Varius

Sucro-

Sucronensis Aemilium Scaurum regia mercede corruptum imperium populi Rom. prodidisse ait: Aemilius Scaurus huic se affinem esse culpa negat: Vtri creditis? Cuius dicti admiratione populus commotus, Varium ab illa dementissima actione pertinaci clamore depulit.

Contra M. Antonius ille disertus: non enim respuendo, sed amplectendo causæ dictionem, quàm innocens esset, testatus est. Quæstor proficiscens in Asiam, Brundusium iam peruenerat: vbi literis certior factus incesti se postulatum apud L. Cassium prætorem, cuius tribunal propter nimiam seueritatem scopulus reorum dicebatur: cùm id vitare beneficio legis Memmiæ liceret, quæ eorum, qui reip. causa abessent, recipi nomina vetabat: in vrbem tamen recurrit: Quo tam pleno fiduciæ bonæ consilio, cùm absolutionem celerem, tum profectionem honestiorem consecutus est. IX. A.V. dcxxxix Valer. 6 cap. 8.

Sunt & illo speciosa fiduciæ publica exempla. Nam eo bello, quod aduersus Pyrrhum gerebatur. Carthaginienses C. ac XXX. nauium classem in præsidium Romanis Ostiam vltrò cùm misissent: senatui placuit legatos ad ducem eorum ire, qui dicerent populum Rom. bella suscipere solere, quæ suo milite gerere posset: proinde classem Carthaginem reduceret. Idem post aliquot annos Cannensi clade exhaustis Romani imperij viribus, supplementum exercitus in Hispaniam mittere ausus, fecit ne hostilium locus castrorum, tum maximè Capenam portam armis Annibale pulsante, minoris veniret, quam si Pœni illum non obtinerent. Ita se gerere in aduersis rebus quid aliud est, quàm sæuientem fortunam, in adiutorium sui pudore victam conuertere? X. A V. cdlxxii. Iust. 18. A. V. dxlii. Liu. 26. zonar. Collin. scribit Liu.

Magno spatio diuisus est à senatu ad poëtam Accium transitus. Cæterùm vt ab eo decentiùs ad externa trãs- XI. C. Cæsarem

Strabonem intelligit, qui bello Mariano periit.

eamus, producatur in medium. Is Iulio Cæsari, amplissimo & florentissimo viro, in collegio poetarum venienti nunquam assurrexit: non maiestatis eius immemor, sed quod in comparatione communium studiorum, aliquanto superiorem se esse confideret: Quapropter insolentiæ crimine caruit, quia ibi voluminum, non imaginum certamina exercebantur.

EXTERNA.

I. *Nec Euripides quidē Athenis arrogans visus est, cum postulante populo, vt ex tragœdia quandam sententiam tolleret, progressus in scenam, dixit: Se, vt eum doceret, non vt ab eo disceret, fabulas componere solere. Laudanda profecto fiducia est, quæ* æstimationem sui certo pondere examinat, tantum sibi arrogans, quantum à contemptu & insolentia distare satis est.*

* al. existimatione.

Itaque etiam quod Alcestidi tragico poetæ respondit, probabile: apud quem cùm quereretur, quòd eo triduo non vltra tres versus maximo impenso labore deducere potuisset, atque is se centum perfacilè scripsisse gloriaretur: Sed hoc inquit, interest, quòd tui in triduum tantummodo, mei vero in omne tempus sufficient. Alterius enim fœcundi cursus scripta intra primas memoriæ metas corruerunt, alterius cunctante stylo elucubratum opus per omne æui tempus plenis gloriæ velis feretur.*

*al pro ducere.

II. *Adijciam scenæ eiusdem exemplum: Antigenidas tibicen discipulo suo magni profectus, sed parum feliciter populo se approbanti, cunctis audientibus, dixit: Mihi cane, & Musis, Quia videlicet perfecta ars fortunæ lenocinio defecta, fiducia iusta non exuitur. † quamq; 10 scit se laudem mereri, eam etsi ab alijs non impetrat, domestico tamen acceptam iudicio refert.*

III. *Zeuxis, autem cùm Helenā pinxisse, quid de eo opere homines*

homines censuri essent, expectandum non putauit: sed
11 *protinus † hos versus adiecit:* Iliad. γ

Οὐ νέμεσις τρῶάς τε, καὶ ἐυκνήμιδας ἀχαιοὺς
Τοιῇ δ' ἀμφὶ γυναικὶ πολὺν χρόνον ἄλγεα πάσχειν
Αἰνῶς ἀθανάτῃσι θεαῖς εἰς ὦπα ἔοικεν.

Adeò ne dextra suæ multum pictor arregauit, vt eo tantum forma comprehensum crederet, quantum aut Leda cælesti partu egere, aut Homerus diuino ingenio exprimere potuit?

*Phidias quoque Homeri versibus egregio dicto allusit. Simulacro enim Iouis Olympij perfecto, quo nullum præstantius aut admirabilius humanæ *fabricatæ sunt manus; interrogatus ab amico, quonam mentem suam dirigens, vultum Iouis propemodum ex ipso cælo petitũ* IV. *al fabrefecere. Iliad. α
12 *eboris lineamentis esset amplexus: † illis se versibus quasi magistris vsum respondit:*

ἦ, καὶ κυανέῃσιν ἐπ' ὀφρύσι νεῦσε Κρονίων,
Ἀμβρόσιαι δ' ἄρα χαῖται ἐπερρώσαντο ἄνακτος,
Κρατὸς ἀπ' ἀθανάτοιο, μέγαν δ' ἐλέλιξεν ὄλυμπον.

13 *Non patiũtur me † tenuiorib. exemplis diutius insistere fortissimi duces. Siquidem Epaminondas, cùm ei ciues irati, sternendarũ in oppido viarũ contumeliæ causa curam mandarent (erat enim illud ministerium apud eos sordidissimum) sine vlla cunctatione id recepit: daturũq; se operam vt breui speciosissimum fieret, asseuerauit: Mirifica deinde procuratione, abiectissimum negotium pro amplissimo ornamento expetendum Thebis reddidit.* V. Plutar. Politic. Patiētē iniuriarũ à suis ciuibus illatarũ fuisse, tradit Probus. δείκνυσι καὶ ἀρχὴν ἀνήρ.

Annibal verò, cùm apud regem Prusiam exularet, auctorq; ei committendi prœlij esset, atque is non idem sibi extis portendi diceret; An tu, inquit, vitulinæ carũculæ, quã imperatori veteri mauis credere? Si verba numeres, VI. A.V. dlxxiix. circiter Cicer. diuin. 2 Plutar.
14 *† breuiter & abscisè, si sensũ æstimes, copiosè & valẽter.* de exil.

Hispanius

†Hispanias enim ereptas populo Rom. Galliarum, ac 15
Liguriæ vires in suam redactas potestatem, & nouo transitu Alpium iuga patefacta, & Trasimenum lacum dira inustum memoria, & Cannas Pœnicæ victoriæ clarissimum monimentum, & Capuam possessam & Italiam laceratam, ante pedes hominis effudit, vniúsq; hostiæ iocinori, longo experimento testatam gloriam suam, postponi æquo animo non tulit: Et sanè quod ad exploranda bellica sacrificia, æstimandosq; militares ductus attinebat; omnes foculos, omnes aras Bithyniæ, Marte ipso iudice, pectus Annibalis prægrauasset.

VII. Ath. II Capax generosi spiritus illud quoque dictum regis Cotys: vt enim ab Atheniensibus ciuitatem sibi datam cognouit, Et ego, inquit illis meæ gentis ius dabo. Æquauit Athenis Thraciam, ne vicissitudine talis beneficij imparem se iudicando, humilius de origine sua sentire existimaretur.

VIII. Plutar. in Apoph. Laconic. Nobiliter etiam vterque Spartanus, & qui increpitus à quodam, quòd in aciem claudus descenderet, pugnare, non fugere propositum sibi esse respondit. Et qui referente quodam, sagittis Persarum solem obscurari solere: Bene narras, inquit, in vmbra enim melius prœliabimur. Eiusdem vir vrbis atque animi, hospiti suo patriæ muros excelsos latosq; ostendenti, dixit: Si mulieribus istos comparastis, rectè: si viris, turpiter.

DE CONSTANTIA, CAP. VIII.

APER-

1 †APERTVM & *animosum bonæ fiduciæ pectus e-*
2 *menso † quasi debitum superest opus constantiæ, Natura enim comparatum est, vt quisquis se aliquid ordine ac rectè mente complexum confidit, vel iam gestum, si obtrectetur, acriter tueatur: vel nondum editum, si interpelletur, sine vlla cunctatione ad effectum perducat.*

Sed dum exemplar propositæ rei persequor, latiùs mihi circumspicienti ante omnia se Fuluij Flacci constantia offert. Capuam fallacibus Annibalis promissis Italiæ regnum nefaria defectione pacisci persuasam armis oc-
3 *cupauerat: † Tam deindè culpæ hostium iustus æstimator, quàm speciosus victor, Campanum senatum impij decreti auctorem funditus delere constituit. Itaque catenis onustum in duas custodias Theanam Calenámque diuisit: consilium executurus, cùm ea peregisset, quorum administrandorum celerior esse necessitas videbatur. Rumore autem de mitiore senatus sententia orto, ne debitam pœnam scelerati effugerent, nocte admisso equo, Theanam contendit; interfectísque qui ibi asseruabantur, † è vestigio Cales transgressus perseuerantiæ suæ*
4 *opus executus est: Et iam deligatis ad palum hostibus, literas à P. C. nequicquam Campanis salutares accepit.*
5 *In sinistra enim eas manu, † sicut erant traditæ, retinuit: ac iusso lictore lege agere, tum demum aperuit, postquam illis obtemperari non poterat. Qua constantia victoriæ quoque gloriam * antecellit: quia si eum intra seipsum partita laude æstimes, maiorem punita Capua, quam capta reperies.*

I. A.V. dlxii. Liu. 26.

*al antecessit.

Atque ista quidem seueritatis, illa verò pietatis constantia admirabilis, quam Q. Fabius Maximus infatigabilem patriæ præstitit: Pecuniam pro captiuis Annibali

II. A.V. dxxxvi. Liu 22. Plutar.

bali numerauit, fraudatus ea publicè, tacuit. Dictatori
ei magistrum equitum Minucium iure imperij senatus
æquauerat, silētium egit. Compluribus præterea iniurijs
lacessitus, in eodem animi habitu permansit, nec vn-
quam sibi reip. permisit irasci, tam perseuerans in amo-
A.V. *re ciuium fuit. Quid in bello gerendo, nonne par eius*
dxxxvii Liuius, *constantia? Imperium Romanum Cannensi prœlio penè*
Plutar. *destructum vix sufficere ad exercitus comparandos vi-*
debat. Itaque frustrari & eludere Pœnorum impetus,
quàm manum cum his tota acie conserere melius ratus,
pluribus comminationibus Annibalis irritatus, †sæpè 6
etiam specie benè gerendæ rei oblata; nunquam à con-
silij salubritate, ne parui quidem certaminis discrimine
recessit. Quodq́; est difficillimum, vbique ira ac spe su-
perior apparuit. Ergo vt Scipio pugnando, ita hic non
dimicando, maximè ciuitati nostræ †succurrit. Alter e- 7
nim celeritate sua Carthaginem oppressit: alter cun-
ctatione id egit, ne Roma opprimi posset.

III. C. *etiam Pisonem mirificè & constanter turbulento*
A.V. *reip. statu egisse *consulem narratione insequenti pate-*
dcxxcvi *al. cõ- *bit. M. Palicani seditiosissimi hominis pestiferis blandi-*
sulatũ. *tijs præreptus populi fauor, consularibus comitijs sum-*
mum dedecus admittere conabatur, amplissimum ei
imperium deferre cupiens, cuius teterrimis actis exqui-
situm potius supplicium, quàm vllus honos debebatur.
Nec deerat consternatæ multitudini furialis fax tribu-
nitia, quæ temeritatem eius & ruentem comitaretur,
& languentem actionibus suis inflammaret. In hoc mi-
serando pariter & erubescendo statu ciuitatis, †tantũ 8
non manibus tribunorũ pro Rostris Piso collocatus, cum
hinc atque illinc eum ambissent, & an Palicanum suf-
fragijs populi consulem creatum, renuntiaturus esset,
interro-

interrogaretur primò respondit, Non existimare se tantis tenebris offusam esse remp. vt huc indignitatis veniretur. Deinde cùm perseueranter instarent, ac dicerent:
9 *Age, si ventum fuerit: Non renuntiabo, inquit. † Quo quidem tam absciso respõso consulatum Palicano, priùs quàm illum adipisceretur, eripuit. Multa & terribilia Piso contempsit, dum speciosum mentis suæ flecti non vult rigorem.*

Metellus autem Numidicus, propter consimile perseuerantiæ genus, excepit quoque indignam maiestate ac moribus suis procellã. Cùm enim animaduerteret, quo tenderent Saturnini tribuni plebis funesti conatus, quãtoq; malo Reipub. nisi his occurreretur, erupturi essent, in exilium, quàm in legem eius ire maluit. Potest aliquis hoc viro dici constantior? qui ne sententia sua pelleretur, patria, in qua summum dignitatis gradum obtinebat, carere sustinuit. IV. A.V. dcliii. Liu. 69. App. Ciuil. Cic. pro Balbo.

Cæterùm vt neminem ei prætulerim. Ita Q. Scæuolam Augurem meritò comparauerim. Depulsis prostratisq; inimicorum partibus, Sylla occupata vrbe, senatum armatus coegerat, ac summa cupiditate ferebatur, vt C. Marius quàm celerrimè hostis iudicaretur: Cuius vo-
10 *luntati † nullo obuiam ire audente, solus Scæuola interrogatus de hac re, sententiam dicere noluit. Quin etiam truculentius sibi minitanti Syllæ, Licet, inquit, mihi agmina militum, quibus Curiam circunsedisti, ostentes: licet mortem identidem miniteris, nunquam tamen efficies, vt propter exiguum senilémq; sanguinem meum, Marium, à quo Vrbs & Italia conseruata est, hostem iudicem.* V. A.V. dclxv.

Quid feminæ cum concione? si patrius mos seruetur, nihil. Sed vbi domestica quies seditionũ agitata fluctib. VI.

est,

est, priscæ consuetudinis auctoritas conuellitur, plúsque valet quod violentia cogit, quàm quod suadet & præcipit verecundia. Itaque & Sempronia Ti. & C. Gracchorum soror, vxor Scipionis Aemiliani, non vt absurdè grauissimis virorũ operibus inserens, maligna relatione comprehendam; sed quia à tribuno plebis producta ad populum, in maxima confusione nihil à tuorum amplitudine degenerasti, honorata memoria prosequar. Coacta es eò loci consistere, vbi principum ciuitatis perturbari frons solebat: Instabat tibi toruo vultu minas profundens amplissima potestas, † clamore imperitæ multitudinis obstrepens, totum forum acerrimo studio nitebatur, vt equitio, cui Sempronia gentis falsum ius quærebatur, tanquam filio Tiberij fratris tui osculum dares: tu tamen illum, nescio quibus tenebris protractum, portentum, execrabili audacia, ad vsurpandam alienam propinquitatem tendentem, repulisti. 11

A.V. dclii Appian. Ciuil. 1.

Valer. item l. 9. c. 6.

VII. Non indignabũtur vrbis nostræ lumina, si inter eorum eximium fulgorem, centurionum quoque virtus spectandam se obtulerit. Nam vt humilitas amplitudinem venerari debet, ita nobilitati fouenda magis quàm spernenda bonæ indolis nouitas est. An abigi debet *Põtius ab horum exemplorum contextu? qui pro Cæsaris partibus excubans, Scipionis præsidio interceptus, cùm vno modo salus ab eo daretur, si se futurum Cn. Pompeij generi ipsius militem affirmasset, ita respondere non dubitauit: Tibi quidem Scipio gratias ago: sed mihi vti ista conditione vitæ non est opus.

*al. Titius. A. V. dccvii. Hirtius de bello Afric.

VIII. Sine vllis imaginibus nobilem animum, & idẽ constantia propositum secutus C. Meuius centurio diui Augusti cùm Antoniano bello sæpènumero excellentes pugnas edidisset, improuisis hostium insidijs circumuẽtus, & ad

A.V. dccxxiii

& ad Antonium Alexandriã perductus, interrogatúsq́; quidnam de eo statui deberet: Iugulari me, inquit, iube: quia nec salutis beneficio, nec mortis supplicio adduci
12 possum, † vt Cæsaris miles esse desinam, & tuus esse incipiam. Ceterùm quo constantius vitam contempsit, eo faciliùs impetrauit. Antonius enim virtuti eius incolumitatem * tribuit. *al. præstitit.

EXTERNA.

Complura huius notæ Romana exempla superant, sed satietas modò vitanda est. Itaque stylum meum ad externa iam delabi permittam, quorum principatum teneat Blaßius, cuius constantia nihil pertinacius. Salapiam enim patriam suam præsidio Punico occupatam, Romanis cupiens restituere, Dasium acerrimo studio secum in administratione reipublicæ dißidentem, & animo toto Annibalis amicitiæ vacantem, sine quo propositum consilium peragi non poterat, ad idem opus aggrediendum maiore cupiditate, quàm spe certiore, tentare ausus est: qui protinus sermonẽ eius adiectis quæ se commendatiorem, & inimicũ inuisiorem factura videbantur, Annibali retulit: A quo adesse iußi sunt, vt alter crimen probaret, alter defenderet. Ceterùm pro tribunali cùm res gereretur, & quæstioni illi omnium oculi essent
13 intenti, † dum aliud fortè citioris curæ negotiũ tractatur, Blaßius vultu dißimulante, & voce summissa, monere Dasium cœpit, vt Romanorum potius quàm Carthaginiensium partes foueret. Enimuero tunc ille proclamat, se in conspectu ducis aduersus eum solicitari:
13 † quod quia & incredibile videbatur, & ad vnius tantũ aures penetrauerat, & dictabatur ab inimico, veritas fide caruit: Sed non ita multo post Blaßij mira cõstãtia Dasiũ ad se traxit, Marcellóq́; Salapiã, & quingentos

1. A.V. dxliii. Liu. 26. Blactiũ vocat.

Numidas, qui in ea custodiæ causa erant, tradidit.
II. Plutar. in vita. Phocion verò, cùm Athenienses rem aliter atque ipse
suaserat, prosperè administrassent, † adeò perseuerans 15
sententiæ suæ propugnator extitit, vt in concione lætari
quidem se successu eorum, sed consilium tamen suum
aliquanto melius fuisse diceret. Non enim damnauit,
quod rectè viderat: † quia quod alius malè consuluerat, 16
bene cesserat: felicius hoc existimãs, illud etiam sapien-
tius. Blandũ animum sanè temeritati casus facit, † vbi 17
prauo consilio propitius aspirat: & quo vehementius no-
ceat, insperatius prodest. Placidi, & misericordes, &
Phociõ bonus appellatus. Aemil Probus in vita. liberales, omniq; suauitate temperati mores Phocionis,
quos optimè profectò consensus omnium bonitatis co-
gnomine decorandos censuit. Itaq; constantia, quæ na-
turæ rigidior videbatur, lenis è mansueto pectore fluxit.
Socratis autem virilitatis robore palliatus animus
III. Plato in apolog. Socrat. Xenop. 4. † aliquanto præfractius perseuerantiæ exemplũ edidit. 18
Vniuersa ciuitas Atheniensium iniquissimo ac truculẽ-
tissimo errore instincta, de capite decem Prætorum, qui
apud Arginusas Lacedæmoniam classem deleuerant, tri-
stem sententiam tulerat. Fortè tunc eius potestatis So-
crates cuius arbitrio plebiscita ordinarentur, indignum
iudicans tot & tam benè meritos ex indigna causa, im-
petu inuidiæ abripi, temeritati multitudinis constantiã
suam obiecit: maximoq; concionis fragore, & incitatis-
simis minis compulsus non est, vt se publicæ dementiæ
auctorem adscriberet: Quæ oppositu eius legitima gras-
sari via prohibita, iniusto Prætorum cruore manus suas
contaminare perseuerauit: Nec timuit Socrates, ne con-
sternatæ patriæ, vndecimus furor mors ipsius existeret.
IV. † Proximum, etsi non eiusdem splendoris est, tamen 19
adeò certum constantiæ haberi potest experimentum,

cùm

*cùm efficacis operæ forensis, tum fidei non latentis. Athe-
nis Ephialtes accusare publicè iussus, & inter ceteros
Demostrati nomen deferre coactus est, cuius filius erat
Demochares, excellentis formæ puer, animo eius flagrã-
tissimo inhærens amore. Itaque communis officij sorte
truculentus accusator, priuati affectus conditione mi-
serabilis reus, puerum ad se exorandum, quo parcius pa-
tris criminibus insisteret, venientem, neque repellere,
neque supplicem genibus suis aduolutum intueri susti-
nuit. Sed operto capite flens & gemens, preces exprome-
re passus est. Nihiloq; minus sincera fide accusatum De-*
20 *mostratum damnauit: † victoriam nescio laude an tor-
mento maiore consecutus: quoniam prius quàm sontem
opprimeret, seipsum vicit.*

Quem Syracusanus Dion diuersitate exempli præ- V.
grauat: qui quibusdam monentibus vt aduersus Hera Plutar.
clidem & Calippum, quorum fidei plurimum credebat, in vita.
tanquam insidias ei nectentes cautior esset, respondit, se VI.
vita malle excedere, quàm metu violentæ mortis ami- Plutar.
cos inimicosq; iuxtà ponere. Curtius lib. 3.

Quod sequitur, & rei ipsius admiratione & clarita- Arria 2.
te auctoris illustre. Alexander Macedonum rex inclyta Iust. 11.
*iam pugna, excellentissimis opib. Darij contusis, æstu &
itineris feruore in Cilicia percalefactus, Cydno, qui aquæ
liquore conspicuus, Tarsum interfluit, corpus suum im-*
21 *mersit: † Subito deinde ex nimio haustu rigoris obstu-
pefactis neruis, ac torpore hebetatis artubus, maxi-
ma cum exanimatione totius exercitus, in oppidum
castris propinquum defertur. Iacebat æger Tarsi, in-
que valetudine eius aduersa, instantis victoriæ spes
fluctuabat. Itaque conuocati medici, attentissimo
consilio salutis remedia circumspiciebant. Qui cùm*

ad vnam potionem sententiam direxissent, atque eam Philippus medicus suis manibus temperatam Alexandro (erat autem ipsius amicus & comes) porrexisset, à Parmenione missæ literæ superveniunt, admonentes vt rex insidias Philippi, perinde ac pecunia corrupti à Dario, caueret. Quas cum legisset, sine vlla cunctatione medicamentum hausit, ac tunc legẽdas Philippo tradidit: Pro quo tam constanti erga amicum iudicio, dignissimã à Dijs immortalibus mercedem recepit: qui incolumitatis eius præsidiũ falso interpellari indicio noluerũt.

VALERII MAXIMI
LIBER QVARTVS.
DE ANIMI MODERATIONE,
CAPVT I.

QVAE IN ROMANIS.
1 P. Valerio Poplic. cos.
2 M. Furio Camillo exule
3 C. Martio Rutilo cẽs. II
4 L. Quinctio Cincinnato cos.
5 Q. Fabio Max. Rullian.
6 P. Africano maiore.
7 M. Claudio Marcello cos. IV.
8 Ti. Sempronio Graccho trib. pleb.
9 C. Claudio Nerone cos.
10 P. Scipione Aemilian. cens.
11 Q. Mucio Scæuula.
12 Q. Metello Macedonico.
13 Q. Metello Numidico exule.
14 M. Catone Vticensi.
15 M. Calpurnio Bibulo procos.

QVAE IN EXTERNIS.
1 Archita Tarentino.
2 Platone Atheniensi.
3 Dione Syracusano.
4 Thrasybulo Atheniensi.
5 Stasippo Tegeate.
6 Pittaco Mitylenæo.
7 Septem sapientibus.
8 Theopompo Spartanorum rege.
9 Antiocho rege Syriæ.

TRANSGREDIAR *ad saluberrimam partem animi moderationem, quæ mentes nostras impo-*

tentis

tenti temeritatis incursu transuersas ferri non patitur. Quo euenit, vt reprehensionis morsu sit vacua, & laudis quæstu opulentissima: itaque effectus suos in claris viris recognoscat.

Atque vt ab incunabulis summi honoris incipiam, I.
1 *P. Valerius, † qui populi maiestatem venerando, Poplicolæ nomen assecutus est, cùm, exactis regibus, imperij eorum vim vniuersam, omniáq; insignia sub titulo consulatus in se translata cerneret, inuidiosum magistratus fastigium moderatione ad tolerabilem habitum deduxit: fasces securibus vacuefaciendo, & in concione populo summittendo; numerum quoque eorum dimidia ex parte minuit, vltro Sp. Lucretio collega assumpto: ad quem, quia maior natu erat; priores fasces transferri iussit. Legem etiam comitijs centuriatis tulit, nequis magistratus ciuem Romanum aduersus prouocationem verberare aut necare vellet. Ita quo ciuitatis conditio liberior esset, imperium suum paulatim destruxit. Quid quòd ædes suas diruit, quæ excelsiore loco positæ, instar arcis habere videbantur: nonne quantum domo inferior, tantum gloria superior euasit?*

A.V. ccxliv. Liu. 2. Plutar. Dio. 5.

Plutarch. in problem. cap. 91.

Vix iuuat abire à Poplicola, sed venire ad Furium II.
*Camillum libet, cuius tam moderatus ex magna ignominia ad summum imperium transitus fuit; vt cùm præsidium eius ciues capta à Gallis vrbe Ardeæ exulantis petijssent, non prius Veios ad accipiendum exercitum iret, quàm de Dictatura sua omnia solenni * iure acta comperisset. Magnificus Camilli Veientanus triūphus, egregia Gallica victoria, sed ista cunctatio longè admirabilior. Multo enim, multoq; seipsum quā hostem superare operosius est: nec aduersa præpropera festinatione fugientē, nec secunda effuso gaudio apprehendentem.*

A.V. ccclxiij. Liu. 5. Plutar. * al. more.

III. A·V. *Par Furio moderatione Marcius Rutilus Censori-*
cdxxcviii. *nus. Iterum enim censor creatus, ad cõcionem populum*
Plutar. *vocatum quam potuit grauißima oratione corripuit,*
Coriol. A.V. *quod eam potestatem bis sibi detulisset; cuius maiores,*
ccxix. *quia nimis magna videretur, tempus coarctandum iu-*
Liu. 4. *dicassent: Vterque rectè, & Censorinus, & populus al-*
& 9. IV. *ter enim vt moderatè honores crederent, praecepit: al-*
A.V. *ter se moderato credidit.*

ccxcii. *Age, L. Quinctius Cincinnatus qualem consulem e-*
Liuius *git? cùm honorẽ eius Patres conscripti continuare vel-*
lib. 3. *lent, non solùm propter illius egregia opera, sed etiam quòd populus eosdem tribunos in proximum annum creare conabatur, quorum neutrum iure fieri poterat: vtrumq; discußit, senatus simul studiũ inhibendo, & tribunos verecundia suae exemplum sequi cogendo. Ita vnus in causa fuit, vt amplißimus ordo, populúsque tutus esset ab iniusti facti reprehensione.*

V. *Fabius verò Maximus cùm à se quinquies, & à pa-*
A.V. *tre, auo proauo, maioribúsq; suis sæpènumero consula-*
cdlxi. *tum gestum animaduerteret comitijs, quibus filius eius summo consensu consul creabatur, quàm potuit constanter cum populo egit, vt vacationem aliquando huius honoris Fabiae genti daret: non quod filij virtutibus diffideret (erat enim illustris) sed ne maximum imperium in vna familia continuaretur. Quid hac moderatione valẽtius aut efficacius; quae etiam patrios affectus, qui potentißimi habentur, superauit.*

VI. *Non defuit maioribus grata mens ad praemia supe-*
A.V. *riori Africano exoluenda; siquidẽ maxima eius merita*
dlii. *paribus ornamentis decorare conati sunt. Voluerunt illi*
Ipse Val. *statuas in comitio, in rostris, in curia, in ipsa deniq; Iouis*
8. c. 15. *Opt. Max. cella ponere: voluerũt imaginem eius, trium-*
Liu. 38. *phali*

phali ornatu indutam, Capitolinis puluinaribus appli-
care: voluerūt ei continuum per omnes vitæ annos con-
sulatum perpetuámque dictaturam tribuere. Quorum
sibi nullum neque plebiscito dari, neque senatusconsulto
decerni patiendo penè tantum in recusandis honoribus
se gessit, quantum gesserat in emerendis.

Eodem robore mentis causam Annibalis in senatu A.V.
protexit, cùm eum ciues sui missis legatis tanquam se- dlviii.
ditiones apud eos mouentem accusarent: Adiecit quo- Liu. 33.
que non oportere Patres conscriptos se reip. Carthagi-
niensium interponere: altissimáq; moderatione alterius
saluti consuluit, alterius dignitati, victoria tenus, v-
triusque hostem egisse contentus.

At M. Marcellus qui primus & Annibalem vinci, & VII.
Syracusas capi posse docuit: cùm in consulatu eius Siculi A.V. dxlii.
de eo questum in vrbem venissent, nec senatum vlla de Liu 26.
re habuit, quia collega Valerius Læuinus fortè aberat, Plutar.
ne ob id Siculi in querendo timidiores essent. At vt is re-
diit, vltro de his admittendis retulit, querentésq; de se
patienter sustinuit. Iussos etiam à Læuino discedere re-
manere vt sua defensioni interessent, coëgit: Ac deinde
vtraque parte perorata, etiam excedentes curia, subse-
cutus est, quo liberius senatus sententiam ferret, Impro-
batis quoque eorum querelis supplices & orantes vt ab
eo in clientelam reciperentur, clementer excepit: Super
hæc Siciliam sortitus, eam prouinciam collegæ cessit. To-
ties laudatio Marcelli variari potest, quoties nouis ipse
gradibus moderationis aduersus socios vsus est.

Quàm Ti. etiam Gracchus admirabilem se exhibuit! VIII. A.V.
Tibunus enim plebis, cùm ex professo inimicitias cum dlxvi.
Africano, & Asiatico, Scipionibus gereret, & Asiati- Liu 38. Gell. 7.
2 *cus iudicatæ pecuniæ satisdare non posset, † atque ideo à* cap. 19.

 consu-

consule in vincula publica duci iussus esset, appellassetq́; collegium tribunorum, nullo volente intercedere, secessit à collegis, decretúmq́; composuit: Nec quisquam du-

*al. iracundis. bitauit, quin eo scribendo *irati hostis aduersus Asiaticum verbis vsurus esset. At is primum iurauit se cum Scipionibus in gratiam non redisse; deinde tale decretũ recitauit: Cùm L. Cornelius Scipio die triumphi sui ante currum actos hostium duces in carcerem coniecerit, indignum & alienum à maiestate populi Rom. videri †eodem ipsum duci. Itaque id non se passurum fieri. 3
Libenter tunc opinionem suam populus Rom. à Graccho deceptam cognouit, moderationémque eius debita laude prosecutus est.

IX. A.V. dxlvi. Liu. 28. C. quoque Claudius Nero inter cetera præcipua moderationis exempla numerandus est. Liuij Salinatoris in Asdrubale opprimendo gloriæ particeps fuerat: attamen eum triumphantem equo sequi quàm triumpho quem ei senatus æquè decreuerat, vti maluit; quia res in prouincia Salinatoris gesta fuerat. Sine curru ergo triumphauit, eo quidem clarius quòd illius victoria tantummodo laudabatur, huius etiam moderatio.

X. A.V. dcxi. Ne Africanus quidem posterior nos de se tacere patitur: Qui censor cùm lustrum conderet, inq́; solito fieri
sacrificio scriba ex publicis tabulis †solẽne ei precationis 4
carmen præiret, quo dij immortales vt populi Rom. res meliores amplioresq́; facerent, rogabãtur: Satis, inquit, bonæ ac magnæ sunt: itaque precor vt eas perpetuò incolumes seruent. Ac protinus in publicis tabulis ad hunc modum carmen emendari iussit. Qua votorũ verecundia deinceps censores in cõdendis lustris vsi sunt. Prudenter enim sensit tunc incrementum Romano imperio petendum fuisse, cùm intra septimum lapidem triumphi

quæ-

quærebantur: Maiorem autem totius terrarum orbis
partem possidenti, vt auidum esset quicquam vltra ap-
petere ita abundè felix si nihil ex eo, quod obtinebat,
amitteret. Neque alia eius in censura moderatio pro tri- Cic. pro
bunali apparuit, Centurias recognoscens equitum, post Cluent.
quam C. Licinium Sacerdotem citatum processisse ani- Plutar.
maduertit: dixit se scire illum verbis conceptis peierasse. Apoph.
Proinde si quis eum accusare vellet, vsurum testimonio
suo, sed nullo ad id negotium accedente, Traduc equum,
5 *inquit Sacerdos, ac lucrifac censoriam notam: † ne ego*
in tuam personam, & accusatoris, & testis, & iudicis
partes egisse videar.

Quod animi temperamentum etiam in Q. Scæuula XI.
excellentissimo viro adnotatum est. Testis namque in
reum productus, cum id respondisset, quod salutem peri-
clitantis magnopere læsurum videbatur, discedens adie-
cit, ita sibi credi oportere, si & alij idem asseuerassent:
quoniam vnius testimonio aliquem credere pessimi es-
set exempli: Et religioni igitur suæ debitam fidem, &
communi vtilitati salubre consilium reddidit.

Sentio quos ciues, quæve facta eorũ ac dicta quam XII.
6 *angusto ambitu orationis amplectar. † Sed cũ magna &*
multa breuiter dicenda sint de claritate excellentibus
viris: sermo infinitis personis rebúsq; circunfusus, vtrũ-
que præstare non potest. Itaque propositi quoque nostri
ratio non laudanda sibi omnia, sed recordãda sumpsit.
Quapropter bona cum venia duo Metelli, Macedonicus
& Numidicus, maxima patriæ ornamenta, strictim se
narrari patientur. Acerrimè cum Scipione Africano
Macedonicus dissenserat, eorúmq; ab æmulatione virtu-
tis profecta contentio, ad graues testatasq; inimicitias
progressa fuerat. Sed cùm interemptum Scipionem

A.V. dcxxiiii *conclamari audisset, in publicum se proripuit, mæstoq́; vultu & voce confusa, Concurrite, concurrite inquit, ciues, mœnia Vrbis nostræ euersa sunt: Scipioni enim Africano intra suos penates quiescenti nefaria vis illata est. O remp. pariter Africani morte miseram, & Macedonici tam humana támque ciuili lamentatione felicem! eodem enim tempore, & quantum amisisset principem, & qualem haberet, recognouit. Idem filios suos monuit vt funebri eius lecto humeros subijcerent, atque huic exequiarum, illum honorem vocis adiecit. Non fore, vt postea in officium ab illis viro maiori præstari posset. Vbi illa tot in curia iurgia? vbi tam multæ pro rostris altercationes? vbi maximorum ducum & ciuium tantorum togata prælia? Omnia nimirum ista præcipua veneratione prosequenda deleuit moderatio.*

Plin. 7. cap. 44.

XIII. A.V. dcliiii. Liu. 69. Auctor de viris Illust. cap. 62.

Numidicus autem Metellus populari factione patria pulsus in Asiā secessit: † in qua cùm ei forte ludos Trallibus spectanti literæ redditæ essent, quibus scriptum erat, maximo senatus & populi consensu reditum illi in Vrbem datum: non è theatro prius abijt, quàm spectaculum ederetur: non lætitiam suam proximè sedentibus vlla ex parte patefecit, sed summum gaudium intra se continuit. Eundem constat pari vultu, & exulem fuisse, & restitutum, adeo moderationis beneficio, medius semper inter secundas & aduersas res animi firmitate versatus est. 7

XIV. A.V. dcxvii. Plutar. Dio 39.

Tot familijs in vno genere laudis enumeratis, † Portium nomen velut ex huiusce gloriæ silentione prætereundum? Negat fieri debere posterior Cato, non paruo summæ moderationis fisus iudicio. Cypriacam pecuniā maxima cum diligentia & sanctitate in vrbē deportauerat: cuius ministerij gratia, senatus relat. interponi iu- 8

iubebat, vt Prætorijs comitijs extra ordinem ratio eius haberetur. Sed ipse id fieri passus nõ est, iniquum esse affirmans, quod nulli alij tribueretur, sibi decerni. Ac nequid in persona sua nouaretur, campestrem experiri temeritatem, quàm curiæ beneficio vti, satius esse duxit.

Ad externa iam mihi exempla transire conanti, M. xv.
Bibulus vir amplißimæ dignitatis, & summis honorib. A.V.
functus manus inijcit: Qui cùm in prouincia Syria mo- dcciii.
9 *raretur, duos egregios indolis filios suos † à Gabinianis* Cæsar de bello
militibus occisos esse cognouit. Quorum interfectores ad ciuil 3.
eum vinctos regina Cleopatra misit, vt grauißimæ cla- Sen. ad
dis vltionem arbitrio suo exigeret: At ille oblato benefi- Marcia.
cio, quo nullum maius lugenti tribui potuerat, dolorem moderationi cedere coëgit; carnificésque sanguinis sui, intactos e uestigio ad Cleopatram reduci iußit: dicendo, potestatem huius vindictæ non suã sed senatus esse debere.

EXTERNA.

Tarentinus Architas, dum se Pythagoræ præceptis I.
Menaponti penitus immergit, magno labore, longoque Cicero
tempore solidum opus doctrinæ complexus; postquam Tusc. 4.
in patriam reuertitur, ac rura sua reuisere cœpit: animaduertit negligenti villici corrupta & perdita: intuénsque malè meritum. Sumpsissem, inquit, à te supplicium, nisi tibi iratus essem: Maluit enim impunitum dimittere, quàm propter iram grauius iusto punire.

Nimis liberalis Architæ moderatio, Platonis tempe- II.
ratior: nam cùm aduersus delictum serui vehementiùs Plut. de lib. ed.
exarsisset, veritus ne ipse modum vindictæ despicere non Diog.
posset, Speusippo amico castigationis arbitriũ manda- Laert.
uit, deforme sibi futurum existimans si commisisset, vt parem reprehensionẽ culpa serui & animaduersio Platonis mereretur. Quo minus miror, quod in Xenocrate

dis-

discipulo suo tam constanter moderatus fuit. Audierat eum de se multa impiè locutum: sinè vlla cunctatione criminationem respuit. Instabat certo vultu iudex, caussam quærens cur sibi fides nō haberetur: adiecit, non esse credibile, vt quem tantoperè amaret, ab eo inuicem non diligeretur. Postremò cùm ad iusiurandum † inimicitias serentis malignitas confugisset; ne de periurio eius disputaret, affirmauit nunquam Xenocratem illa dicturum fuisse, nisi ea dici expedire sibi iudicasset. Non in corpore mortali, sed in arce cœlesti, & quidē armatum animum eius, vitæ stationem putes peregisse, humanorum vitiorum incursus à se inuicta pugna repellentem, cunctosq́ue virtutis numeros altitudinis suæ sinu clausos custodientem.

III. Plutar. in vita. * al præstantē.

Nequaquam Platoni literarum commendatione par Syracusanus Dion: sed quod ad præstandam moderationem attinet, vehementioris experimenti. Patria pulsus à Dionysio tyranno, Megaram petierat: vbi cum Theodorum principem eius vrbis domi conuenire vellet, neque admitteretur, multum diúque ante fores retentus, comiti suo, Patienter hoc ferendum est, ait: forsitan enim & nos, cùm in gradu dignitatis nostræ essemus, aliquid tale fecimus. Qua tranquillitate consilij, ipse sibi conditionem exilij placidiorem reddidit.

IV. Aemil Probus in vita. Iustin. 5

Thrasybulus etiam hoc loci apprehendendus est: qui populum Atheniensem XXX. Tyrannorum sæuitia sedes suas relinquere coactum, dispersamq́ue & vagam vitam miserabiliter exigentem, animis pariter atque armis confirmatum in patriam reduxit. Insignem deinde restitutione libertatis victoriā clariorem aliquanto moderationis laude fecit. Plebis scitū enim interposuit, ne qua præteritarum rerum mentio fieret: hæc obliuio, quam

Athe-

Athenienses ἀμνηστίαν vocant, concussum & labentem ciuitatis statum, in pristinum habitum reuocauit.

Non minoris admirationis illud: Stasippus Tegeates, hortantibus amicis vt grauem in administratione reipublicæ æmulum, sed alioqui probum & ornatum virũ, VI.
qualibet ratione vel tolleret vel summoueret, negauit Diog.
se facturum, ne quem in tutela patriæ bonus ciuis locũ Laërt.
11 *obtineret, malus & improbus occuparet: † seq; potius* in vita.
vehementi adversario vrgeri, quàm patriam egregio aduocato carere præoptauit.

Pittaci quoque moderatione pectus instructum, qui VII.
Alcæum poëtam, & amaritudine odij, & viribus inge- Plutar.
12 *nij aduersus se pertinacissimè vsum, † tyrannidẽ à ciui-* Solone.
bus delatam adeptus, tantummodo quid in opprimendo Laërt. in Tha-
posset admonuit. lete.

Huius viri mentio subijcit vt de septem sapientium moderatione referam. A piscatoribus in Milesia regione verriculum trahentibus, quidam iactum emerat: Extracta deinde magni ponderis aurea mensa Delphica, orta controuersia est: illis piscium se capturam vendi-
13 *disse affirmantibus, † hoc fortunam tractus se emisse dicente. Qua conditione propter nouitatem rei, & magnitudinem pecuniæ: Ad vniuersum eius ciuitatis populũ delata, placuit Apollinem Delphicum consuli, cuinam adiudicari mensa deberet. Deus respondit, illi esse dan-*
14 *dam: qui sapientia ceteros præstaret † his verbis:*

ὃς σοφίῃ πάντων πρῶτος, τοῦ τῷ τρίποδ' αὐδῶ,

15 *† Tum Milesij consensu Thaleti mensam dederunt:* *al. ea.
*ille cessit *eam Bianti Bias Pittaco, is protinus alij; deincépsq; per omnium septem sapientium orbem, ad vltimum, ad Solonem peruenit: Qui & titulum amplissimæ sapientiæ, & præmium ad ipsum Apollinem transtulit.*

Atque

VIII. Plutar. Lycurgo. *Atque vt Theopompo quoque Spartanorũ regi moderationis testimonium reddamus: cùm primus instituisset, vt Ephori Lacedæmone crearentur, ita futuri regiæ potestati oppositi, quemadmodum Romæ consulari imperio trib. pl. sunt obiecti: atque illi vxor dixisset, id egisse illum, vt filijs minorem potestatem relinqueret: Relinquam, inquit, sed diuturniorem. Optimè quidem, ea enim demum tuta est potentia, quæ viribus suis modum imponit. Theopompus igitur legitimis regnum vinculis constringendo, quo longius à licentia retraxit, propius ad beneuolentiam ciuium admouit.*

IX. A. V. dlxiv. Cic pro Deiotaro. *Antiochus autem à L. Scipione vltra Taurum montem imperij finibus summotus, cùm Asiam prouinciam vicinasq; ei gẽtes amisisset: gratias agere Pop. Rom. non dissimulanter tulit, quod nimis magna procuratione liberatus, modicis regni terminis vteretur. Et sanè nihil est tam præclarum, aut tam magnificum, quod non moderatione temperari desideret.*

DE RECONCILIATIONE,

CAP. II.

1 M. Aemilij Lepidi, & M. Fuluii Flacci censorum.
2 M. Liuii Salinatoris, & C. Claudii Neronis cõsulum.
3 P. Afric. maioris, & Ti. Sempronij Gracchi
4 M. Tullii Ciceronis & A. Gabini.
5 P. Clodii Pulchri, & L. Cornelii Lentuli.
6 L Caninii Galli, & C. Antonii.
7 M. Cælii Rufi, & Q. Pompeij.

QVÆ quoniam multis & claris autoribus illustrata est, † transgrediamur ad egregium humani animi ab 1
odio ad gratiam deflexum; & quidem eum læto stylo prosequamur. Nam si placidum mare ex aspero, cælumque ex nubilo serenum hilari aspectu sentitur, si bellum pace mutatum plurimum gaudij affert: offensorum etiam

iam acerbitas deposita, cādida relatione celebranda est.

M. Æmilius Lepidus bis consul, & Pontifex Max. I.
splendorisq; honorum par grauitate vitæ, diutinas ac vehementes inimicitias cum Fuluio Flacco eiusdem amplitudinis viro gessit. Quas, vt simul censores renuntiati A. V. dlxxiv.
sunt, in campo deposuit: existimans non oportere eos Liu. 40.
priuatis odijs dissidere, qui publicè summa iuncti essent Gel. 12. cap 8.
potestate. Id iudicium animi eius & præsens ætas com- Cic. de
probauit, & nobis veteres Annalium scriptores laudan- prouin.
dum tradiderunt. cos.

Sicuti Liuij quoque Salinatoris finiendarum simul- II.
tatum illustre consilium ignotum posteritati esse noluerunt: is namque etsi Neronis odio ardens in exilium profectus fuerat, testimonio eius præcipuè afflictus, tamen postquam eum inde reuocatum ciues collegam illi in consulatu dederunt, & ingenij sui, quod erat acerrimum, & iniuriæ, quam grauissimum acceperat, obliuisci sibi imperauit. Ne si dissidente animo consortium A. V. dxlvi.
imperij vsurpare voluisset, pertinacem se exhibendo ini Liu. 27.
micum, malum consulem ageret: Quæ quidem mentis ad tranquilliorem habitum inclinatio, in aspero ac difficili temporum articulo plurimum salutis vrbi atque Italiæ attulit: quia pari virtutis impetu connisi, terribiles Pœnicas vires contuderunt.

Clarum etiam in Africano superiore ac Ti. Graccho III.
depositarum inimicitiarum exemplum. Siquidem ad A. V. dlxvi.
cuius mensæ sacra odio dissidentes venerant, ab ea & Liu. 37.
amicitia & affinitate iuncti discesserunt: Non conten- Gel. 12.
tus enim Scipio auctore senatu, in Capitolio Iouis epu- cap. 8.
lo cum Graccho concordiam communicasse, filiam quoque ei Corneliam protinus ibi despondit.

Sed huiusce generis humanitas etiam in M. Cice- IV.
rone

A.V. *rone præcipua apparuit; A namque Gabinium repetun-*
dcxcix. *darum reum summo studio defendit, qui eum in consu-*
Cic. Rabiriana. *latu suo Vrbe expulerat. Idémque P. Vatinium digni-*
Dio. 39 *tati suæ semper infestum, duobus publicis iudicijs tuta-*
A.V. *tus est, vt sine vllo crimine leuitatis, ita cum aliqua lau-*
dcxcvii. & dcxcix *de. Quia speciosius aliquanto iniuriæ beneficijs vincun-*
Cic. ad *tur, quam mutui odij pertinacia pensantur.*

Q. fratrem 2. *Ciceronis autem factum adeò visum est probabile,*
& familiar. *vt imitari id ne inimicissimus quidem illi P. Pulcher*
dubitauerit: qui incesti crimine à tribus Lentulis accu-
Quinct. *satus, vnum ex his ambitus reum patrocinio suo pro-*
6. ca. 5. *texit. † Atque in animum induxit, & iudicem, & Præ-*
v. A.V. *torem, & Vestæ ædem intuens, amicum Lentulo age-* 2
dcxcii. *re: inter quæ ille salutem eius fœdo crimine obruere cu-*
Cic. ad *piens, hostili voce perorauerat.*

Attic. 1. Senec. *Caninius autem Gallus reum pariter atque accusa-*
epist. 98 *torem admirabilem egit, & C. Antonij, quem damna-*
A.V. *uerat filiam in matrimonio ducendo, & M. Coloniū à*
dcc. vi. *quo damnatus fuerat, rerum suarum procuratorem*
A.V. *habendo.*

dcxciv. *Cælij verò Rufi vt vita inquinatá, ita misericordia,*
vii. *Quam Q. Pompeio præstitit, probanda: cui à se publica*
A.V. dccii. *quæstione prostrato cum mater Cornelia fidei commissa*
Cælius *prædia non redderet, atque iste auxilium suum literis*
ad Cic. *implorasset: pertinacissimè absenti adfuit. Recitauit*
Dio. 40. *& eius epistolam iudicio vltimæ necessitatis indicem,*
qua impiam Corneliæ auaritiam subuertit: † factum 3
propter eximiam humanitatem, ne sub Cœlio quidem
auctore repudiandum.

DE ABSTINENTIA ET CONTINENTIA, CAP. III.

CVIVS EXEMPLA ROM. SVNT.

1 P. Scipio

1 P. Scipio Afric. maior procos
2 M. Cato Vticens. prop.
3 Nero Claudius Drusus & Antonia.
4 Cn. Marcius Coriol.
5 M. V. Curius Dentat. cos.
6 C. Fabric. Luscinus cos.
7 Q. Aelius Tubero Catus cos.
8 L. Aemil. Paull. proc.
9 Legati Rom. Q. Fabius Gurges, & Cn. Fabii Pictores, & Q. Oguln.
10 L. Calpurnius Piso Frugi cos.
11 M. Cato senior cos.
12 M. Cato Vticensis.
13 P. Scipio Aemilianus.
14 P. Romanus.

EXTERNA SVNT.

1 Pericles Atheniensis.
2 Sophlocles Atheniens.
3 Xenocrates Academicus.
4 Diogenes Cynicus.

MAGNA cura præcipuoq; studio referendum est, quantopere libidinis & auaritiæ furori similes impetus ab illustrium virorum pectoribus, consilio ac ratione summoti sunt. Quia demum ij penates, ea ciuitas, id regnum æterno in gradu facile steterit; vbi minimum virium veneris pecuniæq; cupido sibi vendicauerit. Nam quò ista generis humani certissima pestes penetrauerint,
1 *† ibi iniuria dominatur, infamia flagrat. Quibus longius relictis, contrarios tam diris vitijs mores commemoremus.*

Quartum & vicesimum annum agens Scipio, cùm in Hispania Carthagine oppressa, maioris Carthaginis capiendæ sumpsisset auspicia, multosq; obsides, quos in ea vrbe Pœni clausos habuerant, in suam potestatem redegisset: eximiæ inter eos formæ virginē, ætatis adultæ, & iuuenis, & cælebs & victor, postquā comperit illustri loco inter Celtiberos natam, nobilissimoq; gentis eius Indibili desponsā, accersitis parentibus, & sponso inuiolatam tradidit. Aurum quoq, quod pro redēptione puellæ allatum erat, summæ dotis adiecit. Qua continentia ac munificentia Indibilis obligatus, Celtiberorum animos Rom. applicando, meritis eius gratiam debitam retulit.

1. A.V. dxliii. Liu. 16. Gell. 6. cap. 8.

II. A. V. dcxv. Plutar. in vita. *Verùm vt huius viri abstinentiæ testis Hispania, ita M. Catonis Epiros, Achaia, Cyclades insulæ, maritima pars Asiæ, prouincia Cypros. Vnde cum pecuniæ deportandæ ministerium sustineret, tam auersum animum ab omni Venere quàm à lucro habuit, in maxima vtriusque intemperantiæ versatus materia: Nam & regiæ diuitiæ potestate ipsius continebantur, & fertilissimæ delitiarum † tot egregiæ vrbes, necessaria totius nauigationis diuerticula erant.* 2 *Atque id minatius Rufus, Cypriacæ expeditionis fidus comes, scriptis suis significat: Cuius testimonium non amplector: proprio enim argumento laus ista nititur, quoniam ex eodem naturæ vtero & continentia nata est, & Cato.*

III. A. V. dccxliv. cos mortuus in Germania. *† Drusum etiam Germanicum eximiam Claudiæ familiæ gloriam, patriæq́ rarum ornamentũ & quod super omnia est, operum suorum pro habitu ætatis magnitudine, vitrico pariter ac fratri Augustis duobus reipub. diuinis oculis mirificè respondentem, constitit vsum Veneris intra coniugis charitatem clausum tenuisse. Antonia quoque femina laudibus virilem familiæ suæ claritatem supergressa, amorem mariti egregia fide pensauit: quæ post eius excessum, forma & ætate florens, cubiculum, socrus pro coniugio habuit: in eodémq́ toro alterius adolescentiæ vigor extinctus est, alterius viduitatis experientia consenuit. Hoc cubiculum talibus experimentis summam imponat.* 3

IV. A. V. cclx. Dion. lib 6. Plutar. *Deinceps ex ijs vocemus, quorum animus aliquo in momẽto ponendi pecuniã nunquam vacauit. Cn. Marcius patritiæ gẽtis adolescens, Anci regis clara progenies, cui Corioli Volscorum oppidum captum cognomẽ adiecit, cùm editis conspicuæ fortitudinis operibus à Postumo Cominio consule, accurata oratione apud milites laudatus,*

tus, omnibus donis militaribus, & agri C. iugeribus, & captiuorum electione, & totidem ornatis equis, centenario boum grege, argentoq́ quantum sustinere valuisset, donaretur: nihil ex his præter vnius hospitis captiui salutem, equumq́ quo in acie vteretur, accipere voluit. Qua tam circumspecta animi moderatione, nescias vtrùm maiore cũ laude præmia meruerit, an reiecerit.* *al. elegerit.

V. *MV. autem Curius exactissima norma Romanæ frugalitatis,*
4 *†idémq́ fortitudinis perfectissimum specimẽ, Samnitium legatis agresti se in scamno assidẽtem foco,* A. V. cdlxiii. Plutar. Apoph.
5 *†atque ligneo catillo cœnantẽ (quales epulas apparatus indicio est) spectandum præbuit. Ille enim Samnitium diuitias contempsit, Samnites eius paupertatem mirati sunt. Nam cùm ad eum magnum auri pondus publicè missum attulissent, benignis verbis inuitatus, vt eo vti vellet, vultum risu soluit, protinúsque Superuacuæ, inquit, ne dicam ineptæ legationis ministri, narrate Samnitibus MV. Curium malle locupletibus imperare, quàm ipsum fieri locupletem: atque istud vt pretiosum, ita malo hominũ excogitatũ munus refertote, & memẽtote me nec acie vinci, nec pecunia corrũpi posse.* Cic. Catone. Athen. lib. 10.

Idem cùm Italia Pyrrhum regem exegisset, nihil omnino ex præda regia, qua exercitũ Vrbemq́ ditauerat, attigit. Decretis etiam à senatu septenis iugeribus agri populo, sibi autem quinquaginta popularis assignationis modum non excessit: parum idoneum reip. ciuem existimans, qui eo quod reliquis tribu[illegible]r, contentus non esset. A. V. cdlxxiix Auct. de viris illust. Plin. 16 cap. 38.

VI. *Idem sensit Fabricius Luscinus, honoribus & auctoritate omni ciue temporibus suis maior, censu par vnicuique pauperrimo: qui à Samnitibus, quos vniuersos in* A. V. cdxxc. circiter
6 *clientela habebat, †decẽ æris, & quinque pondo argenti,* Gel. 1. cap. 14.

ex Hygino de Viris Illust.

totidémq; seruos sibi missos, in Samnium remisit, continentiæ suæ beneficio sine pecunia prædiues, sine vsu familiæ abundè comitatus: quia locupletem illum faciebat, non multa possidere, sed modica desiderare. Ergo domus eius, quemadmodum ære & argento & mancipijs Samnitium vacua, ita gloria, ex his contemptis parta, referta fuit. Consentanea repudiatis donis Fabricij vota extiterunt: legatus enim ad Pyrrhum profectus, cùm apud eum Cyneam Thessalum narrantem audisset, quendam Atheniensem clarum sapientia, suadere, nequid aliud homines quam voluptatis causa facere vellent: pro monstro eam vocem accepit, continuóq; Pyrrho & Samnitibus istam sapientiam deprecatus est. Licet Athenæ doctrina sua glorientur, vir tamen prudens, Fabricij detestationem, quàm Epicuri maluit præcepta: quod euentus quoque indicauit. Nam quæ vrbs voluptati plurimum tribuit, imperium maximum amisit: quæ labore delectata est, occupauit: Et illa libertatem tueri non valuit, hæc etiam donare potuit.

A.V. cdlxxiv Plutar. Pyrrho Cic. Catone.

VII. A.V. dxxcvi. Plin. 33 cap. 11.

Curij & Fabricij Q. Aelium Tuberonem cognomine Catum discipulum fuisse meritò quis existimauerit: cui consulatum gerenti, cùm Aetolorum gens omnis vsus vasa argentea, magno pondere, & exquisita arte fabricata per legatos misisset, qui superiori tempore gratulandi causa ad eum profecti retulerant, fictilia se in eius mensa vasa vidisse monitos ne continentiæ quasi paupertati succurrendum putarent, cum suis sarcinis abire iussit. Quam benè Aetolicis domestica prætulerat, si frugalitatis eius exemplum posterior ætas sequi voluisset! Nunc quò ventum est? à seruis vix impetrari potest, ne eam supellectilem fastidiant, † qua tunc consul vti non erubuit. 7

At Perse rege deuicto Paullus, cum Macedonicis opibus veterem atque hæreditariam vrbis nostræ paupertatem eò vsque satiasset, vt illo tempore primum populus Rom. tributi præstandi onere se liberaret: penates suos nulla ex parte locupletiores fecit? Præclarè secum actum existimans, quod ex illa victoria alij pecuniam, ipse gloriam occupasset. VIII. A.V. dxxcvii Plin. Cicer. offic, 2.

8 *Atque huic animi eius iudicio† Q. Fabius Gurges, Cn. Fabij pictores, Q. Ogulnius subscripserunt: qui legati ad Ptolemaeum regē missi, munera, quæ ab eo priuatim acceperant, in ærarium & quidem prius, quam ad senatum legationem referrent, detulerunt: de publico scilicet ministerio nihil cuiquam, præter laudem bene administrati officij accedere debere iudicantes. Iam illud humanitatis senatus, & attentæ maiorum disciplinæ indicium est: data sunt enim legatis, quæ in ærarium reposuerant, non solùm patrum conscriptorum decreto, sed etiam populi permissu, eáq; legatis quæstores promptè vnicuique distribuerunt. Ita in ijsdem Ptolemæi liberalitas, legatorum abstinentia Senatus ac populi Romani æquitas debitam probabilis facti portionem obtinuit.* IX. A.V. cdxxc. Zona. 2

Fabiorum & Ogulnij continentia Calpurnium Pisonem in consimili genere laudis æmulum fuisse res ipsa documento est. Consul graui fugitiuorum bello à se liberata Sicilia, eos, quorum præcipua opera vsus fuerat, imperatorio more donis prosequebatur: Inter quos filiū suum locis aliquot prœliatum fortißimè, titulo trium librarum aureæ coronæ decorauit; præfatus non oportere à magistratu è publica pecunia erogari, quod in ipsius domum rediturum esset: tantúmq; ponderis se testamēto adolescenti legaturum promisit: vt honorem publice à duce, pretium à Patre priuatim acciperet. X. A V. dcxx.

XI. A.V. dlviii. Liu 32. Plutar. Plin. 14 cap. 13. *Age siquis hoc seculo vir illustris pellibus hædinis pro stragulis vtatur, tribúsque seruis comitatus Hispaniam regat & quingentorum aßium sumptu trãsmarinam prouinciam petat, eodem cibo eodémque vino, quo nautæ vti contentus sit, nonne mirabilis existimetur? Atqui ista patientißimè superior Cato tolerauit, quia illum grata frugalitatis consuetudo in hoc genere vitæ cum summa dulcedine continebat.*

XII. A.V. dcciv. Plutar. in vita. *al. septem. *Multum à prisca continentia spatio annorum posterior Cato discedit, vtpote in ciuitate iam diuite & lautitia gaudente natus: Is tamen cùm bellis ciuilibus interesset, filium secum trahens, *duodecim seruos habuit numero plures, quàm superior, temporum diuersis moribus, pauciores.*

XIII. A.V. dcxxiii. Iust. 38 Plutar. Apoph. Athen. lib. 6. Auctor de Viris Illust. cap. 58. *Exultat animus maximorum virorum memoriam percurrens. Scipio AEmil. post duos inclytos consulatus, totidemq; suæ præcipuæ gloriæ triumphos, septem seruis sequentibus officio legationis functus est: Et puto Carthaginis ac Numãtiæ spolijs comparare plures potuerat; nisi operum suorum ad se laudem manubias ad Patriã, redundare maluisset. Itaque cùm per socios & exteras gentes iter faceret non mancipia eius, sed victoriæ, numerabantur: nec quantum auri & argenti sed quantũ amplitudinis pondus secum ferret, æstimabatur.*

XIV. A.V. cdlxxiii Plutar Pyrrho Zonar. *Continentia vero etiam in vniuersæ plebis animis sæpènumero cognita est, †sed abũdè erit, longè inter se di- 9 stantium seculorum, duo ex his exempla retulisse. Pyrrhus impetus sui terrore soluto, ac iam Epiroticis armis languentibus, beneuolentiam populi Romani mercari quia virtutem debilitare nequiuerat, cupiens; pœnè totum regiarum opum apparatum in vrbem nostram trãstulerat. Ceterũ cum & magni pretij, & varij generis*

ris à legatis eius, tam virorum quam feminarum vsui munera circa domos ferrentur, nulla cuiquam dono ianua patuit. Tarentinaq; petulantiæ animosus magis quam efficax defensor, † haud scio maiore cũ gloria huius vrbis moribus, quàm armis repulsus sit. In illa quoq; procella, quam C. Marius & L. Cinna reip. inflixerant, abstinentia pop. Rom. mirifica conspecta est. Nam cùm à
10 *quam efficax defensor, † haud scio maiore cũ gloria hu-*
11 *se proscriptorũ penates † vulgi manibus diripiendos ob-*
12 *iecisset; inueniri potuit nemo † qui è ciuili iactura prædã peteret. Vnus enim quisque se ab his perinde ac à sacris ædibus abstinuit. Quæ quidem tam misericors continẽtia plebis, tacitum crudelium victorum conuitium fuit.*

Liu 34. in orat. M. Catonis pro lege. Oppia. A. V. dclxvi. Velleius.

EXTERNA.

Ac ne eiusdem laudis commemorationem externis inuidemus: Pericles Atheniensium princeps, cùm tragœdiarum scriptorem Sophoclem in Prætura collegam haberet, atque is publico officio vnà districtus, prætereuntes ingenui pueri formam impensioribus verbis laudasset: intemperantiam eius increpans, dixit: Prætori non solùm manus à pecuniæ lucro, sed etiam oculos à libidinoso aspectu continentes esse debere.

I. Plutar. in vita Cic. offic. I. Stob. serm. 15

Sophocles autem ætate iam senior, cum ab eo quidam quæreret, an etiamnum rebus Venereis vteretur: Dij meliora, inquit. Libenter enim istinc tanquam ex aliqua furiosa profugi dominatione.

II. Cic. Catone. Plato de rep. I

Æquè abstinentis senectæ Xenocratem fuisse accepimus; cuius opinionis nõ parua fides erit narratio quæ sequitur Phryne nobile Athenis scortũ iuxta cũ vino grauẽ
13 *† in peruigilio accubuit, pignore cũ quibusdã iuuenibus posito, an temperantiã eius corrũpere posset: Quam*
14 *nec tactu nec sermone aspernatus, † quoad voluerat in sinu suo morari, irritã propositi dimisit. Factũ sapientia*

III. Diog. Laert.

*imbuti animi abstinens: sed meretriculæ quoque dictum
per quam facetum. Deridentibus enim se adolescenti-
bus, quia tam formosa támque elegans poti senis ani-
mum illecebris pellicere non potuisset, pactumque victo-
riæ pretium flagitantibus: de homine se cum ijs non de
statua pignus posuisse, respondit. Potéstue hæc Xenocra-
tis continentia à quoquam magis verè magísq; propriè
demonstrari, quàm ab ipsa meretricula expressa est?
Phryne pulchritudine sua, nulla ex parte † constantissi-* 15
Plut. de fortuna Alex. Cicer. Tusc. 5. Diog. Laërt. *mam eius abstinentiam labefecit. Quid rex Alexander?
an diuitijs eum quatere potuit? ab illo quoque statuam
& quidem æquè frustra tentatam putes. Legatos ad
eum cum aliquot talentis miserat, quos in Academiam
perductos solito sibi id est, modico apparatu, & admo-
dum paruulis copijs excepit. Postero die interrogantibus,
cuinam adnumerari pecuniam vellet: Quid vos, in-
quit, hesterna cœna non intellexistis ea me non indige-
re? Ita rex philosophi amicitiam emere voluit: regi
suam vendere noluit.*

IV. Plut. de exilio. Cicer. Tusc. 5. *Alexander verò cognomen inuicti assecutus, continē-
tiam Diogenis Cynici vincere non potuit: Ad quem,
cùm in sole sedentem accessisset, hortareturq; vt si qua
sibi vellet præstari, indicaret: quemadmodum erat in
crepidine collocatus, sordidæ appellationis, sed robustæ
vir præstantiæ: Mox, inquit, de ceteris: interim à sole
mihi velim non obstes. Quibus illa nimirum inhæsit sen-
tentia: Alexander Diogenem gradu suo diuitijs pellere
tentat, celerius Darium armis. Idem Syracusis, cum*
Diog. Laërt. Aristippo. *olera ei lauanti Aristippus dixisset; † Si Dionysium adu-* 16
*lare velles, ista non esse. Imo, inquit, si tu ista esse velles,
non adulares Dionysium.*

DE PAVPERTATE LAVDATA, CAPVT IV.

MAXIMA ornamenta eſſe matronis liberos, apud Pomponium Rufum Collectorum libro ſic inuenimus;
1 *Cornelia Gracchorum mater, cum Campana matrona, apud illam hoſpita, † ornamenta ſua illo ſæculo pulcherrima oſtenderet: traxit eam ſermone, quouſque è ſchola redirent liberi: Et hæc, inquit, ornamenta mea ſunt. Omnia nimirum habet, qui nihil concupiſcit: eo quidem certiùs quàm qui cuncta poßidet: Quia dominiũ rerum collabi ſolet, bonæ mentis vſurpatio nullum triſtioris fortunæ recipit incurſum. Itaque quorſum attinet, aut diuitias in prima felicitatis parte, aut paupertatem in vltimo miſeriarum ſtatu ponere? cum & illarum frons hilaris multis intus amaritudinib. ſit referta: & huius horridior aſpectus ſolidis & certis bonis abũdet. Quod meliùs perſonis quã verbis repræſentabitur.*

*Regio imperio propter nimiam Tarquinij ſuperbiam finito, conſulatus initium Valerius Poplicola cum Iunio Bruto auſpicatus eſt. Idemq́; poſtea tres conſulatus acceptiſsimos populo Rom. geßit: & plurimorum ac maximorum *prætextu, titulum imaginum ſuarum amplificauit: cùm interim factorum illud columen patrimonio ne ad exequiarum quidem impenſam ſufficiente deceßit: ideoque publica pecunia ductæ ſunt. Non attinet vlteriore diſputatione tanti viri paupertatem* 1. A.V. ccxliv. Liu. 2. Plutar. in vita. Dio. 5. *al præ texto. A.V. ccl.

ſcrutari: abundè enim patet, quid viuus poſſederit, cui mortuo lectus funebris & rogus defuit.

II. A.V. cclx Liu. 2. *Quanta amplitudinis Agrippam Meneniũ fuiſſe arbitremur, quem ſenatus & plebs pacis inter ſe faciendæ auctorem legit? Quantus ſcilicet eſſe debuit arbiter publicæ ſalutis. Hic niſi à populo collatis in capita ſextantibus funeratus eſſet, ita pecuniæ inops deceſſit, vt ſepul-*

A.V. cclx. Liu. 2. Dion. 1. & alii *turæ honore caruiſſet. Verùm idcirco pernicioſa ſeditione diuidua ciuitas, manibus Agrippæ in vnum contrahi voluit: quia eas pauperes quidem, ſed ſanctas animaduerterat: Cuius vt ſuperſtitis nullum fuit, quod incenſum deferretur, † ita & extincti, hodiéq; ampliſſimum* 2
eſt patrimonium Romanæ concordiæ.

III. A.V. cdlxxiix Plin. 33 cap. 12. Cicer. Lælio. *In C. verò Fabricij, & Q. Aemilij Papi principũ ſeculi ſui domibus argentũ fuiſſe confitear oportet: vterq; enim patellã deorum† & ſalinum habuit. Sed eo lautior Fa-* 3
bricius, quòd patellã ſuã corneo pediculo ſuſtineri voluit. Papus quoq; ſatis animosè, qui cum hæreditatis nomine ea accepiſſet, religionis cauſa abalienanda non putauit.

IV. *al. gratia. *Illi etiam prædiuites, qui ab aratro acceſſebantur vt cos. fierent, voluptatis cauſa ſterile atque æſtuoſiſſimum Pupiniæ ſolum verſabant: delitiarumq; *ignari, vaſtiſſimas glebas plurimo cum ſudore diſſipabant: Imò verò quos pericula reip. imperatores aſſerebant, anguſtiæ rei familiaris, (quid ceſſo proprium nomen veritati reddere?) bubulcos fieri cogebant.*

V. A.V. cdxvi. Cic. pro Roſc. Amer. Plin. 18 cap. 3 *Atilium autem, qui ad eum acceſſendum à ſenatu miſſi erant ad imperium pop. Rom. ſuſcipiendum † ſe-* 4
mina ſpargentem viderunt: ſed illæ ruſtico opere attritæ manus ſalutem publicam ſtabilierunt: ingentes hoſtium copias peſſundederunt. Quæq; modo arantium boum iugum rexerant, triumphalis currus habenas retinuerunt.

nec

nec fuit ijs rubori eburneo scipione deposito, agrestem sti-
uam aratri repetere. Potest pauperes consolari Atil. sed
multo magis docere locupletes, quã non sit necessaria so-
5 *lidæ laudis cupidini nimis† anxia diuitiarũ comparat.*

Eiusdem nominis & sanguinis Atilius Regulus primi VI.
Punici belli gloria cladésq; maximà: cùm in Africa in- A.V.
solentissimæ Carthaginis opes crebris victorijs contun- cdxcviii Liu.18.
deret ac prorogatũ sibi ob benègestas res in proximum Sen.ad
annum imperium cognosset: consulibus scripsit: villicum Albin.
in agello, quem septem iugerũ in Pupinia habebat, mor cap. 12.
tuum esse, occasionémq; nactum mercenarium, amoto* * al amisso.
inde rustico instrumento discessisse. Ideoq; petere vt sibi
successor mitteretur, ne deserto agro non esset vnde vxor
ac liberi sui alerentur. Quæ postquam senatus à COSS.
6 *accepit,† & agrum Atilij illico colendum locari, & a-*
limenta coniugi eius ac liberis, résq; quas amiserat re-
dimi publicè iussit. Tãti ærario nostro virtutis Atilianæ
exemplum, quo omnis ætas Romana gloriabitur, stetit.

Aequè magna latifundia L. Quinctij Cincinnati fue- VII.
runt: septem enim iugera agri possedit, ex hisq; tria quæ A.V.
pro amico ad ærarium obsignauerat, multæ nomine a- ccxcii. Liu.3.
misit. Pœnam quoque pro filio Cæsone, quod ad causam Dio.10
dicendam non occurrisset, huius agelli reditu soluit. Et A.V.
tamen ei quatuor iugera aranti, non solùm dignitas pa- ccxix. Liu.3.
tris familiæ constitit, sed etiam dictatura delata est. Dio 10
Angustè se habitare nunc putat, cuius domus tantum
patet, quantum Cincinnati rura patuerunt.

Quid Aelia familia, quàm locuples? sexdecim eodem VIII.
tẽpore Aelij fuerunt, quibus vna domuncula erat eodem A.V.
loci quo nunc sunt Mariana monimenta: & vnus in a- dxxxiv. circiter
gro Veiẽte fundus, minus multo cultores desiderans, quã Plutar.
7 *dominos habebat.† Inq; Maximo & Flaminio spectaculi* in Paul-lo.
locus:

locus: quæ quidem loca ob virtutem publicè donata possidebant.

IX. A.V. dxxcvi. Plutar. Plin. 33 cap. 11 A.V. dxciii. Plutar. Liu. 46. Auctor de Viris Illust. Plutarch in apophth. Roman.

Eadem gens nullum ante scrupulum argenti habuit,
quàm Paullus Perse rege deuicto, Q. Aelio Tuberoni ge-
nero suo quinque pondo argenti, ex præda donaret Ta-
ceo enim quod princeps ciuitatis † filiam ei nuptū dedit, 8
cuius penates tam ieiunos pecunia videbat: Quin ipse quoque adeò inops decessit, vt nisi fundus quem vnum reliquerat venisset, vxor eius dotem vnde reciperet, non extitisset. Animi virorum & feminarum vigebant in ciuitate eorúmq; bonis, dignitatis æstimatio cunctis in rebus ponderabatur: Hæc imperia conciliabant, hæc iungebant affinitates; hæc in foro, hæc in curia, hæc intra priuatos parietes plurimum poterant. Patriæ enim rem vnusquisque, non suam augere properabat: paupérq; in diuite, quàm diues in paupere imperio versari malebat. Atque huic tam præclaro proposito illa merces reddebatur, quòd nihil eorum quæ virtuti debentur, emere pecunia licebat, inopiaq; illustrium virorum publice succurrebatur.

X. A.V. dxxxix. Zona. 2 Seneca ad Albinam cap. 12.

Itaq; cùm secundo Punico bello Cn. Scipio ex Hispania senatui scripsisset, petens vt sibi successor mitteretur, quia filiam virginem adultæ iam ætatis haberet, neque ei sine se dos expediri posset: senatus ne respub. bono duce careret, patris sibi partes desumpsit: consilioq; vxoris, ac propinquorum Scipionis constituta dote summam eius
ex ærario erogauit, † ac puellā nuptum dedit. Dotis mo- 9
dus XI. Millia æris fuit: In quo non solū humanitas Patrum conscriptorum, sed etiam habitus veterum patrimoniorum cognosci potest. Namque adeò fuerūt arcta,
† vt Tatia Cæsonis filia maximam dotem ad virum X. 10
millia æris attulisse visa sit: & Megullia, † quia cum 11
quin-

quinquaginta millibus æris mariti domũ intrauit. Dotatæ cognomen inuenerit. Ideo senatus Fabricij Luscini Scipionísq; filias ab indotatis nuptijs liberalitate sua vindicauit: quoniã paternæ hæreditati præter opimam gloriam nihil erat quod acceptum referrent.

8 *M. autem Scaurus quantulam à patre hæreditatem* XI.
*acceperit, in primo libro eorum, quos de vita sua scripsit refert: Ait enim sibi * decem sola mancipia, totúmque* *al sex.
censum quinque atque triginta millium nummûm re-
12 *lictum† In hac penuria ille futurus senatus princeps nutritus est spiritus.*

Hæc igitur exempla respicere, his acquiescere solatijs debemus, qui paruulos sensus nostros nunquam querelis
13 *vacuos esse sinimus. † Nullum aut admodum parui pon deris argẽtum, paucos seruos, septem iugera aridæ terræ,*
14 *† indigẽtia domi, publicè impensa funera, inopes dotum filias; sed egregios consulatus, mirificas dictaturas, in-*
15 *numerabiles triumphos cernimus. † Quid ergo mediam fortunam, quasi præcipuum generis humani malum, diuturnis conuitijs laceramus: quæ vt non abundantibus, ita fidis vberibus Poplicolas, * Aemilios, Fabricios, Curios, Scipiones, Scauros, hisq; paria robora virtutis aluit. Exurgamus potius animis, pecuniæq; aspectus debilitatos spiritus pristini temporis memoria recreemus: Namque per Romuli casam perque veteris Capitolij humilia tecta, & æternos Vestæ focos, fictilibus etiamnum vasis contentos iuro; nullas diuitias talium virorũ paupertati posse præferri.*

Epilogus capitis cum cohortatione ad cõtemptum auaritiæ

* al. Aelios.

DE VERECVNDIA,

CAPVT V.

1 Populi Romani.	4 L. Licin. Crassi cãdidati.
2 C. Terentii Varro. cos.	5 C. Pompeii Magni proc.
3 C. Cicereii candidati,	6 C. Iulii Cæsaris dictat.

EX.

EXTERNORVM.
1 Spurinæ Etrusci.
2 Legatorum Spartanorũ.

A qua tempestiuus ad verecundiam transitus videtur. Hæc enim iustißimis viris præcepit, vt priuatas facultates negligerent, publicas quàm amplißimas esse cuperent. Digna cui perinde atque cælesti numini extruantur templa aræq; consecrentur: quia parens est omnis honesti consilij, tutela solemnium officiorum magistra innocentiæ, chara proximis, accepta alienis, omni loco, omni tempore fauorabilem præ se ferens vultum.

1. *Sed vt a laudibus eius ad facta veniamus, à condita Vrbe vsque ad Africanum, Ti. Longum* COS. *promiscuus senatui & populo spectandorum ludorum locus erat: nunquam tamen quisquam ex plebe ante Patres conscriptos in theatro spectare sustinuit: Adeo circunspecta nostræ ciuitatis verecundia fuit. Quæ quidem certißimum sui documentum etiam illo die exhibuit, quo L. Flamininus extrema parte theatri constitit; quia à M. Catone & L. Flacco censoribus senatu motus fuerat, consulatus iam honore defunctus, frater etiam* T. *Flaminini, Macedoniæ, Philippíq; victoris: Omnes enim eum transire in locum dignitati suæ debitum coëgerunt.*

A.V. Liu 34. Cicer. Corneliana, Pæd. Valerius item 2. cap. 1. A.V. dclxix. Cic. in Catone Plutar. Catone & Flaminino

11. *Confregit rempublicam* Terentius *Varro Cannensis pugnæ temerario ingressu: idem delatam sibi ab vniuerso senatu & populo dictaturam recipere non sustinendo, pudore culpam maximæ cladis redemit. † Effecitq; vt clades Deorum iræ, modestia ipsius moribus imputaretur. Itaque titulo imaginis eius speciosius non recepta dictatura, quàm aliorum gesta adscribi potest.*

A.V. dxxxvii Liu 24. Valer. Max 3. cap. IV.

Nos autem ad præclarius verecundiæ opus transgrediamur. Magna cum inuidia fortuna Prætorijs

comi-

comitijs Africani superioris filium Cn. Scipionem, & A.V.
scribam Cicereium in cāpum deduxerat; vtq; nimis im- dlxxix.
potens sermone vulgi carpebatur, quòd tanti viri san- Liu.41.
guinem clientelámq; comitiali certamine confuderat. sed in-
Ceterùm crimen eius in suam laudem Cicereius con- tercidit
uertit. Nam vt vidit omnib. se cēturijs Scipioni antefer histor.
ri, templo descendit abiectaq; candida toga competitoris Vide an
sui suffragatorē agere cœpit, vt scilicet Præturam melius nales
Africani memoriæ concederet, quàm sibi vendicaret. nostros
2 *† Nec minimum est verecundiæ pretiū, Scipio tunc ho-*
norem adeptus est: Cicereio tamē magis gratulati sunt.

Ac ne protinus comitijs abeamus, consulatum petens IV.
L. Crassus, cùm omnium candidatorum more circū fo- A.V.
rum supplex populo ire cogeretur, nunquā adduci potuit dcliix.
vt id præsente Q. Scæuola grauissimo & sapientissimo Cic. de
viro socero suo faceret. Itaque rogabat eum vt à se, dum Orat. 1.
ineptæ rei deseruiret, discederet maiorem verecundiam
dignitati eius, quam candidæ togæ suæ respectum agens.

Pompeius autem Magnus Pharsalica acie victus à A.V.
Cæsare, cùm postero die Larissam intraret, oppidiq; il- dccv.
lius vniuersus populus obuiam ei processisset: Ite, inquit, Dio.42.
& istud officium præstate victori. Dicerem † non di- Plutar.
3 *gnus qui vinceretur, nisi à Cæsare superatus esset: certè* in vita.
modestus in calamitate. Nam quia dignitate sua vti Luc. 7.
iam non poterat, vsus est verecundia.

Quam præcipuam in C. quoque Cæsare fuisse, & se- VI.
pènumero apparuit, & vltimus eius dies significauit, Cū A.V.
pluribus enim parricidarum violatus mucronibus, inter dccix.
4 *ipsum illud tēpus, † quo diuinus spiritus mortali discer-* Suet.
nebatur à corpore, ne tribus quidem & viginti vulneri- Plutar.
bus, quin verecundiæ obsequeretur, absterreri potuit: Si- in vita.
5 *quidem vtraque togā manu dimisit, † vt inferiori parte*

cor-

corporis tecta collaberetur. In hunc modum non homines expirant, sed dij immortales sedes suas repetunt.

EXTERNA.

I. Quod sequitur externis adnectam, quia antè gestum est quàm Etruriæ ciuitas daretur. Excellentis in ea regione pulchritudinis adolescens nomine Spurina, cum mira specie complurium fœminarum illustrium solicitaret oculos, ideoque viris ac parentibus earum se suspectum esse sentiret, oris decorem vulneribus confudit, deformitatémq; sanctitatis suæ fidem, quàm formam irritamentum alienæ libidinis, esse maluit.

II. Cic. Catone. Plutarch. in apophth. Lac. comm. pag. 336 edit. Lugdun. 1549. Athenis quidam vltimæ senectutis, cùm spectatum ludos in theatrum venisset, eúmq; nemo è ciuibus sessum reciperet, ad Lacedæmoniorum legatos fortè peruenit. Qui hominis ætate moti, canos eius & annos assurgendi officio venerati sunt, sedémque ei inter ipsos honoratissimo loco dederunt. Quod vbi fieri populus aspexit, maximo plausu alienæ vrbis verecundiam comprobauit. Ferunt tunc vnum è Lacedæmonijs dixisse: Ergo Athenienses quid sit rectum, sciunt, sed id facere negligunt.

DE AMORE CONIVGALI,

CAP. VI.

CVIVS EXEMPLA ROM. SVNT.	
1 Ti Gracchus maior.	5 Porcia M. F. M. Bruti.
2 C. Plautius Numida.	EXTERNA.
3 M. Plautius.	1 Artemisia Mausoli regis.
4 Iulia C. F. Cn. Magni.	2 Hipsicratea Mithridatis regis
	3 Lacænæ Minyarum.

A placido & leni affectu ad æquè honestum, verum aliquanto ardentiorem & concitatiorem pergam, legitimiq; amoris, quasi quasdam imagines, non sine maxima veneratione cõtemplandas, lectoris oculis subijciam

valenter inter coniuges stabilitæ fidei opera percurrens, ardua imitatu, ceterùm cognosci vtilia, Quia excellentißima animaduertenti, ne mediocria quidem præstare rubori oportet esse.

Ti. Grachus anguibus domi suæ mare ac femina apprehensis certior esset factus ab aruspice mare dimisso, vxori eius; femina ipsi celerem obitum instare: salutarem coniugi potius, quàm sibi partem augurij secutus, marem necari, feminam dimitti iußit: sustinuitq; in conspectu suo seipsum interitu serpentis occidi. Itaque Corneliam nescio vtrùm feliciorem dederim, quod talem virum habuerit an miseriorem, quòd amiserit. O te Thessaliæ rex Admete crudelis, & diri facti crimine sub magno iudice damnatum! qui coniugis tuæ fata pro tuis permutari passus es, eáq; ne tu extinguereris voluntario obitu consumpta, lucem intueri potuisti. Et certè prius parentum indulgentiam tentaueras, femineo animo impar inuentus.

I. Plutar. Gracchis. Cic. de diuin.

Hyg. in Fabulis Plato in sympos.

Vilior Gracco iniquæ fortunæ victima, quamuis senatorij vir ordinis C. Plautius Numida, sed in consimili amore par exemplum. Morte enim vxoris audita, doloris impotens, pectus suum gladio percußit. Interuentu deinde domesticorum inceptũ exequi prohibitus, colligatúsq; vt primum occasio data est scißis fascijs, & vulnere diuulso, constanti dextera, spiritum luctus acerbitate permistum, ex ipsis præcordijs & visceribus hausit. Tam violenta morte testatus, quantum maritalis flammæ illo pectore clausum habuisset. II.

Eiusdem nominis, ita amoris quoque M. Plautius. Nam cùm imperio senatus classem sociorum sexaginta nauium in Asiã reduceret, Tarentũq; appulisset, atque ibi vxor eius Orestilla, quae illuc eum prosecuta fuerat, III.

 morbo

morbo pressa decessisset; funerata ea, atque in rogum imposita, inter officium ungendi & osculandi, stricto ferro incubuit. Quem amici sicut erat, togatũ & calceatum corpori coniugis iunxerunt: ac deinde subiectis facibus, vtrunque vna cremauerunt. Quorũ ibi factum sepulchrum Tarenti etiamnum conspicitur, quòd vocatur ΤΩΝ ΦΙΛΟΥΝΤΩΝ. *Nec dubito, quin si quis modò extinctis sensus inest, Plautius, & Orestilla, fati consortione gestientes vultus tenebris intulerint: Sanè vbi idem & maximus & honestissimus amor est, aliquanto præstat morte iungi, quam vita distrahi.*

IV. A.V. dcxcix. App an. Ciuil. 2 Velleius. Plutar. *Consimilis affectus Iulia C. Cæsaris filiæ annotatus est. Quæ cùm ædilitijs comitijs Pompeij Magni coniugis sui vestem cruore respersam è campo domum relatã vidisset; territa metu ne qua ei vis esset allata, exanimis concidit, partúmq; quem vtero conceptum habebat, subita animi consternatione & graui dolore corporis eijcere coacta est. Atque ita expirauit; magno quidem cum totius terrarum orbis detrimento: cuius tranquillitas tot ciuilium bellorum truculentissimo furore perturbata non esset, si Cæsaris & Pompeij concordia communis sanguinis vinculo constricta mansisset.*

V. A.V. dcxxi. Dio. 47 Plutar. Bruto. App. ciuil. 4. *Tuos quoque castissimos ignes Portia, M. Catonis filia, cuncta secula debita admiratione prosequentur: Quæ cùm apud Philippos victum & interemptum virum tuum Brutum cognosceres, quia ferrum non dabatur, ardentes ore carbones haurire non dubitasti, muliebri spiritu virilem patris exitum imitata. Sed nescio an hoc fortius, quod ille vsitato, tu nouo genere mortis absumpta es.*

EXTERNA.

I. Gel. 10. cap. 18. *Sunt & alienigeni amores iusti, obscuritate ignorantia*

tiæ non obruti, è quibus paucos attigisse satis erit. Gentis Cariæ regina Artemisia virum suum Mausolũ fato absumptum quantopere desiderârit, leue est, post conquisitorum omnis generis honorum monimentiq́ue, usq́ue ad septem miracula prouecti, magnificentiam argumentari. Quid enim aut eos colligas aut de illo inclyto tumulo loquare, cum ipsa Mausoli viuum ac spirans sepulchrum fieri concupierit, eorum testimonio, qui illam extincti ossa potione aspersa bibisse tradunt.

Cicer. Tusc. 3. Suid. mœrore cõtabuisse scribit ex Theopompo

Hipsicratea quoque regina Mithridatem coniugem suũ effusis charitatis habenis amauit: propter quem præcipuum formæ suæ decorem in habitum virilem conuertere voluptatis loco habuit: Tonsis enim capillis equo se & armis assuefecit, quo faciliùs laboribus & periculis eius interesset. Quin etiam victum à Cn. Pompeio per efferatas gentes fugientem, animo pariter & corpore infatigabili secuta est: Cuius tanta fides asperarum atque difficilium rerum Mithridati maximũ solatium & iucundissimum lenimentum cum domo enim & penatibus vagari se credidit, vxore simul exulante.

II. Plutar. Põpeio

A. V. dcxxcvii

Verùm quid Asiam, quid barbariæ immensas solitudines, quid latebras Pontici sinus scrutor? cùm splendi-
1 *dissimum totius Græciæ decus Lacedæmon, † præcipuum vxoriæ specimen nostris ostentet oculis, plurimis & maximis patriæ suæ laudibus admiratione facti comparandum.*

Minyæ, quorum origo ex inclyto sociorũ Iasonis numero Lemniorum in insula concepta, per aliquot seculorum vices stabili in sede manserat, à Pelasgis expulsi armis, alienæ opis indigi, excelsa Taygetorum montium
2 *iuga supplices occupauerãt. † Quos Spartana ciuitas recepit respectu Tyndaridarũ, namq́ue in illo nobilis famæ*

III. Hero. 4 Plutar. de claris mulieribus.

nauigio destinatum sideribus par fratrum fulserat: Deductosq́ inde, legibus commodísque suis immiscuit. Sed non tantum beneficium in iniuriam benemeritæ vrbis, regnum affectantes, verterunt. Igitur publica custodia inclusi, capitali seruabantur supplicio: Quod cum vetere instituto Lacedæmoniorum nocturno tempore passuri essent, †coniuges eorum illustris ibi sanguinis, velut 3
allocuturæ perituros viros, impetrato à custodibus aditu, carcerem intrauerunt: commutatáq́ veste per simulationem doloris, velatis capitibus eos abire passæ sunt. Hoc loco quid aliud adiecerim, quàm dignas fuisse, quibus Minyæ nuberent?

DE AMICITIAE VINCVLO,

CAP. VII.

QVO IVNCTI Rom.

1 Ti. Sẽpronius Gracchus cum C. Blosio.
2 Sempro. Gracchus cum Pomponio & Lætorio.
3 L. Rheginus cum Q. Seruilio Cepione.
4 T. Volun cum M. Lucul.
5 L. Petron[ius c]um P. Cælio
6 Ser. Terent cũ D. Bruto
7 C. Lælius cum Scip. & M. Agrip. cum Augusto

EXTERNI.

1 Damon cum Pythia.
2 Alexander magnus cum Hephæstione.

CONTEMPLEMVR nunc amicitiæ vinculũ potens & prævalidum, neq; vlla ex parte sanguinis viribus inferius. Hoc etiam certius & exploratius, quòd illud nascendi sors, fortuitum opus; hoc vniuscuiúsq́ solido iudicio in coacta voluntas contrahit. †Itaq; celerius est sine 1
reprehensione propinquum auertere, quàm amicũ: quia altera diremptio iniquitatis, altera vtique leuitatis crimini subiecta est. Cùm enim deserta sit futura vita hominis nullius amicitiæ cincta præsidio, tam necessarium subsidium temere assumi non debet: semel autem rectum apprehensum sperni non conuenit. Sincera vero fidei amici præcipuè in aduersis rebus cognoscuntur: in

quibus

quibus quicquid præstatur, totum à constanti beneuolentia proficiscitur. Felicitatis cultus, maiore ex parte adulationi, quàm charitati erogatus, certè suspectus est: perinde ac si plus semper petat, quàm impendat. Accedit huc, quod infractæ fortunæ homines, magis amicorū studia desiderant, vel præsidij, vel solatij gratia. Nam læta quidem & prospera negotia, vtpote cùm diuina suffragatione foueātur, humana minùs indigent. Tenaciùs igitur eorum nomina posteritatis memoria apprehendit, qui aduersos amicorum casus non deseruerunt? quàm qui prosperū vitæ cursū comitati sunt. Nemo de Sardanapali familiaribus loquitur. Orestes Pylade penè amico, quam Agamemnone patre notior est. Siquidem illorum amicitia in consortione deliciarum & luxuriæ contabuit: horum duræ atque asperæ conditionis solatiū, ipsarum miseriarum experimento enituit. Sed quid externa attingo cùm domesticis priùs liceat vti?

Inimicus patriæ fuisse Ti. Gracchus existimatus est; I.
nec immeritò, quia potentiam suam saluti eius prætulerat. Quàm constantis tamen fidei amicū etiam in hoc tam prauo proposito C. Blosium Cumanum habuerit, operæ pretiū est cognoscere. Hostis iudicatus, vltimo supplicio affectus, sepulturæ honore spoliatus, beneuolentia tamen eius non caruit. Nam cū senatus Rupilio, & Lænati consulibus mandasset, vt in eos, qui cū Graccho cōsenserāt, more maiorum animaduerterent, & ad Læliū, cuius consilio præcipue consules vtebantur, pro se Blosius deprecatum venisset, familiaritatisq́ excusatione vteretur, atque is dixisset, Quid si te Gracchus templo Iouis Opt. Max. faces subdere iußisset, obsecuturúsne voluntati eius, propter istam quam iactas familiaritatem, fuisses? Nunquam istud, inquit, Gracchus impe-

A.V. dcxxi. Cicer. Lælio. Plutar. Gracchis.

rasset. Satis, imò etiam nimium: totius namque senatus consensu dānatos mores defendere ausus est. Verùm quod sequitur, multo audacius, multoq́ periculosius: compressus enim perseuerauit interrogatione Lælij, in eodem constantiæ gradu stetit: séque etiam hoc, si modo Gracchus annuisset, facturum respondit. Quis illum sceleratum putasset fuisse, si tacuisset? † Quis non etiam sapientem, si pro necessitate temporis locutus esset? At Blosius nec silentio honesto, nec prudenti sermone salutem suam, ne qua ex parte infelicis amicitiæ memoriam desereret, tueri voluit. 2

11. A.V. dcxxxii Plutar. Gracchis.

In eadem domo æquè robusta constantis amicitiæ exempla oboriuntur. Prostratis enim iam & perditis C. Gracchi consilijs rebúsq́, cùm tota eius conspiratio latè quæreretur? desertum omni auxilio, duo tantum amici, Pomponius & Lætorius ab infestu & vndiq; ruentibus telis, oppositu corporum suorum texerunt: Quorū Pomponius, quo is faciliùs euaderet, concitatum sequentium agmen in porta Trigemina aliquandiu acerrima pugna inhibuit: nec viuus pelli potuit, sed multis confectus vulneribus, transitum eis super cadauer suum (credo etiam post fata inuitus) dedit. Lætorius autem in ponte Sublicio constitit, & eum, donec Gracchus transiret, ardore spiritus sui sepsit: ac vi iam multitudinis obrutus, conuerso in se gladio, celeri salute profundum Tiberis petijt: quámq́ in eo ponte charitatem toti patriæ Horatius Cocles exhibuerat, vnius amicitiæ adiecta voluntaria morte, præstitit. Quam bonos Gracchi, si aut patris aut materni aui sectam vitæ ingredi voluissent, habere milites potuerant! Quo enim impetu, qua perseuerantia animi Blosius & Pomponius, & Lætorius, trophæa ac triumphos eorum adiuuissent, furiosi conatus tam

strenui

strenui comites! sinistris quidem auspicijs amicitiæ conditionem secuti: sed quo miseriora, hoc certiora fideliter cultæ nobilitatis exempla.

L. autem Rheginus, si ad debitam publico ministerio sinceritatem exigatur, posteritatis conuitio lacerãdus: si amicitiæ fido pignore æstimetur, in optimo laudabilis conscientiæ portu relinquendus est. Trib. enim plebis Cæpionem in carcerem coniectum quòd illius culpa exercitus noster à Cimbris & Teutonis videbatur deletus, veteris arctæq; amicitiæ memor, publica custodia liberauit: nec eatenus amicum egisse contentus, etiam fugæ eius comes accessit. Prò magnum & inexuperabile tuum numen amicitia! cum ex altera parte respublica manum iniiceret, ex altera tua illum dextera traheret: & illa vt sacrosanctus esse vellet, exigeret, tu exilium indiceres. Adeò blando vteris imperio, quòd is supplicium honori prætulerit. III. A.V. dclviii.

Admirabile hoc opus tuum; sed quod sequitur, aliquanto laudabilius. Recognosce enim† quousq; T. Volumnij constantem erga amicum suum charitatem sine vllã reipublicæ iniuria euexeris; qui ortus equestri loco, cùm M. Lucullum familiariter coluisset, eúmq; M. Antonius quia Bruti & Caßij partes secutus fuerat, interemisset: magna fugiendi licentia, exanimi amico adhæsit: hucúsque in lacrymas & gemitus profusus, vt nimia pietate caussam sibi mortis accerseret. Nam propter præcipuam & perseuerantem lamentationẽ ad Antonium pertractus est: cuius postquam in conspectu stetit, Iube me, inquit, Imperator, protinus ad Luculli corpus perductum occidi. Neque enim absumpto illo superesse debeo, cùm eo infelicis militiæ auctor extiterim. Quid hac fidelius beneuolentia? mortem amici, hostis IV. 3 A.V. dccxi.

odio leuauit, vitam suam consilij crimine astrinxit:
† quoq; illum miserabiliorem redderet, se fecit inuisiorē. 4
Nec difficiles Antonij aures habuit, ductusq; quò volue-
rat, Luculli dexteram auidè osculatus, caput, quod ab-
scisum iacebat; subleuatum pectori suo applicauit, ac
deinde demissā ceruicē victoris gladio præbuit. † Loqua- 5
tur nunc Græcia Theseum nefandis Pirithoi amoribus
subscribentem, Ditis se patris regnis commisisse. Vani est
istud narrare, stulti credere. Mistum cruorem amicorū,
& vulneribus innexa vulnera, mortémq; morti inhæ-
rentem videre: hæc vera Romanæ amicitiæ indicia; illa
gentis ad fingendum paratæ monstro similia mendacia.

V. L. quoque Petronius huiusce laudis consortionē me-
ritò vēdicat: † pari etenim & inclyta amicitiæ auso par 6
gloriæ portio auferenda est. Admodū humili loco natus
*al. splē dida. ad equestrem ordinem, & *splendidæ militiæ stipendia
P. Cælij beneficio peruenerat, cui gratum animum, quia
in læta materia exhibere non contigerat: in ea, quam
A.V. iniquam fortuna esse voluit, cum multa fide præstitit.
dclxvi. Erat ab Octauio cōsule Placentiæ præpositus Cælius: qua
à Cinnano exercitu capta, & senior iam & graui va-
letudine affectus, ne in potestatem hostium veniret, ad
auxilium dextræ Petronij confugit: Quem is ab incepto
consilio frustra conatus abstrahere, in ijsdem perseuerā-
tem precibus interemit, cædíq; eius summam iunxit: ne
eo iacente, per quem omnia dignitatis incrementa asse-
cutus fuerat, superesset. † Ita alterius fato magnanimi- 7
tas, alterius pietas causam præbuit.

VI. Iungendus est Petronio Ser. Terentius, quanquam ei,
sicut cupierat, pro amico suo perire non contigit. Incepto
namque egregio, non irrito euentu æstimari debet: quia
quantum in illo fuit, & ipse extinctus est, & D. Brutus
peri-

periculum mortis euasit. Qui fugiens à Mutina, vt ad se interficiendum ab Antonio missos equites aduenisse cognouit, quodam in loco iustæ pœnæ debitum spiritum tenebris furari conabatur: Eoq; iam facta irruptione, Terentius fideli mendacio obscuritate ipsa suffragante, Brutum se esse simulauit, & corpus suum trucidandum equitibus obiecit. Verùm cognitus à Furio, cui Brutianæ vltionis officium mandatum fuerat: nece sua amici supplicium discutere non potuit: Sic inuitus fortuna cogente vixit.

A.V. dcxx. Dio. 46. Heluiū Blasionē quēdam vt Brutū exēplo suo animaret, vltro se occidisse scribit.

Ab hoc horrido & tristi pertinacis amicitiæ ad latū & serenum vultum transeamus: atque eam inde euocatam, vbi omnia lacrymis, gemitu, cædibus fuerant referta, in eo, quo dignior est felicitatis domicilio collocemus, gratia, honore, abundantissimisq; opibus fulgen-
8 *tem. † Prodite igitur ab illa, quæ sanctorum vmbris dicata esse creditur, sede, hinc Decime Læli, illinc M. A-*
9 *grippa, † alter virorum, alter deorum maximum amicum & certa mente, & secundis omnibus sortiti: totúmque beatæ turbæ gregem, qui vestro ductu veneranda sinceræ fidei stipendia, laudibus & præmijs onustus, peregit, in lucem vobiscum protrahite: Vestros enim cōstantes animos, vestra strenua ministeria, vestram expugnabilem taciturnitatem, proq; dignitate & salute amicorum perpetuam excubationem, testatiorem beneuolentiam, & rursus harum rerum vberrimos fructus posterior intuens ætas, in excolendo iure amicitiæ, quàm libentius, tam etiam religiosius operata erit.*

VII. C. Lælium vocant alii omnes: hic amicitia Scipionis felix, M. Agrip. August.

EXTERNA.

Hæret animus in domesticis: sed aliena quoque benefacta referre Romanæ vrbis candor hortatur, Damon & Pythias, Pythagoricæ prudentiæ sacris initiati, tam

1. Cicer. offic. 3.

fidelem inter se amicitiam iunxerant, vt cùm alterum ex his Dionysius Syracusanus interficere vellet, atque is tempus ab eo, quo priùs quàm periret, domum profectus res suas ordinaret, impetrauisset: alter vadem se pro reditu eius tyranno dare non dubitauit. Solutus erat periculo mortis, qui modò ceruices gladio subiectas habuerat, †eidem caput suum subiecerat, cui securò viuere 10
licebat. Igitur omnes, & in primis Dionysius nouæ atque ancipitis rei exitum speculabantur. Appropinquãte deinde definita die, nec illo redeunte; vnusquisque stultitiæ tam temerarium sponsorem damnabat: At is nihil se de amici constantia metuere prædicabat. Eodem autem momento, & hora à Dionysio constituta, qui eam acceperat superuenit: Admiratus amborum animum tyrannus, supplicium fidei remisit; insuperq́; eos rogauit vt se in societatem amicitiæ, tertium sodalitij gradum †intima culturũ beneuolentia reciperent. Hæ sanè vires 11
*amicitiæ, mortis contemptum ingenerare, vitæ dulcedinem extinguere, crudelitatem mansuefacere, odium in amorem conuertere, pœnam beneficio pensare potuerũt, quibus penè tantum venerationis, quantum deorũ immortalium ceremonijs debetur. Illis enim publica salus, his priuata continetur: atque vt illarum ædes sacra domicilia, ita harum fida hominum pectora quasi *quodam sancto spiritu referta templa sunt.*

*al. quædam.

11. Q. Curt. 3. Diod. Sicul. in vita Alex.

Quod ita esse, rex Alexander sensit. Darij castris, in quibus omnes necessarij eius erant, potitus, Hephæstione gratissimo sibi latus suum tegente, ad eos alloquendos venit. Cuius aduentu mater Darij recreata humi prostratum caput erexit, Hephæstionémque quia ei & statura & forma præstabat, more Persarum adulata, tanquam Alexandrum salutauit. Admonita deinde erro-

errorū, per summam trepidationem excusationis verba quærebat. Cui Alexander, Nihil est, inquit, quod hoc nomine confundaris, nam & hic Alexander est. Vti priùs gratulemur? qui hoc dicere voluit, an cui audire cōtigit? Maximi enim animi Rex, etiam totum terrarum orbē aut victorijs aut spe complexus, tam paucis verbis se cum comite suo partitus est. O donum inclytæ vocis, danti pa-
12 *riter atque accipienti speciosū! † Quod priuatim quoq; meritò veneror, clarissimi ac disertissimi viri promtissimam erga me beneuolentiam expertus. Nec metuo ne parum conueniat mihi Pompeium meum instar esse Alexandri: cùm illi Hephæstio suus, alter fuerit Alexander. Ego verò grauissimo crimini sim obnoxius, constantis & benignæ amicitiæ exempla sine vlla eius mentione transgressus: cuius in animo, velut in parentum amantissimorum pectore, lætior vitæ meæ status viguit, tristior acquieuit. A quo omnium incrementa commodorum vltro oblata cepi: per quem tutior aduersus casus steti: qui studia nostra ductu & auspicijs suis lucidiora & alacriora reddidit. Itaque paui inuidiā quorundam optimi amici iactura; videlicet quia fructu torserā: non*
13 *quidem meo merito: † gratiam meam, quantacunque fuit cum his, quia ea vti voluerant, partitus. Verū nulla tam modesta felicitas est, quæ malignitatis dentes vitare possit. Ac quo secessu quosdam fugeris, aut quibus in-*
14 *sulis misericordiæ permulseris; non cohibebis, † ne alienis malis perinde ac bonis suis lætentur ac gestiant. Diuites sunt aliorum iacturis, locupletes, calamitatibus, immortales funeribus. Sed illi quatenus alienis incommodis suorum adhuc expertes insultent, optima vindex insolentiæ varietas humanæ conditionis viderit.*

De Sexi Pōpeio Mæcenate suo loquitur cuius meminit lib. 2. cap. 1.

DE LIBERALITATE, CAP. VIII.

NOSTRVM opus pio egressu † ad proprium dolorem prouectum in suum ordinem reuocetur, liberalitatísque commemorationi vacemus, cuius duo sunt maximè probabiles fontes; verum iudicium, & honesta beneuolentia. Nam cùm ab his oritur, tunc demum ei ratio constat: † dono autem ipsi gratiam magnitudo quidem sua sed efficaciorem aliquanto oportunitas conciliat. 1 2

I. A.V. dxxxvi. Liu. 21 Plut. in vita.

Accedit enim pretio rei, inæstimabile momentum occasionis, quæ Q. Fabium Maximum tot ante secula ob paruam pecuniæ summam erogatam, ad hoc vsque tempus laudabilem fecit. Captiuos ab Annibale interposita pactione nummorum receperat: qui cum à senatu non præstarentur, misso in Vrbem filio, fundum, quem vnicum possidebat, vendidit, eiúsque pretium Annibali protinus numerauit. Si ad calculos reuocetur, paruum, vtpote septem iugeribus, & hæc in Pupinia addictis redactum: † si animo erogantis, omni pecunia maius: Se 3 *enim patrimonij, quàm patriam fidei inopem esse maluit: eo quidem maiore cum commendatione, quo proni studij certius indicium est supra vires niti, quàm viribus ex facili vti. Alter enim quod præstat, potest; alter etiam plus quàm potest.*

II. *Itaque eiusdem temporis femina Busa nomine, regionis autem Apuliæ ditissima, meritò quidem liberalitatis testimonium recepit: sed si excellentes opes suas*

Fa-

Fabianis rei familiaris angustijs non cōparauerit. Nam etsi circa decem millia ciuium nostrorum, Cannensis prœlij reliquias, benignißime intra Canusina mœnia alimentis sustentauit; saluo tamen statu fortunarum suarum, munificam se populo Romano præstitit: Fabius in honorem patriæ, paupertatem inopia mutauit. A.V. dxxxvii Liu. 22

In Q. quoque Considio saluberrimi exempli, nec sine paruo ipsius fructu, liberalitas annotata est: qui Catilinæ furore ita consternata republ. vt ne à locupletibus quidem debitæ pecuniæ, propter tumultum, pretijs possessionum diminutis, solui creditoribus possent: cùm centies atque quinquagesies HS. summam in fœnore haberet, neque de sorte quenquam debitorum suorum, neque de vsura à suis appellari passus est: quantúmque in ipso fuit, amaritudinem publicæ confusionis priuata tranquillitate mitigauit: Oportunè mirificèq; testatus, nummorum suorum, non ciuilis sanguinis se esse fœneratorem. Iam qui hac præcipuè negatione delectantur, cùm pecuniam cruentam domum retulerint, quàm improbando gaudio exultent, recognoscent; si diligenter senatusconsultum, quo Considio gratiæ actæ sunt, legere non fastidierint. III. A.V. dcxc. Cic Q. Cōsidii meminit Verr. 3. & pro Cluent.

Queri mecum iamdudum populus Romanus videtur, quòd cùm singulorum munificentiam consecter, de sua taceam: Ad summam enim eius laudem pertinet, quem animum regibus, & vrbibus, & gentibus præstiterit recognosci: quia omne præclari facti decus crebra memoria in seipso reuirescit. Asiam bello captam Attalo regi muneris loco poßidendam tradidit; eo excelsius & speciosius Vrbis nostræ futurum imperiū credens, si ditißimam atque amœnißimam partem terrarum orbis, in beneficio, quàm in fructu suo reponere maluisset. Ipsa victoria IV. A.V. dlxiii. Liu. 38. Stra. 13 Cicer. pro Sestio.

donum

donum felicius: quia multum occupasse, habere inuidiam potuit: tantum tribuisse, gloria carere non potuit.

VI. *Illius verò Romanæ liberalitatis cælestem spiritum*
A.V. dlvii. *nulla literæ satis dignis laudibus prosequentur. Philippo*
Plutar. *enim Macedonum rege superato, cùm ad Isthmicum spe-*
Flaminino. *ctaculum tota Græcia conuenisset, † T. Quinctius Fla* 5
Liu. 33. *mininus tubæ signo silentio facto, per præconem hæc verba recitari iussit, S.P.Q.R. & C. Quinctius Flamininus imperator, omnes Græciæ vrbes, quæ sub ditione Philippi regis fuerant liberas atque immunes esse iubet. Quibus auditis, maximo & inopinato gaudio homines perculsi primò veluti non audisse se, quæ audierant credentes obticuerunt. Iterata deinde pronuntiatione præconis, tanta cœlum amoris alacritate compleuerunt, vt certò constet, aues, quæ superuolabant, attonitas pauentésque decidisse. Magni animi fuisset à captiuorum capitibus seruitutem detraxisse quot tunc nobilissimis & opulentissimis vrbibus pop. Rom. libertatem largitus est.*
Ad cuius maiestatem pertinet, † non solum quæ ipse 6
benignè tribuit, sed etiam quæ ipso tribuente sensit cō-
memorari. † Vt enim illic collocata, ita hic repetita lau- 7
dis commendatio.

EXTERNA.

I. *Hiero Syracusanorum rex, audita clade, qua Roma-*
A.V. dxxxvi. *ni apud Thrasimenum lacum erant afflicti, † trecenta*
Liu. 22. *millia modiûm tritici, & ducenta millia hordei, aurique ducenta & XL. pondo Vrbi nostræ muneri misit. Neque ignarus verecundiæ maiorum nostrorum, quòd nollent accipere, in habitum id victoriæ formauit, vt eos religione motos, munificentia sua vti cogeret. voluntate mittendi priùs iterum prouidentia cauendi ne remitteretur, liberalis.*

Sub-

Subnectam huic Agrigentinum Gilliam, quem pro- 11.
pemodum ipsius liberalitatis præcordia constat habuis-
se: Erat opibus excellens, sed multo etiam animo, quàm
diuitijs locupletior, semperq; in eroganda potius, quàm
in contrahenda pecunia occupatus: adeò vt domus eius
quasi quædam munificentiæ officina crederetur. Illinc
enim publicis vsibus apta monimenta extruebantur, il-
linc grata populi oculis spectacula edebantur, illinc epu-
9 *larum magnifici apparatus, † labentíque annonæ sub-*
sidia oriebantur. Et cùm hæc vniuersis, priuatim ali-
10 *menta inopia laborantibus, † dotes virginibus pauper-*
tate pressis, detrimentorum incursu quassatis solatia e-
rogabantur. Hospites quoque tum vrbanis penatibus,
tum etiam rusticis tectis benignissimè excepit, varijs
muneribus ornati dimittebãtur. Quodam verò tempore
quingentos simul Gelensium equites, vi tempestatis in
possessiones suas compulsos, aluit ac vestiuit. Quid mul-
ta? non mortalem aliquem, sed propitiæ fortunæ beni-
gnum esse diceres sinum. Ergo quod Gillias possidebat,
omnium quasi commune patrimonium erat: pro cuius
11 *salute & incrementis, tum † Agrigentina ciuitas, tum*
etiam vicinæ regiones votis excubabant. Colloca ex con-
traria parte arcas inexorabilibus claustris obseratas;
nonne præstantiorem aliquanto existimes illam impen-
sam, quàm hanc custodiam.

VALE-

VALERII MAXIMI LIBER QVINTVS.

DE HVMANITATE ET CLEMENTIA, CAPVT I.

LIBERALITATI *quas aptiores comites, quàm humanitatem & clementiam dederim? quoniam idem genus laudis expetunt: quarum prima inopia, proxima occupatione, tertia ancipiti fortuna præstatur. Cùmq; nescias quam maximè probes, eius tamen commendatio præcurrere videtur, cui nomen ex ipso*numine quæsitum est.*

*al homine.

1. *Ante omnia autem humanissima & clementissima senatus acta referam. Qui cùm Carthaginiensium legati ad captiuos redimendos in Vrbē venissent, protinus his nulla pecunia accepta, reddidit iuuenes numerū duûm millium & septingentorum quadraginta triū explentes. Verùm† tantū hostium exercitum demissū, tantam pecuniam contemptam, tot Punicis iniurijs veniam datam, ipsos legatos obstupuisse arbitror, ac secum dixisse: O munificentiam gentis Romanæ, deorum benignitati æquandam! O etiam nostram legationem supra vota felicem! nam quod beneficium nunquam* dedissemus, accepimus. Illud quoq; non paruum humanitatis senatus* 1

A.V. dlii.

Liu. 30. ducētos nobiles sine pretio redditos scribit.

*al petissemus.

iudicium

indicium est: Syphacem enim: quondam opulentissimũ Numidiæ regem captiuum, in custodia Tiburi mortuũ, publico funere censuit efferẽdum, vt vitæ dono honorem sepulturæ adijceret. Consimilique clementia in Perse vsus est: Nã cùm Albæ in qua custodiæ causa relegatus erat, decessisset; quæstorem misit, qui eum publico funere efferret: ne reliquias regias iacere inhonoratas pateretur. Hostibus illa, & miseris, & fato functis officia regibus erogata: hæc amicis & felicibus & viuis tributa sũt. Cõfecto Macedonico bello, Musicanes Massanissæ filius, cum equitibus, quos in præsidium Romanorum adduxerat, ab imperatore Paullo ad patrem remissus, tempestate classe dispersa, Brundusium æger delatus est: Quod vbi senatus cognouit, continuò illo quæstorem ire iussit, cuius cura, & hospitium adolescenti expediretur, & omnia, quæ ad valetudinem opus essent, præberentur: impensæq; liberaliter cum ipsi, cum toti comitatui præstarentur. Naues etiam vt prospicerentur, † quibus se benè ac tutò cum suis in Africam traijceret. Equitib. singulas libras argenti, & quingenos sestertios dari imperauit. Quæ tam prompta & exquisita patrum conscriptorum humanitas efficere potuit, vt etiamsi expirasset adolescens, æquiore animo desiderium eius pater toleraret. Idem senatus, cùm ad gratulandum sibi Prusiam Bithyniæ regem Perse deuicto venire audisset, obuiam illi P. Cornelium Scipionem quæstorem Capuam misit: censuitq; vt domus ei Romæ quam optima conduceretur, & copiæ non solùm ipsi, sed etiam comitibus eius publicè præberentur. In eoq; excipiendo tota vrbs vnius humani amici vultũ habuit. Ita qui amantissimus nostri venerat, duplicata erga nos beneuolentia in regnũ suum reuersus est. Nec Aegyptus quidem Romanæ humanitatis

A.V. dxxcvi. Liu. 45. Plut in Paullo, de morte regis. A.V. dxxcv. Liu. 45.

2

A.V. dxxcvi. Liu. 45.

A.V. dxc. Liu. 46. *expers fuit. Rex enim Ptolomæus à minore fratre regno spoliatus, petendi auxilij gratia cùm paucis admodum seruis, squalore obsitus, Romam venerat, ac se in hospitium Alexandrini pictoris contulerat. Id postquam senatui relatum, accersito iuuene, quàm potuit accuratâ excusatione vsus est quod nec quæstorem illi more maiorum obuiam misisset, nec publico eum hospitio excepisset: eáque non sua negligentia, sed ipsius subito & clandestino aduentu facta dixet: Et illum è curia protinus ad publicos penates deduxit, hortatúsque est, vt depositis sordibus adeundi ipsius diem peteret. Quin etiam curæ habuit, vti munera ei quotidie per quæstorē darentur. His gradibus officiorum iacentem ad regium fastigium erexit: effecitq́; vt plus spei in auxilio populi Rom. quàm metus in sua fortuna reponeret.*

II. A.V. cdxcix. Silius. Ital 9. *Atq; vt ab vniuersis Patribus conscriptis ad singulos veniam, L. Cornelius consul primo Punico bello cum Olbiam oppidum cepisset, † pro quo fortissimè dimicans, Anno dux Carthaginiensium occiderat, corpus eius è tabernaculo suo amplo funere extulit: Nec dubitauit hostis exequias ipse celebrare: tum demum victoriam & apud deos & apud homines minimum inuidiæ habituram credēs, cùm plurimum humanitatis, habuisset.* 3

III. *† Quid de Quinctio Crispino loquar, cuius mansuetudinē potentissimi affectus ira atq; gloria quatere non potuerunt? Badium Campanū & hospitio benignissimè* 4
A.V. dxli. Liu. 25. *domi suæ exceperat, & aduersa valetudine correptū attentissima cura recreauerat: A quo post illam nefariam Campanorum defectionem in acie ad pugnam prouocatus, cum & viribus corporis, & animi virtute aliquāto esset superior; monere ingratū, quam vincere maluit. Nā quid agis inquit, demens? aut quo te praua cupiditas trans-*

transuersum rapit? parum habes publica impietate furere, nisi etiam priuata lapsus fueris? vnus tibi Romanorum videlicet Quinctius placet, † in quo scelestè exerceas arma, cuius penatibus, & honoris vicißitudinem, & salutem tuam debes? At me fœdus amicitiæ, dijq; hospitales sancta nostro sanguini vestris pectoribus vilia pignora, hostili certamine congredi tecum vetāt: Quinetiam si in concursu in exercituum fortuito vmbonis mei impulsu prostratum agnouissem, applicatum iam ceruicibus tuis mucronē reuocassem. Tuum ergo crimen erit hospitem occidere doluisse: meum non erit hospes occisus. Proinde aliam, qua occidas, dexteram quære, quoniam mea te seruare didicit. Dedit vtrique cæleste numen debitum exitum: siquidem in eo Prœlio Badius obtruncatus est, Quinctius insigni pugna clarus euasit.

Age, M. Marcelli clementia: quàm clarum quamq; memorabile exemplum haberi debet? qui captis à se Syracusis in arce earum constitit, vt vrbis modò opulentissimæ, tunc afflictæ, fortunam ex alto cerneret. Ceterùm casum eius lugubrem intuens, fletum cohibere non potuit; quem si quis ignarus vir aspexisset, alterius victoriam esse credidisset. Itaq; Syracusana ciuitas in maxima clade tua aliquid admistum gratulationis habuisti: quia si tibi incolumem stare fas non est, leniter sub tam mansueto victore cecidisti. IV. A.V. dcxi. Liu. 25. Plutar.

Q. verò Metellus Celtibericum in Hispania gerens bellum, cùm vrbem Centobricam obsideret, & iam admota machina, partem muri quæ sola conuelli poterat, deiecturus videretur; humanitatem propinquæ victoriæ prætulit. Nam cùm Rethogenis filios qui ad eum transierat, Centobricēses machinæ ictibus obiecissent; ne pueri in conspectu patris crudeli genere mortis consumerētur, V. A.V. L. Flor. dcxi. L. Flor cap. 17. Versobrigas vocat.

(quamquam ipse Rethogenes negabat esse impedimento, quominus etiam per exitum sanguinis sui expugnationem perageret) ab obsidione discessit. Quo quidem tam Clementi facto, etsi non vnius ciuitatis mœnia omnium tamen Celtiberarum vrbium animos cepit: effecitq; vt ad redigendas eas in ditionem populi Rom. non multis sibi obsidionibus opus esset.

VI. A.V. dcvii. Cicer. Verr 6. *Africani quoque posterioris humanitas speciosè latéque patuit Expugnatæ enim Carthagine, circa Siciliæ ciuitates literas misit, vt ornamenta templorũ suorum à Pœnis rapta, per legatos recuperarent, inq; pristinis sedibus reponenda curarent. Beneficium dijs pariter atque hominibus acceptum.*

VII. A.V. dxliv. Liu. 27 *† Huic facto par eiusdem aui humanitas. A quæstore* 6 *suo hastæ subiectos captiuos vendente puer eximiæ formæ & liberalis habitus missus est De quo cũ explorasset Numidam esse orbum relictum à Patre educatum apud auunculum Massanisam, eo ignorante immaturam aduersus Romanos ingressam militiam; errori illius veniam dandam, & amicitiæ regis fidissimi pop. Rom. debitam venerationem tribuendam existimauit. Itaque puerum annulo, fibulaq; aurea & tunica laticlauia, Hispanoque sagulo, & ornato equo donatum, datis qui eum prosequerentur equitibus, ad Massanisam remisit. Eos igitur victoriæ maximos fructus rati Romani dijs templorum ornamenta, regibus sanguinem suum restituere.*

VIII. A.V. dxxc. Liu. 45. Plutar. *L. etiam Paulli in tali genere laudis memoria apprehendenda est. Qui cùm Persen, parui temporis momento captiuum ex rege, ad se adduci audisset: occurrit ei Romani imperij decoratus ornamentis: Conatúmq; ad genua procũbere, dextra manu alleuauit, † & Græco* 7

ser-

sermone ad spem exhortatus est: Introductum etiam in
8 *tabernaculum, † lateri suo proximum in concilio sedere iussit: nec honore mensæ indignum iudicauit. Proponatur in conspicuo acies, quo prostratus est Perses, & harum rerum, quas retuli, contextus vtro magis spectaculo delectentur homines dubitabunt: Nam si egregium est hostem abiicere, non minus tamen laudabile, infelicis scire misereri.*

Hæc L. Paulli humanitas admonet me, ne de Cn. Pompeii clementia taceam. Regem Armeniæ Tigranem, qui & per se, magno cum pop. Rom. bella gesserat, & infestissimum Vrbi nostræ Mithridatem Pōto pulsum, viribus suis protexerat, in conspectu suo diutius iacere supplicem passus non est, sed benignis verbis recreatum, diadema quod abiecerat, capiti reponere iussit. Certisq; rebus imperatis, in pristinum fortunæ habitum restituit: æquè pulchrum esse iudicans & vincere reges & facere. IX. A.V. dxxcvii Dio. 32 Plutar.

Quàm præclarum tributæ humanitatis specimē Cn. Pompeius, quàm miserabile desideratæ idem euasit exemplum! Nam qui Tigranis tempora insigni regio texerat, eius caput tribus coronis triumphalibus spoliatū, in suo modo terrarum orbe, nusquam sepulturæ locum habuit: sed abscisum à corpore, inops rogi, nefarium Aegyptiæ perfidiæ munus portatum est, etiam ipsi victori miserabile. X. A.V, dccv. Plutar. Cæs. Pomp. App. ciuil. 2.
9 *Vt enim id Cæsar aspexit, oblitus hostis, soceri vultum induit, ac Pompeio tum proprias, tum etiam filiæ suæ lacrymas reddidit: caput autem plurimis & pretiosissimis odoribus cremandum curauit. Quòd si non tam mansuetus animus diuini principis extitisset, paullo ante Romani imperii columen habitum (sic vt mortalium negotia fortuna versat) inhuma-* Sed crocodili lacrymas, nā ficto pectore fleuit, vt Luc. & Dio. 42.

A.V. dccvii. Dio. 43 Plutar. Cæſ. & Catone xi. *tum iacuiſſet. Catonis quoque morte Cæſar audita, & ſe illius gloriæ inuidere, & illum ſuæ inuidiſſe dixit: patrimoniúmq; eius liberis ipſius incolume ſeruauit. Et hercule diuinorum Cæſaris operum non parua pars Catonis ſalus fuiſſet.*

A.V. dcxi. Plutar. App. 4. *M. etiam Antonij animus talis humanitatis intellectu non caruit. M. enim Bruti corpus liberto ſuo ſepeliendum tradidit: quoq; honoratius cremaretur, iniici ei ſuum paludamentum iuſsit: iacentem non hoſtem, ſed ciuem depoſito æſtimans odio. Cúmq; interceptum à liberto paludamētum comperiſſet, ita percitus protinus in eum animaduertit, hac antè præfatione vſus: Quid? tu ignoraſti cuius tibi viri ſepulturā commiſerim? Fortem piámq; eius victoriam Philippicam libenter dij viderunt: ſed ne iſta quidem generoſiſsimæ indignationis verba inuiti audierunt.*

EXTERNA.

1. Front. 4 cap 6. *Commemoratione Romani exempli in Macedoniam deductus, morum Alexandri præconiū facere cogor: cuius infinitam gloriam bellica virtus, ita præcipuum amorem clementia meruit. Is, dum omnes gentes infatigabili curſu luſtrat, quodam loci tempeſtate niuali oppreſſus, ſenior iam confectum militem Macedonem, nimio frigore obſtupefactum, ipſe ſublimi & propinqua igni ſede ſedens, animaduertit. Factaq; non fortunæ, ſed ætatis vtriuſque æſtimatione, deſcendit, & illis manibus quibus opes Darij affilixerat, † corpus frigore complicatū in ſuam ſedem impoſuit: Id ei ſalutare futurum dicens, quod apud Perſas capitale extitiſſet, ſolium regium occupaſſe. Quid ergo mirū eſt, ſi ſub eo duce tot annis militare iucundum ducebant, cui gregarij militis incolumitas proprio faſtigio charior erat? Idem non hominum*

vlli,

vlli, sed naturæ fortunæq́; cedens, quamquam violentia morbi dilabebatur, in cubitum tamen erectus dextram omnibus, qui eam contingere vellent, porrexit. Q. Curt 10.
11 *† Quis autem illam osculari non curreret, quæ iam fato oppressa, maximi exercitus complexui, humanitate, quam spiritu viuidiore suffecit?*

Non tam robusti generis humanitas, sed & ipsa tamen memoria prosequenda Pisistrati Atheniensium tyranni narrabitur. Qui, cùm adolescens quidam amore filiæ eius virginis accensus, in publico obuiam sibi factam osculatus esset: hortante vxore vt ab eo capitale supplicium sumeret, respondit: Si eos, qui nos amant, interficimus; quid his faciemus, quibus odio sumus: Minimè Plutar. Apoph. Thrasybulum nominat.
12 *digna vox, cui adijciatur, † eam ex tyranni ore manasse.*

In hunc modum filiæ iniuriam tulit, suam multo laudabilius. A Thrasippo namque amico inter cœnam sine fine conuitio laceratus, ita & animum & vocem ab ira cohabuit, vt putares satellitem à tyranno malè audire. Abeuntem quoque veritus ne propter metū maturiùs se conuiuio subtraheret, inuitatione familiari cœpit retinere. Thrasippus concitatæ temulentiæ impetu euectus, os eius sputo respersit: nec tamen in vindictā sui accendere potuit. Ille verò etiam filios suos violatæ patris maiestati subuenire cupientes retraxit. Postero quoque die Thrasippo supplicium à se voluntaria morte exigere volente, venit ad eum, dataq́; fide in eodem gradu amicitiæ mansurum ab incepto reuocauit. Si nihil alud dignum honore vel memoria gessisset, his tamen factis abundè se posteritati commendasset. Senec. de Ira, 3 cap. 11. III. A.V. cdlxxiii circiter.
13 *Æquè mitis animus Pyrrhi regis. † Audierat quosdam Tarentinorum in conuiuio parum honoratum de se* Plut. in vita.

*sermonem habuisse, accersitosq́ue qui ei interfuerant percontabatur, an ea, quæ ad aures eius peruenerant, dixissent. Tum ex his vnus: Nisi inquit, vinum nobis defecisset, ista quæ tibi relata sunt, præ ijs quæ de te locuturi eramus, lusus ac iocus fuissent. Tam vrbana crapulæ excusatio, tamque simplex veritatis confeßio, iram regis conuertit in risum. Qua quidem clementia & moderatione assecutus est, vt & sobrij sibi Tarentini gratias agerent, & ebrij benè precarentur. Ab eadem altitudine humanitatis legatis Romanorum ad redimendos captiuos castra sua petentibus, quo tutiùs venirent, Lyconem Molossum obuiam misit, quoque honoratiùs exciperentur, † ipse cum ornato equitatu extra portam occurit, Secundarum rarum prouentu non adeò corruptus, vt officij *prospectum in ijs deponeret, qui tum maximè armis cum eo dißidebant.* 14

Plutar. in vita

A.V. dclxxiv circiter.

*al. profectum

iv. *Cuius tam mitis ingenij debitum fructum vltimo fatis sui tempore recepit: Nam cùm diris auspicijs Argiuorum inuasisset vrbem, absciß umq́ue caput eius Alcyoneus Antigoni regis filius ad patrem propugnatione laborantem, lætus velut aliquod felicißimum victoriæ opus attulisset: Antigonus correptò iuuene, quòd tanti viri subitæ ruinæ, immemor humanorum casuum, effuso gaudio insultaret: humo caput sublatum, causea, qua velatum caput suum more Macedonum habebat, texit: corporique Pyrrhi redditum, honoratißimè cremandum curauit. Quin etiam filium eius Helenum captiuum ad se pertractum, & cultum & animum gerere regium iußit, ossáque Pyrrhi ei aurea Vrna inclusa, Epirũ in patriam ad Alexandrum fratrem portanda dedit.*

Plutar. in vita, Iust. 25

Καυσία. Suid.

v. *Campani autem exercitum nostrum cum consulib. apud Caudinas furcas, sub iugum à Samnitibus missum*

A.V. cdxxxii Liu. 9.

nec

nec inermem tantum, sed etiam nudum vrbem suam
intrantem; perinde ac victorem, & spolia hostium præ
se ferentem venerabiliter exceperūt: Protinúsq; consulib.
insignia honoris, militibus vestem, arma, equos, cōmea-
tum benignissimè præstando, & inopiam & deformita-
tem Romanæ cladis mutârunt: Quo animo si pro im- A.V.
perio nostro aduersus Annibalem quoque vsi fuissent, dxlii.
truculentis securibus materiā sæuiendi non præbuissent. Liu 26. vi.

Facta mentione acerrimi hostis, mansuetudinis eius A.V.
operibus, quam Romano nomini præstitit, locum qui in- dxxxvii
ter manus est finiam. Annibal enim Aemilij Paulli apud Liu. 22. A.V.
Cannas trucidati quæsitū corpus, quantum in ipso fuit, dxli.
inhumatum iacere passus non est. Annibal Ti. Gracchum Liu 25. A.V.
Lucanorum circumuentum insidijs, cum summo honore dxlv.
sepulturæ mandauit; & ossa eius in patriam portanda Liu 27.
militibus nostris tradidit. Annibal M. Marcellum in a- Plutar.
gro Brutio, dum conatus Pœnorum cupidius quàm con- Marcel. *forte,
sideratiùs speculatur, interemptum, legitimo* iure ex- funere.
tulit: Punicóq; sagulo, & corona donatum laurea, rogo *al. tor-
imposuit. Ergo humanitatis dulcedo etiam in efferata bosque
15 barbarorum ingenia penetrat, *† toruósq; & truces
hostium mollit oculos, ac victoriæ insolentissimos spiritus flectit. Nec illi difficile & arduum est, inter arma contraria, inter districtos cominus mucrones placidum iter reperire. Vincit iram, prosternit odium, hostilemq; sanguinem hostilibus lacrymis miscet. Quæ etiam admirabilē Annibalis vocem pro funeribus Romanorum ducum arbitria statuentis expressit. Quare aliquanto ei plus gloriæ Paullus, Gracchus, & Marcellus sepulti, quàm oppressi attulerunt: Siquidem illos Punico astu decepit, Romana mansuetudine honorauit. Vos quoque fortes, ac piæ vmbræ, non pœnitendas sortitæ estis

exequias: nam vt optabilius in patria, ita speciosius pro patria collapsæ, supremi officij decus infelicitate amissum, virtute recuperastis.

DE GRATITVDINE, CAP. II.

1 Senatus Romani.
2 Iuuentutis Romanæ.
3 Plebis Romanæ.
4 M Minuc. Rufi mag. eq.
5 Q. Terentii Culeonis.
6 Ciuium è Græcia liberatorum.
7 Q. Metelli Pii cos.
8 C. Marii cos. IIII.
9 L. Syllæ dictatoris.
10 Libitinariorum.
EXTERNORVM regũ.
1 Darii Persarum.
2 Mithridatis Ponti.
3 Attali Asiæ.
4 Masanissæ Numidiæ.

† *GRATAS verò ingratasq; animi significationes. & facta libuit oculis subijcere, vt virtuti ac vitio iusta merces æstimationis ipsa comparatione accederet. Sed quoniam contrario proposito sese distinxerunt, nostro quoque stylo separentur: prioremq; locum obtineãt,* 1
† *quæ laudem, quàm quæ reprehensionem merentur.* 2

1. A.V. cclxv. Liu. 2. Plutar. Dion. 8. *Atque vt à publicis actis ordiar, Marcium Coriolanũ patriam oppugnare conantẽ, admotoq; portis Vrbis ingenti Volscorum exercitu, funus ac tenebras Romano imperio minitantem; Veturia mater & Volũnia vxor nefariũ opus exequi precibus suis passæ non sunt. In quarum honorem senatus matronarum ordinem benignissimis decretis adornauit. Sanxit namq; vti feminis semita viri cederent, confessus plus satis reip. in stola, quàm in armis fuisse, vetustisque* * *aurum insignibus nouum vittæ discrimẽ adiecit: Permisit quoque his purpurea veste: & aureis vti segmentis. Super hæc ædem & aram fortunæ Muliebri eo loco, quo Coriolanus exoratus fuerat, faciundum curauit, memorem beneficij animum suum exquisito religionis cultu testando.*

*forte in auriũ

Quem secundi etiam belli Punici tempore exhibuit. Cùm

Cùm enim à Fuluio Capua obsideretur, ac duæ Campanæ mulieres beneuolentiam erga Romanos dimittere ex animis noluissent, Vestia Opidia materfamilias, & Cluuia Facula meretrix; quarum altera quotidie pro salute nostri exercitus sacrificauit, altera captis militibus Romanorum alimenta subministrare non destitit. Vrbe illa oppressa senatus his & libertatem & bona restituit: & si quid amplius præmij petissent, libenter se daturum asseuerauit. Vacasse in tanto gaudio Patribus conscriptis duabus humilibus feminis referre gratiam, nedum tam præ se tulisse, mirandum. A. V. dxli. Liu. 26. A. V. dxliii. Liu. 26.

3 *Quid illa quoque iuuentute Romana gratius? † quæ C. Nantio & Minutio* COS. *vltrò nomina sua militari sacramento obtulit, vt Tusculanis, quorum fines Aequi occupauerant, præsidium ferrent: quia paucis antè mensibus constantissimè & fortissimè imperium Romani populi defenderant. Ergo quod auditu nouum est, ne patriæ grata voluntas cessasse videretur, exercitus se ipse conscripsit.* II. A. V. cxcv. Liu. 3. Dio. 10 sed triennio tardius.

4 *Magnum grati populi specimen in Q. Fabio Maximo enituit: Nam cùm † quinque consulatibus salutariter reip. administratis decessisset, certatim æs contulit; quo maior ac speciosior eius funeris pompa duceretur. Eleuet aliquis præmia virtutis, cùm animaduertat fortes viros feliciùs sepeliri, quàm viuere ignauos.* III. A. V. cdlxiv. circiter. Auctor de Viris Illust. cap. 32.

5 *† Fabio alteri etiam incolumi summa cũ gloria gratia relata est. Dictatori ei magister equitum Minutius scito plebis, quod nunquam antea factum fuerat, æquatus, partito exercitu separatim in Samnio cum Annibale cõflixerat: Vbi temere initò certamine pestiferum habiturus exitũ, subsidio Fabij conseruatus, & ipse eum patrem appellauit, & à legionibus suis patronũ salutari* IV. A. V. dxxxvi. Liu. 22. Plut. in Fabio.

voluit: Ac deposito æqualis imperij iugo, magisterium equitũ, sicut par erat, dictaturæ subiecit: imprudentisq; vulgi errorem gratæ mentis significatione correxit.

v. dlii. A.V. Liu. 30. Plutar Apoph.

Tam hercle probabiliter, Quàm Q. Terentius Culeo prætoria familia natus, & inter paucos senatorij ordinis splendidus, optimo exemplo Africani superioris currum triumphantis, quia captus à Carthaginiensibus, ab eo fuerat recuperatus, pileum capite gerens, secutus est. Auctori enim libertatis suæ, tanquam patrono accepti beneficij confessionem, spectante populo Romano meritò reddidit.

vi. A.V. dlxix. Liu. 34. Plutar. in vita.

At Flaminini de Philippo rege triumphantis currũ, non unus, sed duo millia ciuium Romanorũ pileata comitata sunt; quæ Punicis bellis intercepta, & in Græcia seruientia, cura sua collecta, in pristinum gradum restituerat. † Geminatum ea die decus imperatoris, à quo 6
simul & deuicti hostes, & conseruati ciues spectaculum patriæ præbuerunt. Illorum quoque salus dupliciter omnibus accepta fuit: & quia tam multi, & quia tam grati exoptatum libertatis statum recuperauerunt.

A.V. vii. dclxxiii Cic. pro Plancio

Metellus verò Pius pertinaci erga exulem patrem
amore, † tam clarum lacrymis quàm alij victoris cogno 7
men assecutus, non dubitauit cõsul pro † Q. Calidio præ- 8
turæ candidato supplicare populo, quod Tribunus plebis
legem, qua † pater eius in ciuitatem restitueretur, tule- 9
rat. Quin etiam patronum eum domus & familiæ suæ semper dictitauit. Nec hac re de principatu, quem procul dubio obtinebat, quicquam decerpsit; quia non humili, sed grato animo longè inferioris dominis maximo merito eximiam summittebat dignitatem.

viii. *Nam C. quidem Marij non solum præcipuus, sed etiam præpotens, gratæ mentis fuit impetus: Duas etiam*

Ca-

Camertium cohortes, mira virtute vim Cimbrorū ſu- A. V.
ſtinentes, in ipſa acie, aduerſus conditionem fœderis ci- dcli.
uitate donauit: Quod quidem factum & verè & egre- Plut. in
gie excuſauit, dicendo inter armorum ſtrepitum, verba vita. & App.
ſe iuris ciuilis exaudire non potuiſſe. Et ſanè id tempus Cic. pro Balbo.
erat quo magis defendere, quàm audire leges oportebat.

C. Marij veſtigia vbique L. Sylla certamine laudis IX.
10 *ſubſequitur: † Dictator enim Pompeio etiam priuato* A. V.
caput adaperuit, & ſella aſſurrexit, & equo deſcendit: dclxxii.
Eáq; ſe libenter facere in concione prædicauit, memor Plutar.
ab eo duodeviginti annis nato partes ſuas exercitui pa- Pomp.
terno adiutas. Multa inſignia Pompeio, ſed neſcio an hoc
quicquam admirabilius contigerit, quod magnitudine
beneficij Syllam ſui obliuiſci coëgit.

11 *Sit aliquis in ſummo ſplendore etiam † ſordidis gra-* X.
tis locus, M. Cornuto prætore funus Hirtij & Panſæ iuſ- A. V.
ſu ſenatus locante qui tunc Libitinam exercebant, cùm dccx.
rerum ſuarum vſum, tum miniſterium ſuum gratuitū
polliciti ſunt; quia hi pro republica dimicantes occide-
rant: Perſeuerantique poſtulatione extuderunt, vt exe-
quiarum apparatus ſeſtertio nummo ipſis præbentibus* *al. nū-
addiceretur: Quorum laudem adiecta lege conditio mum.
auget magis, quam extenuat, quoniam quidem quæſtū
contempſerunt, nulli alij rei quàm quæſtui viuentes.

EXTERNA.

Pace cinerum ſuorum reges gentium exterarum ſe-
cundùm hunc tam contemptum gregem referri ſe pa-
tientur: qui aut non attingendus, aut non niſi vltima
parte domeſticorum exemplorum collocandus fuit. Sed
dum honeſti actus etiam ab infimis editi, memoria non
intercidant; licet ſeparatum locum obtineant: vt nec his
adiecti, ne illis prælati videantur.

I. Stra 14 Hero.3 Vnde adagium ἤσυλόσωντος χλαμύς. Aelian. Varr. hist. 4.

Darius priuatæ adhuc fortunæ, amiculo Sylosontis Samij delectatus, curiosiore contemplatione fecit, vt vltro sibi, & quidem à cupido daretur. Cuius muneris quam grata æstimatio animo eius esset allapsa, regno potitus ostendit: totam namque vrbem, & insulam Samiorum Sylosonti fruendã tradidit. Non enim pretium rei æstimatum, sed occasio liberalitatis est honorata; magisq; à quo donum proficisceretur, quàm ad quem perueniret, prouisum.

II. *Mithridates quoque rex magnificè gratus apparuit, quoniam pro Leonico acerrimo salutis suæ defensore à Rhodijs nauali pugna excepto, omnes hostium captiuos permutauit, satius esse existimans ab inuisissimis* circumueniri quàm benèmerito gratiam non referre.*

*al circũscribi

III. A V. dcxx. Liu. 58. Plin. 33 cap. 11.

Liberalis populus Rom. magnitudine muneris, quòd Attalo regi Asiam dedit dono: Sed Attalus etiam testamenti æquitate gratus, qui eandem Asiam populo Rom. legauit. Itaque nec huius munificentia, nec illius tam memor beneficij animus tot verbis laudari potest; quot amplissimæ ciuitates vel amicè datæ, vel piè redditæ sunt.

IV. *Ceterùm nescio an præcipuè Massanissæ regis pectus grati animi pignoribus fuerit refertũ: †Beneficio enim* 12 *Scipionis & Romanorum amicitiæ, & perampli regni modo liberaliter auctus; memoriam inclyti muneris ad vltimum vitæ finem, longa etiam à dijs immortalibus senectute donatus, constantissima fide perduxit. Adeò vt eum non solùm Africa, sed etiam cunctæ gentes scirent amiciorem Corneliæ familiæ, atque vrbi Rom. quàm sibimetipsi semper fuisse. Ille, cùm graui Carthaginiensium bello premeretur, ac vix tutelæ sui regni sufficeret: tamen Scipioni Æmiliano, quia nepos Africani erat,*

bonam

bonam magnamque partem Numidici exercitus, quem ad Lucullum consulem, à quo ad auxilia petenda missus fuerat in Hispaniam duceret, promptissima mente tradidit, præsentiq; periculo respectum pristini beneficij antepoſuit. Ille, cùm iam ætate deficiente magnas regni opes, quatuor & quinquaginta filiorum numerum relinquens in lectulo laberetur, MV. Manlium, qui pro consule Africam obtinebat, literis obsecrauit vt ad se Scipionem Aemilianum sua eo tunc militantem, mitteret: feliciorem mortem suam futuram ratus, si in complexu dextræ eius supremum spiritum ac mandata potuisset. Ille aduentum Scipionis fatis suis præcurrentibus, hæc vxori liberisq; præceperat: vnum in terris populum Rom. & vnam in populo Rom. Scipionis domum nosse, integra omnia Aemiliano se seruare, eum diuidendi regni arbitrum haberent: Quod is statuisset, perinde ac testamento cautum immutabile ac sanctum obtinerent. Tot tamq; varijs rebus se Massanissa infatigabili pietatis serie ad centesimam extendit annum. His & horum similibus exemplis, beneficentia generis humani nutritur atq; augetur. Hæ sunt eius faces hi stimuli, propter quos iuuandi & emerendi cupiditate flagrat. Et sane amplissimæ & speciosissimæ diuitiæ sunt, feliciter erogatis beneficijs late posse censeri. Quorum quoniam religiosum cultum instituimus, nunc neglectum, sugillandi gratia, quo sit gratior referemus.

V. A.V. dcii. Appian. Iberica

A.V. dcv. Liu 50. Appia. in Lyb. Zonar. Cic. in somnio Scipionis.

DE INGRATITVDINE, CAP. III.

1 Senatus Rom. in Romulum.
2 Populi Rom. in M. Camillum & alios.
3 P. Sextilii in C. Cæsaoratorem.
4 Cn. Popillii in M. Ciceronem.

5 Cn.

5 Cn. Pompeii Magni in Cn. Carbonem.
EXTERNORVM.
1 Carthaginensium in Annibalem.
2 Spartanor. in Lycurgum.
3 Atheniensium in Theseũ & alios.

I. A.V. xxxvii. Liu. 1. Plutar. in vita. *VRBIS nostræ parentem senatus in amplissimo dignitatis gradu ab eo collocatus in curia lacerauit; nec duxit nefas ei vitam adimere, qui æternum Romano imperio spiritum ingenerauerat. Rude nimirum illud & ferox seculum, conditoris sui cruore fœdè maculatũ, ne summa quidem posteritatis dissimulare pietas potest.*

II. A.V. ccclxii. Liu. 5. Plutar. *Hunc ingratum lapsæ mentis errorem, consentanea nostræ ciuitatis pœnitentia sequitur. Virium Romanarũ & † incrementum lætissimum, & tutela certissima Furius Camillus in Vrbe incolumitatem suam tueri non valuit; cuius ipse salutem stabilierat felicitatem auxerat † Siquidẽ à L. Apuleio Tribuno pl. tanquam peculator Veientanæ prædæ reus factus, duris atque (vt ita dicam ferreis sententijs in exilium missus est. Et quidem eo tẽpore, quo optimo iuuene filio spoliatus, solatijs magis alleuandus, quàm cladibus onerandus erat: Sed immemor patria tanti viri maximorum meritorum, exequijs filij, damnationem patris iunxit. At, inquit, ærario abesse Tribunus plebis querebatur quindecim millia æris, tanti namque pœna finita est. Indignam summam, propter quam populus Rom. tali principe careret. Priore adhuc querela vibrãte, alia deinceps exurgit. Africanus superior, non solùm contusam & confractam belli Punici armis remp. sed penè iam exsanguem atque morientẽ † Africæ dominam reddidit: cuius clarissima opera iniurijs pensando † ciueis, vici eum ignobilis ac desertæ paludis accolam fecerunt: Eiusq; voluntarij exilij acerbitatem non tacitus ad inferos tulit, sepulchro suo inscribi iubendo,* INGRATA PATRIA NE OSSA QVI-

Margin (left): A.V. dli. Liu. 38. Appia. Polyb. A.V. dlxvi. Liu. 38.

Margin (right): 1 2 3 4

DEM

DEM MEA HABES. *Quid ista aut necessitate*
indignius, aut querela iustius, aut vltione moderatius?
Cineres ei suos negauit, quam in cineres collabi passus
non fuerat. Igitur hanc vnam Scipionis vindictam in-
grati animi vrbs Roma sensit: maiorem me hercule
Coriolani violentia. Ille enim metu patriam pulsauit,
hic verecundia. De qua ne queri quidem tanta veræ A.V.
constātia nisi post fata sustinuit. Talia passo (credo) quæ dlxvi.
fratri eius accidêre solatio esse potuerunt: cui rex Antio- Liu. 38.
chus deuictus, & Asia imperio populi Rom. adiecta, spe-
ciosissimusq; triumphus, vt peculatus reus fieret, & in
carcerem duci iuberetur, caussam præbuit. Nihilo virtu-
te minor fuit posterior Africanus: sed ne exitu quidem
felicior: Duabus enim vrbibus Numantia atque Car- A.V.
thagine imperio Romano imminentibus, ex rerum na- dcxxv.
tura depulsis, raptorem spiritus domi inuenit, mortis Liu. 59.
punitorem in foro non reperit. Quis ignorat tantū lau- Velleius,
dis Scipionem Nasicam toga, quantum armis vtrunque Plutar. Gracch.
Africanum meruisse? Qui pestifera Ti. Gracchi manu
5 †*faucibus apprehensam rempub. strangulari passus non* A.V. dcxx.
est. Sed is quoque propter iniquissimam virtutum sua- Plutar.
rum apud ciues æstimationem, sub titulo legationis Per- Gracch
gamum secessit. Et quod vitæ superfuit, ibi sine vllo in- Appia. ciuil. 1.
gratæ patriæ desiderio peregit. Cic pro

In eodem nomine versor, necdum Corneliæ gentis Flacco,
querelas exhausi. Nam P. Lentulus clarissimus & amā-
tissimus reip. ciuis, cùm in Auentino C. Gracchi nefarios
conatus, & aciem pia ac forti pugna, magnis vulneribus A.V.
exceptis fugasset: prœlij illius, quo leges, pacem, liberta- dcxxii
ténq; in suo statu retinuerat, hanc mercedē tulit, ne in Cicero
vrbe nostra moreretur. Siquidem inuidia & obtrecta- Catil. 4
tione compulsus, legatione à senatu libera impetrata,

 habitaq;

habitáque concione, qua à dijs immortalibus petijt, ne vnquam ad ingratum populum reuerteretur, in Siciliã profectus est, ibique perseueranter morando compotem se voti fecit. Quinque igitur Cornelij totidem sunt notissima ingratæ patriæ exempla. Atque horum quidem secessus voluntarij.

A.V. cccxvii. Liu. 4. Cicer. Catil. 1 & in orat. pro domo.

† Abala verò, cùm magister equitum Sp. Mælium regnum affectantem occidisset; custoditæ libertatis ciuiũ, exilio suo pœnas pependit. 6

Ceterùm vt senatus populiq; mens in modum subitæ tempestatis concitata, leni querela prosequenda est, ita singulorũ ingrata facta liberiore indignatione proscindenda sunt: Quia potentes consilij cum vtrumq; ratione perpendere liceret, scelus pietati prætulerunt. † Quo 7 *enim Iambo, qua procella verborũ, impium Sextilij caput obrui meretur? † quod C. Cæsarẽ, à quo cùm studio-* 8 *sè, tum etiam feliciter grauissimi criminis reus defensus fuerat, Cinnanæ proscriptionis tempore profugum præsidiũ suum in fundo Tarquiniensi cladis conditione implorare, beneficij iure repetere coactum, à sacris perfida mensa, & altaribus nefandorum Penatium auulsum, truculento victori iugulandum tradere non exhorruit. Finge accusatorẽ eius fortuna publica in supplicijs nomen conuersum, tam luctuosam illum opem genibus annixum orasse, crudeliter tamen repulsus videretur: quia etiam quos iniuriæ inuisos faciunt, gratiosos miseriæ reddunt. Verùm Sextilius non accusatorem, sed patronum sæuissimæ inimici violentiæ suis manibus obiecit: si metu mortis, vita indignus: si præmij spe, morte dignissimus.*

III. A.V. dclxvi. Cic. de orat. 3. Liu. 80.

IV. A.V. dccx.

Sed vt ad alium consentaneum, huic ingrati animi actum transgrediar, M. Cicero C. Popillium Lænatem,

Picenæ

Picenæ regionis, rogatu M. Cælii, non minore cura, quã eloquentia defendit, eumq; causa admodum dubia fluctuantem, saluum ad Penates suos remisit. Hic Popillius postea, nec re nec verbo à Cicerone læsus, vltro M. Antonium rogauit, vt ad illum proscriptum persequendum & iugulandum mitteretur: Impetratisq; detestabilis ministerij partibus, gaudio exultans Caietam cucurrit, & virum, omitto quod amplißimæ dignitatis, certè salutis eius auctorem studio etiam præstantis officij priuatim sibi venerandum, iugulum præbere iußit: Ac protinus caput Romanæ eloquentiæ, & pacis clarißimã dexteram per summum & securum otium amputauit. Eaq; sarcina, tanquam opimis spolijs, alacer in Vrbem reuersus est. Neque ei scelestum portanti onus succurrit, illud se caput ferre, quod pro capite eius quondam perorauerat. Inualidæ ad hoc monstrum sugillandum literæ: quoniam qui talem Ciceronis casum satis dignè deplorare poßit, alius Cicero non extat.

Plutar. Liu. 120 Appia. ciuil. 4.

Quo te nunc modo Magne Pompeij attingam nescio: Nam & amplitudinem fortunæ tuæ, quæ quondã omnes terras, & omnia maria fulgore suo occupauerat, intueor; & ruinã eius maiorem esse, quàm vt manu mea attentari debeat, memini. Sed nobis tamen tacentibus Cn. Carbonis, à quo admodum adolescens de paternis bonis in foro dimicans protectus es, iussu tuo interempti mors animis hominum obuersabitur, nõ sine aliqua reprehensione: quia tam ingrato facto, plus L. Syllæ viribus, quam propriæ indulsißi verecundiæ.

V. A. V. dclxxi. Plutar. Pom. Appian. ciuil. 1.

EXTERNA.

At ne nostra confeßis alienigenæ vrbes insultẽt: Carthagin. Annibal. qui pro illorũ incolumitate & victoria tot imperatores, totq; exercitus nostros trucidauerat,

I. A. V. dlviii. Liu. 33.

Aemil. Prob.in Annib. *quot gregarios milites hostiũ si occidisset, magnæ gloriæ foret; è conspectu suo submouere in animũ induxerunt.*

II. Plutar. in vita. Hero. I Stob. ser. 17. *Neminẽ Lycurgo aut maiorem aut vtiliorem virum Lacedæmon genuit: vtpote cui Apollo Pythius oraculum petenti respondisse fertur: nescire se vtrum illum hominum an deorum numero aggregaret. Huic tamen neque vitæ summa sinceritas, neque constantissimus erga patriam amor, neque leges salutariter excogitatæ auxilio esse potuerunt, quo minus infestos ciues experiretur: Sæpe enim lapidibus petitus, aliquando furore publico eiectus, etiam priuatus oculo: ad vltimum ipsa patria pulsus est Quid aliæ faciant vrbes, vbi etiam illa quæ constantiæ, & moderationis, & grauitatis eximiam sibi laudem vendicat, tam ingrata aduersus tam bene meritum extitit?*

III. Plutar. in vita Cic. de leg. 2. *al. spar simque *Detrahe Atheniensibus Thesea nullæ aut non tam claræ Athenæ erunt: siquidem ille vicatim dispersos ciues suos in vnam vrbem contraxit; *separatimq́ue, & agresti more viuenti populo, amplissimæ ciuitatis formã atque imaginem imposuit. Idem sæua potentissimi regis Minois imperia vix dum ætate pubescente repulit. Idem effrenatam Thebanorum insolentiam domuit. Idem opem liberis Herculis tulit, & quicquid vbique monstri aut sceleris fuit, virtute animi ac robore dextræ comminuit. Huius tamen summoti ab Atheniensibus, Scyros exule minor insula, ossa mortui cepit. Iam Solon, qui tam præclaras tamque vtiles Atheniensibus leges tulit, vt si his perpetuò vti voluissent, sempiternum habituri fuerint imperiũ: qui Salamina velut hostilem arcem ex propinquo saluti eorum imminentem recuperauit, qui Pisistrati tyrannidem primus vidit orientem, & solus armis opprimi debere, palam dictitare ausus*

Plutar. in vita, Iust. 2.

est,

*est; senectutem Cypri profugus exegit: neque ei in patria, de qua optime meruerat, humari contigit. Benè egissent Athenienses cum Miltiade si eum, post trecenta millia Persarum Marathone deuicta, in exilium protinus misissent, ac non in carcere & vinculis mori coëgissent. Sed† vt puto hactenus sauire aduersus optimè meritum abundè non duxerũt. Imò ne corpus quidem eius, sic expirare coacti, sepulturæ prius mandari passi sunt, quàm filius eius Cimon eisdem vinculis se constringendũ traderet. Hanc hæreditatem paternam maximi ducis filius, & futurus ipse ætatis suæ dux maximus, solam se sortitum, catenas scilicet & carcerem, gloriari potuit. Aristides etiam, quæ totius Græciæ iustitia censetur, continentiæ quoque eximium specimen, patria excedere iussus est Felices Athenas, quæ post illius exilium inuenire aliquem aut virum bonum, aut amantem sui ciuem potuerunt, cum quo tunc ipsa sanctitas migrauit! Themistocles eorum, qui ingratam patriam experti sunt celeberrimum exemplum, cum illam incolumem, clarã, opulentam principem Græciæ reddidisset, eousq; sensit inimicam, vt ad Xerxis, quem paullo ante destruxerat, non debitam sibi misericordiam perfugere necesse haberet, Phocion verò his dotibus,† quæ ad pacãdum hominem potentissimæ iudicantur, eloquentia & integritate instructissimus,*non tantùm in eculeo ab Atheniensibus impositus est, sed certè post obitum nullam Atticæ regionis, quæ ossibus eius iniiceretur, glebulam inuenit, iussus extra fines proiici, intra quos optimus ciuis vixerat. Quid obest igitur, quin publica dementia sit existimanda, summo consensu maximas virtutes, quasi grauissima delicta punire, beneficiaq; iniurijs rependere? Quod cum vbique, tum præcipuè Athenis into-*

Prob. in vita. Hero. 6 Iusti. 2.

9 (at "coëgissent. Sed†") — se caevisse … emendat Cuj. lib. 2 obs. c. 15.

Plutar. & Prob. in vita.

Plutar. & Prob.

10 (at "se haberet") — Plutar. & Prob.

*al. tantũ non.

lerabile videri debet: in qua vrbe aduersus ingratos actio constituta est. Et recte: quia dandi & accipiendi be-
cap. 6. *neficij commerciū, † sine quo vix vita hominum constat* 11
perdit & tollit, quisquis benemerito parem referre gratiam negligit. Quantam ergo reprehensionem merentur, qui cùm æquissima iura, sed iniquissima haberent ingenia: moribus suis; quam legibus vti maluerunt? Quòd si qua prouidentia deorum effici posset, vt excellentissimi viri, quorum modo casus retuli, legem ingratorum vindicem retinentes, patriam suam in ius ad aliam ciuitatem pertraherent; nonne ingeniosum & garrulum populum, mutum atque elinguem hac postu-
latione reddidisset? † Discordes soci tui, paucis diuidua 12
tuguria ô Græcia facta sunt. Columen lucet Marathon Persicis trophæis: Salamis & Artemisium Xerxis naufragia numerantur: præualidis manibus exhausta mœnia, pulchrioribus operibus consurgunt: harum rerum
auctores † vbi vixerint, vbi iacent respōde. Nempe The- 13
sea paruulo in scopulo sepeliri, & Miltiadem in carcere mori, & Cimona paternas induere catenas, & Themistoclem victorem victi hostis genua complecti Solonémque cum Aristide & Phocione Penates suos ingrata
fugere coëgisti † cùm interim cineribus vestris fœdè ac 14
Sophocles in Oedipo Colon. *miserabiliter dispersis, Oedipodis ossa, cæde patris, nuptijs matris contaminata, inter ipsum Areopagum diuini atque humani certaminis venerabile domicilium,*
& excelsis præsidijs Mineruæ arcem, † honore aræ deco- 15
Legē de actione contra ingratos intelligit. *rata quasi sacrosancta colis: Adeò tibi aliena mala tuis bonis gratiora sunt. Lege itaque legem, quæ te iureiurando obstrictam tenet: & quia benemeritis debita reddere præmia noluisti, læsis iusta piacula exolue.*
† Tacent mutæ illorum vmbræ fati necessitate constri- 16
ctæ,

cta: at immemores beneficiorum Athenas omnis linguæ sermone licenti in reprehensionem soluta, non tacet.

DE PIETATE IN PARENTES, CAP. IV.

CVIVS EXEMPLA	EXTERNA.
Romana sunt.	1 Pero filia patrem mamma nutriens.
1 Cn. Marcius Coriolan.	2 Cimona Atheniensis.
2 P. Scipio Afric. maior.	3 Duo fratres Hispani.
3 T. Manlius Torquatus.	4 Cleobis & Bythō, Amphinom. & Anapus.
4 M. Aurelius Cotta.	5 Scythæ.
5 C. Flamin. trib. pl.	6 Crœsi regis filius mutus
6 Claudia virgo Vestalis.	7 Pulto Pinnensis iuuenis
7 Filia matrem in carcere, mamma nutriens.	

SED omittamus ingratos, & potiùs de pijs loquamur: aliquanto enim satius est fauorabili quàm inuisæ rei vacare. Venite igitur in manus nostras prospera parentum vota, felicibus auspicijs propagatæ soboles; quæ efficitis vt & genuisse iuuet, & generare libeat.

Coriolanus maximi vir animi, & altißimi consilij, optiméq; de republica meritus, iniquißimæ damnationis ruina prostratus, ad Volscos infestos tunc Romanis confugit. Magno vbique pretio virtus æstimatur. Itaque quò latebras quæsitum venerat, † ibi breui summum adeptus est imperium. Euenitq; vt quem pro se salutarem imperatorem ciues habere noluerant; penè pestiferum aduersus se ducem experirentur. Frequente enim, fusis exercitibus nostris victoriarum suarum gradibus, aditum iuxta mœnia Vrbis Volsco militi struxit. Quapropter fastidiosus ille in æstimandis bonis suis populus, qui reo nō pepercerat, exuli coactus est supplicare. Mißi ad eum deprecandum legati, nihil profecerunt Mißi deinde sacerdotes cum infulis, æquè sine effectu redierunt. Stupebat Senatus, trepidabat populus, viri pariter

Margin notes: 1. — A. V. cclxii. Liu. 2. Plutar. Dion. 8. — A. V. cclxv. Liu. Plutar. Dionys.

ac mulieres exitium imminens lamentabantur. Tunc Veturia Coriolani mater Volumniam vxorẽ eius & liberos secum trahens, castra Volscorum petijt. † Quã vbi 2
filius aspexit, Expugnasti, inquit, & vicisti iram meã, patria, † precibus huius admotis: cuius vtero te, quamuis 3
meritò mihi inuisam, dono: Continuoq́ Romanum agrum hostilibus armis liberauit. Ergo pectus dolore acceptæ iniuriæ, spe potiundæ victoriæ, verecundia detrectandi ministerij, metu mortis refertum, totum sibi pietas vacuefecit: vniuscuiusq́ parentis aspectus bellum atrox salutari pace mutauit.

II. A.V. dxxxv. Liu. 21. Plin. 16 cap. 4.

Eadem pietas viribus suis inflammatum Africanum superiorem, † vix dum annos pueritilatis egressum, ad 4
opem patri in acie ferendam virili robore amauit. Consulem enim eum apud Ticinum fluuium aduersis auspicijs cum Annibale pugnantem grauiter saucium, intercessu suo seruauit: neque illum aut ætatis infirmitas, aut militiæ tirocinium, aut infelicis prœlij etiam veterano bellatori pertimescendus exitus interpellare valuit, † quo minus duplici gloria conspicuam coronã, imperatore simul & patre ex ipsa morte rapto, mereretur. 5

III. A. V. cccxci. Liu. 7. Cic. offic. 3. *al. bene finiendi.

Auribus ista tam præclara exẽpla Romana ciuitas accepit, illa vidit oculis. † L. Manlio Imperiosso diem ad 6
populũ Põponius tribunus pl. dixerat, † quòd occasione 7
*bene conficiendi belli ductus, legitimum obtinendi imperij tempus excessisset. Quodq́ filium optimæ indolis iuuenem rustico opere grauatum publicis vsibus subtraheret. Id postquam Manlius adolescens cognouit, protinus vrbem petijt, & se in Pomponij domum prima luce direxit: qui existimans in hoc eum venisse, vt patris crimina, à quo plus iusto asperè tractabatur, deferret; excedere omnes iussit cubiculo, quò licentiùs remotis

arbitris

arbitris iudicium perageret. Nactus occasionē opportunam proposito suo iuuenis, gladium quem tectum attulerat, distrinxit, tribunumq́; minis ac terrore compulsum iurare coëgit, à patris eius accusatione recessurum: Eóque effectum est, ne Imperiosus caussam diceret. Cōmendabilis est pietas, quæ mansuetis parentibus præstatur, sed Manlius quo horidiorem patrem habuit, hoc laudabilius periculo eius subuenit; quia ad eum diligendum, præter naturalem amorem, nullo indulgentiæ blandimento inuitatus fuerat.

Hanc pietatem æmulatus M. Cotta, eo ipso die, quo IV. A. V.
togam sumpsit virilem; protinus vt è Capitolio descen- dcxcvii
8 *dit, †C. Carbonem, à quo pater eius damnatus fuerat,* Dio, 36.
9 *postulauit: † peractúmque reum iudicio afflixit, & ingenium & adolescentiam præclaro opere auspicatus.*

Apud C. quoque Flaminium auctoritas patria æquè V. A.V.
potens fuit. Nam cùm tribunus pl. legem de Gallico agro dxxi.
viritim diuidendo, inuito & repugnante senatu, pro- Cic. de
mulgasset, precibus minisq́; eius acerrimè resistens, ac ne inuen-
exercitu quidem aduersus se conscripto, si in eadem sen- tione 2. & in
tentia perseueraret, absterritus; postquam pro rostris ei Bruto.
legem iam referenti pater manum iniecit, priuato fractus imperio, descendit è rostris, ne minimo quidē murmure destitutæ concionis reprehensus.

Magna sunt hæc virilis pietatis opera, sed nescio an VI. A.V.
his omnibus valentius, & animosius Claudiæ Vestalis dcx.
virginis factum. Quæ cùm patrem suum triumphan- Suet.
tem è curru violentia tribuni pleb. manu detrahi ani- Tiberio
maduertisset; mira celeritate vtrisque se interponendo, Cic pro M. Cæ-
amplißimam potestatem inimicitijs accensam depulit. lio.
Igitur alterum triumphum pater in Capitolium, alterum filia in ædem Vestæ duxit. Nec discerni potuit,

vtri plus laudis tribueretur, an cui victoria, an cui Pietas comes aderat.

Ignoscite vetustissimi foci, veniamq; aeterni date ignes, si à vestro sacratissimo tēplo † ad necessarium magis, quàm speciosum vrbis locum contextus operis nostri progressus fuerit: Nulla enim acerbitate fortunae, nullis sordibus pretium charae pietatis euilescit: Quin etiam 10

VII. Plin. 7. cap. 36. *eo certius, quo miserius experimentum habet, Sanguinis ingenui mulierem praetor apud tribunal suum capitali crimine dānatam, triumuiro in carcere necandam tradidit. † Quo receptā, is qui custodiae praeerat, misericordia motus, non protinus strangulauit. Aditū quoque ad eam filiae, sed diligenter excussae, nequid sibi inferret, dedit: existimans futurū, vt inedia consumeretur. Cùm autem iam dies plures intercederent, secum ipse quaerens quidnam esset, quòd tandiu sustentaretur; curiosius obseruata filia, animaduertit illam exerto vbere famem matris lactis sui subsidio lenientem. Quae tam admirabilis spectaculi nouitas ab ipso ad triumvirum, à triumviro ad Praetorem, † à Praetore ad concilium iudicum perlata, remissionem poenae mulieri impetrauit. Quo non penetrat, aut quid non excogitat pietas, quae in carcere seruandae genetricis nouam rationem inuenit? Quid enim tam inusitatum, quid tam inauditum, quàm matrem natae vberibus alitam? Putaret aliquis hoc contra rerum naturam factum; nisi diligere parentes, prima naturae lex esset.* 11 12

EXTERNA.

I. *† Idem de pietate Perus existimetur, quae patrem* 13 *suum * Cimona consimili fortuna affectum, pariq; custodiae traditum, iam vltimae senectutis, velut infantem pectori suo admotum aluit. Haerent ac stupent homi-*

* al Canona.

minum oculi cum huius facti pictam imaginem vident,
casusq́; antiqui conditionem, præsentis spectaculi admi-
ratione renouant; in illis mutis membrorũ lineamentis
viua ac spirantia corpora intueri credentes. Quod ne- Deest
cesse est animo quoque euenire, aliquanto efficaciore pi- aliqua
ctura literarum: vetera pro recentibus admonitos recor- dictio, forte,
*dari.** faciente

Ne *te quidem* Cimon *silentio inuoluam, qui patri* II.
tuo sepulturam voluntarijs vinculis emere non dubita- Probus in vita.
sti. Nam *etsi maximo tibi postea & ciui & duci euade-* Iust. 2.
re contigit; plus tamen aliquanto laudis in carcere, Val. c.
quam in curia assecutus es. Ceteræ enim virtutes admi superiore.
rationis tantummodo multum, pietas verò etiam amo-
ris plurimum meretur.

Vos quoque fratres memoria complectar, quorum a- III.
nimus origine fuit nobilior. Siquidem admodum humi-
les in Hi*spania nati, pro parentum alimentis spiritum*
erogãtes specioso exitu vitæ inclaruistis. Duodecim enim
millia numûm, quæ post mortem vestram his darentur,
14 †*à* Paciæcis *pacti, vt eorum patris interfectorem* *Epa- * al. Pa-
stum gentis suæ tyrannum occideretis. Nec *ausi solùm* stum.
15 *insigne facinus estis,* †*sed etiam strenuo ac forti exitu*
clausistis. Iis*dem enim manibus* Paciæcis *vltionem,* E-
pasto pœnam, genitoribus alimenta, vobis gloriosa fata
peperistis: itaque tumulis etiam nunc viuitis, quia parẽ-
tum senectutem tueri, quàm vestram expectare, satiùs
esse duxistis.

Notiora *sunt fratrũ paria.* Cleobis & Bython, Am- IV. Cicero
phinomus & Anapus: illi, quòd ad sacra Iunonis *pera-* Tusc. 1
genda matrem vexerunt: hi, quòd patrem & matrem Plutar. Solone
humeris per medios ignes AEetnæ *portârunt: sed neu-* Hero. 1
tris pro spiritu parentum expirare propositum fuit. Solin. cap ..

Nec

V. Hero 4. *al. minuerim *al. fortè si.

Nec ergo Argiuam detrecto laudē, aut AEtnæi montis gloriam inuoluerim: verùm obscuriori propter ignorantiam pietati notitia lumen admoueo: *sicut Scythis libenter pietatis testimonium reddo. Dario enim totius regni sui viribus in eorum regiones subinde impetum facienti, paulatim cedentes, †ad vltimas Asiæ solitudi-* 16
nes peruenerant. Interrogati deinde ab eo per legatos, quem fugiendi finem, aut quod initium pugnandi facturi essent; responderunt, Se nec vrbes illas, nec agros cultos, pro quibus dimicarent, habere. Ceterum cùm ad parentum suorum monumenta venissent, sciturū quemadmodum Scythæ prœliari solerent. Quo quidem vno tam pio dicto, immanis & barbara gens ab omni se feritatis crimine redemit. Prima igitur & optima rerum natura pietatis est magistra, quæ nullo vocis ministerio, nullo vsu literarum indigens, proprijs ac tacitis viribus, charitatem parentum pectoribus liberorum infundit.
Quid ergo doctrina proficit? †vt politiora, scilicet, non 17
vt meliora fiant ingenia: quoniam quidem solida virtus nascitur magis, quàm fingitur.

VI. *Quis enim plaustris vagos, & siluarum latebris corpora sua tegentes, in modumq́; ferarum laniatu pecudum viuentes, Dario sic respondere docuit? Illa nimirum, quæ etiam Crœsi filium loquendi vsu defectum,*

Gel. 5. cap. 9. Hero. 1.

ad protegendam patris incolumitatem ministerio vocis instruxit. Captis enim à Cyro Sardibus, cùm vnus è numero Persarum, ignarus viri, in cædem eius concitato ferretur impetu: velut oblitus quid sibi nascenti fortuna denegasset, ne Crœsum regem occideret, proclamando, penè iam impressum iugulo mucronem reuocauit. Ita qui ad id tempus mutus sibi vixerat, saluti parentis vocalis factus est.

Ea-

18 *Eadem charitas Italico bello †Pinnensem iuuenem,* vII.
cui Pultoni erat cognomen, tanto animi corporisq́; robo- A.V.
re armauit: Vt cùm obsessæ vrbis suæ claustris præside- dclxiv.
ret, & Romanus imperator, patrem eius captiuum, in
conspectu ipsius deportatum destrictis militum gladijs
circundedisset, occisurum se minitans, nisi irruptioni
suæ iter præbuisset, solus è manibus senem rapuerit, du-
plici pietate memorandus, quòd & patris seruator, nec
patriæ fuerit proditor.

DE BENEVOLENTIA FRATERNA, CAP. V.

1 P. Afric maioris. 3 T. Cæsaris Augusti.
2 M. Fabii Vibulani cos. 4 Militis cuiusdam.

HANC *pietatem proximus fraternæ beneuolentiae gradus excipit. Nam vt meritò primum amoris vinculum ducitur, plurima & maxima beneficia accepisse: ita proximum iudicari debet simul accepisse. Quàm copiosae enim suauitatis illa recordatio est! In eodē domicilio antequam nascerer, habitaui in ijsdem incunabilis infantiae tempora peregi: eosdē appellaui parentes: eadem pro me vota excubuerunt: parem ex maiorum imaginibus gloriam traxi. Chara est vxor, dulces liberi, iucundi amici, accepti affines; sed postea cognitis nulla beneuolentia accedere debet, quae priorem exhauriat.*

Atque hoc teste Scipione Africano loquar, qui tametsi I.
arctissima familiaritate Laelio iunctus erat, attamen A.V. dxliii.
senatū supplex orauit; ne prouinciae sors fratri suo ere- Liu. 37.
pta, ad eum transferretur: legatumq́; se Scipioni in A- Cicero
siam iturum promisit. & maior natu, minori †& for- Phil. xi
1 *tissimus imbelli, & gloria excellēs laudis inopi, &, quod*
super omnia est, nondum Asiatico, iam Africanus Itaq;
clarissimorum cognominum alterum sumpsit, alterum
dedit, triumphíque praetextā huius excepit, illius tra-

tradidit: ministerio aliquanto maior, quàm frater imperio.

II. A.V. cclxii. Dio.9. *M. verò Fabius cõsul† inclyta pugna Etruscis & Veientibus superatis, delatum sibi summo senatus populiq́; studio triumphum ducere non sustinuit: quia eo prœlio Q. Fabius frater eius consularis fortißimè dimicãs occiderat. Quantam in eo pectore pietatem fraternæ charitatis habitasse existimemus, propter quam amplißimi honoris tantus fulgor extingui potuit?* 2

III. *Hoc exemplo vetustas; illo seculum nostrũ ornatum est: cui contigit fraternũ iugum Claudiæ prius, nunc etiam Iuliæ gentis intueri decus: Tantum enim amorem*

A.V. dccxliv. Liu. vlt Dio.55. Plin 7. cap.20. *princeps parensq́; noster insitũ animo fratrũ Drusi habuit; vt cum Ticini, quò victor hostium ad complectendos parentes venerat, graui illum & periculosa valetudine in Germaniam fluctuare cognosset, protinus inde metu attonitus erumperet. Iter quoque quàm rapidum & præceps velut vno spiritu corripuerit, eo patet; quòd Alpes Rhenúmq́; trãsgressus, die ac nocte mutato subinde equo, ducenta millia passuum, per modò deuictam Barbariem, Antabagio duce solo comite contentus, euasit. Sed eum tunc maximo labore & periculo implicatũ, mortaliumq́; frequentia defectum, sanctißimum pietatis numen, & dij fautores eximiarũ virtutum, & fidissimus Rom. imperij custos Iupiter comitatus est. Drusus quoq; quanquam fato iam suo quàm illius officio propior erat, vigore spiritus & corporis collapsus, eo ipso tamen, quo vita & mors distinguitur, momento, legiones cum insignibus suis fratri† obuiã procedere iußit, vt imperator salutaretur. Præcepit etiã dextra in parte prætorium ei statui, & consulare & imperatorium nomen obtinere voluit. Eodémq́; tẽpore, & fraternæ maiestati ceßit, &* 3

cessit, & vita excessit. His scio equidem nullum aliud quàm Castoris & Pollucis specimen consanguineæ charitatis conuenienter adijci posse.

Sed omnis memoriæ clarissimis imperatoribus profectò non erit ingratum, si militis summa erga fratrem suum pietas huic voluminis parti adhæserit. Is namque in castris Cn. Pompeij stipendia peragens, cùm Sertorianum militem acrius sibi in acie instantem cominus interemisset, iacentemque spoliaret: vt fratrem germanum esse cognouit, multum ac diu conuitio deos ob donum impiæ victoriæ insectatus, propè castra transtulit, & pretiosa veste opertum, rogo imposuit. Ac deinde subiecta face, protinus eodem gladio, quo interemerat, pectus suum transuerberauit, séque super corpus fratris prostratum, communibus flammis cremandum tradidit. Licebat ignorantiæ beneficio innocenti viuere: sed vt sua potius pietate quàm aliena venia vteretur, comes fraternæ neci non defuit. IV. A. V. dclxvi. Liu. 79.

DE PIETATE ERGA PATRIAM, CAPVT VI.

1 L. Iunii Bruti 1. cos.	
2 M. Curtii eq. Rom.	EXTERNORVM.
3 M. Genutii Cipi præt.	
4 Q. Aelii Pæti prætoris.	1 Codri regis Athen.
5 P. Decii Q. f. cos.	2 Thrasibuli Athen.
6 P. Decii P. F. cos.	3 Themistoclis Athen.
7 P. Africani maioris.	4 Philænorum fratrum.
8 Ciuium Romanorum.	5 Aristotelis Stagiritæ.

ARCTISSIMIS sãguinis vinculis pietas satisfecit: restat nunc vt patriæ exhibeatur: Cuius maiestati, etiam illa quæ deorũ numini æquatur, auctoritas parentũ vires suas subiecit: fraterna quoque charitas æquo animo ac libenti cedit sũmma quidem cum ratione. 1 *† Quia euersa domo, intentatus reip. status manere potest: vrbis ruina pena-*

†penates omnium trahat secum necesse est. Verùm quid 2
attinet verbis ista complecti? quorum tanta vis est, †vt 3
aliqui ea salutis suæ impendio testati sint.

I. A.V. ccxliv. Liu. 2. Dio. 5. Plutar. Poplicola.

Brutus consul primus cum Arunte Tarquinij Superbi
regno expulsi filio in acie ita equo concurrit; vt pariter
illatis hastis, †vterque mortifico vulnere ictus exanimis 4
prosterneretur. Meritò adiecerim populo Romano liber-
tatem suam magno stetisse.

II. A.V. cccxci. Liu. 7. Oros. 2 cap. 1. Plutarch. in parallelis

†Cùm autem in media parte fori, vasto ac repenti- 5
no hiatu terra subsideret, responsúmque esset, re illum
tantummodo compleri posse, qua pop. Rom. plurimum
valeret: Curtius & animi & generis nobilissimus ado-
lescens, interpretatus Vrbem nostram virtute armisq;
præcipuè excellere; militaribus insignibus ornatus equũ
conscendit, eúmque vehementer admotis calcaribus præ-
cipitem in illud profundum egit, super quem vniuersi
ciues honoris gratia certatim fruges iniecerunt, conti-
nuóq; terra pristinum habitum recuperauit. Magna po-
stea decora in foro Romano fulserunt: nullum tamen
hodie quod pietate Curtij erga patriam clarius obuer-
satur exemplum: cui principatum gloriæ obtinenti, con-
simile factum subnectam.

III. A.V. dxv. Ouid. Met. 15 Plin. 11 cap 37.

Genucio Cipo prætori, paludato portam egredienti, 6
noui & inauditi generis prodigium incidit. Namq; in
capite eius subitò †veluti cornua emerserũt: respõsumq; 7
est regem eum fore, si in vrbem reuertisset. Quod ne ac-
cideret, voluntariũ sibimet ac perpetuum indixit exi-
lium. Dignam pietatem, quæ quod ad solidam gloriam
attinet, septem regibus præferatur. Cuius testandæ rei
gratia †capitis effigies ærea qua excesserat portæ inclusa 8
est: dictáque Raudusculana, quòd olim æra raudera di-
cebantur.

Genu-

9 †*Genucius laudis huius, qua maior excogitari vix* III.
potest successionem Aelio pretori tradidit. Cui ius dicēti, A.V. dxxxiv.
cùm in capite picus consedisset, aruspicésq; affirmassent, Front. 4
conseruato eo fore domus ipsius statum felicissimum, cap. 5.
reip. miserrimum: occiso, in contrarium vtrunque cessu- Plin. 10 cap 18.
rum, euestigio picum morsu suo in conspectu senatus ne-
10 *cauit:* †*Decem & septem milites suæ familiæ, eximiæ*
fortitudinis viros, Cannensi prœlio amisit: resp procedente tempore ad summum imperij fastigium excessit. Hæc nimirum exempla Sylla, & Marius, Cinna tanquam stulta riserunt.

Decius: qui consulatum in familiam suam primus intulit, cùm Latino bello Romanam aciem inclinatam & penè iam prostratam videret; caput suum pro salute reip. deuouit: Ac protinus concitato equo, in medium hostium agmen, patriæ salutem sibi mortem petens, irrupit: Factáq; ingenti strage, plurimis telis obrutus, super corruit. Ex cuius vulneribus & sanguine insperata victoria emersit. V. A.V. cdxiii. Liu. 8. zonar.

Vnicum talis imperatoris specimen esset, nisi animo suo respondentem filium genuisset. Is namque in quarto consulatu patris exemplum secutus, deuotione simili, æquè strenua pugna, consentaneo exitu labantes perditasq; vires vrbis nostræ correxit. Itaque dignosci arduum VI. A.V. cdlviii. Liu. 10. Zonar. Cicero
11 *est, vtrùm Romana ciuitas* †*vtilius habuerit Decios du-* Catone
ces, an amiserit: quoniam vita eorum ne vinceretur obstitit, mors fecit, vt vinceret.

Non est extinctus pro rep. superior Scipio Africanus: sed admirabili virtute, ne respub. extingueretur, prouidit. Siquidem cum afflicta Cannensi clade vrbs nostra, nihil aliud quam præda victoris esse Annibalis videretur: ideoq; reliquiæ prostrati exercitus deserendæ VII. A. V. dxxxviii. Liu. 22.

Italiæ auctore L. Metello, consilium agitarent: tribunus militum admodum iuuenis, stricto gladio mortem vnicuique minitando, iurare omnes nunquam se relicturos patriam coëgit: pietatemque non solum ipse plenissimam exhibuit, sed etiam ex pectoribus aliorum abeuntem reuocauit.

VIII. A.V. dxxxix. Liu. 24. Age, vt à singulis ad vniuersos transgrediar; quanto & quam æquali amore patriæ tota ciuitas flagrauit! cùm secundo Punico bello exhaustum ærarium ne deorum quidem cultui sufficeret, & publicani vltro aditos censores hortati sunt, vt omnia sic locarent, tanquam resp. pecunia abundaret, seq; præstituros cuncta: nec vllum assem, nisi bello confecto, petituros polliciti sunt. Domini quoque seruorum, quos Sempronius Gracchus ob insignem pugnam Beneuēti manu miserat, pretia ab imperatore exigere supersederunt: In castris etiam non eques, non centurio stipēdium dari sibi desiderauit. Viri atque fœminæ, quicquid auri argentíue habuerunt: itē pueri insignia ingenuitatis ad sustentandā temporis difficultatem contulerūt: Ac ne beneficio senatus, (qui muneribus functos, tributi onere liberauerat) quisquam vti voluit: sed insuper id omnes promptissimis animis
A.V. ccclviii. Liu. 5. Plutar. Camil. præstiterunt. Non ignorabant enim captis Veijs, cùm decimarum nomine, quas Camillus vouerat, aurum Apollini Delphico mitti oporteret neq; emendi eius facultas esset matronas ornamenta sua in ærarium retulisse. Similiterq; audierant mille pondo auri, quæ Gallis
A.V. ccclxiii. Liu. 5. obsidione Capitolij promissa debebantur, earum cultu expleta Itaq; & proprio ingenio & exemplo vetustatis admoniti, nullà sibi in re cessandum existimauerunt.

EXTERNA.

Sed & externa eiusdem propositi exempla attingã. I. Iustin. 2
Rex Atheniensium Codrus, cùm ingenti hostium exercitu Attica regio debilitata, ferro ignı́que vastaretur; diffidentia humani auxilij ad Apollinis Delphici oraculum confugit; pérque legatos sciscitatus est: quonam modo illud tam graue bellum discuti posset. *respõdit deus,
12 Ita finem ei fore, si ipse hostili manu occidisset. † Quod quidem non solùm totis Athenis: sed in castris etiam contrarijs percrebruit. Eoq; factum est, vt ediceretur, ne quis Codri corpus vulneraret. Id postquam cognouit, depositis insignibus imperij familiarem cultum induit, ac pabulantium hostium globo sese obiecit, vnumq; ex his falce percussum, in cædem suam compulit: Cuius interitu ne Athenæ occiderent, effectum est.

*al. responsũque est.

Ab eodem fonte pietatis Thrasibuli quoque animus manauit. Is cùm Atheniensium vrbem triginta tyrannorum teterrima dominatione liberare cuperet, paruáque manu maxima rei molem aggrederetur, & quidã è conscijs dixisset: Quantas tandem tibi Athenæ, per te libertatem consecutæ, gratias debebunt? respondit: Dij faciant, vt quantas ipse illis debeo, videar retulisse. Quo affectu inclytum destructæ tyrannidis opus laude cumulauit. II. Iust. 4.

Themistocles autem, quem virtus sua victorem, iniuria patriæ imperatorem Persarum fecerat: vt se ab ea oppugnanda abstineret, instituto sacrificio exceptum patera tauri sanguinem hausit, & ante ipsam aram, quasi quædam Pietatis clara victima concidit. Quo quidem tam memorabili eius excessu, ne Græcia altero Themistocle opus esset, effectum est. III. Plutar. Probus Thucyd Suid.

Sequitur eiusdem generis exemplum: Cum inter IV.

Sallust. 1. Iugurt Pomp. Mel 1. cap. 2.

Carthaginem & Cyrenas de margine agri pertinacissi-
ma contentio esset, ad vltimum placuit vtrinq; eodem
tempore iuuenes mitti, & locũ in quem ij conuenissent,
finem ambobus haberi populis: Verùm hos pactũ Car-
thaginiensiũ duo fratres, nomine Philani perfidia præ-
currere, citra constitutam horam maturato gressu in
longius promotis terminis. Quod cum intellexissent Cy-
renensium iuuenes, diu de fallacia eorum questi; postre-
mò acerbitate conditionis iniuriã discutere conati sunt.
Dixerunt namque sic eum finem ratum fore si Philani

Philenorũ aræ Plinius 6.c.4. Solinus cap.30.

viuos se ibi obrui passi essent. Sed consilio euentus non re-
spondit: illi enim, nulla interposita mora, corpora sua
his terra operienda tradiderunt. Qui quoniam patriæ,
quàm vitæ suæ longiores terminos esse maluerunt; be-
ne iacent, manibus & ossibus suis Punico dilatato im-
perio. Vbi sunt superba Carthaginis alta mœnia? vbi
maritima gloria inclyti portus? vbi cunctis littoribus
terribilis classis? vbi tot exercitus? vbi tantus equitatus?
vbi immenso Africæ spolio non contenti spiritus? Omnia
ista duobus Scipionibus Fortuna partita est. At Philano-
rum egregij facti memoriam ne patriæ quidem interi-
tus extinxit. Nihil est igitur, excepta virtute quod mor-
tali animo ac manu immortale quæri possit.

V.

Plutar. in Alex. & Diog in vita. Arist. Aelian Var histor. 3

Iuuenili ardore plena hæc pietas. Aristoteles verò
supremæ vitæ reliquias sensilibus ac rugosis membris in
summo literarum otio vix custodiens, adeò valenter pro
salute patriæ incubuit; vt eam hostilibus armis solo æ-
quatam, in lectulo Atheniensi iacens, Macedonum de
manibus, quibus obiecta erat eriperet. †Ita non tã vrbs 13
Stagira euersa Alexandri, quam restituta Aristotelis no-
tum est opus. Patet ergo quam benignæ, quamq; profu-
sæ pietatis erga patriam omnium ordinum, omnis æta-

tis

14 *homines extiterint, sanctißimisque naturæ legibus † mirificorum etiam exemplorum clara mundo subscripserit veritas.*

DE PATRVM AMORE ET INDVLGENTIA in liberos,

CAP. VII.

1 Q. Fabii Max. Rulliani.	EXTERNORVM regum
2 Cæsetii Flaui.	1 Seleuci, Syriæ.
3 Octauii Balbi.	2 Ariobarzanis Cappadoc.

1 *† Det nunc vela pij & placidi affectus parentum erga liberos indulgentia; salubrique aura prouecta, gratæ suauitatis secum dotem afferat.*

Fabius Rullianus quinque consulatibus summa cum I. A.V. dclxii.
2 *gloria peractis, † omnibúsque & virtutibus & vitæ meritis stupendus legatus ire Fabio Gurgiti filio ad bellum difficile & periculosum conficiendū grauatus non est,* Liu. 11. Orof. 3. cap. 22.
3 *† penè ipso dumtaxat animo si corpore militaturus: vtpote propter vltimam senectutem lectuli otio, quàm labori prœliorum habilior. Idem triumphantis currum, equo insidens, sequi quem ipse paruulum triumphis suis gestauerat, in maxima voluptate posuit: nec *accessor gloriosæ illius pompæ sed auctor spectatus est.* zonar. Cic. pro Muren. *al. accessio.

Nō tam Cesetij speciosa equitis Romani sors: sed patria par indulgentia: Qui à Cæsare omniū iam externorum & domesticorum hostiū victore, cum abdicare filium suum iuberetur, quòd is tribunus plebis cum Marullo collega, inuidiam ei tanquam regnum affectanti fecerat: in hunc modum respondere sustinuit: Celerius tu mihi Cæsar omnes filios meos eripies, quàm ex his ego vnum nota pellam mea. Habebat autem duos præterea optimæ indolis filios, quibus Cæsar se incrementa dignitatis benignè largiturum pollicebatur. Hunc patrem tametsi summa diuini principis clementia tutum præsti- II. A.V. dccix. Dio. 44. Suet. & Plut. Cæsare. Appia. ciuil. 2.

tit: quis tamen non humano ingenio maius ausũ putet,
quòd cui totus terrarum orbis succubuerat, non cessit?

III. A.V. dccx. Appia. ciuil 4 aliquanta aliter

Sed nescio an Octauius Balbus concitatioris & ar-
dentioris erga filium beneuolentiæ fuerit. Proscriptus
à triumviris, cum domo postica clam esset egressus, iãq;
fugæ expeditum initiũ haberet: postquam intus filium
trucidari † falsus clamore è vicinia accepit, ei se neci, 4
quam vicinia euaserat, obtulit, occidendumq; militi-
bus tradidit. Pluris nimirum illud momentum, quo illi
præter spem videre filium incolumem contigerat, quàm
salutem suam æstimans. Miseros adolescentis oculos,
quibus amantissimum sui patrem ipsius opera sic expi-
rantem intueri necesse fuit!

EXTERNA.

I. Appian. Syriaca Plutar. Demetrio.

Ceterũ vt ad iucundiora cognitu veniamus, Seleuci
regis filius Antiochus nouercæ Stratonices infinito amo-
re correptus, memor quàm improbis facibus arderet, im-
pium pectorũ vulnus pia dissimulatione contegebat. Ita-
que diuersi affectus iisdem visceribus ac medullis inclusi
summa cupiditas, & maxima verecũdia, ad vltimã ta-
bẽ corpus eius redegerunt. † Iacebat ipse in lectulo, mo-
ribundo similis: lamentabantur necessarij: pater mœrore 5
prostratus, de obitu vnici filij déq; sua miserrima orbi-
tate cogitabat: totius domus funebris magis quàm re-
gius erat vultus. Sed hanc tristitiæ nubem Leptinis ma-
thematici, vel, vt quidam tradunt, Erasistrati medici
prouidentia discussit: Iuxta enim Antiochum sedens,
vt eum ad introitum Stratonices rubore perfundi, &
spiritu increbrescere, eaq; egrediente pallere, & excita-
tiorem anhelitum subinde recuperare animaduertit;
curiosiore obseruatione ad ipsam veritatem penetrauit.
Intrante enim Stratonice, & rursus abeunte, brachium

ado-

adolescentis dissimulanter apprehendendo, modò vegetiore, modò languidiore pulsu venarum comperit, cuius morbi æger esset; protinúsque id Seleuco exposuit. Qui charissima sibi coniuge filio cedere non dubitauit. Quòd in amorem incidisset fortunæ acceptum referens: quòd dissimulare eum vsque ad mortem paratus esset ipsius pudori imputans. Subijciatur animis senex, rex, amãs: iam patebit quàm multa quamque difficilia paterni affectus indulgentia superauit.

At Seleucus quidem vxore, Ariobarzanes autem filio suo Cappadociæ regno cessit, in conspectu C. Pompeij: II. A.V.
6 *† cuius cùm tribunal conscendisset, inuitatúsque ab eo in* dccxcii.
curuli sella sedisset, postquam filium in cornu scribæ Appia.
humiliorem fortuna sua locum obtinentem conspexit, Mithridatica.
non sustinuit infra se collocatum intueri. Sed protinus sella discendit, & diadema in caput eius transtulit: hortaríque cœpit vt eò transiret vnde ipse surrexerat. Exciderunt lacrymæ iuueni, cohorruit corpus, dilapsum diadema est: nec quò iussus erat progredi potuit. Quodque penè fidem veritatis excedit, lætus erat, qui regnum deponebat: tristis, cui dabatur: Nec vllum finem tam egregium certamen habuisset, nisi patriæ voluntati auctoritas Pompeij adfuisset. Filium enim & regem appellauit, & diadema sumere iussit, & in curuli sella considere coëgit.

QVI SEVERI ADVERSVS LIBEROS, CAP. VIII.

Comicæ lenitatis hi patres, tragicæ asperitatis illi, I. A.V. ccxliv.
7 *† Par Romulo gloria L. Brutus, quia ille vrbẽ, hic liberta-* Liu. 2. Dio. 5.

 tem

tem Romanam condidit: filios suos, Tarquinij damnationem à se expulsam reducentes, summum imperium obtinens, comprehensos, proq; tribunali virgis cæsos, & ad palum religatos securi percuti iussit. Exuit patrem, vt consulem ageret; orbùsque viuere, quam publicæ vindictæ deesse maluit.

Vincet amor patriæ, Virgil.

II. A.V. cclxviii Liu. 2. Dio. 8. ex quibusdam Annal. ex aliis aliter

Huius æmulatus exemplũ Cassius, filium, † qui tribunus plebis Agrariam legem primus tulerat, multisq; alij rebus populariter animos hominum amore sui deuinctos tenebat; postquam illam potestatem deposuit, adhibito propinquorum & amicorum consilio affectati regni crimine domi damnauit: verberibusq; affectum, necari iussit: ac peculium eius Cereri consecrauit. 2

III. A.V. dcxii. Liu. 54 Cic. de Finib. 1

T. autem Manlius Torquatus, præter egregia multa raræ dignitatis, iuris quoque ciuilis & sacrorum pontificalium peritissimus, in consimili facto ne consilio quidem necessariorum indigere se credidit. Nam cùm ad senatum Macedonia de filio eius D. Silano, qui eam prouinciam obtinuerat, querelas per legatos detulisset; à Patribus conscriptis petijt, nequid antè de ea re statuerent, quàm ipse Macedonũ filijq; sui causam inspexisset: Summo deinde cùm amplissimi ordinis, tum etiam eorum qui questũ venerant, consensu cognitione suscepta, domi consedit; solusq; vtrique parti per totum biduum vacauit, ac tertio plenissimo die, diligentissimèq; auditis testibus, ita pronuntiauit: Cùm Silanum filium meum pecunias à socijs accepisse mihi probatũ sit, & rep. eum & domo mea indignũ iudico, protinúsq; è conspectu meo abire iubeo. Tam tristi patris sententia perculsus Silanus, lucem vlterius intueri non sustinuit; suspendioq; se proxima nocte consumpsit. Peregerat iam Torquatus seueri & religiosi iudicis partes, satisfactum erat reipub.

ha-

habebat vltionem Macedonia, potuit tam verecundo obitu filij patris inflecti rigor. at ille neque adolescentis exequijs interfuit, & cùm maximè funus eius duceretur consulere se volẽtibus, vacuas aures accommodauit. Videbat enim se in eo atrio cõsedisse, in quo illius Imperiosi Torquati seueritate conspicua imago posita erat: Prudentißimoq; viro succurrebat, effigies maiorũ cum titulis suis idcirco in prima ędiũ parte poni solere, vt eorum virtutes posteri non solũ legerent, sed etiam imitarẽtur.

M. verò Scaurus, lumen ac decus patriæ, cum apud Athesim flumen impetu Cimbrorum Romani equitis depulsi, desertos procos. Catulo Vrbem pauidi repeterent, consternationis eius participi filio suo misit qui dicerent; libentius se in acie eius interfecti ossibus occursurum, quàm ipsum tam deformis fugæ reum visurum. Itaque si quid modò reliquum in pectore verecundiæ superesset, IV. A. V. dclii. Auct. de viris Illust. lib. cap. 27. Front. l. 4. c. 1.
3 †*conspectum degener irati patris vitaret; recordatione enim iuuentæ suæ, qualis M. Scauro aut habendus aut spernendus esset filius admonebatur. Quo nuncio accepto, iuuenis coactus est fortius aduersus semetipsum gladio vti: quàm aduersus hostes vsus fuerat.*

Nec minus animosè A. Fuluius vir senatorij ordinis, euntem in aciem filium retraxit, quàm Scaurus è prœlio fugientem increpuit. Namque iuuenem & ingenio & literis & forma inter æquales nitentem prauo consilio amicitiam Catilinæ secutũ, inq; castra eius temerario impetu ruentem; medio itinere abstractum, supplicio mortis affecit: præfatus, Non se Catilinæ illum aduersus patriam, sed patriæ aduersus Catilinam genuisse. Licuit, donec ciuilis belli rabies præteriret, inclusum arcere: verum illud cauti patris narraretur opus, hoc seueri refertur. V. A. V. dcxc Sallust. Catil. Dio. 37.

QVI MODERATI ERGA SVSPECTOS LIBEROS, CAP. IX.

1 L. Gellius Poplicola. 3 Fuluius quidam.
2 Q. Hortensius orator 4 Pater quidam

SED vt hanc incitatam & asperam seueritatem mitiores relatu patrum mores clementiæ suæ mistura temperent, exactæ pœnæ concessa venia iungatur.

I. A.V. dxxciii. Censor fuit.

L. Gellius, †omnibus honoribus ad censuram defun- 1
ctus, † cùm grauissima crimina de filio, cum nouerca 2
commissum stuprum & parricidium cogitatum propemodum explorata haberet, non tamen ad vindictam procurrit continuò, sed penè vniuerso senatu adhibito in consilium, expositis suspicionibus, defendendi se adolescenti potestatem fecit, inspectaq; diligentissimè causa, absoluit eum de concilij, tum etiam sententia sua: Quòd si impetu iræ abstractus sæuire festinasset, admisisset magis scelus quàm vindicasset.

II. A.V. dccii. Cælius Cic. famil. 8. Cic. in Bruto.

Q. autem Hortensij, qui suis tẽporibus ornamentum Romanæ eloquentiæ fuit admirabilis in filio patientia extitit. Cùm enim eovsque impietatem eius suspectam & nequitiam inuisam haberet, vt Mesallam suæ sororis filium heredem habiturus ambitus reum defendens iudicibus diceret, Si illũ damnassent, nihil sibi præter osculum nepotũ in quibus acquiesceret, superfuturum: Hac scilicet sententia quàm etiam editæ orationi inseruit, filiũ potius in tormento animi, quàm in voluptatib. reponens: tamen ne naturæ ordinem confunderet, non nepotes, sed filium heredem reliquit: Moderatè vsus affectibus suis: quia & viuus moribus eius verũ testimonium, & mortuus sanguini honorem debitum reddidit.

III. *Idem fecit clari generis magnæq; dignitatis vir Fuluius, sed in filio aliquantum tetriore. Nam cùm au-*

auxilium senatus implorasset, vt suspectus in parricidio & ob id latens per triumvirum conquireretur, ac iussu Patrum conscriptorum comprehensus esset, non solum eum non notauit, sed etiam decedens, dominum omnium esse voluit: Quem sibi genuerat hæredem instituens, non quem expertus fuerat.

Magnorum virorum clementibus actis ignoti patris nouæ atque inusitatæ rationis consilium adijciam, qui cùm à filio necti sibi insidias comperisset, nec inducere in animum posset, vt verum sanguinem ad hoc sceleris
3 *progressum crederet, † seductam vxorem suppliciter ro-*
4 *gauit, † ne se vlterius celaret, sed diceret: siue illum adolescentem subiecisset, siue ex alio concepisset. Asseueratione deinde eius, & iureiurãdo se nil tale debere suspicari persuasus, in locum desertũ filio perducto, gladium, quem secum occultum attulerat, tradidit, ac iugulum feriendũ præbuit, nec veneno, nec latrone ei ad peragendum parricidium opus esse affirmans. Quo facto non paulatim, sed magno impetu recta cogitatio pectus iuuenis occupauit, continuoque abiecto gladio, Tu verò inquit, pater viue: & si tam obsequens es, vt hoc precari filio permittas, me quoque exupera. Sed tantum quæso, ne meus erga te amor eo sit vilior, quod à pœnitentia*
5 *oritur. O † solitudinem sanguine meliorem, pacatioresque penatibus siluas, & alimentis blandius ferrum ac mortis oblatæ, quàm datæ vitæ felicius beneficium!*

QVI FILIORVM OBITVM FORTI ANIMO TVLERVNT,
CAP. X.

ROMANI.
1 M. Horatius Puluillus cos. II.
2 L. Aemilius Paull. proc.
3 Q. Marcius Rex, cos.

EXTERNI.
1 Pericles Atheniensis.
2 Xenophon

2 Xenophon. 3 Anaxagoras.

COMMEMORATIS *patribus qui iniurias filiorũ patienter exceperunt, referamus eos qui mortes æquo animo tolerârunt.*

I. A. V. cclxvi. Dio. 5. Tac. 19 *Horatius Puluillus, cùm in Capitolio Ioui Opt. Max. ædem pontifex dedicaret; interq; nuncupationem solennium verborum postem tenens, mortuum esse filium suum audisset: neque manum à poste remouit, ne tanti templi dedicationem interrumperet: Neque vultum à publica religione ad priuatum dolorem deflexit; †ne patris magis, quàm pontificis partes egisse videretur. Tolle inquit, cadauer.* 1

II. A. V. dxxcvi. Plutar. in vita. Liu. 45. *Clarum exemplum: nec minus tamen illustre quod sequitur Æmilius Paullus nunc felicissimi, nunc miserrimi patris clarissima repræsẽtatio ex quatuor filijs forma insignis, egregiæ indolis, duos iure adoptionis in Corneliam Fabiámque gentem translatos, sibi ipse denegauit duos ei fortuna abstulit. Quorum alter triumphum patris funere suo quartum ante diem præcessit: alter in triumphali curru conspectus, post diem tertium expirauit. Itaque qui ad donandos vsque liberos abundauerat, in orbitate subitò destitutus est. Quem casum quo robore animi sustinuerit, orationi quam de rebus à se gestis apud populum habuit, hanc adijciendo clausulam nulli ambiguum reliquit: Cùm in maximo prouentu felicitatis nostræ, Quirites timerem nequid mali fortuna moliretur, Iouẽ Opt. Max. Iunonémq; reginam, & Mineruam precatus sum, vt si aduersi quid populo Romano immineret, totũ in meam domum conuerteretur. Quapropter bene se res habet: annuendo enim votis meis id egerunt, vt vos potiùs meum casum doleatis, quàm ego vestro ingemiscerem.*

Vno

Vno etiam nunc domestico exemplo adiecto, in alienis III.
2 *luctibus orationi meæ vagari permittam.* † *Q. Marcius* A.V.
Rex superior, Catonis in consulatu collega filium sum dcxxxvi.
mæ pietatis & magnæ spei, & quæ non parua calami- Catonis
tatis accessio fuit, vnicum amisit. Cúmque se obitu eius nepotis
subrutum & euersum videret; ita dolorem altitudine collega
consilij coërcuit, vt à rogo iuuenis protinus Curiam pete- vt Gell.
ret senatumque, quem eo die lege habere oportebat, euoca- 13. c. 19
ret. Quod nisi fortiter mœrorem ferre scisset, vnius diei Quare
lucem inter calamitosum patrem, & strenuum consulē, locus
neutra in parte cessante officio, partiri non potuisset. hic merito nobis suspectus est.

EXTERNA.

Princeps Atheniensium Pericles intra quatriduum Plutar.
duobus mirificis adolescentibus filijs spoliatus, ijs ipsis in vita.
diebus & vultu pristinum habitum retinente, & ora-
tione nulla ex parte infractiore concionatus est. Ille verò
caput quoque solito more coronatum gerere sustinuit, Aristop
vt nihil ex vetere ritu propter domesticum vulnus de- interp.
traheret. Non sine causa igitur tanti roboris animus ad
Olympij Iouis cognomen ascendit.

Xenophon autem, quod ad Socraticam disciplinam II.
attinet, proximus à Platone felicis ac beatæ facundiæ Laërt.
gradus, cùm solenne sacrificium perageret, è duobus filijs in vita.
maiorem natu nomine Gryllum, apud Mantineam Stob.
in prœlio cecidisse cognouit: nec ideo institutum deorum ser. 106
cultum omittendū putauit, sed tantummodo coronam Aelian.
deponere cōtentus fuit. Quam ipsam percunctatus quo- Variar. hist. 3.
nam modo occidisset, vt audiuit fortissimè pugnantem
interijsse, capiti reposuit; numina quibus sacrificabat,
testatus, maiorē se ex virtute filij voluptatem, quàm ex
morte amaritudinem sentire. Alius remouisset hostiam,
abiecisset altaria, lacrymis respersa thura disiecisset:

Xe-

†*Xenophontis corpus religioni immobile stetit, & animus in consilio prudentiæ stabilis mansit: Nam dolori succumbere ipsa clade, quæ nuntiata erat, tristius duxit.* 3

III. Laërt. in vita. Cicero Tusc. 3. Aelian. Variar. hist, 3. *Nec Anaxagoras quidem supprimendus est. Audita namque morte filij, Nihil, inquit, mihi inexpectatũ aut nouum nuntias: ego enim illum ex me natum sciebam esse mortalem. Has voces vtilissimis præceptis imbuta virtus mittit: quas siquis efficaciter auribus perceperit, non ignorabit* †*ita liberos esse procreãdos, vt meminerit* 4 *his à rerum natura, & accipiendi spiritus, & reddendi eodem momento temporis legem dici: atque vt mori neminem solere, qui non vixerit, ita nec viuere aliquem quidem posse, qui non sit moriturus.*

VALERII MAXIMI LIBER SEXTVS.

DE PVDICITIA, CAPVT I.

QVAM COLVERE Romani
1 Lucretia Sp. F. L. Col.
2 L. Virginis
3 Pontius Aufidianus eq. Rom.
4 P. Mænius.
5 Q. Fabius Max. Seruil.
6 P. Atilius Philiscus
7 M. Claudius Marcellus æd. cur.
8 Q. Metellus Celer trib. pleb.
9 T. Veturius T. F. Caluinus.
10 C. Pescennius III. vir capitalis.
11 Cominius trib. plebis.
12 C. Marius cos. II.
13 Priuati qui adulteria deprehẽsa vindicarunt.

EXTERNI.
1 Hippo femina Græca.
2 Chiomara Orgiagontis reguli.
3 Teutonorum vxores.

Εὐχὴ, Pellex Iunonis arã, ne tãgito, *VNDE te virorum pariter ac feminarũ præcipuum firmamentũ Pudicitia inuocem? Tu enim Prisca religione consecratos Vestæ focos incolis. Tu Capitolinæ Iunonis pul-*

puluinaribus incubas. Tu palatij columen augustos pe- Adulatio mēdax.
1 *nates. † sanctißimumq́ Iuliæ gentis genialem thorum aßidua statione celebras. Tuo præsidio puerilis ætatis insignia munita sunt. Tui numinis respectu sinceræ iuuentæ flos permanet. Te custode matronalis stola censetur. Ades igitur, & cognosce quæ fieri ipsa voluisti.*

Dux Romanæ pudicitiæ Lucretia, cuius virilis ani- I.
mus, maligno errore fortunæ, muliebre corpus sortitus A.V.
2 *est. † A Sex. Tarquinio regis Superbi filio per vim stu-* ccxliv. Liu. 1.
prum pati coacta, cùm grauißimis verbis iniuriā suam Ouid.
in consilio necessariorum deplorasset; ferro se, quod veste Fast. 2.
tectum attulerat, interemit. Caußamq́ tam animoso Dio. 11
interitu imperium consulare pro regio permutandi, populo Rom. præbuit.

Atque hanc illatam iniuriam non tulit Virginius II.
plebeij generis sed patricij vir spiritus, ne probro contaminaretur domus sua; proprio sanguini non pepercit. A.V.
Nam cùm Ap. Claudius decemuir, filiæ eius virginis ccclii. Liu. 3.
stuprum, potestatis viribus fretus, pertinaciùs expeteret, Dio. 11.
deductam in forum puellam occidit, pudicaq́ interemptor quàm corruptæ pater esse maluit.

*Nec alio robore animi præditus fuit * Pontius Aufi-* III.
dianus, eques Rom. qui postquam comperit filiæ suæ vir- * al P. Aufidianus.
3 *ginitatem à pædagogo proditā † Fannio Saturnino, non contentus sceleratum seruum affecisse supplicio, etiam ipsam puellam necauit. Itaque ne turpes eius nuptias celebraret, acerbas exequias duxit.*

Quid P. Mænius, quam seuerū pudicitiæ custodem e- IV.
git! In libertū namque gratum admodum sibi animaduertit, quia eū nubilis iam ætatis filiæ suæ osculū dedisse cognouerat, cùm præsertim nō libidine, sed errore lapsus videri posset. Cæterū amaritudine pœnæ, teneris, adhuc

puellæ

puellæ sensibus, castitatis disciplinam ingenerari magni æstimauit. Eiq; tam tristi exẽplo præcepit, vt non solùm virginitatem illibatam, sed etiam oscula ad virum sincera perferret.

V. A.V. dcxxvii Censor fuit. *Q. verò Fabius Maximus Seruilianus honoribus quos splendidissimè gessit, censura grauitate consummatis, † exegit à filio vnico pœnas dubiæ castitatis: Is eas pepẽdit, voluntario secessu conspectum patris vitando.* 4

VI. *Dicerem censorium virum nimis acerbum extitisse, nisi P. Atilium Philiscum in pueritia corpore quæstum à domino facere coactum, tam seuerum postea patrem cernerem. Filiam enim suam, quòd ea se stupri crimine coinquinauerat, interemit. Quàm sanctam igitur in ciuitate nostra pudicitiam fuisse existimare debemus, in qua etiam institores libidinis, tam seueros eius vindices euasisse animaduertimus?*

VII. A.V. dxxvii. Plutar. in vita. *Sequitur excellentis nominis ac memorabilis facti exemplum. M. Claudius Marcellus ædilis curulis C. Scantinio Capitolino trib. pl. diem ad populum dixit, quòd filium suum de strupro appellasset: Eoq; asseuerante † se* 5 *cogi non posse vt adesset, quia sacrosanctam potestatem haberet, & ob id tribunitium auxilium implorante; totum collegium tribunorum negauit se intercedere, quò minus pudicitiæ quæstio perageretur. citatus itaque Scantinius reus, vno teste, qui tentatus erat, damnatus est. Constat iuuenem productum in rostra defixo in terram vultu perseueranter tacuisse, verecundoq; silentio plurimum in vltionem suam valuisse.*

VIII. A.V. dcxxciv *Metellus quoque celer stuprosæ mentis acer punitor extitit, Cn. Sergio Silo promissorum matrifamiliæ nũmorum gratia diem ad populum dicendo, eumq; hoc crimine damnando. Non enim factum tunc, sed animus in*

quæstionem

quæstionem deductus est: plúsq; voluisse peccare nócuit, quàm non peccasse profuit.

Concionis hæc, illa Curiæ grauitas: T. Veturius filius eius Veturij, qui in consulatu suo Samnitibus, ob turpiter ictum fœdus deditus fuerat: cùm propter domesticæ ruinam, & graue æs alienum C. Plotio nexum se dare admodum adolescẽtulus coactus esset: seruilibus ab eo verberibus, quia stuprum pati noluerat, affectus, querelam ad consules detulit. A quibus hac de re certior factus senatus, Plotium in carcerem duci iussit. In qualicunque enim statu positam Romano sanguini pudicitiam tutam esse voluit. IX. A.V. cdxxvii Liu. 8. de L. Papirio simile refert & Suidas in C. Lætor.

Et quid mirum, si hoc vniuersi P.C. censuerunt? C. Pescennius triũvir Capitalis Cornelium fortissimè militiæ stipendia emeritum, virtutúq; nomine quater honore primi pili ab imperatoribus donatum, quod cum ingenuo adolescentulo stupri commercium habuisset, publicis vinculis onerauit. A quo appellati tribuni, cùm de stupro nihil negaret, sed sponsionem se facere paratũ diceret, quod adolescens ille palam atque apertè corpore quæstum factitasset: intercessionem suam interponere noluerunt. Itaque Cornelius in carcere mori coactus est. Non putarunt trib. pleb. remp. nostram cum fortibus viris pacisci oportere, vt externis periculis domesticas delicias emerent. X.

Libidinosi centurionis supplicium, M. Lætorij Mergi trib. militaris, æque similis fœdus exitus sequitur: Cui Cominius trib. pleb. diem ad populũ dixit, quòd cornicularium suum stupri caussa appellasset. Nec sustinuit eius rei sententiam Lætorius, sed se ipse ante iudicij tempus fuga prius subtraxit, deinde etiam morte puniuit. Naturæ modum expleuerat; fato tamen functus, XI. A.V. cdxxxvi circiter Suidas.

vniuersæ plebis sententia crimine impudicitiæ damnatus est: Signa illum militaria, sacratæ aquilæ & certissima Romani imperij custos, seuera castrorum disciplina, vsq; ad inferos persecuta est. Quoniam cuius magister esse debuerat, sanctitatis corruptor tentabat existere.

XII. A.V. dcxlix. Plutar. in vita. Trebonium vocat Plutar.

Hoc mouit C. Marium Imperatorem, tum, cùm C. Luscium sororis suæ filium tribunum militum à C. Plotio manipulario milite iure cæsum pronuntiauit, quia eum de stupro compellare ausus fuerat.

XIII.

Sed vt eos quoque qui in vindicanda pudicitia dolore suo pro publica lege vsi sunt strictim percurram: Sempronius Musca C. Galliũ deprehensum in adulterio flagellu cecidit: C. Memmius L. Octauium similiter deprehensum neruis contudit: Carbo Accienus à Vibieno, itẽ
Pontius à P. Cernio deprehensi castrati sunt. † Cn etiam 6
Furium Brocchum quidam deprehendit, & familiæ stuprandum obiecit: Quibus iræ suæ indulsisse, fraudi non fuit.

EXTERNA.

I.

Atque vt domesticis extra subnectã, Græca femina nomine Hippo, cùm hostium classe esset excepta, in mare se, vt morte pudicitiam tueretur, abiecit. Cuius corpus
Erechtheo littori appulsum, † proxima vndis humo se- 7
pulturæ mandatum, ad hoc tempus tumulus contegit: Sanctitatis vero gloriæ æternæ traditã memoriæ Græcia laudibus suis celebrando, quotidie florentiorem effecit.

II. A.V. dlxiv. Liu. 38. Plutar. de claris mulier.

Vehementius hoc illud consideratius exemplũ pudicitiæ. Exercitu & copijs Gallogræcorũ à Cn. Mallio consule in Olympo monte ex parte deletis, ex parte captis Orgiagõtis reguli vxor miræ pulchritudinis à centurione cui custodienda erat, stuprum pati coacta: postquam
ventum est in eum locum, † in quẽ centurio, misso nun- 8

tio,

tio necessarios mulieris pretium, quo eam redimerent, afferre iusserat: Aurum expendente centurione, & in eius pondus animo oculisq; intento, Gallogræcis lingua gentis suæ imperauit, vt eum occiderent. Interfecti dein de caput abscisum manibus retinens ad coniugem venit; abiectoque ante pedes eius, & iniuriæ & vltionis suæ ordinem exposuit. Huius feminæ quid aliud quisquam, quàm corpus in potestatem hostiũ venisse, dicat? Nam neque animus vinci, nec pudicitia capi potuit. Auct. de Viris illustrib. cap. 55. L. Flor. cap. 11.

III. Teutonorũ verò coniuges Marium victorem orarunt, vt ab eo virginibus Vestalibus dono mitterentur, affirmantes æquè se atque illas virilis concubitus expertes futuras. Eáq; re non impetrata, laqueis sibi nocte proxima spiritũ eripuerunt. Dij melius, quòd hunc animum viris earum in acie non dederũt. Nam si mulierum suarum virtutem imitari voluissent, incertæ Teutonicæ victoriæ trophæa reddidissent. A. V. deli. Plutar. Oros. cap 16. Flor. 3. cap. 3.

QVÆ LIBERE DICTA AVT FACTA, CAP. II.

A ROMANIS.	
1 Legato Priuernatium.	9 Diphilo Tragœdo.
2 L. Marcio Philippo cos.	10 M. Castricio Placent.
3 Scipione Aemiliano.	11 Ser Sulpicio Galba.
4 Cn. Calpurnio Pisone.	12 A. Cæsellio iurison.
5 M Catone Vticensi.	AB EXTERNIS.
6 Cn. Lentulo Marcellino cos	1 Machæra Macedonica muliere.
7 M Fauonio.	2 Syracusana quadam.
8 Heluio Mãcia Formian.	3 Theodoro Cyrenæo.

Libertatem autem vehementis spiritus dictis pariter ac factis testatam, vt non inuitauerim; ita vltro venientem non excluserim. Quæ inter virtutem vitiumq; posita, si salubri modo se temperauerit, laudẽ: si quo non debuit, profuderit, reprehensionẽ meretur. Atq; vulgi sic

auribus gratior, quam sapientissimo cuiusq; animo probabilior est. Vtpote frequentius aliena venia, quàm sua prouidētia tuta. Sed quia humanæ vitæ partes persequi propositū est; nostra fide, propria æstimatione referatur.

I. A.V. cdxxiv. Liu. 8. Priuerno capto, interfectisq; qui id oppidum ad rebellandum incitauerant, senatus indignatione accensus consilium agitabat, quidnam sibi de reliquis quoque Priuernatibus faciendum esset. Ancipiti igitur casu salus eorum fluctuabat, eodem tempore & victoribus & iratis subiecta. Ceterùm cum auxilium vnicum in precibus restare animaduerterent, †ingeniti Italici sanguinis obliuisci non potuerunt. 1 Princeps enim eorum in Curia interrogatus, quam pœnam mererentur, respondit: Quam merentur, † qui se dignos libertate iudicant. 2 Verbis arma sumpserat, exasperatosq; Patrū conscrips. animos inflammauerat. Sed Plautius consul fauens Priuernatium causæ, regressum animoso eius dicto obtulit; quæsiuitq; qualem cum eis Romani pacem habituri essent impunitate donata. At is constantissimo vultu: Si bonam dederitis, inquit, perpetuam; si malam, non diuturnam. Qua voce perfectum est, vt victis non solùm venia, sed etiam ius & beneficium nostræ ciuitatis daretur.

II. A.V. dclxii. Cic. de Orat. 3. Sic in senatu Priuernas loquì ausus est. L. verò Philippus consul aduersus eundem ordinem libertatem exercere non dubitauit. Nam segnitiem pro Rostris exprobrans alio sibi senatu opus esse dixit: tantumq; à pœnitentia dicti abfuit, vt etiam L. Crasso, summæ dignitatis & eloquentiæ viro, id in Curia grauiter ferenti, manū iniici iuberet. Ille reiecto lictore, Non es, inquit, mihi Philippe consul, quia nec ego quidem tibi senator sū.

III. † Quid? populū ab incursu tuo tutum libertas reli- 3
quit?

4 *quit? imo & similiter aggressa, † & æquè experta est patientem C. Carbo trib. pleb. nuper sepultæ Gracchanæ seditionis turbulentissimus vindex, idémq; orientium ciuilium malorum fax ardentissima, P. Africanum, à Numantiæ ruinis summo cum gloriæ fulgore venientẽ ab ipsa penè porta in Rostra perductũ, quid de Ti. Gracchi morte, cuius sororem in matrimonio habebat, sentiret, interrogauit: vt auctoritate clarissimi viri inchoato iam incẽdio multum incrementi adijceret: Quia non dubitabat quin propter tam arctam affinitatem, aliquid pro interfecti necessarij memoria miserabiliter es-*

5 *set locuturus. At is iure eum cæsum videri respõdit. † Cui dicto cùm concio tribunitio furore instincta violenter succlamasset, Taceant, inquit, quibus Italia nouerca est. Orto deinde murmure. Non efficietis, ait, vt solutos verear, quos alligatos adduxit. Vniuersus populus iterum ab vno contumeliosè correptus erat. Quantus est honos*

6 *virtutis? tacuit actutum: Recens victoria ipsius Numãtina, & patris Macedonica, † deuictæq; Carthaginis*

7 *spolia auita, ac duorum regum Syphacis & Persæ ante triumphales currus catenatæ ceruices † tunc totius fori frementis ora clauserunt: Nec timori datum est silentiũ, sed quia beneficio Aemiliæ & Corneliæ gentis, multi metus Vrbis atque Italiæ finiti erant, plebs Romana, libertatis Scipionis libera non fuit.*

A.V. dcxxii. Liu. 59. Plutar. Apoph Velleius.

Quapropter minus mirari debemus, quòd amplissima Cn. Pompeij auctoritas toties cum libertate luctata est:

8 *nec sine magna laude, † quoniã omnis generis hominum licentiæ ludibrio esset; quieta fronte tulit. Cn. Piso, cùm Maniliũ Crispum reum ageret, eúmq; euidenter nocen-*

9 *tem gratia Põpeij videret eripi, iuuenili impetu ac † studio accusationis prouectus, multa & grauia crimina*

IV. A.V. dcxvi. circiter

præpotenti defensori obiecit. Interrogatus deinde ab eo, cur se quoque non accusaret: † Da, inquit, prædes reip. te 10
si postulatus fueris, ciuile bellum non excitaturũ; etiam de tuo prius quam de Manilij capite in consilium iudices mittam. Ita eodem iudicio duos sustinuit reos; accusatione Manilium, libertate Pompeium: & eorum alterum lege peregit, alterum professione, qua solum poterat.

V. A.V. dccii. Dio 40 Plutar. Pompo & Catone. Quid ergo libertas sine Catone? Non magis quàm Cato sine libertate. Nam cùm in senatorem nocentem & infamem reum iudex sedisset, tabellæq; Cn. Pompeij laudationem eius continentes, prolatæ essent, proculdubio † efficaces futuræ, protinus submouit eas è quæstione, 11
legem recitando, qua cautum erat, ne senatoribus tali auxilio vti liceret. Huic facto persona admirationem ademit. Nam quæ in alio audacia videretur, in Catone fiducia cognoscitur.

VI. A.V. dcxcvii Dio 39. Cn. Lentulus Marcellinus consul, cùm in concione de Magni Pompeij nimia potentia quereretur, assensúsq; ei clara voce vniuersus populus esset: Acclamate, inquit, Quirites, acclamate, dum licet: iam enim vobis impunè facere non licebit. Pulsata est tunc eximij ciuis potentia, hinc inuidiosa querela, hinc lamentatione miserabili.

VII. A.V. dcxcix. circiter. Cui candida fascia crus alligatum habenti, Fauonius, Non refert, inquit, qua in parte corporis sit diadema: Exigui panni cauillatione regias eius vires exprobrans. At is neutra in parte mutato vultu, vtrumq; cauit, ne aut hilari fronte libenter agnoscere potentiam, aut tristi iram profiteri videretur. Eáq; patientia inferioris etiam generis, & fortunæ hominibus aditũ aduersus se dedit: E quorum turba duos retulisse abundè erit:

VIII. Heluius Mancia Formianus, Libertini filius vltimæ sene-

senectutis, L. Libonem apud censores accusabat: in quo A.V.
certamine cùm pompeius Magnus humilitatem ei ata- dcxciix.
temq; exprobrans, ab inferis illum ad accusandum re- A.V.
missum dixisset: non mentiris, inquit, Pompei: venio dclxxii.
enim ab inferis L. Libonem accusaturus: sed dum illic Plutar.
moror vidi cruentum Cn. Domitium Ahenobarbum Pomp. Liu. 89.
deflentem, quod summo genere natus, integerrimæ vitæ, Appia 1
amantissimus patriæ, in ipso iuuentutis flore, tuo iussu A.V.
esset occisus. Vidi pari claritate conspicuum Brutum fer- dclxxvi
ro laceratum, querentem, id sibi prius perfidia, deinde Liu 90. Plutar.
etiam crudelitate tua accidisse. Vidi Cn. Carbonẽ acer- Zonar.
rimum pueritiæ tuæ, bonorumq; patris tui defensorem, A.V.
in tertio consulatu suo catenis, quas tu ei iniici iusseras, dclxxi. Plutar.
vinctum, obtestantẽ te, aduersus omne fas ac nefas, cùm Appia.
in summo esset imperio, à te equite Romano trucidatũ. Zonar.
Vidi eodem habitu & quiritatu prætorium virum. Per- A.V. dcxxci.
pernam sæuitiam tuam execrantem, omnesq; eos vnà Plutar.
voce indignantes quòd indemnati sub te adolescentulo Appia.
12 *carnifice occidissent. † Obducta iam veteris cicatricibus* Velleius
bellorum ciuilium vastissima vulnera, municipali ho- Liu. 96.
mini seruitutem paternam redolenti, effrenata temeri-
tate, intolerabiliq; spiritu impunè reuocare licuit. Itaq;
eo tempore & fortissimum erat Cn. Pompeio maledice-
re, & tutissimũ. Sed non patitur nos hoc longiore quere-
la prosequi personæ insequentis aliquanto sors humilior.

Diphilus Tragœdus, cùm Apollinaribus ludis inter ix.
actum ad eum versum venisset, in quo hæc sententia cõ- A.V.
tinetur, Miseria nostra Magnus est: directis in Pompeiũ dcxciv. Cic. ad
manibus, pronuntiauit: Reuocatúsque aliquoties à po- Attic. 2
pulo, sine vlla cunctatione, nimiæ illum & intole- epist. 19
rabilis potentiæ reum gestu perseueranti egit. Ea-
dem petulantia vsus est in ea quoque parte, Vir-

tutem

tutem istam veniet tempus cùm grauiter gemas.

x. A.V, dclxix. Liuius lib. 84. M. etiam Castricij libertate inflammatus animus, qui cùm Placentiæ magistratum gereret, Cn. Carbone consule iubente decretum fieri, quo sibi obsides à Placētinis darentur, nec summo eius imperio obtemperauit, nec maximis viribus cessit: Atque etiam dicenti, multos se gladios habere, respondit, Et ego annos. Obstupuerunt tot legiones tam robustas senectutis reliquias intuentes. Carbonis quoque ira, quia materiā sæuiendi per quam exiguam habebat, paruulum vitæ tempus ablatura, in seipsa collapsa est.

xi. A.V. dccviii. circiter Iam Ser. Galbæ temeritatis plena postulatio, qui Diuum Iulium consummatis victorijs, in foro ius dicentē, in hunc modum interpellare sustinuit: C. Iuli Cæsar, pro Cn. Pompeio Magno quondam genero tuo in tertio eius consulatu pecuniam spopondi, quo nomine nunc appellor. Quid agam? dependam? Palam atque aperte ei bonorum Pompeij venditionem exprobrando, vt à tribunali sūmoueretur, meruerat: sed illud ipsa māsuetudine mitius pectus, æs alienū Pompeij ex suo fisco solui iussit.

xii. A. Cæsellius, vir iuris ciuilis scientia clarus, quàm periculosè contumax! Nullius enim aut gratia aut aucto- A.V. dccxl. circiter ritate compelli potuit, vt de aliqua earum rerum, quas triumviri dederant formulam componeret. Hoc animi *al. viderentur. iudicio † victoriarū beneficia extra omnem ordinem legum ponens. Idem cum multa de temporibus Cæsaris liberiùs loqueretur, amiciq; ne id faceret monerent: Duas res, quæ hominibus amarissimæ *videntur, magnā sibi licentiam præbere respondit; senectutem & orbitatem. 13

EXTERNA.

I. Plutar. po ph. Inserit se tātis viris mulier alienigeni sanguinis, quæ à Philippo rege temulento immerenter damnata, Prouo-

uocarem ad Philippum, inquit, sed sobrium. Excussit crapulam, oscitanti ac præsenti animo ebrium resipiscere, causáque diligentiùs inspecta iustiorem sententiam ferre coëgit. Igitur æquitatem, quàm impetrare non potuerat, extorsit: potiùs præsidium à libertate, quàm ab innocentia mutuata.

II. *Iam illo non solum fortis, sed etiam vrbana libertas. Senectutis vltimæ quædam, Syracusanis omnibus Dionysij tyranni exitum, propter nimiam morum acerbitatem, & intolerabilia onera votis expetentibus, sola quotidie matutino tēpore deos, vt incolumis ac sibi superstes esset, orabat. Quod vbi is cognouit indebitam sibi admiratus beneuolētiam, accersit eam, & quid ita hoc, aut quo suo merito faceret, interrogauit. Tum illa, Certa est, inquit, ratio propositi mei: puella enim, cùm grauem tyrannum haberemus, carere eo cupiebam: quo interfecto aliquanto tetrior arcem occupauit. Eius quoq; finiri dominationem magni æstimabam: tertium te superioribus importuniorem habere cepimus rectorē. Itaq; timens, ne si tu fueris absumptus, deterior in locū tuum succedat; caput meum pro tua salute deuoueo. Tam facetam audaciam Dionysius punire erubuit.*

III. Seneca Tranquil. Cicero Tusc. 1. & 5.

Inter has & Theodorum Cyrenæum quasi animosi spiritus coniugium esse potuit, virtute par, felicitate dissimile. Is enim Lysimacho regi mortem sibi minitanti, Enimuero, inquit, magnifica res tibi contigit, quia cantharidis vim assecutus es. Cumq; hoc dicto accensus, cruci eum suffigi iußisset, Terribilis hæc (ait) purpuratis sit tuis: mea quidem nihil interest, humine, an sublime putrescam.

DE SEVERITATE, CAP. III.

ARMET se duritia pectus necesse est, dum horridæ ac tristis seueritatis acta narrantur; vt humaniore cogitatione seposita, rebus auditu asperis vacet. Ita enim destrictæ & inexorabiles vindictæ, & varia pœnarum genera in medium procurrent, vtilia quidem legum munimenta, sed minimè in placido & quieto paginarum numero reponenda.

1\. A. V. Liu. 6. Plutar. Camil. Zonar. *M. Mãlius, vnde Gallos depulerat, inde ipse præcipitatus est, quia fortiter defensam libertatem nefariè opprimere conatus fuerat. Cuius iustæ vltionis nimirũ hæc præfatio fuit: Manlius eras mihi, cùm præcipites agebas Senones: † postquam mutari cœpisti, vnus factus es ex Senonib. Huius supplicio æternæ memoriæ nota inserta est: Propter illum enim lege sanciri placuit, ne quis patricius in arce aut Capitolio habitaret, quia domum eò loci habuerat, vbi nunc ædẽ Monetæ videmus. † Par indignatio ciuitatis aduersus Sp. Caßium erupit: cui plus suspicio concupitæ dominationis nocuit, quàm tres magnifici consulatus, ac duo speciosißimi triumphi profuerunt. Senatus enim populusq; Rom. non contentus capitali eum supplicio afficere, interempto domum superiecit, vt penatium quoq; strage puniretur. In solo autem* (1) (2)

A. V. cclxviii Liu. 2. Dio 8. Cic. pro domo sua.

ædem

3 *ædem Telluris fecit. Itaque † quod priùs domiciliũ impo- tentis viri fuerat, nũc religiosæ seueritatis monimẽtum est. Eadẽ ausũ Sp. Mæliũ consimili exitu patria multa-* A.V. ccxiv. Liu 4. Cicero
4 *uit. Area vero domus eius, † quo iusti supplicij notitia ad posteros perueniret, Æquimelij appellationem traxit.* pro do- mo

Quantum ergo odij aduersus hostes libertatis insitũ animis antiqui haberent, parietum ac tectorum, in quibus versati fuerant, ruinis testantur. Ideoq́ & M. Flacci, & L. Saturnini seditiosissimorum ciuium corporibus trucidatis, penates ab imis fundamentis eruti sunt. Ceterùm Flacciana area, cùm diu penatibus vacua mansisset, à Q. Catulo Cimbricis spolijs adornata est. A.V. dcxxxii & dcliii Liu. 61. & 69. plutar. Mario & Grac chis.

Viguit in nostra ciuitate Ti. & C. Gracchorũ summa nobilitas, ac spes amplissima: sed quia statum ciuitatis conati erant conuellere, in sepulta cadauera iacuerunt: supremusq́ humanæ cõditionis honos filijs Gracchi & nepotibus Africani defuit: Quin etiam familiares eorum, nequis reip. inimicis amicus esse vellet, de robore præcipitati sunt. A.V. dclii. Cic. pro domo. A.V. dcxx. & dcxxxii Liu. 58. & 61. Plutar. & App. ciuil. 1.

Idem sibi tam licere P. Mucius tribunus pleb. quàm senatui & populo Rom. credidit. qui omnes collegas suos qui duce Sp. Cassio id egerant, vt magistratibus nõ subrogatis communis libertas in dubium vocaretur, viuos cremauit. Nihil profectò hac seueritate fidentius: vnus enim tribunus eam pœnam nouem collegis inferre au- Liu. 38 Festus. 11. A.V. cclxviii Zonaras.
5 *sus est, quam nouem tribuni ab vno collega † exigere perhorruissent.*

6 *† Libertatis rigida adhuc custos, & vindex seueritas, sed pro dignitate ac disciplina æquè grauis inuenta est. M. enim Clodium senatus Corsis, quia turpem cum his pacem fecerat, dedidit: Quem ab hostibus non acceptum, in publica custodia necari iussit. Semel læsa maie-* 1. 1. A.V. dxvii. Zonaras Amm. Marc. r

maiestate imperij, quot modis ira pertinax vindex! factum eius rescidit, libertatẽ ademit, spiritum extinxit, corpus contumelia carceris & detestanda Gemoniarum scalarum nota fœdauit. Atque hic quidem senatus animaduersionem meruerat. Cn. autem Cornelius Scipio
A.V. dcxliv. *Hispalli filius, priùs quàm mereri posset, expertus est: Nam cùm ei Hispania prouincia sorte obuenisset, ne illuc iret, decreuit, adiecta caussa, quòd rectè facere ne-*
A.V. dclxiii. *sciret: † Itaque quæstor Cornelius propter vitam inhoneste actam sine vllo prouinciali ministerio, tantùm* 7
non repetundarum lege damnatus est. Ne in C. quidem Vettieno qui sinistræ manus digitos, † ne bello Italico 8
militaret sibi absciderat, seueritas senatus cessauit: Publicatis enim bonis eius, ipsum æternis vinculis puniendum censuit: effecitq́ vt quem honestè spiritum profundere in acie noluerat, turpiter in catenis consumeret.

IV. A.V. cdlxxviii. Liu 14. Nō Marcel. ex Varr. Vendidit tenebrionē inquit Varro.

Id factũ imitatus M'. Curius consul, † cùm delectũ 9
subitò edicere coactus esset, & iuniorum nemo respondisset: coniectis in sortem omnibus tribubus, Polliæ quæ proxima exierat, primum nomen vrna extractum citari iussit: Neque eo respondente, bona adolescentis hastæ subiecit. Quod vt illi nuntiatum est, ad consulis tribunal cucurrit, collegiúmq́ tribunorũ appellauit. Tunc M'. Curius præfatus non opus esse eo ciue reip. qui parêre nesciret: & bona eius & ipsum vendidit.

V. A.V. dclv. Cicero Verr 7

Æquè tenax propositi L. Domitius: Nam cùm Siciliã propr. regeret, & ad eum eximiæ magnitudinis aper allatus esset, adduci ad se pastorem, cuius manu occisus erat, iussit. † Interrogatũq́ quo telo eam bestiam confe- 10
cisset, postquam comperit vsum venabulo, cruci suffixit. Quia ipse ad exturbanda latrocinia, quibus prouincia vastabatur, ne quis telum haberet, edixerat. Hoc ali-

quis in fine seueritatis, & sæuitiæ ponendum dixerit: disputatione enim vtroque flecti potest. Ceterùm ratio publici imperij Prætorem nimis asperum existimari non patitur.

Sic se in viris puniendis seueritas exercuit. Sed ne in VI.
feminis quidem supplicio afficiendis segniorem se egit.
11 †Horatius vnus è prœlio trium Curiatiorum, conditio- A. V.
ne pugnæ omnium Albanorum victor; cùm ex illa cla- xxcvii.
rissima acie domum repetens sororem suam virginem Liu. 1.
Curiatij sponsi mortem profusiùs, quàm illa ætas debe- Dio 3.
bat, flentem vidisset; gladio, quo patriæ rem benè gesse- Aristides Mi-
rat, interemit: Parum pudicas ratus lacrymas, quæ præ- lesius in Ita-
propero amori dabantur. Quem hoc nomine reum apud licarum rerum li-
populum actum, pater defendit. ita paullo propensior a- bro apud Plu-
nimus puellæ ad memoriam futuri viri, & fratrem fe- tarch. para-
rocem vindicem, & vindictæ tam rigidum assensorem llela.
patrem habuit.

Consimili seueritate senatus postea vsus, Sp. Postu- VII.
mio Albino, & Q. Marcio Philippo consulibus manda- A. V.
uit, vt de his quæ sacris Bacchanalium *incestu vsæ fue- dlxvii.
rant, inquirerent: A quibus cum multæ essent damnatæ Liu. 39.
in omnes cognati intra domos animaduerterunt: *al ince
latéque patens opprobrij deformitas, seueritate supplicij stæ vitæ
emendata est. Quia quantum ruboris ciuitati nostræ mulieres turpiter se gerendo incusserant, tantum laudis grauiter punitæ attulerunt.

Publicia autem, quæ Postumium Albinum consulẽ, VIII.
item Licinia, quæ Claudium Asellum viros suos veneno A. V.
necauerunt, propinquorum decreto strangulatæ sunt: dxcix.
Non enim putauerunt seuerissimi viri in tam euidenti Liu. 48.
scelere longum publicæ quæstionis tempus expectandũ. Itaque quarum innocentium defensores fuissent, son-

tium

ix. tium maturi vindices exstiterunt.

Plin. 14 cap. 13. Tertul. Apolog c. 6.

Magno scelere horum seueritas ad exigendam vindictam concitata est. Egnatij autem Metelli longè minori de caussa; qui vxorem, quòd vinum bibisset, †fustim 12 interemit. Idq; factum non accusatore tantùm, sed etiam reprehensore caruit; vnoquoq; existimante, optimo illam exemplo violatæ sobrietatis pœnas pependisse. Et sanè quæcunque femina vini vsum immoderatè appetit, omnibus & virtutibus ianuam claudit, & delictis aperit.

x. †Horridum C. quoque Sulpicij Galli maritale supercilium. 13 Nam vxorem dimisit; quòd eam capite aperto foris versatam cognouerat; abscissa sententia, sed tamen aliqua ratione munita. Lex enim, inquit, tibi meos tantùm præfinit oculos, quibus formam tuam approbes. 14 His decoris instrumenta compara, his esto speciosa, horum te certiori crede notitiæ: Vlterior tui conspectus supervacua irritatione accersitus, † in suspicione & cri- 15 mine subhæreat necesse est.

xi. Nec aliter sensit Q. Antistius Vetus repudiando vxorem, quòd illam in publico cum quadam libertina vulgari secretò loquentem viderat. Nam (vt ita dicam) incunabulis & nutrimentis culpæ, non ipsa commotus culpa, *citeriorem delicto præbuit ultionem; vt potius caueret iniuriam, quàm vindicaret.

*al. citiorem.

xii. Iungendus est his P. Sēpronius Sophus, qui coniugem repudij nota affecit, nihil aliud quàm se ignorante ludos ausam spectare. Ergo dum sic olim feminis occurritur, mens earum à delictis aberat.

EXTERNA.

Ceterùm etsi Romanæ seueritatis exemplis tot terrarum orbis instrui potest; tamen externa summatim

cog-

*cognoscere fastidio non erit. Lacedæmonij libros Archilochi è ciuitate sua exportari iusserunt, quod eorum parum verecundam ac pudicam lectionem arbitrabantur. Noluerunt enim ea liberorum suorum animos imbui, ne plus moribus noceret, quàm ingenium prodesset. Itaque maximum poëtam, aut certo summo proximũ, quia domum sibi inuisam obscenis maledictis lacerauerat, carminum exilio multârunt. *al cognosse. I. Plutar. Apoph. Lycãbæ soceri.

Athenienses autem Timagoram, inter officium salutationis Darium regem more gentis illius adulatum, capitali supplicio affecerunt: vnius ciuis humilibus blanditijs totius vrbis suæ decus persicæ dominationi summissum grauiter ferentes. II Plutar. Artaxerxe.

Iam Cambyses inusitatæ seueritatis, quo mali cuiusdam iudicis ex corpore pellem detractam, sellæ intendi, in eaque filium eius iudicaturum considere iussit. Cæterum & rex, & barbarus, atroci ac noua pœna iudicis, ne quis postea corrumpi iudex posset, prouidit. III. Hero. 5

DE GRAVITER DICTIS AVT FACTIS. CAP. IV.

A ROMANIS.	AB EXTERNIS.
1 T. Manlio Torquato,	1 Cinniniensi populo.
2 P. Scipione Aemiliano.	2 Socrate Atheniensi,
3 C. Popillio Lænate.	3 Alexandro Magno.
4 Rutilio Rufo,	4 Lacedemoniis.
5 M. Iunio Bruto procos.	5 Pædareto Spartano.

MAGNAM & bonam laudis partem in claris viris etiam illa vendicant, quæ aut ab his grauiter dicta aut facta pertinax memoria viribus æternis comprehendit: Quorum ex abundanti copia, nec parca nimis nec rursus auida manu, quod magis desiderio satisfaciat, quàm satietati abundet, hauriamus.

Ciuitate nostra Cannensi clade perculsa, cùm admodum tenui filo, suspensa reip. salus ex sociorum fide pen- I. A.V. dxxxvij

de- Liu. 23.

Aliter refert hæc Liuius.

deret, vt eorum animi ad imperium Romanum tuendum constantiores essent? maiori parti senatus principes Latinorũ in ordinem suum sublegi placebat. Vt † Annius olim, Campani etiam consulem alterum Capuæ creari debere asseuerabant. sic contusus & æger Romani imperij spiritus erat. † Tunc Mãlius Torquatus, stirpis eius qui Latinos apud Veserim inclyta pugna fuderat, quam poterat clara voce denuntiauit: si quis sociorum inter patres conscriptos sententiam dicere ausus esset, continuò eum se interempturum. Hæ vnius minæ, & Romanorum languentibus animis calorem pristinum reddiderunt, & Italiam † ad ius ciuitatis nobiscum exæquandum consurgere passæ non sunt: † namque vt populi Rom. armis, ita verbis illius fracta cessit.

A.V. dxlii. Liu. 26. Zonar. Auct. de Viris Illust. cap 28.

† Par eiusdẽ quoque Manlij grauitas, cùm consulatus omnium consensu deferretur, eúmq; sub excusatione aduersæ valetudinis oculorum recusaret; instantibus cunctis, Alium, inquit, Quirites quærite, ad quem hunc honorem transferatis: Nam si me gerere eum coëgeritis, nec ego mores vestros ferre, nec meum imperium perpeti poteritis. Si priuati tam ponderosa vox, quàm graues fasces consulis extitissent!

11\. A.V. dcxi. Auct. de Viris Illust. cap. 58.

Nihilo segnior Scipionis Aemiliani aut in curia aut in concione grauitas: qui cùm haberet consortem censuræ Mummium, vt nobilem, ita eneruis vitæ, pro rostris dixit, se ex maiestate reip. omnia gesturum, si sibi ciues vel dedissent collegam, vel non dedissent.

A.V. dcix.

Idem, cum Ser. Sulpicius Galba & Aurelius Cotta consules in senatu contenderent, vter aduersus Viriatum in Hispaniam mitteretur: ac magna inter patres conscriptos dissensio esset; omnibus quonam eius sent. inclinaretur expectantibus; Neutrum, inquit, mihi mitti placet,

Right margin: 1 2 3 4 5

6 cet †quia alter nihil habet, alteri nihil est satis. Aequè malam licentiæ imperij magistram iudicans inopiam atque auaritiam. Quo dicto, vt neuter in prouinciam mitteretur obtinuit.

C. verò opillius à senatu legatus ad Antiochū missus vt bello se, quo Ptolemæum lacessebat abstineret: cùm ad eum venisset, atque is prompto animo & amicissimo vultu dextram ei porrexisset; inuicem ei suam porrigere noluit, sed tabellas senatusconsultum continentes tradidit: Quas vt legit Antiochus, dixit se cum amicis collocuturum. Indignatus Popillius quòd aliquā moram interposuisset; virga solum, quo insistebat, denotauit: At priùs, inquit, quam hoc circulo excedas, da responsum, quod senatui referam. Non legatum locutum sed ipsam curiam ante oculos positam crederes: continuò enim rex affirmauit fore, ne amplius de se Ptolemæus quereretur: Ac tum demum Popillius manum eius tanquam socij apprehendit. Quàm efficax est animi sermonísque abscisa grauitas! Eodem momento Syriæ regnum terruit, Aegypti texit.

III. A. V. dxxcv. Liu. 45. Cicero Phili. 8 Plin. 34

P. autem Rutilij verba priùs an facta æstimem, nescio: nam vtrisque æquè admirabile inest robur. Cum amici cuiusdam iniustæ rogationi resisteret, atque is per summam indignationem dixisset: Quid ergo, inquit mihi opus est amicitia tua, si quod rogo, non facis? respōdit: Imò quid mihi tua, si propter te aliquid inhonestè facturus sum? Huic voci consentanea illa opera, quòd magis ordinū dissensione, quàm vlla culpa sua reus factus, nec obsoletam vestem induit, nec insignia senatoris deposuit, nec supplices ad genua iudicum manus tetendit; nec dixit quidquam splendore præteritorum annorū humilius. Effecitq́ue, vt periculū illud non impedimentum

IV. A. V. dclx. Liu 70. Cic. in Bruto, & de Orat. 1. Oros 5. c 17.

 tum

tum grauitatis eius esset, sed experimentum. Atque etiam cùm ei reditum in patriam Sullana victoria præstaret, in exilio, nequid aduersum leges faceret, remansit. Quapropter †Felicis cognomen iustiùs quis moribus 7
grauissimi viri, quàm impotentis armis aßignauerit. Quod quidem Sulla rapuit, Rutilius meruit.

V.
A.V. dccxi. Plutar. Bruto.
M. Brutus suarum prius virtutum quàm patriæ parentis parricidia (vno enim facto & illas in profundum præcipitauit, & omnem sui nominis memoriam inexpiabili detestatione perfudit) vltimum prælium initurus, negantibus quibusdam id committi oportere: Fidenter, inquit, in aciem descendo: hodie enim aut rectè erit, aut nihil curabo. Præsumpserat videlicet neque viuere se sine victoria, neque mori sine securitate posse.

EXTERNA.

I.
A.V. dcxvii.
Cuius mentio mihi subijcit, quod aduersus D. Brutum in Hispania grauiter dictum est, referre: Nam cùm se ei tota penè Lusitania dedidisset: ac sola gentis eius vrbs Cinninia pertinaciter arma retinere, tentata redemptione, propemodum vno ore legatis Bruti respondit: Ferrum sibi à maioribus, quo vrbem tuerentur, non aurum, quo libertatem ab imperatore auaro emerent, relictum. † Melius sine dubio istud nostri sanguinis ho- 8
mines dixissent, quàm audissent.

II.
Laërt. in vita Cic. de orat. 2.
Sed illos quidē natura in hac grauitatis vestigia deduxit. Socrates autem Græcæ doctrinæ clarißimum columen, †cùm Athenis causā dicturus esset, defensionemq; 9
ei Lysias, à se compositam, qua in iudicio vteretur, recitasset, demissam & supplicem, imminentiq; procellæ accommodatam, Aufer, inquit, quæso istam: nam ego si adduci possē, vt eam in vltima Scythiæ solitudine perorarem, tum me ipse morte multandum concederē. Spiri-

tum

tum contempsit, ne careret grauitate: maluitq́ Socratis extingui, quàm Lysias superesse.

Quantus hic in sapientia: tantus in armis Alexander illam vocem nobiliter edidit. Dario enim vno iam & altero prœlio virtutem eius experto, atque ideò partem regni Tauro tenus monte, & filiam in matrimonium cum decies centum millibus talentûm pollicente; cum Parmenion dixisset, Se, si Alexander esset, vsurum conditione, respondit: Et ego vterer, si Parmenion essem. Vocem duabus victorijs respondentem, dignámque cui tertia, sicut euenit, tribueretur. III. Plutar. in vita. Q. Curt 4. Arrian. 2.

Atque hæc quidem animi magnifici & prosperi status: illa verò, quæ legati Lacedæmoniorum apud patrem eius miseram fortunæ suæ conditionem testati sunt generosior, quàm optabilior. Intolerabilibus enim oneribus ciuitatem eorum implicanti, si quid morte grauius imperare perseueraret, mortem se prælaturos responderunt. IV.

Nec parum graue Spartani cuiusdam dictum: siquidem nobilitate & sanctitate præstans, & in petitione magistratus victus maximæ sibi lætitiæ esse prædicauit, quòd aliquos patria sua se meliores viros haberet. Quo sermone repulsam honori adæquauit. V. Plutar. Apoph.

DE IVSTITIA, CAP. V.

TEMPVS est iustitiæ quoque sancta penetralia adire, in quibus semper æqui ac probi facti respectus religiosa

cum obseruatione versatur: & ibi studium verecundiæ est, & cupiditas rationi cedit: nihilq́; vtile, quod parum honestum videri poßit, ducitur. Eius autē præcipuū & certißimū inter omnes gentes nostra ciuitas exemplū est.

1. †*Camillo cōsule Faliscos circunsedente, magister ludi* 1
A.V. *plurimos & nobilißimos inde pueros, velut ambulandi*
ccciix. Liu. 5. *gratia eductos, in castra Romanorum perduxit: Quibus*
Plutar. *interceptis, non erat dubium quin Falisci, deposita belli*
Camil. *gerendi pertinacia, tradituri se nostro imperatori essent.*
Frōt. 4. cap. 4. *De† ea re senatus censuit, vt pueri vinctum magistrum* 2
L. Flor. *virgis cedentes in patriam remitterentur. Qua iustitia*
1. c. 22. *animi eorum sunt capti, quorum mœnia expugnari non poterant: namque Falisci beneficio magis quàm armis victi, portas Romanis aperuerunt. Eadē ciuitas aliquoties rebellando, semperq́; aduersis contusa prœliis tādem se Q. Lutatio consuli dedere coacta est. Aduersus quam*
A.V. dxij. *sæuire cupiens populus Rom. postquam à Papirio (cuius*
Liu. 19. *manu iubente consule, verba deditionis scripta erant)*
Zonar. *doctus est Faliscos non potestati, sed fidei se Romanorum*
Orof. 4 cap 6. *commisisse; omnem iram placida mente deposuit, pariterq́; & viribus odii, non sanè facilè vinci assuetis, & victoriæ obsequio, quæ promptißimè licentiam subministrat, ne iustitiæ suæ deesset, obstitit. Idem, cùm P. Clau-*
A.V. cdxxcv. circiter. *dius Camarinos ductu atque auspiciis suis captos sub hasta vendidisset, etsi ærarium pecunia, fines agris auctos animaduertebat; tamen, quia parum liquida fide id gestum ab imperatore videbatur, maxima cura conquisitos redemit, iisq́; habitandi gratia locum in Auentino aßignauit, & prædia eis restituit. Pecuniam etiam non ad Curiam, sed ad sacraria ædificanda, sacrificiáque facienda tribuit: iustitiaque promptißimo tenore effecit, vt exitio suo lætari possent, quia sic renati erant.*

Mæ-

Mœnibus nostris & finitimis regionibus, quæ adhuc retuli: quod sequitur, per totum terrarum orbem manauit. Timochares Ambraciensis Fabricio consuli pollicitus est se Pyrrhum veneno per filium suum, qui potionibus eius præerat, necaturum. Ea res cùm ad senatum esset delata, missis legatis Pyrrhum monuit vt aduersus huius generis insidias cautius se gereret: memor Vrbem à filio Martis conditam: & armis bella non venenis gerere debere: Timocharis autem nomen suppressit, vtroque modo æquitatem amplexus: quia nec hostem malo exemplo tollere, neque eum qui benèmereri paratus fuerat, prodere voluit. A.V. cdlxxv. Plutar. Pyrrho Gel. 3. cap. 8. Cicero offic. 3.

Summa iustitia in quatuor quoque tribunis pleb. eodem tempore conspecta est. Nam cùm C. Atratino (sub quo duce aciem nostram apud Verruginem à Volscis inclinatam cum ceteris equitibus correxerant) diem ad populum L. Hortensius collega eorum dixisset, pro Rostris iurauerunt in squalore se esse, quoad imperator ipsorum reus esset futurus. Non enim sustinuerũt egregij iuuenes, cuius armati periculum vulneribus & sanguine suo defenderant; eius togati vltimum discrimen potestatis insignia retinentes, intueri; Qua iustitia mota concio, actione Hortensium desistere coëgit. II. A.V. cccxxxi Liu. 4.

Nec se etiam aliter eo facto, quod sequitur, exhibuit, cùm Ti. Gracchus & C. Claudius, ob nimis seuerè gestam censuram, maiorem ciuitatis partem exasperassent, diem his P. Rutilius tribunus plebis perduellionis ad populum dixit præter communem consternationem, priuata etiam ira accensus, quia necessarium eius ex publico loco parietem demoliri iusserant. Quo in iudicio primæ classis permultæ Centuriæ Claudium aperte damnabant: de Gracchi absolutione vniuersæ consentire vide- III. A.V. dxxciv. Liu. 34. Auctor de Viris Illust. cap. 57.

debātur: Qui clara voce iurauit, si de collega suo grauius esset iudicatum, in factis paribus se eandem cum illo pœnam exilij subiturum. Eaq; iustitia tota illa tempestas ab vtriusq; fortunis & capite depulsa est. Claudiū, enim populus absoluit: Graccho causæ dictionem trib. Rutilius remisit.

IV. A. V. dxcix. Magnam laudem & illud collegium tribunorum tulit, quod cùm vnus ex eo L. Cotta fiducia sacrosanctæ potestatis creditoribus suis nollet satisfacere, decreuit; Si neque solueret pecuniam neq; daret cum quo sponsio fieret appellātibus se creditoribus auxilio futurum: iniquum ratum, maiestatem publicam priuatæ perfidiæ obtentui esse. Itaque Cottam in tribunatu quasi in aliquo sacrario latentem, tribunitia inde iustitia extraxit.

V. A.V. dcl. Pæd Scauria na Cic pro Deiotaro. Cuius vt ad alium æquè illustrem transgrediar, Cn. Domitius tribunus plebis M. Scaurum principem ciuitatis in iudicium populi deuocauit; vt si fortuna aspirasset ruinam: sin minus, certè ipsa obtrectatione amplißimi viri incrementum claritatis apprehenderet. Cuius opprimendi cùm sūmo studio flagraret seruus Scauri ad eum noctu peruenit, instructurum se eius accusationem multis & grauibus domini criminibus promittens† Erant in eodem pectore Domitij inimicus & dominus diuersa æstimatione nefarium iudicium perpendentes; Iustitia vicit odium Continuò enim & suis auribus obseratis, & indicis ore clauso, duci eum ad Scaurū iußit. Accusatorem etiam reo suo, ne dicam diligēdum, certè laudandum: quem populus cum propter alias virtutes tum hoc nomine libentius & consulem, & censorem. & pont. max. fecit. 3

VI. A.V. Nec aliter se L. Crassus in eodem iustitiæ experimento gessit. C. Carbonis nomen infesto animo vtpote ini-

inimicißimi sibi detulerat: sed tamen scrinium eius à seruo allatum ad se, complura continens quibus facilè opprimi posset: vt erat signatum, cum seruo catenato ad eum remisit. Quo pacto igitur inter amicos viguisse tūc iustitiā credimus: cùm inter accusatores quoque & reos tantum virium obtinuisse videamus? dcxxxiv Cic de leg 3 de orat. 3. in Brut.

Iam L. Sulla non se tam incolumem, quàm Sulpiciū Rufum perditum voluit, tribunitio furore eius sine fine vexatus. Ceterùm cùm eum proscriptum & in villa latentem à seruo proditum comperisset; manumissum parricidam, vt fides edicti sui extaret, præcipitari protinus è saxo Tarpeio cum illo scelere parto pileo iußit. Victor alioquin insolens, hoc imperio iustißimus. VI. A.V. dclxv. Liu. 77.

EXTERNA.

Verùm ne alienigenæ iustitiæ obliti videamur, Pittacus Mitylenæus, cuius aut meritis tantum ciues debuerunt, aut moribus crediderunt, vt suis & suffragijs tyrannidem deferrent; tamdiu illud imperiū sustinuit, quamdiu bellum de Sygeo cum Atheniensibus gerendū fuit. Postquam autem pax victoria parta est, continuò reclamantibus Mitylenæis deposuit; ne dominus civium vltrà quam reip. necesßitas exegerat, permaneret. Atque etiam, cùm recuperati agri dimidia pars consensu omnium offerretur; auertit animum ab eo munere; deforme iudicans, virtutū gloriam magnitudine prædæ minuere. I. Laërt. in vita.

Alterius nunc mihi prudentia referenda est, vt alterius repræsentari iustitia poßit. Cum saluberrimo consilio Themistocles migrare Athenienses in classē coëgisset, Xerxéq; rege & copijs eius Græcia pulsis ruinas patriæ in pristinnm habitum reformaret, & opes clandestinis molitionibus ad principatum Græciæ capessendum nu- II. Plutar. in vita. Cicero offic. 3.

nutriret; in concione dixit, habere se rem deliberatione sua prouisam, quam si fortuna ad effectum perduci passa esset; nihil maius aut potentius Atheniensi populo futurum, sed eam vulgari non oportere. Postulauitq; vt aliquis sibi, cui illam tacite exponeret, daretur: datus est Aristides. Is postquam cognouit classem illam Lacedæmoniorum, quæ tota apud Gytheum subducta erat, velle incendere, vt consumpta dominatio maris ipsis cederet; processit ad ciues, & retulit, Themistoclem vt vtile consilium, ita minimè iustum animo voluere. Euestigio vniuersa concio quod æquum non videretur, ne expedire quidem proclamauit, ac protinus Themistoclem incepto desistere iussit.

III. Cic. de legib. 2. Stob. ser. 42. Aelian. Var. histor.

Nihil illis etiam iustitiæ exemplis fortius. Zaleucus vrbe Locrensium à se saluberrimis atque vtilissimis legibus munita, cùm filius eius adulterij crimine damnatus, secundùm ius ab ipso constitutum, vtroque oculo carere deberet, ac tota ciuitas in honorem patris pœnæ necessitatem adolescentulo remitteret, aliquandiu repugnauit: Ad vltimum precibus populi euictus, suo priùs, deinde filij oculo eruto, vsum videndi vtriq; reliquit. Ita debitum supplicij modum legi reddidit, æquitatis admirabile temperamento, se inter misericordē patrem & iustum legislatorem partitus.

II. Cic. de lege 2. Laert. in Pyth. Arist. Polit 2

al. farciam.

† Sed aliquanto Charondæ Thurij præfractior atque 4
*abscisior iustitia. Ad vim & cruorem vsq; seditiosas cōciones ciuium pacauerat, lege cauendo, vt si quis eas cum ferro intrasset, continuò interficeretur. Interiecto deinde tempore ex longinquo rure gladio cinctus, domum repetens, subito indicta concione, sicut erat, in eā processit, ab eoq; qui proximè constiterat, solutæ à se legis suæ monitus: Idem ego illam, inquit, *sanciam. ac protinus ferro,*

quod

quod habebat, districto incubuit. Cumq; liceret culpam vel dissimulare, vel errore defendere: pœnam tamen repræsentare maluit, ne qua fraus iustitiæ fieret.

DE FIDE PVBLICA,

CAP. VI.

QVAM COLVERE
1 Senatus Rom.
2 L Manlius, M. Attil. cos.
3 Idem senatus Rom.
4 P. Africanus superior.
5 Idem senatus Rom.

EXTERNI.
1 Saguntini.
2 Petellini.

Huius imagine ante oculos posita, venerabile fidei numen dexteram suam, certissimũ salutis humanæ pignus, ostẽtat. Quã semper in nostra ciuitate viguisse, & omnes gentes senserunt, & nos paucis exemplis recognoscamus.

Cùm Ptolemæus rex tutorem populum Rom filio reliquisset, senatus M. Æmilium Lepidum pont. max. bis consulem ad pueri tutelam gerẽdam Alexandriam misit: amplissimiq; † & integerrimi viri sanctitatẽ reip vsibus & sacris operatam externæ procurationi vacari voluit; ne fides ciuitatis nostræ frustra petita existimaretur. Cuius beneficio regia incunabula conseruata pariter ac decorata, incertum Ptolomæum reddiderunt: patriùne fortuna magis an tutoris maiestate gloriari deberet. I. A.V. dcxv. circiter. Tacit. 2 Iust. 30. & 31.

2 *Speciosa quoque illa Romana fides. † Ingenti Pœnorum classe circa Siciliã deuicta: duces eius fractis animis cõsilia petendæ pacis agitabant. Quorũ Amilcar ire se ad consules negabat audere; ne eodem modo catenæ sibi iniicerentur, quo ab ipsis Cornelio Asinæ cõsuli fuerant iniectæ. Anno autem certior. Rom. animi æstimator, nihil tale timendũ ratus, maxima cum fiducia ad colloquium eorũ tetendit: Apud quos cùm de belli fine ageret, & tribunus militum ei dixisset, posse illi meritò euenire quod Cornelio accidisset: vterque consul, tribuno tacere iusso,* II. A.V. clxcvii Zonar. A.V. cdxcii. Polyb. I Liu. 17. Zonar. L Flor. 2. cap 2

 Isto

Isto te, inquit metu, Anno fides ciuitatis nostræ liberat. Claros illos fecerat tantum hostium ducem vincire potuisse, sed multo clariores fecit, noluisse.

III. *Aduersus* * *eosdem hostes parem fidem in iure legationis tuendo patres conscripti exhibuere. M. enim Æmilio Lepido, C. Flaminio* cos. *L. Minucium, & L. Mãlium Carthaginiensium legatis,* † *quia manus his attu-* 3
lerant, per feciales Culeo prætor ex SC dedẽdos curauit. Se tunc senatus, non eos quibus hoc præstabatur, aspexit.

*al. eundem hostem. A.V. dlxvi. Liu. 38.

IV. A.V. dl. Liu. 30. App. in Punica. Pol. 15. sed Paulo aliter

Hæc exempla superior Africanus secutus, cùm onustam multis, & illustrium Carthaginiensium, viris nauem in suam potestatem redegisset, inuiolatam dimisit, quia se legatos ad eum missos dicebant: Tametsi manifestum erat illos vitandi præsentis periculi gratia falsum legationis nomen amplecti, vt Romani imperatoris potius decepta fides, quã frustra implorata iudicaretur.

V. A.V. dcxxcvii Zonar. 2 & Liu. 15

Repræsentemus etiam illud senatus nullo modo prætermittendum opus. Legatos ab vrbe Apollonia Romam missos Q. Fabius & Cn. Apronius ædiles orta contentione pulsauerunt. Quod vbi comperit, continuò eos per feciales legatis dedidit, quæstoremq; cum his Brũdusium ire iußit, ne quam in itinere à cognatis deditorũ iniuriam acciperent. Illam Curiam, mortalium quis concilium ac non fidei templum dixerit? Quam vt ciuitas nostra semper benignam præstitit; † *ita in sociorum* 4
quoque animis constantem cognouit.

EXTERNA.

I. A.V. dxxxiv. Liu 21 Polyb. & alii.

Nam † *ante duorũ in Hispania Scipionum, totidemq;* 5
Romani sanguinis exercituũ miserabilem stragem, Saguntini victricibus Annibalis armis intra mœnia vrbis suæ cõpulsi, cùm vim Punicã vlterius nequirent arcere, collatis in forũ quæ vnicuiq; erant carißima, atque vn-

dique

6 *dique circundatis accensisq́ ignis nutrimentis, † ne à societate nostra desciscerent, publico & communi rogo semetipsi superiecerunt. Crediderim tunc ipsam Fidem, humana negotia speculantem, mœstum gessisse vultum, perseuerantissimum sui cultum iniquæ fortunæ iudicio tam acerbo exitu damnatum cernentem.*

Idem præstando Petellini eundem laudis honorem II. A.V.
7 *meruerunt. Ab Annibale, † quia deficere nostram amicitiam noluerant obsessi: legatos ad senatum auxilium implorantes miserunt. Quibus propter recentem cladem* dxxxvii Liu. 23.
9 *Cannensem succurri non potuit: † ceterũ permissum est, vti facerẽt, quod vtilissimum incolumitati ipsorum videretur, liberum ergo erat Carthaginiensium gratiam*
9 *amplecti. Illi tamen feminis † omniq́ ætate imbelli vrbe eiecta, quo diutius armati famem traherent, pertinacissimè in muris perstiterunt, expirauitq́ prius eorum tota ciuitas, quàm vlla ex parte Romanæ societatis respectum deponeret. † Itaque Annibali non Petelliã, sed fidei Petellinæ sepulchrum capere contigit.*
10

DE FIDE VXORVM ERGA MARITOS, CAP. VII.

1 Aemiliæ L. F. Tertiæ, P. Africani maioris
2 Thuriæ Q. Lucretii Vespillonis.
3 Sulpiciæ Lentuli.

ATQVE vt vxoriam quoque fidem attingamus:
1 *Tertia Aemilia Africani prioris vxor, † mater Corneliæ Gracchorum, tanta fuit comitatis & patientiæ; vt cùm sciret viro suo ancillulam ex suis gratam esse, dissimu-* I. Vide Gel. 6. cap. 8.
2 *lauerit: † ne domitorem orbis Africani feminæ impudicitiæ reum ageret: Tantumq́ à vindicta mens eius abfuit, vt post mortem Africani manumissam ancillam in matrimonium liberto suo daret.* A.V. dlxx.

Q. Lucretium proscriptum à triumviris vxor Thu- II.

ria

A. V. dccx. Dio.45. Appian ciuil.4. *ria inter cameram & tectum cubiculi abditum, vna conscia ancilla, ab imminente exitio, non sine magno periculo suo, tutum præstitit: Singularíq; fide id egit, vt cùm ceteri proscripti in alienis & hostilibus regionibus per summos corporis & animi cruciatus vix euaderent; ille in cubiculo & in coniugis sinu salutem retineret.*

III. A. V. dccx. Appia. ciuil. 4. *Sulpicia autem cùm à matre Iulia diligentissimè custodiretur, † ne Lentulũ virum suum proscriptũ à triũviris in Siciliã sequeretur, nihilominus † famulari veste sumpta, cum duabus ancillis, totidémque seruis ad eum clandestina fuga peruenit. Nec recusauit seipsam proscribere, vt ei fides sua in coniuge proscripto constaret.* 3 4

DE FIDE SERVORVM ERGA DOMINOS, CAP. VIII.

1 M. Antonii oratoris seruus,	5 Cn Plotij Plãci famil.
2 C. Marii C. F. cos. seruus.	6 Vrbinij Anapionis Seruus.
3 C. Gracchi Philocrates.	7 Antii Restionis seruus
4 C. Cassii Pindarus,	

RESTAT *vt seruorum etiam erga dominos, quo minus exspectatã, hoc laudabiliorem fidem referamus.*

I. A. V. dcxxxix Val. 3. cap. 7. *M. Antonius, auorum nostrorum temporibus clarissimus orator, incesti reus agebatur: cuius in iudicio accusatores seruum in quæstionem perseuerantissimè postulabant: quòd ab eo, cùm ad stuprum iret, laternam prælatam contenderent. Erat autem is etiam tum imberbis & stabat coram, videbátque rem ad suos cruciatus pertinere, nec tamen eos fugitauit. Ille verò, vt domũ quoque ventum est, Antoniũ hoc nomine vehementiùs confusum & solicitum vltò est hortatus, vt se iudicibus torquendum traderet: affirmãs nullum ore suo verbum exiturum, quo caussa eius læderetur. Ac promissi fidem mira patientia præstitit: plurimis etiam laceratus verberibus, eculeoque impositus, candentibus etiam*

1 *etiam laminis vstus, † omnem vim accusationis custodita rei salute subuertit. Argui fortuna merito potest, quòd tam pium & tam fortem spiritum seruili nomine inclusit.*

Consulem autem C. Marium Prænestinæ obsidionis miserabilem exitum sortitum, cuniculi latebris frustra II. A. V. dclxxi.
2 *euadere conatum, leuique vulnere à Thelesino, † cum* Liu. 88.
quo commori destinauerat, perstrictum seruus suus, vt Oros. 5.
Sullanæ crudelitatis expertem faceret, gladio traiectū cap. 21.
interemit, cùm magna præmia sibi proposita videret, si Plutar.
eum victoribus tradidisset: Cuius dextera tam oportu- Velle-
num ministerium nihil eorum pietati cedit, à quibus ius.
salus dominorum protecta est. Quia eo tempore Mario non vita, sed mors in beneficio reposita erat.

*Aequè illustre quod sequitur C. Gracchus, ne in potestatem inimicorum veniret, Philocrati seruo suo ceruices incidendas præbuit. Quas cùm celeri ictu abscidisset, gladium cruore domini madentem per sua egit præcordia. Europum alij hunc vocitatum existimant: ego de nomine nihil disputo, famularis tantūmodo fidei robur admiror. Cuius si * præstantiam animi generosus iuuenis imitatus foret, suo non serui beneficio imminentia supplicia vitasset: nunc commisit, vt Philocratis quàm Gracchi cadauer speciosius iaceret.* III. A. V. dcxxxii Plutar. App. 1. Oros. 5. cap. 12. *al præsentiam Macrob. 1 Saturn. c. 11.

Alia nobilitas, alius furor, sed fidei par exemplum. Pindarus C. Cassium Philippensi prælio victum, nuper ab eo manumissus, iussu ipsius obtruncatum, insultationibus hostium subtraxit. Séq; è conspectu hominum voluntaria morte abstulit, ita vt ne corpus quidem eius absumpti inueniretur. Quis deorum grauissimi sceleris vltor, illam dexteram, quæ in necem patriæ parentis exarserat, tanto torpore illigauit, vt se tremebūda Pindari IV. A. V. dccxi. Plutar. Bruto. Appia. ciuil. 4. Dio. 47

dari

*dari genibus submitteret ne publici parricidij, quas me-
rebatur pœnas, arbitrio pij victoris exolueret? Tu profe-
ctò, tu Diue Iuli cælestibus tuis vulneribus debitam ex-
egisti vindictam, perfidum erga te caput sordidis auxi-
lijs supplex fieri cogendo, eo animi æstu compulsum; vt
neque retinere vitam vellet, neque finire manu sua au-
deret.*

V. *Adiunxit se ijs cladibus C. Plotius Plancus Munacij*
A.V. dccx. *Planci consularis & censorij frater, qui cùm à triumvi-*
Plin. 13 *ris proscriptus in regione Salernitana lateret, delicatio-*
cap. 3. Solin. *re vitæ genere, & odore vnguenti, occultam salutis custo-*
cap 48. *diam detexit: Istis enim vestigijs, eorum† qui miseros* 3
*persequebantur, sagax inducta cura; abditum fugæ il-
lius cubile odorata est. A quibus comprehensi serui,
multumque ac diu torti, negabant se scire vbi domi-
nus esset. Non sustinuit deinde Plancus tam fideles
tamq; boni exempli seruos vlterius cruciari: sed proces-
sit in medium, iugulúmque gladijs militum obiecit.
Quod certamen mutuæ beneuolentiæ arduum digno-
sci facit, vtrùm dignior dominus fuerit, qui tam
constantem seruorum fidem experiretur, an serui, qui
tam iusta domini misericordia quæstionis sæuitiæ libe-
rarentur.*

VI. *† Quid Vrbinij Panopionis seruus, quàm admirabilis* 4
A.V. dcxx. *fidei! Qui cùm ad dominum proscriptum occidendũ do-*
App. *mesticorum indicio certiores factos milites in Reatinã*
ciuil. 4. Macrob *villam venisse cognosset, commutata cum eo veste, per-*
Sat. 1. *mutato etiam annulo, illum postico clàm emisit, se*
c. 11. *autem in cubiculum ac lectulum recepit, & vt Pano-
pionem occidi passus est. Breuis huius facti nar-
ratio, sed non parva materia laudationis. Nam si
quis ante oculos ponere velit subitum militum accur-*

sum

*sum conuulsa ianuæ claustra, minacem vocem, tru-
ces vultus, fulgentia arma, rem vera æstimatione pro-
sequetur: Nec quam cito dicitur aliquem pro alio mori.
voluisse, tam id ex facili etiam fieri potuisse arbitra-
bitur. Panopion autem quantum seruo deberet, am-
plum ei faciendo monimentum ac testimonium pieta-
tis grato titulo reddendo testatus est.*

Contentus essem huius generis exemplis: nisi vnum VII.
me dicere admiratio facti cogeret, Ancius Restio proscri- A.V. dcxx,
ptus à triumviris, cùm omnes domesticos, circa rapinam Macrob
& prædam occupatos videret, quàm maximè poterat Stat. I. c. 11
dissimulata fuga se penatibus suis intempesta nocte App. 4.
*subduxit. Cuius furtiuũ egressum seruus ab eo vinculo-
rum pœna coercitus, inexpiabiliq; literarum nota per
summã oris contumeliã inustus, curiosis speculatus ocu-
lis ac vestigia huc atque illuc errantia beneuolo studio
subsecutus, lateri voluntarius comes adrepsit. Quo qui-
dem tam exquisito tamq; ancipiti officio perfectissimũ
spectatæ pietatis cumulum expleuerat: His enim, quo-
rum felicior in domo status fuerat, lucro intentis, ipse
cùm nihil aliud quàm vmbra & imago suppliciorũ suo-*
5 *rum esset, †maximum sibi emolumentũ eius, à quo tam
grauiter punitus erat, salutem iudicauit. Cumq; abun-*
6 *dè foret iram remittere, adiecit etiam charitatẽ: †nec
solùm hactenus beneuolentia processit, sed in eo con-
seruando mira quoque arte vsus est. Nam vt sensit cu-
pidos sanguinis milites superuenire, amoto domino rogũ
extruxit: eiq; egentem à se comprehensum & occisum
senem superiecit. Interrogãtibus deinde militibus, vbi-*
7 *nam esset Antius, †manum rogo intentans, ibi illum
datis sibi crudelitatis piaculũ vri respondit. Quia ve-
risimilia loquebatur, habita est voci fides: quo euenit,*

vt

† vt Antius statum quærendæ incolumitatis hac occasione assequeretur.

DE MVTATIONE MORVM AVT FORTVNÆ, CAP. IX.

MVLTVM animis hominum & fiduciæ adijcere, & solicitudinis detrahere potest morũ ac fortunæ in claris viris recognita mutatio, siue nostros status siue proximorum ingenia contemplemur. Nam cùm aliorum fortunas spectando, ex contemptione abiecta atque contempta emersisse claritatem videamus, quid oberit, quin & ipsi meliora de nobis semper cogitemus? memores stultum esse † perpetuæ infelicitatis se prædamnare: 1
spémque, quæ etiam incerta rectè fouetur, interdum certam in desperationem conuertere.

I. A.V. ccxci. Liu. 7. A.V. cdxii. Liu. 8.

Manlius Torquatus adeò hebetis atque obtusi cordis inter initia iuuẽtæ existimatus est, † vt à patre L. Mãlio 2
amplissimo viro, quia & domesticis & reip. vsibus inutilis videbatur, rus relegatus agresti opere fatigaretur. Is postmodũ patrem reum iudiciali periculo liberauit: filiũ victorẽ, quod aduersus imperiũ suum cum hoste manum con-

conseruerat, securi percussit: patriam Latino tumultu Liu. 7.
3 *fessam, speciosissimo triumpho recreauit.* † *In hoc credo* A. V. cdxiii.
fortunæ malignæ nubilo adolescentiæ contemptu perfusum, quo senectutis eius decus lucidius enitesceret. Liu. 8.

Scipio autem Africanus; quem dij immortales nasci voluerunt, vt esset in quo se virtus per omnes numeros hominibus efficaciter ostenderet; solutiores vitæ primos adolescentiæ annos egisse fertur. Remotos quidem à luxuriæ crimine, sed tamen Punicis trophæis, deuictæ Carthaginis ceruicibus imposito iugo, teneriores. II. Gel 6. cap 8. & hoc lib. c. 7. Valer.

C. quoque Valerius Flaccus secundi Punici belli temporibus luxu perditam adolescentiam inchoauit. Ceterũ A. V. dlii.
4 † *à P. Licinio pont. Max. flamen captus, quo facilius à vitijs recederet; ad curam sacrorum & ceremoniarum conuerso animo, vsus duce frugalitatis religione, quantum prius luxuriæ fuerat exemplum, tantum postea modestiæ & sanctitatis specimen euasit.* III. A. V. dxliv. Liu. 27.

Nihil Q. Fabio Maximo, qui Gallica victoria cognomen Allobrogici sibimet ac posteris peperit, adolescente magis infame; nil eodem sene ornatius, aut speciosius illo seculo nostra ciuitas habuit. IV. A. V. dcxxxiii Liu. 61 Pæd, Ver. 2.

Quis ignorat Q. Catuli auctoritatem in maximo clarissimorum virorum prouentu excelsum gradum obtinuisse? Cuius si superior ætas reuoluatur, multi luxus, multæ deliciæ reperientur. Quæ quidem ei impedimento non fuerunt, quo minus patriæ princeps existeret, nomenq; eius in Capitolino fastigio fulgeret, ac virtute ciuile bellum ingenti motu oriens sepeliret. Vell. V. A. V. dcxxxv Liu. 90. Flor. 3. cap. 23. Plut. 19

L. verò Sulla vsque ad quæsturæ suæ comitia vitam libidine, vino, ludicræ artis amore, inquinatũ perduxit. Quapropter C. Marium Consulem molestè tulisse traditur, quod sibi asperrimum in Africa bellum gerenti c. 2. Cic in Pison VI. A. V. dcxlvi.

 tam

Liu.66. *tam delicatus quæstor sorte obuenisset: Eiusdem virtus*
Plutar. in vita. *quasi perruptis & disiectis nequitiæ, qua obsidebatur,*
A.V. *claustris, catenas Iugurthæ manibus iniecit: Mithrida-*
dclxvii. *tem compescuit: socialis belli fluctus repressit: Cinnæ do-*
Plutar. Appian *minationem fregit, eumq; qui se in Africa quæstorem*
Mithrid *fastidierat. Illam ipsam prouinciam proscriptum &*
A. V. *exulem petere coëgit. Quæ tam diuersa tamq; inter se*
dclxiv. Plutar. *contraria siquis apud animum suum attentiore compa-*
Liu.75. *ratione expendere velit, duos in vno homine Sullas fuis-*
Appian *se crediderit: turpem adolescentem & virum dicerem*
ciuil.1. A.V. *fortem, nisi ipse felicem se appellari maluisset.*
dclxv. † *Atque vt nobilitatē beneficio pœnitentiæ se ipsam* 5
Liu.77. *admonuimus respicere, ita altiora modo suo sperare au-*
Plutar *sos subtexamus. T. Aufidius † cùm Asiatici publici exiguā* 6
Appia. ciuil.1. *admodum particulam habuisset, postea totā Asiam pro*
VII. *consulari imperio obtinuit. Nec indignati sunt socij*
A.V. dcxxc. *eius parere fascibus, quem aliena tribunalia adulātem*
Cic.pro *viderant. Gessit se etiam integerrimè atque splendidis-*
Flacco, *simè † eoq; modo demonstrauit pristinum quæstū suum* 7
& in *fortunæ, præsens verò dignitatis incrementum moribus*
Bruto. VIII. *ipsius imputari debere.*
At P. Rupilius non publicanum in Sicilia egit, † sed 8
opera publicanis dedit. Idem vltimam inopiā suam au-
ctorato socijs officio sustentauit. Ab hoc postmodum con-
A.V. *sule leges vniuersi Siculi acceperunt, acerbissimoq; præ-*
dcxxi. Cicero *donum ac fugitiuorum bello liberati sunt. Portus ipsos, si*
Ped, *quis modò mutis rebus inest sēsus, tantam in eodē homi-*
Ver.4. *ne varietatem status admiratos arbitror. Quem enim*
Liu.59. *diurnas capturas exigentem animaduerterāt, eundem*
Flor.3. cap 16. *iura dantem, classésq; & exercitus regentem viderunt.*
IX. *Huic tanto incremento maius adijciā. Asculo capto,*
A V. † *Cn. Pompeius Magni pater P. Ventidiū ætate impube-* 9
dclxiv. *rem*

rem in triumpho sui populi oculis subiecit. Hic est Venti- Vell.
dius, qui postea Romæ ex Parthis, & per Parthos de Crassi Gell. 15 cap. 4.
manibus in hostili solo miserabiliter iacentibus, trium- Dio 43.
phum duxit. Itaque qui captiuus carcerem exhorruerat, Plutar.
victor Capitolium felicitate celebrauit. In eodem etiã il- Anton.
lud eximiũ, quòd eodẽ anno Prætor & consul est factus. Appia. Parth.

10 *†Casuum nunc contẽplemur varietatem. L. Lentu-* Dio. & alii.
lus consularis lege Cæcilia repetundarũ crimine oppres-
sus, censor cum L. Censorino creatus est. Quem quidem x. A.V.
fortuna inter ornamenta & dedecora alterna vice ver- dcvi.
sauit, consulatui illius damnationem, damnationi cen-
suram subijciendo: & neque bonis cum perpetuis frui,
neque malis æternis ingemiscere patiendo.

Iisdem viribus vti voluit in Cn. Cornelio Scipione xi.
Asina: Qui consul à Pœnis apud Liparas captus cum belli A.V. cdxciii.
iure õnia perdidisset; lætiore subinde vultu eius adiutus, Liu. 17.
cuncta recuperauit; consúlque etiam iterum creatus est: Polyb. 1
11 *Quis crederet illum à duodecim securib. † ad Carthag.* Zonar. A.V.
peruenturum catenas? quis rursus existimaret à Punicis cdxcix.
vinculis ad summa imperij peruenturum fastigia? sed Polyb.
tamen ex consule captiuus, & ex captiuo cõsul factus est. Zonar.

Quid? Crasso nónne pecuniæ magnitudo locupletis xii. A.V.
12 *nomen dedit? sed eidem postea inopia † turpem decoctoris* dcxciv.
superlationem iniunxit. Siquidem bona eius à creditori- Cicero Attic. 2
bus, quia solidum præstare non poterat, vænierunt. Ita epi. 13.
quoque amara sugillatione non caruit: quia cùm egens
ambularet, Diues ab occurrentibus salutabatur.

Crassum casus acerbitate Q. Cæpio præcurrit: is nam- xiii.
que præturæ splendore, triumphi claritate, cõsulatus de- A.V.
core, maximi pontificatus sacerdotio, vt senatus patro- dcxlviii
nus diceretur, assecutus, in publicis vinculis spiritum de- Liu 67.
posuit, corpùsque eius funesti carnificis manib. laceratum

in scalis Gemonijs iacens, magno cum horrore totius fo-
ri Romani conspectum est.

xiv. *Iam C. Marius maxima fortunæ luctatio est: omnes*
A.V. dcxxix. *enim eius impetus tam corporis, quã animi robore for-*
circiter *tissimè sustinuit, † Arpini honoribus iudicatus inferior,* 13
Cic. pro *quæsturam Romæ petere ausus est; patientia deinde re-*
Plancio *pulsarum, irrupit magis in Curiam, quàm venit. In*
A.V. dcxxxvii. *tribunatus quoque & ædilitatis petitione consimilem*
circiter *campi notam expertus: † Præturæ candidatus supremo* 14
loco inhæsit, quam tamen non sine periculo obtinuit:
ambitus enim accusatus, vix atq; ægrè absolutionem à
iudicibus impetrauit. † Ex illo Mario tam humili Arpi- 15
A. V. *ni, tam ignobili Romæ, tamq; fastidiendo candidato, il-*
dcxlix *le Marius euasit, qui Africam subegit, Iugurtham re-*
Sal. Iugurth, *gem ante currum egit, qui Teutonorum, Cimbrorumq;*
Vell. *exercitus deleuit. Cuius bina trophæa in vrbe spectãtur,*
Flor. & *cuius septem in fastis consulatus leguntur. Cui post exi-*
alii. *lium consulem creari, proscriptòque facere proscriptio-*
A V. dclxvii. *nem contigit. Quid huius conditione inconstantius aut*
Liu. 80. *mutabilius? quem si inter miseros posueris, miserrimus:*
App. *inter felices, felicissimus reperietur.*

Plutar. & alii. *C. autem Cæsar, cuius virtutes aditum sibi in cœlum*
xv. *struxerunt, inter prima iuuentæ initia priuatus Asiam*
A.V. *petens, à maritimis prædonibus circa insulam Pharma-*
dclxvii. *cusam exceptus, quinquaginta se talentis redemit. Par-*
Suet. Plutar. *ua igitur summa clarissimum mundi sidus in piratico*
myoparone rependi fortuna voluit. † Quid est ergo quod 16
amplius de ea queramur, si ne consortibus quidem diui-
nitatis suæ parcit? Sed cæleste numen se ab iniuria vin-
dicauit: continuò enim captos prædones crucibus affixit.

EXTERNA.

1. *Attento studio nostra commemorauimus, remissiore*

nunc

17 *nunc animo aliena narrentur. Perdita luxuria Athenis adolescens Polemo, †neq; illecebris tantũmodo, sed etiã ipsa infamia gaudens; cùm è conuiuio non post occasum solis, sed post ortum surrexisset, domúmq; repetens Xenocratis philosophi patentem ianuam vidisset; vino grauis vnguentis delibutus, sertis capite redimito, pellucida veste amictus, refertam turba doctorum hominum scholam eius intrauit: nec contentus tam deformi introitu consedit etiã, vt clarissimum eloquium, & prudentissima præcepta temulentiæ lasciuijs eluderet. Orta deinde, vt par erat, omnium indignatione; Xenocrates* Diog. Laert. in vita. Horat. Sat. 3. libro 2. Suidas

18 *vultũ in eodem habitu continuit, † omissisq; de quibus disserebat, de modestia ac temperantia loqui cœpit. Cuius grauitate sermonis resipiscere coactus Polemo, primum coronam capite detractam proiecit, paulo pòst brachium intra pallium reduxit, procedente tempore oris conuiualis hilaritatem deposuit; Ad vltimum totam luxuriã exuit, vniusq; orationis saluberrima medicina sanatus, ex infami ganeone maximus philosoph. euasit. Peregrinatus est huius animus in nequitia, nõ habitauit.*

Piget Themistoclis adolescentiam attingere, siue pa-

19 *trem aspiciam, † abdicationis inurentem notã, siue matrem suspendio finire vitam propter filij turpitudinem coactam; cùm omnium postea Graij sanguinis virorum* II. Probus & Plut.

20 *clarissimus extiterit, † mediũq; Asiæ & Europæ vel spei vel desperationis pignus fuerit: Hæc enim salutis eum sua patronum habuit, illa vadem victoriæ assumpsit.* in vita. Aelian. Variar. histo. 2

Cimonis verò incunabula opinione stultitiæ fuerũt referta: eiusdem stultitiæ imperia salutaria Athenienses senserunt: Itaque coëgit eos stuporis semetipsos damnare, qui eum stolidum crediderant. III. Probus in vita.

Iam Alcibiadem quasi duæ fortunæ partitæ sunt: IV.

Prob. & Plut. in vita. Iustin. 4. & 5.

Altera quæ ei nobilitatem eximiam, abundantes diuitias formam præstantißimam, fauorem ciuium propensũ, summa imperia, præcipuas potẽtiæ vires flagrantißimum ingenium aßignaret: altera quæ damnationem, exilium, venditionem bonorum, inopiam, odiũ patriæ, violentam mortem infligeret. † Nec aut hæc aut illa simul uniuersa, sed variè perplexa, freto atq; æstui similia. 21

v. Herod. 3. Strab 14. Cic. finib. 3. Plin. 37 cap. 1.

Ad inuidiam vsque Polycratis Samiorum tyranni abundantißimis bonis conspicuus vitæ fulgor excesßit: nec sine causa. Omnes enim conatus eius placido excipiebantur itinere: spes certum cupitæ rei fructũ apprehendebant: vota nuncupabantur simul & soluebantur: velle ac posse in æquo positum erat. Semel dumtaxat vultum mutauit, per quam breui tristitiæ salebra succußũ; tunc cùm admodum gratum sibi annulum de industria in profundum, ne omnis incommodi expers esset, abiecit: Quem tamẽ continuò recuperauit, capto pisce, qui eum deuorauerat. † Sed hunc felicitatis semper plenis velis prosperum cursum tenere non potuit. Comprehensum enim Orontes Darij regis præfectus, in excelsißimo Micalensis montis vertice cruci affixit. E qua putres eius artus, & tabido cruore manantia membra, atque illam læuam, cui Neptunus annulum piscatoris manu restituerat situ marcidam Samos amara seruitute aliquãdiu pressa, liberis ac lætis oculis aspexit. 22

VI. Iust. 21. Cicero Tusc. 3.

Dionysius autem cum hæreditatis nomine à patre Syracusanorum, ac penè totius Siciliæ tyrannidem accepisset, maximarum opum dominus, exercituũ dux, rector clasßiũ, † equitatuum potens, propter inopiam literas puerulos Corinthi docuit. Eodemq; tempore, tanta mutatione maiores natu, nequis nimis fortunæ crederet, magister ludi factus ex tyranno, monuit. 23

Se-

Sequitur hunc Suphax rex, consimilem fortunæ iniquitatem expertus, quem amicum hinc Roma per Scipionem, illinc Carthago per Asdrubalem vltrò petitum ad penates deos eius venerat. Ceterùm eò claritatis euectus, VII. A.V. Liu. 28. Pol. 11. App in Punica.

24 *† vt validißimorum populorum tantum non arbiter victoria existeret: parui temporis interiecta mora catenatus à Lælio legato ad Scipionem imperatorem pertractus est. Cuiusq; dexteram regio insidens solio arroganti manu attigerat, ad eius genua supplex procubuit.* A.V. dl. Liu. 30. Pol. 14. App.

25 *† Caduca nimium hæc & fragilia, puerilibusq; consentanea crepundijs sunt quæ vires atque opes humanæ vocantur. Affluunt subito, repente dilabuntur, nullo in loco, nulla in persona stabilibus nixa radicibus consistunt: sed incertißimo statu fortunæ, huc atque illuc acta, quos in sublime extulerunt: improuiso decursu destitutos, profundo cladiū miserabiliter immergunt.* Epilog. totius capitis.

26 *† Itaque neque existimari neque dici debent bona, quæ vt inflictorum malorum amaritudine desiderium sui duplicent: propēsiore fauore primò delinitos, maiore postea maiorum cumulo opprimere solent.*

VALERII MAXIMI
LIBER SEPTIMVS.

DE FELICITATE,
CAPVT I.

1 Q. Metelli Macedonici. 2 Gygis Lydorum regis.

VOLVBILIS fortunæ complura exempla retulimus:
1 *† constanter propitiæ admodum pauca narrari possunt. Quo patet, eam aduersas res cupido animo infligere, secundas parco tribuere: Eadem vbi malignitatis obliuisci sibi imperauit, non solum plurima ac maxima, sed etiam perpetua bona congerit.*

I. *Videamus ergo quot gradibus beneficiorum Q. Metel-*
Plin. 7. cap 44. *lum à primo originis die, ad vltimum vsque fati tempus*
Cic. de finib. 5. *nunquam cessante indulgentia,* † *ad summum beatæ* 2
Vell. 1. A.V. dcx. *vitæ culmē perduxerit. Nasci eum in vrbe terrarū prin-*
cipe voluit: parentes nobilissimos dedit: adiecit animi
varissimas dotes, & corporis vires, vt sufficere laboribus
A.V. dcvii. *possent: vxorem pudicitia & fœcunditate conspicuam*
consiliauit, Consulatus decus, imperatoriam potestatē,
Eutrop. L. Flor. 2. c. 14. *speciosissimi triumphi prætextam largita est:* † *Fecit, vt* 3
eodem tempore tres filios consulares, vnum etiam cen-
sorium ac triumphalem, & quartum prætorium vide-
ret. Vtque † *tres filias nuptum daret, earumq; sobolem* 4
sinu suo exciperet. Tot partus, tot incunabula, tot viri-
les togæ, tam multæ nuptiales faces, honorum, imperio-
rum, omnis denique gratulationis summa abundantia;
cùm interim nullum funus, nullus gemitus; nulla causa
tristitiæ Cœlum contemplare: vix tamen ibi talem sta-
tum reperies, quoniam quidem luctus & dolores deorū
A.V. dcxxxviii. *quoque pectoribus à maximis vatibus assignare vide-*
Vel 2. Plin. 7. cap. 44. *mus. Hunc autem vitæ actum eius consentaneus finis ex-*
cepit. Nam Q. Metellum vltimæ senectutis spatio de-
functum leniq; genere mortis inter oscula complexúsq;
charissimorum pignorum extinctum: filij & generi hu-
meris suis per Vrbem latum rogo imposuerunt.

II. *Clara hæc felicitas: obscurior illa, sed diuino splen-*
dore proposita: Cùm enim Gyges regno Lydiæ armis
Plin. 7. cap. 46 Solin. 7 *& diuitijs abundantissimo inflatus Apollinem Pythium*
sciscitatum venisset, an aliquis mortalium se esset
felicior: deus ex abdito sacrarij specu, voce missa, Aglaū
Sophidium ei prætulit: Is erat Arcadum pauperrimus,
sed ætate iam senior: terminos agelli sui nunquam
excesserat, † *paruuli ruris fructibus contentus. Verum* 5
pro-

profectò beatæ vitæ finem Apollo, non adumbratum, oraculi sagacitate complexus est. Quocirca insolenter fulgore fortunæ suæ glorianti respondit, magis se probare securitate ridens tugurium, quàm tristem curis & solicitudinibus aulam: paucásque glebas pauoris expertes, quàm pinguissima Lydiæ arua metu referta: & vnum aut alterum iugum boum facilis tutelæ, quàm exercitus & arma, & equitatum voracibus impensis onerosum: & vsus necessarij horreolum nulli nimis appetendum, quam thesauros omnium insidijs & cupiditatibus expositos. Ita Gyges, dum ad stipulatorem vanæ opinionis deum habere concupiscit, vbinam solida & secura esset felicitas didicit.

DE SAPIENTER DICTIS AVT FACTIS, CAP. II.

NVNC id genus felicitatis explicabo, quod totum in habitu animi est: nec votis petitur, sed in pectorib. sapiētia præditis natum dictis factisque prudentibus enitescit.

Ap. Claudium crebrò solitum dicere accepimus, Negotium populo Rom. melius, quàm otium committi: non quòd ignoraret, quàm iucundus tranquillitatis status esset, sed quòd animaduerteret præpotentia imperia agitatione rerum ad virtutem capessendam excitari, nimia

quiete in desidiam resoluti. Et sanè negotium nomine horridum, ciuitatis nostræ mores in suo statu continuit; blandæ appellationis quies plurimis vitijs resperſit.

II. Seneca de ira 2. cap. 31. Fabio tribuit. *Scipio verò Africanus turpe esse aiebat in re militari dicere. Non putaram; videlicet, quia explorato & excusso consilio, quæ ferro aguntur, administrari oportere arbitrabatur summa ratione. Inemendabilis enim est error, qui violentia Martis committitur. Idem negabat aliter cum hoste confligi debere, quam aut si occasio uenisset, aut necessitas incidisset: æquè prudenter. Nã & prosperæ gerendæ rei facultatem omittere, maxima dementia est: & in angustias vtique pugnandi compulsum abstinere se prœlio, † pestiferũ ignauiæ adfert exitum:* 1
Eorúmque qui ista committunt, alter beneficio fortunæ vti, alter iniuriæ nescit resistere.

III. A.V. dli. *Q. Quoque Metelli cùm grauis tum etiam alta in senatu sententia: qui deuicta Carthagine, nescire se, illa victoria bonine plus an mali Reip. attulisset, asseuerauit. Quoniam vt pacem restituendo profuisset; ita Annibalem submouendo nonnihil nocuisset. Eius enim transitu in Italiam, dormientem iam populi Romani virtutem excitatam: metuíq; debere, ne acri æmulo liberata in eundem somnum reuolueretur. In æquo igitur malorum posuit, vri tecta, vastari agros, exhauriri ærarium; & prisci roboris neruos hebetari.*

IV. Cicer. offic. 3. *al. ni. *Quid illud factum L. Fimbriæ consularis, quàm sapiens! à M. Lutatio Pythia splendido equite Rom. † iudex* 2
*aditus de sponsione, quam is cum aduersario, *quòd vir bonus esset, fecerat; nunquam id iudicium pronuntiatione suæ finire voluit. Ne aut probatũ virum, si contra eum iudicasset, fama spoliaret: aut iuraret virum bonũ esse, cum ea res innumerabilibus laudibus contineatur.*

Fo-

Forensibus hæc, illa militaribus stipendijs prudentia exhibita est. Papirius Cursor consul cùm Aquiloniā oppugnans prœlium vellet committere, pullariúsq; † non prosperantibus auibus ementitus optimum ei auspicium renunciasset, de fallacia illius factus certior, sibi quidem & exercitui bonum omen datum credidit, ac pugnam inijt, Deterum mendacem ante ipsam aciem constituit; vt haberent dij, cuius capite, si quid iræ conceperant, expiarent. Directum est autem sine casu, siue etiam cælestis numinis prouidentia, quod primum è contraria parte missum erat telum, in ipsum pullarij pectus, eumq; exanimem prostrauit † Id vbi consul cognouit, fidente animo & hosteis inuasit, & Aquiloniā cepit. Tam citò animaduertit, quo pacto iniuria imperatoris vindicari deberet, quemadmodum violata religio expianda foret, & qua ratione victoria apprehendi posset. Egit virum seuerum, consulem religiosum, imperatorem strenuum; timoris modum, pœnæ genus, spei viam, vno mentis impetu rapiendo.

V. A.V. dclx. Liu. 10. Front. Oros. 3. cap. 22.

3 (margin, beside "pugnans prœlium…") · 4 (margin, beside "nimem prostrauit…")

Nunc ad senatus acta transgrediar. Cùm aduersus Annibalem senatus Claudium Neronem & Liuiū Salinatorem consules mitteret; eosq; vt virtutibus pares, ita inimicitijs acerrimè inter se dissidentes videret, summo studio in gratiam reduxit, ne propter priuatas dissensiones, rempubl. parum vtiliter administrarent. Quia consimili imperio, † nisi concordia inest, maior aliena opera interpellandi, quam sua edendi cupiditas nascitur: † vbi verò etiam pertinax intercedit odium, alter alteri, quàm è contrarijs castris vtrique certior hostis proficiscitur. Eosdem senatus cùm ob nimis asperè actam censuram à Cn. Bæbio trib. pleb. pro Rostris ageretur rei, causæ dictione decreto suo liberauit. Vacuum omnis

VI. A.V. dxlvi. Liu. 27.

5 (margin, beside "consimili imperio…") · 6 (margin, beside "tur: † vbi verò…")

A.V. dxlix. Liu. 29

A.V. dcxx. Plut. in Gracch Appian ciuil. 1. Liu. 8. A.V. dcii.circiter.

omnis iudicij metu eum honorem reddendo, qui exigere debet rationem, non reddere. Par illa sapientia senatus, qua Ti. Gracchum trib. pl. Agrariam legem promulgare ausum, morte multauit: idem vt secundum legem eius per triumviros ager populo viritim divideretur, egregiè censuit. Siquidem grauißimæ seditionis eodem tempore & auctorem & causam sustulit.

Quàm deindè se prudenter in rege Massanisa gessit! Nam cùm promptißima & fidelißima eius opera aduersus Carthaginienses vsus esset, eúmq; in dilatando regno auidiorem cerneret: legem ferri iußit, qua Massanisæ ab imperio populi Rom. solutam libertatem tribueret. Quo facto cum optimè meriti beneuolentiam retinuit tum Mauritaniæ & Numidiæ, ceterarúmq; illius tractus gentium nunquam fida pace quiescentem feritatem, à valuis suis repulit.

EXTERNA.

Tempus deficiet domestica narrantem: quoniam imperium nostrum non tam robore corporum, quàm animorum vigore incrementum ac tutelam sui comprehendit. Maiore itaque ex parte Romana prudentia in admiratione tacita reponatur, alienigenisq; huius generis exẽplis detur aditus: Socrates humanæ sapientiæ quasi quoddam terrestre oraculum, nihil vltra petendum à dijs immortalibus arbitrabatur, quàm vt bona tribuerent. Quia ij demum scirent quid vnicuiq; esset vtile; nos autẽ plerunq; id votis expetere, quod non impetrasse melius foret. Etenim dẽsißimis tenebris inuoluta mortaliũ mens, in quàm latè patentes errores cæcas precationes tuas spargis! Diuitias appetis, quæ multis exitio fuerũt: honores concupiscis, qui complures pessundederunt: regna tecum ipsa voluis, quorum exitus sæpènumero miserabiles

1. Vide Platon. in Alcibiade 2

biles cernuntur: splendidis coniugiis inÿcis manus, at hæc vt aliquando illustrant; ita nonnunquam funditus domos euertũt. Desine igitur stulta futuris malorum tuorum causis, quasi felicißimis rebus, inhiare: teq́ totam cælestium arbitrio permitte: Quia qui tribuere bona ex facili solent, etiam eligere aptißima possunt.

Idem expedita & compendiaria via eos ad gloriam peruenire dicebat, qui id agerent, vt quales videri vellent tales etiam essent. Qua quidem prædicatione apertè monebat, vt homines ipsam potiùs virtutem, quàm vmbram eius consectarentur. Idem ab adolescentulo quodam consultus, † vxorẽ duceret, an se omni matrimonio abstineret; respondit vtrum eorum fecisset, acturum pœnitentiam. Hîc te, inquit, solitudo, hîc orbitas, hîc generis interitus, hîc hæres alienus excipiet: illic perpetua solicitudo, contextus querelarum, dotis exprobratio, affinium graue supercilium, garrula socrus lingua, subsessor alieni matrimonÿ, incertus liberorum euentus. Non passus est iuuenem in contextu rerum asperarum, quasi lætæ materiæ facere delectum. Laërt. in vita

Idem cùm Atheniensium scelerata dementia tristem de capite eius sententiam tulisset, fortiq́ animo & constanti vultu potionem veneni è manu carnificis accepisset; admoto iam labris poculo, vxori Xanthippæ inter fletum & lamentationem vociferanti innocentem eum perimi. Quid ergo, inquit, nocenti mihi mori satius esse duxisti? O immensam illam sapientiam, qua ne in ipso quidem vitæ excessu obliuisci sui potuit! Laërt. in vita.

Age, quàm prudenter Solon, neminem dum adhuc viueret, beatum dici debere arbitrabatur: quod ad vltimum vsque fati diem ancipiti fortunæ subiecti essemus. Felicitatis igitur humanæ appellationem rogus 11. Plutar. in vita.

con-

consummat, † qui se incursui malorũ obijcit. Idem cum ex amicis quendam grauiter mærentem videret, in arcem perduxit, hortatúsque est, vt per omnes subiectorum ædificiorum partes oculos circumferret: Quod vt factum animaduertit. Cogita nunc tecum, inquit, quàm multi luctus sub his tectis & olim fuerint, hodiéque versentur, insequentibúsq; seculis sint habitaturi: ac mitte mortalium incommoda tanquam propria deflere. Qua consolatione demonstrauit vrbes esse humanarum cladium consepta miseranda. Idem aiebat, si in vnum locum cuncti mala sua contulissent; futurum, vt propria deportare domum, quàm ex cõmuni miseriarum aceruo portionem suam ferre mallent. Quo colligebat non oportere nos quæ fortuitò patimur, præcipua & intolerabilis amaritudinis iudicare. 8

III. Cic. Paradox. Seneca trãquil. 2. cap. 5 — *Bias autem, cùm patriam eius Prienem hostes inuasissent; omnibus, quos modò sæuitia belli incolumes abire passa fuerat, preciosarum rerum pondere onustis fugientibus, interrogatus, quid ita nihil ex bonis suis secum ferret. Ego verò (inquit) bona mea mecum porto. Pectore enim illa gestabat, non humeris: non oculis visenda, sed æstimanda animo. Quæ domicilio mentis inclusa, nec mortalium, nec deorum manibus labefactari queunt: & vt manentibus præsto sunt, ita fugientes non deserunt.*

IV. Plat. ep. 7. Cic. ep. 1. ad Q. fratrem. — *Iam Platonis verbis adstricta, sed sensu præualens sententia. Qui tum demum beatum terrarum orbem futurum prædicauit, cùm aut sapientes regnare, aut reges sapere cœpissent.*

V. Stob. ser. 47. — *Rex etiã ille subtilis iudicij: quem ferunt traditũ sibi diadema, priusquã capiti imponeret, retentum diu cõsiderasse, ac dixisse: O nobilẽ magis quàm felicem pannũ! quem si quis penitus cognoscat, quã multis solicitudinibus,*

bus, & periculis, & miserijs sit refertus, ne humi quidem iacentem tollere vellet.

Quid Xenocratis responsum, quàm laudabile? cùm maledico sermoni quorundam summo silentio interesset vno ex his quærente cur solus ita linguam suam cohiberet: Quia dixisse me, inquit, aliquando pœnituit, tacuisse nunquam. IV. Stob. ser 35. Plutar. de bona valetudine, Simonidi attribuunt.

Aristophanis quoque altioris est prudentiæ præceptũ,
9 *qui in comœdia, introduxit † remissum ab inferis Atheniensẽ Periclem vaticinantem non oportere in vrbe nutrire leonem, sin autem sit alitus, obsequi ei conuenire. Monet enim, vt præcipua nobilitatis & concitati ingenij iuuenes refrenentur. Nimio verò fauore ac profusa indulgentia pasti, quo minus potentiam obtineant, ne impediantur: quòd stultum sit & inutile eas obtrectare vires, quas ipse foueris.* VII. Aristop in Ranis

Mirificè etiam Thales: nam interrogatus an facta hominum deos fallerent: Nec cogitata, inquit. Vt non solùm manus, sed etiam mentes puras habere vellemus; cùm secretis cogitationibus nostris cæleste numen adesse credidissemus. VIII. Laërt. in vita. καρδιογνώϛης ὁ θεός.

Ac ne quod sequitur quidem minus sapiens. Vnicæ filiæ pater Themistoclem consulebat vtrùm eam pauperi, sed ornato ac locupleti parum probato collocaret, cui is, Malo, inquit, virum pecunia, quam pecuniã viro indigentem. Quo dicto stultum monuit, vt generum potiùs quàm diuitias generi legeret. Cicero offic. 2. Plutar. vita & Apoph.

Age, Philippi quàm probabilis epistola, in qua Alex. quorundam Macedonum beneuolentiam largitione ad se attrahere conatũ sic increpuit. Quæ te fili ratio in hãc tam vanam spem induxit, vt eos tibi fideles futuros existimares, quos pecunia ad amorem tui compulisses? à Cic. offic. 2.

cha-

charitate iſtud præſtatur. At verò ante Philippus maior ex parte mercator Græciæ, quàm victor.

Plutar. Alex. Laërt. Ariſt. Curt. 8. Iuſt. 15. *Ariſtoles autem Calliſthenem auditorem ſuum ad Alexãdrum dimittens monuit, vt cum eo aut rariſſimè aut quàm iucundiſſimè loqueretur: quò ſcilicet apud regias aures vel ſilentio tutior, vel ſermone eſſet acceptior.* † *Ac ille dum Alexandrum Perſica Macedonum ſalutatione gaudentem obiurgat, & ad maiorum mores inuitum reuocare perſeuerat; ſpiritu carere iuſſus, ſeram neglecti ſalubris conſilij pœnitentiam egit.* 10

Idem Ariſtoteles de ſemetipſo in neutram partem loqui debere prædicabat: quoniam laudare ſe, vani; vituperare ſtulti eſſet. Eiuſdem eſt vtiliſſimum præceptũ, Vt voluptates abeuntes conſideremus; quas quidem ſi oſtendendo minuit: Feſſas enim pœnitentiæq́; plenas, animis noſtris ſubiecit, quo minus cupidè repetantur.

IX. *Nec parum prudenter Anaxagoras interroganti cuidam, quiſnam eſſet beatus; Nemo, inquit, ex his quos tu felices exiſtimas: ſed eum in illo numero reperies, qui à te ex miſeris conſtare creditur. Non erit ille diuitijs & honoribus abundãs: ſed aut exigui ruris, aut non ambitioſæ doctrinæ fidelis ac pertinax cultor, in* ſeceſſu quàm in fronte beatior.*

*al. receſſu.

X. Vide Suidam *Demadis quoque dictum ſapiens: nolentibus enim Athenienſibus diuinos honores Alexãdro decernere, Videte (inquit) ne dum cælum cuſtoditis, terram amittatis.*

XI. Plutar. Solone Stob. ſer. 43. *Quam porrò ſubtiliter Anacharſis leges aranearum telis comparabat:* † *Nam vt illas infirmiora animalia retinere: valentiora tranſmittere; ita his humiles & pauperes conſtringi, diuites & præpotentes non alligari, videmus.* 11

XII. *Nihil etiam Ageſilai facto ſapientius: ſiquidem cùm ad-*

aduersus remp. Lacedæmoniorum conspirationē ortam noctu comperisset, leges Lycurgi continuò abrogauit, quæ de indemnatis supplicium sumi vetabant: Comprehensis autem & interfectis sontibus easdem euestigio restituit. Atque vtrunque simul prouidit ne salutaris animaduersio vel iniusta esset: vel iure impediretur. Itaque vt semper esse possent, aliquando non fuerunt. Apoph. aliter.

12 †*Sed nescio an Annonis excellentioris prudentiæ consilium, Magone enim Cannensis pugnæ exitum senatui Pœnorum nuntiante, inq; tanti successus fidem annulos aureos trium modiorum mensuram explentes effundēte, qui interfectis nostris ciuibus detracti erant; quæsiuit an aliquis sociorum post tantam cladem à Romanis defecisset: atque vt audiuit neminem ad Annibalem trāsisse, suasit protinus vt legati Romam, per quos de pace ageretur, mitterentur. cuius si sententia valuisset, neque secundo Punico bello victa Carthago, neque tertio deleta foret.* XIII. A. V. dxxxvii Liu. 23. Zonar.

Ne Samnites quidem paruas pœnas consimilis erroris pependerunt, quòd Herennij Ponti salutare consilium neglexerunt: Qui auctoritate & prudentia ceteros præstans, & exercitu & eius duce filio suo consultus, quidnam fieri de legionibus Romanis apud Furcas Caudinas inclusis deberet, inuiolatas dimittendas respōdit. Postero die eadem de re interrogatus, deleri eas oportere dixit: vt aut maximo beneficio gratia hostium emeretur, aut grauissima iactura vires confringerentur: Sed improuida temeritas victorum, dum vtramque partem spernit vtilitatis, sub iugum missas in perniciem suam accendit. XIV. A. V. cdxxxii Liu. 9. Flor. 1. cap. 16.

*Multis & magnis sapientiæ exemplis paruulum adijciā. *Cretenses cùm acerbissima execratione aduersus* XV. al. Cretes.

eos, quos vehementer oderunt, vti volunt; vt mala consuetudine delectentur, optant, modestoq; voti genere efficacissimum vltionis euentum reperiũt. Inutiliter enim aliquid concupiscere, & in eo perseueranter morari, exitio vicina dulcedo est.

DE VAFRE DICTIS AVT FACTIS, CAP. III.

*EST aliud factorũ dictorũq; genus à sapientia † pro- 1
ximo deflexu ad vafri nomen progressum: quod nisi fal-
lacia vires assumpserit, * fidem propositi non inuenit:
al. finē laudemq; occulto magis tramite quàm aperta via petit.

1. *Ser. Tullio regnante, cuidam patrifamilias in agro
A.V. Sabino præcipuæ magnitudinis & eximiæ formæ vacca
cc. nata est. Quàm oraculorum certissimi auctores in hoc
circiter à dijs immortalibus editam responderunt, † vt quisquis 2
Liu. 1. eam Auentiniensi Dianæ immolasset; eius patria totius
Plutar. terrarum orbis imperium obtineret. Lætus eo dominus,
Probl. bouem cum summa festinatione Romam actam, † in A- 3
uentino ante aram Dianæ constituit, sacrificio Sabinis
regimen humani generis daturus. De qua re antistes tẽ-
pli certior factus, religionem hospiti intulit, ne prius vi-
ctimã caderet, † quam proximi amnis aqua se abluisset. 4
Eoq;*

qm Antrone Coratiũ nominat

eoq; alueum Tiberis petente, vaccam ipse immolauit, & vrbem nostram tot ciuitatum, tot gentium dominam, pio sacrificio furto reddidit.

Quo in genere acuminis in primis Iunius Brutus referendus est: Nam cum à rege Tarquinio auunculo suo II. A.V. *omnem nobilitatis indolem excerpi, intérque ceteros* ccxl. circiter *etiam fratrem suum, quòd vegetioris ingenij erat, interfectum animaduerteret; obtusi se cordis esse simulauit,* Liu. 1. Dio. 4. *eáque fallacia maximas virtutes suas texit. Profectus etiam Delphos cum Tarquinij filijs, quò is ad Apollinem Pythium muneribus sacrificijsq; honorandum miserat, aurum deo nemine doni clàm cauato baculo inclusum tulit: qui timebat ne sibi cæleste numen aperta liberalitate venerari tutum non esset. Peractis deinde mandatis patris, Apollinem iuuenes consuluerunt; quisnam ex ipsis Romæ regnaturus videretur. At is penes eum summam vrbis nostræ potestatem futuram respōdit; qui ante omnes matri osculum dedisset. Tunc Brutus, perinde atque casu prolapsus, de industria se abiecit, ter-* A.V. ccxliv. *rámque communem omnium matrem existimans, os-* Liu. *culatus est. Quod tam vafro telluri impressum os-* Dio. & alii. *culum, Vrbi libertatem, Bruto primum in fastis locum tribuit.*

Scipio quoque superior præsidiū calliditatis amplexus III. *est. Ex Sicilia enim petens Africam, cùm ex fortißimis* A.V. dxlviii. *peditibus Romanis trecentorū equitum numerū com-* Liu. 29. *plere vellet, neque tam subito posset eos instruere: quod temporis angustiæ negabant, sagacitate consilij assecutus*
5 *est. Namque ex ijs iuuenibus, quos † secū ex tota Sicilia nobilißimos & ditißimos, sed inermes habebat, trecentos speciosa arma & electos equos, quàm celerrimè expedi-*
6 *re iußit; velut eos continuè secum † ad oppugnandam*

Carthaginem auecturus: Qui cùm imperio vt celeriter
ita longinqui & periculosi belli respectu solicitis animis
paruissent; remittere se Scipio illam expeditionem si ar-
ma & equos militibus suis traderent, edixit; Rapuit cõ-
ditionem imbellis ac timida iuuentus, instrumentaq́
suo cupidè nostris cessit. Ergo calliditas ducis prouidit, vt
si quod protinus imperaretur graue prius, deinde remis-
so militiæ metu maximum beneficium fieret.

IV. A.V. Quod sequitur narrandum quoque est Q. Fabius La-
dlxix beo arbiter à senatu finium constituendorum inter No-
circiter lanos & Neapolitanos datus, cùm in rem præsentem ve-
Cicero. nisset, vtrosq́ separatim monuit; vt omissa cupiditate,
offic.1. † regredi modo conuerso, quàm progredi mallent: Idq́ 7
cùm vtraque pars auctoritate viri mota fecisset, aliquã-
tum in medio vacui agri relictum est. Constitutis deinde
finibus vt ipsi terminauerant; quicquid reliqui soli fuit,
populo Romano adiudicauit. Ceterùm etsi circumuenti
Nolani ac Neapolitani queri nihil potuerunt secundùm
ipsorum demonstrationem dicta sententia; improbo ta-
men præstigiorum genere nouum ciuitati nostræ vecti-
gal accessit. Eundem ferunt cum à rege Antiocho quem
A.V. bello superauerat, ex fœdere icto dimidiam partem na-
dlxiv. Liu. 38. uium accipere deberet, medias omnes secuisse, vt eum to-
aliter. ta classe priuaret.

V. Iam M. Antonio remittendum conuitium est qui id-
Cic. pro Cluent. circo se aiebat nullam orationem scripsisse vt si quid su-
periore iudicio actum ei quem postea defensurus esse, no-
citurum foret, nõ dictum à se affirmare posset: † Qui fa- 8
cti vix pudentis tolerabilem causam habuit: pro peri-
clitantium enim capite, non solum eloquentia sua vti,
sed etiam verecundia abuti erat paratus.

VI. Sertorius verò corporis robore atque animi consilio
parem

patem naturæ indulgentiam expertus, proscriptione Sullana dux Lusitanorum fieri coactus, cùm eos oratione flectere non posset, ne cum Romanorum vniuersa acie confligere vellent, vafro consilio ad suam sententiam perduxit Duos enim in conspectu eorum cõstituit equos, alterum validissimum, alterum infirmissimũ ac deinde validi caudam ab imbecillo sene paulatim carpi infirmi à iuuene eximiarum virium vniuersam cõuelli iussit. Obtemperatum imperio est. Sed dum adolescentis dextera irrito se labore fatigat, senio confecta manus ministerium executa est Tunc barbaræ concioni, quorsum ea res tenderet cognoscere cupienti suscepit: Equi caudæ consimilem esse Romanorum exercitum, cuius partes aliquis aggrediens opprimere possit: vniuersum conatus prosternere, celerius tradiderit victoriam, quam occupauerit. Ita gens barbara, aspera, & regi difficilis in exitium suum ruens, quam vtilitatem auribus respuerat, oculis præuidit.

A.V. dclxv. Front. Strat. I cap. 10. Plut. in vita.

Fabius autem Maximus cuius non dimicare, vincere fuit, cùm præcipuæ fortitudinis Nolanum peditem dubia fide suspectum, & strenuæ operæ Lucanum equitem amore scorti deperditum in castris haberet: vt vtroque potius bono milite vteretur, quam in vtrũque animaduerteret; alteri suspicionem suam dissimulauit in altero, disciplinam paululum à recto tenore deflexit: Nam illum plenè pro tribunali laudando omnique genere honoris prosequendo animum suum à Pœnis ad Romanos coëgit reuocare: & hunc clam meretricem redimere passus, paratissimum pro nobis excursorem reddidit.

VII. A.V. dxxxvii Liu 23 de Marcello narrat idem. Plut Valerio cõgruit.

Veniam nunc ad eos quibus salus astutia quæsita est M. Volusius ædilis plebis proscriptus, assumpto Isiaci habitu, per itinera viasq; publicas stipẽ petens, quisnam

A.V. dxliv. Plutar. Fabio. VIII.

A.V. dxc. App. ciuil. 4.

re vera esset, occurrentes dignoscere passus non est. Eoq;
fallaciæ genere tectus; in M. Bruti castra peruenit. Quid
illa necessitate miserius, quæ magistratum populi Rom.
abiecta honoris prætexta, alienigenæ religionis obscura-
tum insignibus, per Vrbem iussit incedere? Omnes autem
hi suæ vitæ, aut illi alienæ mortis cupidi, qui talia vel
ipsi sustinuerunt, vel alios perpeti coëgerunt.

ix. A.V. dcx. Appia. ciuil. 4. de Pomponio.

† Aliquãto speciosius Sentij Saturnini Vetulionis in 9
eodem genere casus vltimæ sortis auxilium. Qui cum à
triumviris inter proscriptos nomen suũ propositum au-
disset, continuò præturæ insignia inuasit: præcedẽtibúsq;
in modum lictorum, & apparitorum publicorúmq; ser-
uorum subornatis, vehicula cõprehendit, hospitia occu-
pauit, obuios submouit, ac tam audaci vsurpatione im-
perij, in maxima luce densissimas hostilibus oculis tene-
bras offudit. Idem vt Puteolos venit, perinde ac publicũ
ministerium agens, summa cum licentia correptis naui-
bus in Siciliam, certissimum tunc proscriptorum *pro-
fugium penetrauit.

*al perfugium

x.

His vno adiecto lenioris notæ exemplo, ad externa
conuertar Amantissimus quidam filij. cùm eum, incon-
cessis ac periculosis facibus accensum, ab insana cupidi-
tate inhibere vellet: † salubris consilij astutia patriam 10
indulgentiam temperauit. Petijt enim vt priùs quàm
ad eam, quam diligebat, iret; vulgari ac permissa Ve-
nere vteretur. Cuius precibus obsecutus adolescẽs † infe- 11
licem animi impetum satietate concubitus liciti resolu-
tum: ad id, quod non licebat, tardiorem pigrioremq;
afferens, paulatim deposuit.

Ineas quam liber ante velim

Oui de remed. amor 2.

EXTERNA.

I. Cùm Alexãder Macedonũ rex sorte monitus vt eum
qui sibi porta egresso primus occurrisset, interfici iuberet
asi-

13 †asinariũ fortè ante omnes obuiam factũ, ad mortem arripi imperauit. Eoq; quærente quidnam se immerentem capitali supplicio innocentemq; addiceret; cùm ad excusandum factum suum oraculi præceptũ retulisset; asinarius, Si ita est, inquit, rex, alium sors huic morti destinauit: nam asellus, quem ego ante me agebam, prior tibi occurrit. Delectatus Alexander, & illius tam callido dicto, & quòd ab errore ipse reuocatus erat, occasionem in aliquanto viliore animali expiandæ religionis rapuit: Summa in hoc cum calliditate mansuetudo, sũma quoque in alterius regis equisone calliditas.

14 †Sordida Magorũ dominatione oppressa, Darius rex, adiutoribus eiusdem dignitatis assumptis, pactum cum præclari operis consortibus fecit, vt equis insidentes, solis ortu cursum in quendam locum dirigerent, isq; regno potiretur, cuius equus in eo primus hinnisset. Ceterùm maximæ mercedis competitoribus fortunæ beneficium expectantibus, solus acumine equisonis sui* Ebaris prosperum exoptatæ rei effectum assecutus est: qui in equæ genitalem partem demissam manum, cùm ad eum locum ventum esset, naribus equi admouit. Qui odore irritatus, ante omnes hinnitum edidit: Auditoq; eo, sex reliqui summæ potestatis candidati continuò equis delapsi, (vt est mos Persarum) humi prostratis corporibus, Darium regem salutauerunt. Quantum imperiũ quàm paruo interceptum est vaframento!

II. Iusti I. Hero. 3

*al Ocbaris.

Bias autem, cuius sapientia diuturnior inter homines est, quàm patria Priene fuis, (siquidem illa etiam nunc spirat, huius perinde atq; extinctæ vestigia tantũmodo extãt) ita aiebat oportere homines in vsu amicitiæ versari, vt meminissent eam ad grauißimas inimicitias posse conuerti. Quod quidem præceptum prima specie

III. Arist. 2. Rhetor Alii alijs adscribũt.

Aliter Cic in Lælio. *nimis fortasse callidum videatur, inimicũq; simplicitati, quæ præcipuè familiaritas gaudet: sed si altioribus animis cogitatio demissa fuerit, per quã vtile reperietur.*

IV. Pausan. Eliac 2. Suidas.

Lampsacenæ verò vrbis salus vnius vaframenti beneficio constitit. Nam cùm ad excidium eius summo studio Alexander ferretur, progressũmq; extra mœnia Anaximenem præceptorem suum vidisset, quia manifestũ erat futurum vt preces suas iræ eius opponeret, non facturum se quod petisset iurauit. Tunc Anaximenes, Peto inquit vt Lampsacum diruas. Hæc velocitas sagacitatis oppidum vetusta nobilitate inclytum exitio, cui destinatũm erat, subtraxit.

V. *Demosthenis quoque astutia mirificè cuidam ancillæ succursum est, quæ pecuniam depositi nomine à duobus hospitibus acceperat, ea conditione vt simul vtrũq; redderet. Quorum alter interiecto tempore tãquam mortuo socio squalore obsitus, decepta ea omnes nummos abstulit. Superuenit deinde alter, & depositum petere cœpit. Hærebat misera in maxima pariter & pecuniæ & defensionis penuria, iamque de laqueo & suspendio cogi-*
tabat: Sed oportunè † Demosthenes ei patronus adfulsit: 15
qui vt in aduocationem venit, † Mulier inquit parata 16
est depositi se fide soluere: sed nisi sociũ adduxeris, id facere non potest. Quoniam vt ipse vociferaris hæc dicta est lex ne pecunia alteri sine altero numeretur.

VI. *Ac ne illud parum quidem prudenter. Quidam Athenis vniuerso populo inuisus, caussam apud eum de capitali crimine dicturus, maximum honorem subitò petere cœpit: Non quod speraret se illũ consequi posse, sed vt haberent homines vbi procursum iræ qui acerrimus esse solet effunderent. Neq; eum hæc tam callidi consilij ratio fefellit: comitijs enim clamore infesto, & crebris totius*

con-

concionis sibilis vexatus, nota etiam denegati honoris
perstrictus, eiusdem plebis paulo pòst in discrimine vitæ
clementissima suffragia expertus est. Quodsi adhuc ei
vltionem sitiēti, capitis sui periculum obiecisset, nullam
partem defensionis odio obseratæ aures recepissent.

Huic vaframento consimilis illa calliditas. Superior VII.
17 † Annibal à Duilio cōsule nauali prœlio, victus, timénsq; A. V.
classis amissæ pœnas dare, offensam astutia mire auertit: cdxciii.
Nam ex illa infelici pugna, priùs quam cladis nuntius Zonar.
18 domum perueniret, † quendā ex amicis compositum & Orof l. 4. cap. 7
ornatum Carthaginem misit. Qui postquam ciuitatis Auct. de
eius curiam intrauit: Cōsulit, inquit, vos Annibal, cum Viris
dux Romanorum magnas secum maritimas trahens Illust.
copias aduenerit, an cum eo confligere debeat: Acclama- cap. 38.
uit vniuersus senatus, non esse dubium quin oporteret.
tum ille: Conflixit inquit, & superatus est. Ita liberum
ijs non reliquit id factum damnare, quod ipsi fieri de-
buisse iudicauerant.

19 † Alter item Annibal Fabium maximum inuictam VIII.
armorum suorum vim saluberrimis cunctationibus pu-
gnæ ludificantem, vt aliqua suspicione trahendi belli re- A. V. dxxxvi.
spergeret; totius Italiæ agros ferro atque igni vastando, Liu. 22.
unius eius fundum immunem ab hoc iniuriæ genere re- Plut. in
20 liquit. Profecisset aliquid tanti beneficij † insidiosa adū- Fabio.
bratio, nisi Romanæ vrbi & Fabij pietas, & Annibalis Front. 1 cap. 8.
vafri mores fuissent notissimi.

Tusculanis etiam acumine cōsilij incolumitas parta IX.
est: Cùm enim crebris rebellationibus meruissent, vt eo-
rum vrbem funditus Romani euertere vellent, atque ad A. V.
21 id exequēdū † Furius Camillus, dux, validissimo instru- cclxxiii
ctus exercitu venisset; vniuersi ei togati obuiam pro Liu. 6.
cesserunt, commeatúsq; & cetera pacis munia benig- Plutar. Camil.

nißimè præstiterunt: Armatum etiam intrare mœnia passi sunt, nec vultu nec habitu mutato. Qua constantia tranquillitatis non solum ad amicitiæ nostræ ius; sed etiā † ad communionem ciuitatis, quam vsque cupierant, penetrauerunt. 22 *Sagaci hercule vsi simplicitate; † quoniam aptius esse intellexerant, metum officio dis-* 23 *simulare, quam armis protegere.*

x. *At Volscorum ducis Tulli execrabile consilium; Qui ad bellum inferendum Romanis maxima cupiditate accensus, cum aliquot aduersis prœliis contusos animos* A.V. cclxiv. Liu 2. Plutar. Coriol. Dio, 8. *suorum, & ob id paci proniores animaduerteret; insidiosa ratione, quò volebat, compulit. Nam cùm spectandorum ludorum gratia magna Volscorum multitudo Romam conuenisset, consulibus dixit, Vehementer se timere nequid hostile subitò molirentur: monuitque, vt essent cautiores, & protinus ipse vrbe egressus est. Quam rem consules ad senatum retulerunt, qui, tametsi nulla suspicio suberat, auctoritate tamen Tulli commotus, vt ante noctem Volsci abirent, decreuit. Qua contumelia irritati, facilè impelli potuerunt ad rebellandum. Ita mendacium versuti ducis, simulatione beneuolentiæ inuolutum duos simul populos fefellit: Romanum, vt insontes notaret: Volscum, vt deceptus irasceretur.*

DE STRATAGEMATIS, CAP. IV.

ROMANORVM.
1 Tulli Hostilii regis.
2 Sex Tarquinii L. F.
3 Obsessorū in Capitolio.
4 M. Liuii C. Claudii cos.
5 Q. Metelli Macedonici.

EXTERNORVM.
1 Agathoclis Syracus. regis.
2 Annibalis Pœni.

† Illa verò pars calliditatis egregia, & ab omni reprehensione procul remota; cuius opera, quia appellatione

nostra

nostra vix aptè exprimi possunt, Græca pronuntiatione Stratagemata dicuntur.

Omnibus militaribus copijs Tullo hostilio Fidenas agresso, quæ surgentis imperij nostri incunabula crebris rebellationibus torpere passæ non sunt, finitimisq; trophæis ac triumphis alitam virtutem eius spes suas vlteriùs promouere docuerunt, Metius Suffetius dux Albanorum, dubiam & suspectam semper societatis suæ fidem repentè in ipsa acie detexit. Detecto enim Romani exercitus latere, in proximo colle consedit, pro adiutore speculator pugnæ futurus; vt aut victis insultaret, aut victores fessos aggrederetur. Non erat dubium quin ea res militum nostrorum animos debilitatura esset, cùm eodem tempore & hostes confligere & auxilia deficere cernerent. Itaque ne id fieret, Tullus prouidit: concitato enim equo omnes pugnantium globos præcurrit, prædicans suo iussu secessisse Metium, eúmque, cùm ipse signum dedisset, inuasurum Fidenatium terga. Quo imperatoriæ artis consilio metum fiducia mutauit, proque trepidatione, alacritate suorum pectora repleuit.

I. A.V. XC. Liu. 1. Dio. 3.

At ne continuò à nostris regibus recedam, Sex. Tarquinius Tarquinij filius indignè ferens quòd patris viribus expugnare Gabij nequirent, valentiorem armis excogitauit rationem, qua interceptum id oppidum Romano imperio adijceret. Subitò namque se ad Gabinos contulit, tanquam parentis sæuitiam & verbera, quæ voluntate sua perpessus erat, fugiens: Ac paulatim vniuscuiusque fictis & compositis blanditijs alliciendo beneuolentiam, vt apud omnes plurimum posset, consecutus familiarem suum ad patrem misit, indicaturum, †quemadmodũ in sua manu haberet vniuersa: &

II. A.V. CCXXV. circiter Liu. 1. Dio. 4.

2

quæ

quæsiturum quidnam fieri vellet. Iuuenili calliditati senilis astutia respondit. Siquidem re eximia delectatus Tarquinius, fidei autem nuntij parum credens nihil respondit, sed seducto in eo hortum, maxima & altissima papauerum capita baculo decussit. Cognito adolescens silentio patris, simul ac facto, † causã altioris argumenti 3
peruidit: nec ignorauit præcipi sibi vt excellentissimum quemque Gabinorum, aut exilio summoueret, aut morte consumeret. Ergo spoliatam bonis propugnatoribus ciui-
*al. tanquam. *tatem *tantum non vinctis manibus ei tradidit.*

III. *Illud quoque à maioribus & consilio prudenter, † &* 4
A.V. *exitu feliciter prouisum, cùm vrbe capta Galli Capito-*
ccclxiii. *lium obsiderent; solamq; potiendi eius spẽ † in fame ob-* 5
Liu. 5. *sessorum repositam animaduerterẽt. † Perquam callido* 6
Ouid. Fast. 6. *enim genere consilij, vnico perseuerantiæ irritamento victores spoliauerunt. Panes enim iacere compluribus ex locis cœperunt. Quo spectaculo obstupefactos infinitamq; frumenti abundantiam nostris superesse credentes, ad*
Vnde Iupiter pistor appellatus. Lact. Inst. 1. *pactionem omittendæ obsidionis compulerunt. Misertus est tunc profectò Iupiter Romanæ virtutis præsidium ab astutia mutuantis, cum in summa alimentorum inopia projici præsidia inopiæ cerneret. Igitur vt vafro ita periculoso consilio salutarem exitum dedit.*

IV. *Idemq; Iupiter postea præstantissimorum ducum no-*
A.V. *strorũ sagacibus consilijs propitius aspirauit: Nam cum*
dxlvi. *alterum Italiæ latus Annibal laceraret, alterum inua-*
Liu. 27. Pol. 11. *sisset Asdrubal, ne duorum fratrum iunctæ copiæ intolerabili onere fessas simul res nostras vrgerẽt, hinc Clau-*
Front. 1 cap. 1. *dij Neronis vegetum consilium, illinc Liuij Salinatoris inclyta providentia effecit. Nero enim compresso à se in*
*al. suadebat. *Lucanis Annibale, præsentiam suam (quoniam ita ratio belli * desiderabat) mentitus hosti, ad opem*

col-

collegæ ferendam per longum iter celeritate mira tetendit Salinator in Vmbria apud Metaurum flumen proximo die dimicaturus: summa cum dissimulatione Neronem castris noctu recepit: Tribunos enim à tribunis, centuriones à centurionibus equites ab equitibus; pedites à peditibus excipi iussit: ac sine vlla tumultuatione solo vix vnum exercitum capiente: alterum inseruit. Quo euenit, ne Asdrubal cùm duobus se consulibus præliaturũ
7 *priùs sciret † quàm ab vtroq; prosterneretur. Ita illa*
8 *tota terrarum orbe infamis† Punica calliditas frustrata*
fuit. Romana prudentia Annibalem Neroni, Asdrubalẽ Salinatori decipiendum tradidit.

Memorabilis etiam consilij Q. Metellus. Qui cùm proconsul bellum in Hispania aduersus Celtiberos gereret vrbemq; Contrebiam caput eius gentis viribus expugnare non posset; intra pectus suum diu multúmq; consilijs agitatis, viam reperit qua propositũ ad exitum perduceret. Itinera magno impetu ingrediebatur, deinde alias atque alias regiones petebat. Modò hos obsidebat montes, paullo post ad illos transgrediebatur. Cùm interim tam suis omnibus quàm ipsis hostibus ignota erat causa inopinatæ eius ac subitæ fluctuationis. Interrogatus queque a quodam amicissimo sibi, quid ita sparsum & incertum militiæ genus sequeretur: Absiste, inquit, ista quærere: nam si huius consilij mei interiorem tunicam consciam sensero, continuo eam cremari iubebo. Quorsum igitur ista dissimulatio erupit? aut quem finem habuit? Posiquam verò & exercitum suum ignorantia & totam Celtiberiam errore implicauit; cùm alio sursum direxisset, subitò ad Contrebiã reflexit eamque inopinatam & attonitã oppressit. Ergo nisi mentem suam dolos scrutari coëgisset, ad vltimam ei senectutem apud

V. A V. dcxl. Flor. 2. cap. 17. Fron 1. cap. 1. simile quid de Metel. Pio Auctor de Viris illustrib. cap. 61.

apud mœnia Contrebiæ armato sedendum foret.

EXTERNA.

I. Iusti. 2. Diod. de reb. Alex.

† Agathocles autem Syracusanorum rex audaciter callidus. Cum enim vrbē eius maiore ex parte Carthaginenses occupassent, exercitum suum in Africam traiecit: vt metum metu, vim vi discuteret, neq; sine effectu: Nam repentino eius aduentu perculsi Pœni, libenter incolumitatem suam salute hostium redemerunt, pactíque sunt vt eodem tempore Africa Siculis, & Sicilia Punicis armis liberaretur. Age si Syracusarum mœnia tueri perseuerasset, illa belli malis vrgerentur, bonà pacis fruenda securæ Carthagini reliquisset. Nunc inferendo quæ patiebatur, dum alienas potius lacessit opes, quàm suas tuetur, quò æquiore animo regnum deseruit, eo tutius recepit. 9

II. A. V. dxxxvii Liu. 22. Fron. 2 cap. 2.

† Quid Annibal Cannensi prœlio? nonne priusquā ad dimicandum descenderet, aciem populi Rom. compluribus astutiæ implicatam laqueis, ad tam miserabilem perduxit exitum? Ante omnia enim prouidit, vt & solem & puluerem, qui ibi vento multus excitari solet, aduersum haberet. Deinde partem copiarum suarum inter ipsum prœlij tēpus de industria fugere iussit: quam cum à reliquo exercitu abruptam legio Romana sequeretur, trucidandam eam ab ijs quos in insidijs collocauerat, curauit. Postremò quadringentos equites subornauit, qui simulata transitione petierunt consulem, à quo iussi more trāsfugarum depositis armis in vltimam pugnæ partem secedere, districtis gladijs, quos inter tunicas & loricas abdiderant, poplites pugnantium Romanorum ceciderunt. Hæc fuit Punica fortitudo, dolis & insidijs & fallacia instructa. Quæ nunc certissima circumuentæ virtutis nostræ excusatio est; quoniam 10

niam decepti magis quàm victi fuimus.

DE REPVLSIS,
CAP. V.

CAMPI *quoque repræsentata conditio, ambitiosā ingredientes viam ad fortius sustinendos parum prosperos comitiorum euentus vtiliter instruxerit. Vt propositis ante oculos clarißimorum virorum repulsis, non minore cum spe honores, ac prudentiore cum animi iudicio petant: Meminerintq́ue nefas non esse, aliquid ab omnibus vni negari: cum sæpènumero singuli cunctorum voluntatibus resistere fas esse duxerint. Scientes etiam, patiētia quæri debere, quod gratia impetrari nequierit.*

1 *Q. Aelius Tubero à Q. Fabio Maximo, † epulū popu-* I. A.V.
li nomine P. Africani patrui sui dante, rogatus vt tricli- Cic. pro
nium sterneret: lectulos Punicos pellibus hædinis strauit: Muren.
& pro argenteis vasis Samia exposuit. Cuius rei defor- Seneca
mitate sic omnes offendit, vt cùm alioqui vir egregius epi. 99.
haberetur, comitijsque Prætorijs candidatus in cam- & 99.
pum L. Paullo auo, & P. Africano auunculo nixus de-
2 *scendisset, † repulsa inde notatus abierit. Nam vt pri-*
uatim semper continentiam probabant, ita publicè ma-
3 *xima cura splendoris habita est: † Quocirca non vnius*
conuiuæ numerum, sed totam se in illis periculis iacuis-
se credens ciuitas: ruborem epuli suffragijs suis vindi-
cauit.

P. autem Scipio Nasica, togatæ potentiæ clarißimum II.
4 *lumen, † is qui consul Iugurthæ bellū indixit, qui matrē* A.V.
Idæa Phrygiis sedibus ad nostras arās focosq́ue migrātem dcxlii. Cic. in
sanctißimis manibus excepit: qui multas & pestiferas Bruto.

se-

Sal Iugurth. A.V. dcviii. Cicero pro Plancio

seditiones auctoritatis suæ robore oppressit: quo principe senatus per aliquot annos gloriatus est; cum ædilitatem curulem adolescens peteret, manumque cuiusdam rustico opere duratam, more candidatorum tenacius apprehendisset? ioci gratia interrogauit eum, num manibus solitus esset ambulare. Quod dictum à circumstãtibus exceptum, ad populum manauit, caussamque repulsæ Scipioni attulit. Omnes namque rusticæ tribus paupertatem sibi ab eo exprobratam iudicantes iram suam aduersus contumeliosam eius vrbanitatem distrinxerunt. Igitur ciuitas nostra nobilium iuuenum ingenia ab insolentia reuocando, magnos & vtiles ciues fecit; honoribúsque non patiendo eos à securis peti debitum auctoritatis pondus adiecit.

III. A.V. dlxvii. & dlxiix & dlxix Liu. 39. & 44. Plutar. & Auct. de Viris Illust. in vita.

Nullus error talis in L. Aemilio Paullo conspectus est: sed tamen aliquando frustra consulatum petijt. Idémque cùm iam campum repulsis suis fatigasset, bis consul † & censor factus, amplissimum dignitatis gradum obtinuit. 5 *Cuius virtutem iniuriæ non fregerunt, sed acuerunt. Quoniam quidem ipsa nota accensus, cupiditatem summi honoris ardentiorem ad comitia detulit, vt populum, quia nobilitatis splendore & animi bonis mouere non poterat, pertinacia vinceret.*

IV. A.V. dcviii. & dcix. Auct de Viris il. A.V. dcvii. Appia Punica. A.V. dcvi.

Q. autem Cæcilium Metellum pauci & mæsti amici, † consulatus repulsa afflatum, tristitia ac rubore plenũ, 6 *domum reduxerunt: † quem de Pseudophilippo triumphantem* 7 *vniuersus senatus lætum & alacrem in Capitoliũ prosecutus erat. Achaici etiam belli cui summam manum L. Mummius adiecit maxima pars ab hoc viro profligata fuerat. Eine ergo populus consulatum negare potuit, cui mox duas clarissimas prouincias aut debebat aut erat debiturus? Et quidẽ hoc facto, meliore eo ciue* 9

vsus

vsus est. Intellexit enim quàm industriè sibi gerendus Pausan.
esset consulatus, quem tanto labore impetrari senserat. Acha c.
Quid tam excellens, quid tam opulentum, quàm Iust 34. Zonar.
L. Sulla? Diuitias & imperia largitus est: leges vetustas V.
abrogauit, nouas tulit: Hic quoque in eo campo, cuius Plutar.
postea dominus extitit, repulsa Præturæ sugillatus est; in vita.
omnia loci petiti honoris, si quis modò deorum formam Appia ciu l. 1.
& imaginem futuræ eius potentiæ populo Rom. repræ A. V.
sentasset, impetraturus. dclix.

Sed vt comitiorum maximum crimen referam, M. Plut. ibidem.
Portius Cato plus moribus suis præturæ decoris adiectu vi.
rus, quàm prætexto eius splendoris ipse laturus, consequi
illam à populo aliquando non potuit. Proxima demen A. V.
tia suffragia, quæ satis quidem graues pœnas errorū dcxcviii Plutar.
sui pependerunt! quoniam quem honorem Catoni nega in vita.
uerant, Vatinio dare coacti sunt. Ergo si verè æstimare Seneca
volumus, non Catoni tunc prætura, sed præturæ Cato ad Albi-
negatus est. nam.

DE NECESSITATE,

CAP. VI.

1 Pop. Rom post cladem Cannensem.
2 Casilinatū in obsidione
3 Prænestinorum militū, in eadem obsidione.
4 Populi Rom. bello Mariano
5 C. Cæsaris ad Mundam
6 Pop Asiatici bello Part.

EXTERNORVM.

1 Cretensium à Q. Metello obsessorum
2 Numantinorum à P. Scipione.
3 Calagurritanorū à Cn. Pompeio.

ABOMINANDAE quoque necessitatis amarissimæ leges, & truculentissima imperia, tum Vrbem nostram, tum etiam exteras gentes multa non intellectu tantùm, sed etiam auditu grauia, perpeti coëgerunt.

Nam aliquot aduersis prœlijs secundo Punico bello 1. A. V.
1 *exhausta militari iuuentute Romana, † senatus auctore* dxxxviii

Liu 23. Macrob Sat. 1. Ti. Graccho consule design. censuit, vti publicè serui aduersus propulsandorum hostiũ impetũ emerentur: Eaq; de re †per tribunos plebis ad populũ lata rogatione, tres 2
creati sunt viri, qui quatuor & viginti millia seruorum comparauerunt adactosq; iureiurando, strenuam se fortémque operam daturos, quoad Pœni essent in Italia, datis armis in castra miserunt. Ex Apulia quoq; & Fidiculis septuaginta atque *ducenti ad supplementum equitatus sunt empti. Quanta violentia est casus acerbi! Quæ ciuitas ad id tempus ingenuæ quoq; originis capite censos habere milites fastidierat; eadem cellis seruilibus extracta corpora & a pastoralibus casis collecta mancipia velut præcipuum firmamentum, exercitui suo adiecit. Cedit ergo interdum generosus spiritus vtilitati, & fortunæ viribus succumbit: †vbi nisi tutiora elegerit 3
consilia, speciosa sequenti concidendum est. Cannensis autem clades adeò †vrbem nostram vehementer confudit, vt M. Iunij opera dictatura remp. administrantis 4
spolia hostium affixa templis, deorum numini consecrata, instrumenta militiæ futura conuellerentur, ac prætextati pueri arma induerent: †addictorum etiam, 5
& capitali crimine damnatorum, sex millia conscriberentur. Quæ si per se aspiciantur, aliquid ruboris habent: si autem admotis necessitatis viribus ponderentur, sæuitiæ temporis conuenientia præsidia videbuntur. Propter eandem cladem senatus Otacilio, qui Siciliam, & Cornelio Mammulæ, qui Sardiniam proprætoribus obtinebant; querentibus quòd neque stipendium neq; frumentũ classibus eorum & exercitibus socij præberent: affirmantibus etiam, ne habere quidem eos, vnde id præstare possent: rescripsit, ærarium longinquis expensis non sufficere: Proinde, quo pacto tanta inopiæ succur-

Marginal notes: *al trecenti. — A. V. dxxxvii Liu. 22. Zonar. — A. V. dxxxvii Liu. 23.

currendum esset, ipsi viderent. His literis quid aliud quàm imperij sui gubernacula è manibus abiecit? Siciliamq; & Sardiniam, benignissimas vrbis nostræ nutrices, gradus & stabilimenta bellorum, † tam multo sudo-
6 re & sanguine in ius ac potestatem redactas, † paucis
7 verbis, te scilicet necessitate iubente, dimisit.

Eadem Casilinates obsidione Annibalis clausos, alimentorúmq; facultate defectos, lora necessarijs vinculorum vsibus subducta, éq; scutis detractas pelles feruenti resolutas aqua, mandere voluisti. Quid illis, si acerbitatem casus intueare, miserius? si constantiam respicias, fidelius? qui ne à Romanis desciscerent, tali cibi genere vti sustinuerunt; cùm pinguissima arua sua fertilissimosq́; camposq; mœnib. suis subiectos intuerentur. Itaq; Campanæ vrbis, quæ punicam feritatem delicijs suis cu- II. A V. dxxxvii Liu. 23.
8 pidè fouet, in propinquo situm † Casilinum modò rara virtute clarum, perseuerantis amicitiæ pignore impios oculos verberauit.

In illa obsidione & fide, cùm trecenti Prænestini permanerent, euenit vt ex his quidam murem captum ducentis potius denarijs vendere, quam ipse leniendæ fa- III. A.V. dxxxvii Liu. 23.
9 mis gratia consumere mallet: † Sed credo, deorũ prouidentia & venditori & emptori, quem vterque merebatur exitum, attribuit. Auaro enim fame consumpto, manubijs sordium suarum frui non licuit: æqui animi vir, ad salutarem impensam faciendam, carè quidem, verum necessariè, comparato cibo vixit. Front. 4 cap. 5. Plin 8. cap. 57. Strab. 5

C. autẽ Mario & Cn. Carbone consulibus, bello ciuili cum L. Sulla dissidẽtibus; quo tempore non reip. victoria quærebatur, sed præmium victoriæ res erat publica; senatus consulto aurea atque argentea templorum ornamenta, ne militibus stipendia deessent, conflata IV. A.V. dclxxvi

sunt. Digna enim erat causa, hinc an illi crudelitatem suam proscriptione ciuium satiarent, vt dij immortales spoliarentur. Non ergo patrum conscriptorum volūtas, †sed sua teterrima necessitas truculenta manus illi consulto stylum impressit.

V. A. V. dccviii †*Diui Iulij exercitus idē inuicti ducis inuicta dextera, cùm armis Mundam clausisset, aggeriq; extruendo* 11
Hirtius de bello Hisp. Dion. lib. 43. *materia deficeret, congerie hostilium cadauerum quam desiderauerat altitudinem instruxit. Eamq; tragulis & pilis quia roboreæ sudes deerant, magistra noua molitionis necessitate vsus vallauit.*

VI. A. V. dccxxxiii. circiter *Atque vt diuinam filij mentionem cælestis patris recordationi subnectam: cùm effusurus se in nostras prouincias Parthorum rex Phraates videretur, vicinaq; imperio eius regiones subita indicti tumultus denuntiatione quaterentur, tanta in Bosphorano tractu commeatus penuria incessit, †vti à militibus singulis olei frumen-* 12
tiq; modijs totidem mancipia permutarentur. Sed amarissimam tempestatem Augusti cura tutelæ tunc terrarum vacans dispulit.

EXTERNA.

I. A. V. dcxxxv. Liu. 99. Flor. 3. cap. 8. *Cretensibus nihil tale præsidij affulsit, qui obsidione Metelli ad vltimam vsque penuriam compulsi, sua iumentorumq; suorum vrina sitim torserunt, verius dixerim, quàm sustentarunt: Quia dum vinci timēt, id passi sunt, quod eos ne victor quidem pati coëgisset.*

II. A. V. dcxx. Liu. 95. Flor. 2. cap. 8. App. Iberic. *Numantini autem à Scipione vallo & aggere circūdati cum omnia, quæ famem eorum trahere poterant, consumpsissent, ad vltimum humanorum corporum dapibus vsi sunt. Quapropter capta iam vrbe, complures inuenti sunt, artus & membra trucidatorū corporum sinu*

sinu suo gestantes. Nulla est his necessitatis excusatio: nam quibus mori licuit, si viuere necesse non fuit.

Horũ trucem pertinaciam in consimili facinore Calagurritanorum execrabilis impietas supergressa est: Qui quo perseuerãtius interempti Sertorij cineribus, obsidionem Cn. Pompeij frustrantes fidem praestarẽt; quia nullum iam aliud in vrbe eorum supererat animal, vxores suas natosq; ad vsum nefariae dapis verterunt. Quoque diutius armata iuuentus viscera sua visceribus suis aleret, infelices cadauerum reliquias salire non dubitauit. III. A. V. dcxxci. Flor. 3. cap. 22. Orof. 5 cap. 23.

13 *† Eámne vnquam aliquis in acie hortaretur, vt pro salute coniugum & liberorum fortiter dimicaret? Ex hoc nimirum hoste tanto duci poena magis quàm victoria petenda fuit: quia *plus vindicatus libertatis quàm victus gloriae afferre potuit: cùm omne serpentum ac ferarum genus comparatione sui titulo feritatis superarit: Nam quae illis dulcia vitae pignora proprio spiritu chariora sunt; ea Calagurritanis prandia atque coenae extiterunt.* *

DE TESTAMENTIS RESCISSIS,

CAP. VII.

1 Patris qui filiũ exhaeredauerat.
2 M. Annei Carseol.
3 C. Tetti.
4 Septiciae Trachalor. matris
5 Terentii cuiusdam.
6 Naeui anicuiusdam.
7 Iuuentii cuiusdam.

VACEMVS nunc negotio, quod actorum hominis & praecipuae curae & vltimi est temporis consideremúsq; quae testamenta aut rescissa sunt legitimè facta: aut cùm meritò rescindi possent, rata manserunt: quaeue ad alios quàm qui expectabant, honorem haereditatis transtulerunt.

Atque ista, vt ordine quo proposui, exequar: militantis cuiusdam pater, cùm de morte filij falsum è castris I. Cic. de orat. 1.

 nun-

nuntium accepisset aliis hæredibus scriptis decessit. Peractis deinde stipendiis, adolescens reuersus, domum errore patris, impudentiáq; amicorum, sibi clausam reperit. Quid enim illis inuerecundius? florem iuuentæ pro rep. absumpserat, maximos labores & plurima pericula tolerauerat, aduerso corpore exceptas ostendebat cicatrices: & postulabat, ne auitos eius lares otiosa ipsi vrbi onera possiderent. Itaque depositis armis, coactus est foro togatam ingredi militiam. Acerbe, cum improbissimis enim hæredibus de paternis bonis apud centumuiros contendit: omnibúsq; non solùm consiliis, sed etiam sententiis superior discessit.

II. *Item M. Anneius M. Carseolani splendidissimi equitis Romani filius, à Sufenate auunculo suo adoptatus, testamentum naturalis patris quo præteritus erat, apud centumuiros rescidit, cum in eo Tullianus Pompeii Magni familiaris, ipso quidem Pompeio signatore, hæres scriptus esset. Itaque plus illi in iudicio cum excellentissimi viri gratia, quàm cum parentis cineribus negotii fuit: Ceterùm quamuis vtraque hæc aduersus eum nitebantur, tamen paterna bona obtinuit. Nam L. quidem Sextilius & P. Popilius, quos M. Anneius sanguine sibi coniunctos eadem ex parte, qua Tullianum hæredes fecerat, sacramento cum adolescentulo contendere ausi non sunt: tametsi præcipuis eo tempore Magni viribus ad defendendas tabulas testamenti inuitari poterant.*
A. V. dcxcv. circiter *Et aliquantulum adiuuabat hæredes, quòd M. Anneius in Sufenatis familiam ac sacra transierat: sed arctissimum inter homines procreationis vinculum patris simul voluntatem, & principis viri auctoritatem superauit.*

III. *C. autem Tertium infantem à patre exhæredatum,*

Pe-

Petronia matre, quam Tettius quoad vixit, in matrimonio habuerat, natum, Diuus Augustus in bona paterna ire decreto suo iussit: patris patriæ animo vsus: Quoniam Tettius in proprio iure procreato filio, summa cum iniquitate paternum nomen abrogauerat.

Septicia quoque Mater Trachalorum Ariminensiũ * filijs irata in contumeliam eorum, cùm iam parere non IV al. quæ rendorũ liberorũ
2 posset, Publicio seni admodum nupsit, † testamento et iam vtrumq; præterijt. A quibus aditus Diuus Augustus & nuptias mulieris, & suprema iudicia improbauit. Nam hæreditatem maternam filios habere iussit: dotem quia non creandorum liberorum caussa coniugium intercesserat, virum retinere vetuit
3 † Si ipsa æquitas hac de re cognosceret, possétne iustius aut grauius pronuntiare? Spernis quos genuisti: nubis effœta: testamenti ordinem violento animo confundis: neque erubescis ei totum patrimoniũ addicere,
4 † cuius pollincto iam corpori marcidam senectutem tuam substrauisti. Ergo dum sic te geris, ad inferos vsque cælesti fulmine afflata es.

5 Egregia est quoque † C. Calpurnij Pisonis prætoris Vrb. constitutio. Cùm enim ad eum Terentius ex octo filijs, quos in adolescentiam perduxerat, ab vno in adoptionẽ dato exhæredatum se querelam detulisset: bonorũ adolescentis possessionem ei dedit hæredesque lege agere passus non est. Mouit profectò Pisonem patria maiestas, donum vitæ, beneficium educationis: sed aliquid etiam flexit circumstantium liberorum numerus, quòd cum patre septem fratres impiè exhæredatos videbat. V. A.V. dcxxcii

Sic emendavi v. hunc locum cum Cuiacio lib. 2 observ. cap. 18. antea enim Præfecti Urbi perperam legebatur.

Quid Mamerci AEmilij Lepidi consulis quàm graue decretum! Genucius quidam Matris Magnæ Gallus, à Cn. Oreste prætore Vrbis impetrauerat, vt restitui se in bona Nauiani iuberet, quorũ possessionem secundũ tabu- VI. A.V. dclxxvi

las testamenti ab ipso acceperat. Appellatus Mamercus à Surdino, cuius libertus Genucius hæredem fecerat, prætoriam iurisdictionem abrogauit: quòd diceret Genucium amputatis sui ipsius sponte genitalibus corporis partibus, neque virorum neque mulierum numero haberi debere conueniẽs Mamerco, conueniens principi senatus decretum, quo prouisum est ne obscœna Genucij præsentia, inquinatáq; voce, tribunalia magistratuum sub specie petiti iuris polluerentur.

VII. A.V. dcxxc *Multo Q. Metellus prætorem vrbanum seueriorem egit, quàm Orestes gesserat: Qui Vecilio lenoni bonorum *Iuuentij possessionem secundùm tabulas testamenti non dedit, quia vir nobilissimus & grauissimus fori ac lupanaris separandam conditionem existimauit: Nec aut factum illius comprobare voluit qui fortunas suas in stabulum contaminatum proiecerat: aut huic tanquam integro ciui iura reddere, qui se ab omni honesto vitæ genere abruperat.*

*al Vibieni

DE RATIS TESTAMENTIS ET INSPERATIS,

CAP. VIII.

1 Sempronii Tuditani.	5 Q. Cæcilii.
2 Aebuciæ	6 T. Marij
3 Q. Metelli	7 L. Valerii Heptachordi.
4 Fratris Pompeii Rheg	8 T. Barulli.

9 M. Popillii

HIS rescissorum testamentorum exemplis contenti, attingamus ea quæ rata manserunt, cùm caussas haberent propter quas rescindi possent.

Cicero Phil. 3. *Quàm certæ quam etiam notæ insaniæ Tuditanus, vtpote qui *populo nummos sparserit, togamq; velut tragicam vestem in foro trahẽs, maximo cum hominũ risu conspectus fuerit. ac multa his consentanea fecerit: Testamento is filium instituit hæredem: quod Ti. Lõgus*

*al publice.

san-

ſanguine proximus haſtæ iudicio ſubuertere fruſtra conatus eſt. Magis enim centumviri, quid ſcriptum eſſet in tabulis, quam quis eas ſcripſiſſet, conſiderandum exiſtimauerunt.

Vita Tuditani demens: Aebuciæ autem, quæ L. Menenij Agrippæ vxor fuerat, tabulæ teſtamenti plenæ furoris. Nam cùm haberet duas ſimillimæ probitatis filias Platoriam & Afraniam: animi ſui potiùs inclinatione prouecta, quam vllis alterius iniurijs aut officijs commota, II.
1 Platoriam tantummodo hæredẽ inſtituit: † Filijs au-
2 tem Afraniæ ex ſuo admodum amplo patrimonio viginti mille nummûm legauit. † Afrania tamen cum ſorore ſua ſacramento contendere noluit; teſtamentumq́; matris patientia honorare, quàm iudicio conuellere ſatius eſſe duxit: Eo ſe ipſa indigniorem iniuria oſtendens, quò eam æquiore animo ſuſtinebat.

Minus miſerandum errorem muliebrem Q. Metellus fecit. Is namq; plurimis & celeberrimis eiuſdem nominis viris in vrbe noſtra vigẽtibus, Claudiorum etiam familia, quam arctiſſimo ſanguinis vinculo cõtingebat, florente, Carrinitatem ſolum heredem reliquit: nec hocce eius teſtamentum quiſquam attentauit. III. Forte igitur hic Q. Metell. nepos, cuius vxor P. Clodij ſoror fuit. Vt ex Cic. Cælian. colligimus.

Item Pompeius Rheginus, vir tranſalpinæ regionis cũ teſtamento fratris præteritus eſſet, & ad coarguendam iniquitatem eius, binas tabulas teſtamentorum ſuorum in comitio inciſas, habita vtriuſque ordinis maxima frequentia recitaſſet; in quibus magna ex parte hæres frater erat ſcriptus, prælegabaturq́; ei centies & quinquagies ſeſtertium: multum ac diu inter aſſentientes indignationi ſuæ amicos queſtus quòd ad haſtæ iudicium attinuit, cineres fratris quietos eſſe paſſus eſt. Et erant ab IV.
3 eo inſtituti hæredes, † neq; ſanguine patrio pares, neque

proximi: sed & alieni & humiles: vt non solũ flagitiosũ silentium, sed etiam prælatio contumeliosa videri posset.

V. Cornel. Nepos in Attici vita. *al fore A.V. dcxcv. Cicero ad Att. lib. III. ep. XX. *Æquè felicis impunitatis, sed nescio an tetrioris hæc delicti testamenta. Q. Cæcilius L. Luculli promptissimo studio, maximáq; liberalitate, & honestum dignitatis gradum, & amplissimum patrimoniũ consecutus: cum præ se semper tulisset, vnum illum sibi * esse hæredem, moriens etiam annulos ei suos tradidisset: Pomponium Atticum testamento adoptauit, omniumq; bonorum reliquit hæredem. Sed fallacis & insidiosi cadauer pop. Rom. ceruicibus reste circundatũ, per viam traxit. Itaq; nefarius homo filium quidem & hæredẽ habuit quem voluit: funus autem & exequias quales meruit.*

VI. *Neque aliis dignus fuit T. Marius Vrbinas, qui ab infimo militiæ loco, beneficiis Diui Augusti Imperatoris ad summos castrenses honores perductus, eorúmq; vberrimis quæstibus locuples factus; non solùm ceteris vitæ temporibus ei se fortunas suas relinquere, à quo acceperat, prædicauit; sed etiam pridiè quam expiraret, idem istud ipsi Augusto dixit: cùm interim ne nomen quidem eius tabulis testamenti adiecit.*

VII. *L. autem Valerius, cui cognomen Heptachordo fuit, togatum hostem Cornelium Balbum expertus, vtpote opera eius & consilio compluribus priuatis vexatus litibus, ad vltimúmq; subiecto accusatore capitali crimine accusatus: præteritis aduocatis & patronis suis, solum heredem reliquit: †nimia consternatione, qua animum* 4 *eius transuersum egit, deprauatus. Amauit enim sordes suas, & dilexit pericula, & damnationem votis expetiuit, auctorem harum rerum beneuolentia, propulsatores odio insecutus.*

VIII. *T. Barrulus Lentulo Spintheri, cuius amantissimum animum*

*animum liberalißimamq; amicitiam senserat, decedens suos annulos perinde atque vnico hæredi tradidit, quem nulla ex parte hæredem reliquebat. Quantum illo momento temporis conscientia, (si modò vires, quas habere creditur, poßidet) à teterrimo homine supplicium exegit! Inter ipsam enim fallacis & ingratæ culpæ cogitationẽ, spiritum posuit, quasi tortore aliquo mentem eius intus cruciante: Quod animaduertebat è * vita ad mortem transitum suum, & superis dijs inuisum esse, & inferis detestabilem futurum.* *al. iens

IX.

*M. Verò Popillius senatorij ordinis Oppidũ Gallum ab ineunte ætate familiarißimum sibi, moriens pro vetusto iure amicitiæ, & vultu benigno respexit, & verbis magnũ præ se amorem ferentibus prosecutus est. Vnum etiam de multis, qui aßidebant, vltimo complexu & osculo dignum iudicauit: *insuperq; annulos suos ei tradidit: videlicet nequid ex ea hæreditate, quam non erat* *al. similitérque
5 *aditurus, amitteret† Quos ocyus vir diligens, sed moriẽtis amici plenum contumeliæ ludibrium, in locellum repositos, & à præsentibus* aßignatos, diligentißimè hæredibus illius exhæres ipse reddidit. Quid hoc loco inhonestius? aut quid intempestiuius? †Senatorem populi Romani. Curia egressum homo vitæ fructibus continuò cariturus, sanctißimæ iura familiaritatis morte preßis oculis, & spiritu supremos anhelitus reddente, scurrili lusu sugillanda sibi desumpsit.* *al. obsignatos, fortè.
6

VALE-

VALERII MAXIMI LIBER OCTAVVS.

DE IVDICIIS PVBLICIS INSIGNIBVS, CAPVT I.

QVIBVS ABSOLVTI	DAMNATI.
1 M Horatius tergeminus	L. Scipio Asiaticus.
2 Ser. Sulpicius Galba	2 C Decianus.
3 A. Gabinius	3 Sex. Titius
4 P Claudius Pulcher.	4 Claudia Ap. Cæci F.
5 Tuccia virgo Vestalis.	5 M. Muluius, Cn. Lollius L. Sextilius, III. viri
6 L Calpurnius Piso.	
7 Q Flauius augur	
8 C. Cosconius Callidia.	6 P. Villius III. vir.
9 A. Atilius Calatinus.	7 M. Aemilius Porcina.
10 M. Aemilius Scaurus iunior.	8 Paterfamilias quidam.
11 L. Aurelius Cotta	AMBVSTAE DVAE.
12 Callidius Bononiensis	
13 Cloelii duo T.F Tarracinenses.	1 Mulier matricida
	2 Materfamilias quædam

ABSOLVTI.

NVNC quoque vt æquiore animo ancipites iudiciorum motus tolerentur, recordemur inuidia laborãtes, quibus de causis aut absoluti sunt, aut damnati.

I. A.V. xxcvii. circiter Liu. 1. Dio. 3. *M. Horatius interfectæ sororis crimine à Tullo rege damnatus, ad populum prouocato iudicio absolutus est. Quorum alterum atrocitas necis mouit, alterum causa flexit: quia immaturum virginis amorem seuere magis quam impiè punitum existimabat. Itaq; forti punitione liberata fratris dextera, tantum consanguineo, quãtum hostili cruore gloria haurire potuit.*

II. A.V. dciv. *Acrem se tunc pudicitiæ custodem populus Rom. postea plus iusto placidum iudicem præstitit. Cùm à Libone trib-*

trib. pleb. Ser Galba pro rostris vehementer increparetur, quod Lusitanorum magnam manum interposita fide prætor in hispania interemisset; actionique tribunicia Liu. 49. Cic. de Orat. 1. & Bruto pro Murena
1 *M. Cato vltimæ senectutis, oratione sua † quam in Origines retulit subscriberet: reus pro se iam nihil recusãs,*
2 *paruulos liberos suos, † & Galli sanguine sibi coniũctum filium, flens commendare cœpit: Eoque facto mitigata concione, qui omnium cõsensu periturus erat penè nullum triste suffragium habuit. Misericordia ergo illam quæstionem non æquitas rexit: quoniã quæ innocentiæ tribui nequierat absolutio, respectui puerorum data est.*

Consentaneum est quod sequitur.

A Gabinius in maximo infamiæ suæ ardore suffragiis populi C. Memmio accusatore subiectus, abruptæ esse spei videbatur; quoniam & accusatio partes suas plenè exhibebat, & defensionis præsidia inualida fide nitebãtur: & qui iudicabãt, ira præcipiti pœnam hominis cupidè expetebant. Lictor igitur & carcer ante oculos obuersabantur; cùm interim omnia ista propitiæ fortunæ interuentu dispulsa sunt: Filius namque Gabinii Sisenna consternationis impulsu ad pedes se Memmii supplex prostrauit, inde aliquod fomentum procellæ petens, vnde totius impetus tempestatis eruperat: Quem truci vultu à se victor insolens repulsum, excusso è manu annulo humi iacere aliquandiu passus est. Quod spectaculum fecit, vt Lælius trib. pl. approbantibus cunctis Gabinium dimitti iuberet; ac documentum daretur, neque secundarum rerum prouentu insolenter abuti, neque aduersis properè quemquam debilitari oportere. III. A.V. dcxcix. Cic ad Attic. 4. ad Q. fratr epist. 1.

Idque proximo exẽplo æquè patet P. Claudius nescio religionis maior an patriæ iniuria (siquidẽ illius vetustissimũ morem neglexit, huius pulcerrimã classem amisit) infesto IV. A.V. div. Cic. de Diu. 1.

& de nat deor. 2. Poly. 1. Zonar. Ioue tonante comitia dirimebantur.

infesto populo obiectus, cùm effugere debitam pœnam nullo modo posse crederetur, subito coorti imbris beneficio tutus fuit à damnatione; discussa enim quæstione, aliam velut dijs interpellantibus, de integro instaurari non placuit. Ita cui maritima tempestas causæ dictionem contraxerat, cælestis salutem attulit.

V. A. V. dcxix. Plin 28 c. 2. D. August de Ciu. 10 c. 16 Dion. Halic. 2

Eodem auxilij genere Tucciæ *virginis Vestalis incesti*
criminis rea castitas infamiæ nube obscurata emersit:
†quæ conscientia certa sinceritatis suæ, spem salutis an- 4
cipiti argumento ausa petere est. Arrepto enim cribro,
Vesta, inquit, si sacris tuis castas semper admoui manus,
effice, vt hoc hauriam è Tiberi *aquam, & in ædem tuam*
perferam. Audaciter & temerè iactis votis sacerdotis,
rerum ipsa natura cessit.

VI. A. V. dcxciiii. *al. Quo conspectu.

Item L. *Piso a* P. Claudio *Pulchro accusatus, quòd graues & intolerabiles iniurias socijs intulisset: haud dubiæ ruinæ metum fortuito auxilio vitauit.* Namque *per idipsum tempus, quo tristes de eo sententiæ ferebantur, repentina vis nimbi incidit. Cumq; prostratus humi pedes iudicum oscularetur, os suum cœno repleuit* Quod conspectum, totam quæstionem à seueritate ad clementiam & mansuetudinem transtulit: quia satis tam graues eum pœnas socijs dedisse arbitrati sunt huc deductum necessitatis, vt abijcere se tam suppliciter aut attollere tam deformiter cogeretur.*

VII. A. V. cdxxv. Liu. 8.

Subnectam duos accusatorum suorum culpa absolu-
tos. † Q. Flauius Augur à C. *Valerio ædile ad populum* 5
reus actus, cùm quatuordecim tribuum suffragijs dam-
natus esset, proclamauit se innocentem opprimi. Cui
Valerius æquè clara voce respondit, nihil sua interesse,
nocénsne an innoxius periret, dummodo periret. Qua
violentia dicti, reliquas tribus aduersario donauit. Abie-

cerat

cerat inimicum eundem, dum pro certo pessundatũ credidit, erexit: victoriamq́; in ipsa victoria perdidit.

C, etiam Cosconium Seruilia lege reum, propter plurima & euidentissima facinora, sine vlla dubitatione nocentem, *Valerij Valentini accusatoris eius recitatum in iudicio carmen, quo puerum prætextatum, & ingenuam virginẽ à se corruptam poëtico ioco significauerat, erexit. Si quidem iudices iniquum rati sunt, eum victorem dimittere; qui palmam non ex alio ferre, sed se dare merebatur. Magis ergo Valerius in Cosconij absolutione damnatus, quàm Cosconius in causa sua liberatus est. VIII. A. V. dclj. *al. Laberii.

Attingam eos quoque quorum salus proprijs obruta criminibus, proximorum claritati donata est. A. Atilium Calatinum Soranorum oppidi proditione reum admodum infamem, imminentis damnationis periculo, Q. Maximi soceri pauca verba subtraxerunt: quibus affirmauit, si in eo crimine sontem illum ipse comperisset, diremptorum se fuisse affinitatem. Continuò enim populus pene iam exploratam sententiam suam vnius iudicio concessit: indignum ratus eius testimonio non credere, cui difficillimis reip. temporibus bene se exercitus credidisse meminerat. IX.

M. quoq; Æmilius Scaurus repetundarum reus, adeò perditam & comploratam defensionem in iudicium attulit; vt accusator diceret, lege sibi centum atque viginti nominibus denuntiare testimonium licere, séq; non recusare quo minus absolueretur, si totidem nominasset, quibus in prouincia nil abstulisset. Licet † tam bona cõditione vti non potuerit; tamen propter vetustissimã nobilitatem, & recentẽ memoriam patris absolutus est. X. A. V. dcxcix. Pæd. in Scaur. Cic. ad Att. 4. 16.

Sed quemadmodum splendor amplissimorum virorum in protegendis reis plurimum valuit, ita in opprimendis XI. A. V. dcxxii.

mendis non sanè multum potuit. Quin etiam euidenter
Pædia Cicero. Verr. 1. & pro Muren. noxijs, †dum eos acriùs impugnat, profuit. †P. Scipio 7
AEmilianus L. Cottam ad prætorem accusauit. Cuius 8
causa quanquam grauissimis criminibus erat confossa;
septies* ampliata, & ad vltimum octauo iudicio absolu-
*al dilatata. ta est. Quia homines sapientissimi verebantur ne præ-
cipuæ accusatoris amplitudini damnatio eius donata
existimaretur. Quos hæc secum locutos crediderim: No-
lumus caput alterius petentem, in iudicium triumphos,
& trophæa, spoliaq; ac deuictarum nauium rostra de-
ferre. Terribilis sit is aduersus hostem: ciuis verò salutem
al. fragore tanto fulgore gloriæ subnixus, ne insequatur.

XII. Tam vehementes hi iudices aduersus excellentissimũ
accusatorem quàm illi mites in longè inferioris fortunæ
reo Callidius Bononiensis in cubiculo mariti noctu de-
prehensus, cùm ob id caussam adulterij diceret: inter ma-
ximos & grauissimos infamiæ fluctus emersit, tanquam
fragmentum naufragij, leue admodum genus defensio-
nis amplexus. Affirmauit enim †se ob amorem pueri ser- 9
ui eò esse perductum. Suspectus erat locus, suspectum
tempus, suspecta matrisfamiliæ persona, suspecta etiam
adolescentia ipsius: †sed crimen adulterij, libidinis in- 10
temperantis confessio liberauit.

XIII. A.V. dclx. circiter Cic pro Sex. Roscio Remissioris hoc, illud aliquanto grauioris materiæ
exemplum. Cùm parricidij causam duo fratres Clælij
dicerent, splendido Tarracinæ loco nati, quorum pater
T. Clœlius in cubiculo quiescens filijs altero lecto cuban-
tibus erat interemptus, neque aut seruus quisquam aut
liber inueniretur, ad quem suspicio cædis pertineret: hoc
vno nomine absoluti sunt, quia iudicibus planũ factum
est, illos aperto ostio inuentos esse dormientes. Somnus
innoxiæ securitatis certissimus index miseris opem tu-
lit.

lit. Iudicatum est enim rerum naturam non recipere, vt occiso patre supra vulnera & cruorem eius, quietē capere potuerint.

DAMNATI.

Percurremus nunc eos, quibus in caussæ dictione magis quæ extra quæst. erant, nocuerunt; quam sua innocētia opem tulit. L. Scipio post speciosissimū triumphum de rege Antiocho ductum, perinde ac pecuniam ab eo accepisset, damnatus est. Non puto quod pretio corruptus fuerat, vt illum totius Asiæ dominū & iam Europæ victrices manus inijcientem, vltra Taurum montem summoueret: sed alioqui vir sincerissimæ vitæ, & ab hac suspicione procul remotus, inuidiæ, quæ tunc in duorū fratrū inclytis cognominib. habitabat, resistere non potuit. I. A.V. dlxvi. Liu. 38. Plutar. Caton. Appia. Syriaca

At Scipioni quidem maximus fortunæ fulgor, C. autem Deciano spectatæ integritatis viro, vox sua exitium attulit. Nam cùm P. Furium iniquinatissimæ vitæ pro Rostris accusaret; quia quadam in parte actionis de morte L. Saturnini queri ausus fuerat: nec reum damnauit, 11 *† & insuper ei pœnas addictas pependit.* II. A.V. dcliv. Cic. pro C. Rab. & L. Flacco.

Sex. quoque Titium similis casus prostrauit: Erat innocens, agraria lege lata gratiosus apud populum. Tamen quia Saturnini imaginem domi habuerat, 12 *† suffragijs eum tota cognitio oppressit.* III. A.V. dclv. Cic pro C. Rab.

13 *Adijciatur his Claudia, † quam insontem crimine votum impium subuertit: Quia cùm à ludis domum rediēs turba elideretur, optauerat vt frater suus maritimarum virium nostrarum præcipua iactura reuiuisceret; sæpiúsq; consul factus, infelici ductu nimis magnam vrbis frequentiam minueret.* IV. A.V. dvii. Liu. 16. Gell. 10 cap. 6. Sueton. Tiber.

Possumus & ad illos breui diuerticulo transgredi, quos leues ob caussas damnationis incursus abripuit. V. A.V. dlxxxv.

Frag. Diarii antiqui meminit incendij in sacra via.

†M. Muluius Cn. Lollius, L. Sextilius triumuiri, quod 14
ad incendium in Sacra via ortum extinguendum tardiùs venerant, à trib. pleb. die dicta ad populum damnati sunt.

VI.

Item P. Villius triumvir nocturnus à P. Aquillio trib. pleb. accusatus, populi iudicio concidit quia vigilias negligentiùs circumierat.

A.V. dcxcviii
VII.
A.V. dcxxvi.

Admodum seueræ notæ & illud populi iudicium, cùm M. Æmilium Porcinam à L. Cassio accusatum crimine nimis sublimè extructæ villæ in Alsiensi agro, grauia multa affecit.

VIII.
*al. fieri

Non supprimenda illius quoq; damnatio qui puerulî sui nimio amore corruptus, rogatus ab eo ruri vt omasum in cœnam ferri iuberet, cùm bubulæ carnis in propinquo emendæ nulla facultas esset, domito boue occiso, desiderium eius expleuit. Eoq; nomine publica quæstione afflictus est: innocens, nisi tam prisco seculo natus esset.

AMBVSTÆ.

I.
A.V. dcx.

Atq; vt eos quoque referamus qui in discrimen capitis adducti, neque damnati, neque absoluti sunt. Apud M. Popillium Lænatem prætorem quædam, quòd matrem fustim interemerat, caussam dixit: de qua neutram in partem latæ sententiæ sunt. Quia abunde constabat, eandem veneno necatorum liberorum dolore commotam, (quos auia filiæ infensa sustulerat parricidium vltam esse parricidio. †Quorum alterum vltione 15
dignum alterum absolutione non dignum iudicatũ est.

II.
A.V. dcxxcv.
Gell. 12 cap. 7. ubi Valer. citat.

Eadem hæsitatione P. Dolabellæ proconsulari imperio Asiam obtinentis animus fluctuatus est. Materfamiliâs Smyrnea virũ & filium interemit, cùm ab his optimæ indolis iuuenem, quem ex priore viro enixa fuerat occisũ comperisset. Quam rem Dolabella ad se delatam

Athenas

*Athenas ad Areopagi cognitionem relegauit: quia ipse neque liberare cædibus duabus contaminatam, neq; punire eam iusto dolore impulsam, sustinebat. Consideräter & mansuetè*pop Rom. magistratus; sed Areopagitæ* *al. pro cos.
quoque non minus sapienter. Qui inspecta caussa & ac-
16 *cusatorē & ream † post centum annos adesse iusserunt: eodem affectu moti, quo Dolabella Sed ille transferendo quæstionem, hi differendo damnandi atque absoluendi*
17 *†inexplicabilem cunctationem inuitabant.*

DE PRIVATIS IVDICIIS INSIGNIBVS, CAPVT II.

QVIBVS DAMNATI.
1 T. Claudius Centumal.
2 Oracilia Laterensis.
3 C. Titinius Minturnens.
4 Quidam ob equi vecturam longiorem

1 *Publicis iudiciis adiiciam, priuata, †quorum magis æquitas quærētium delectare, quàm immoderata turba lectorem offendere poterit.*

Claudius Centumalus ab augurib. iussus altitudinē I.
domus suæ, quam in Cœlio monte habebat summittere, A. V.
quia his ex arce auguriū capientibus officiebat, vendidit dlx. circiter.
eam Calpurnio Lanario nec indicauit quod imperatum Cic. of-
à collegio augurum erat A quibus Calpurnius demoliri fic. l. 3.
domum coactus. M. Porcium Catonem inclyti Catonis
2 *patrem † arbitrum Claudio adduxit, & formulam.*
QVIDQVID. SIBI. DARE. FACERE. OPORTERET. EX. FIDE. BONA. *Cato vt est edictus,*
*de industria Claudium*edictum sacerdotum suppressis-* *al. præ
se; continuo illum Calpurnio damnauit. Summa qui- dictum
dem cum æquitate, quia bonæ fidei venditorem nec cōmodorum spem augere, nec incommodorum cognitionem obscurare oportet.

Notum suis temporibus iudicium commemoraui: sed II.

A.V. dclxxv. circiter. Memi- nit Var. huius Cic in Brut. & Verr. 3.

nec quod relaturus quidem sum, obliteratū est silentio, C. Visellius Varro graui morbo correptus trecenta millia nummum ab Otacilia Laterensi cum qua commercium libidinis habuerat, expensa ferri sibi passus est: Eo consilio, vt si decessisset, ab hæredibus eam summam peteret, quam legati genus esse voluit libidinosam liberalitatem debiti nomine colorando Euasit deinde Visellius ex illa tempestate aduersus vota Otaciliæ. Quæ offensa quòd spem prædæ sua morte non maturasset; ex amica obsequenti, subitò districtam fœneratricem agere cœpit nummos petendo; quos vt fronte inuerecunda ita inani stipulatione captauerat. De qua re C. Aquillius, vir magnæ auctoritatis; & scientia iuris ciuilis excellēs, iudex adductus, adhibitis in consilium principibus ciuitatis, prudentia & religione sua mulierē reppulit. Quòd si eadem formula & Varro damnari & aduersaria absolui potuisset; eius quoque non dubito quin turpem & inconcessum errorem libenter castigaturus fuerit. Nunc priuatæ actionis calumniam ipse compescuit, adulterij crimen † publicæ quæstioni vindicandum reliquit. 3

III. dcliii. A.V. Plut. in vita.

Multò animosius & vt militari spiritu dignum erat, se in consimili genere iudicij C. Marius gessit: Nam cùm C. Titinius Minturnensis Fanniam vxorem, quam impudicam de industria duxerat eo crimine repudiatam, dote spoliare conaretur: sumptus inter eos iudex, in conspectu habita quæstione, † subductum Titinium monuit 4
vt incepto desisteret, ac mulieri dotem redderet. Quod cùm sæpius frustra fecisset, coactus ab eo sententiam pronunciare, mulierem impudicitiæ reā sestertio nummo, Titinium summa totius dotis damnauit: Præfatus, idcirco se hunc iudicandi modum secutum, quod liqueret sibi Titinium patrimonio Fanniæ insidias struentem

impu-

impudicæ coniugium expetisse. Fannia autem hæc est, quæ postea Marium hostem à senatu iudicatum, cœnoq; paludis, qua extractus erat, oblitum, etiam in domum suam custodiendum Minturnis deductum, ope quantacunque potuit, adiuuit; Memor, quod impudica iudicata esset, suis moribus, quòd dotem seruasset, illius religioni acceptum ferri debere. A. V. dclxv. Plutar. Appian ciu l. 1. & alii. IV.

Multus sermo eo etiam iudicio manauit, in quo quidam furti damnatus est; quòd equo, cuius vsus illi vsque Ariciam commodatus fuerat, vlteriore eius municipij cliuo vectus esset. Quid aliud hoc loci quàm verecūdiam illius seculi laudemus, in quo tam minuti à pudore excessus puniebantur?

DE MVLIERIBVS QVÆ CAVSSAS APVD MAGIstratus egerunt.

CAP. III.

1 Amæsia sentia.
2 Afrania Licinii Buccion.
3 Hortensia Q. F.

NE *de his quidem feminis tacendum est, quas conditio naturæ & verecundiæ stola, vt in foro & iudicijs tacerent, cohibere non potuit.*

1 † *Amæsia Sentia rea, causam suam L. Titio prætore* I.
2 *iudicium cogente, maximo populi concursu egit † partesque omnes ac numeros defensionis non solum diligenter, sed etiam fortiter executa, prima actione, cunctis penè sententijs liberata est: Quam, quia sub specie feminæ virilem animum gerebat, Androgynem appellabant.* A. V. dclxxvi

3 † *Afrania verò Licinij Buccionis senatoris vxor prompta ad lites contrahendas, pro se semper apud Prætorem* II.
4 *verba fecit: † non quòd aduocatis deficiebatur, sed quòd impudentia abundabat. Itaque inusitatis foro latratibus aßiduè tribunalia exercendo, muliebris calumniæ notißimum euasit exemplū: adeò vt pro crimine impro-*

A.V. *bis feminarum moribus Afraniæ nomen obijciatur. Pro-*
dcc. *rogauit autem spiritum suum † ad C. Cæsarem iterum* 5
atque P. Seruilium COS. *Tale enim monstrum magis*
quo tempore extinctum, quàm quo sit ortum memoriæ
tradendum est.

III. *Hortensia verò Q. Hortensij filia. cùm ordo Matrona-*
A.V. *rum graui tributo à triumviris esset oneratus, nec quis-*
dccx. Appian *quam virorum Patrocinium eis accommodare auderet,*
ciuil. 4. *caussam feminarum apud triumviros & constanter &*
Quinct. *feliciter egit. Repræsentata enim patris facundia, impe-*
1, cap, 2 *trauit vt maior pars imperatæ pecuniæ his remittere-*
tur. Reuixit, tum muliebri stirpe Q. Hortensius, verbisq;
filiæ aspirauit: cuius si virilis sexus posteri vim sequi vo-
luissent, Hortensianæ eloquentiæ tanta hæreditas vna
feminæ actione abscisa non esset.

DE QVAESTIONIBVS,
CAP. IV.

HABITIS.
1 à M. Agrii seruo.
2 Alexandro C. Fannii.
3 Philippo Fuluii Flacci.

Atque vt omnes iudiciorum numeros exequamur, quæstiones quibus aut creditum non est, aut temere habita fides est referamus.

I. *M. Agrij argentarij seruus Alexandrum C. Fannij ser-*
uum occidisse insimulatus est; eoq; nomine tortus à do-
mino admisisse se id facinus constantissimè asseuerauit:
itaq; Fannio deditus, supplicio affectus est. Paruulo de-
inde tempore interiecto, ille cuius de nece creditum erat,
domum redijt.

II. *† Contra Fannij seruus Alexander, cùm in suspicionē* 1
*al C. Fuluii. *C. *Fl. equitis Romani occisi venisset, † sexies tortus per-* 2
negauit ei se culpæ affinem fuisse, Sed perinde atque con-
fessus, & à iudicibus damnatus, & à L. Calpurnio triū-
uiro in crucem actus est.

Item

Item Fuluio Flacco causam dicente. Philippus seruus III.
eius, in quo tota quæstio nitebatur, octies tortus nullum
omnino verbum, quo dominus perstringeretur, emisit.
Et tamen reus damnatus est: cùm certius argumentum
innocentiæ vnus octies tortus exhiberet, quam octo semel
torti præbuissent.

DE TESTIMONIIS IRRITIS VEL RATIS,
CAPVT V.

1 Cæpionum ac Metell. in Q. Pompeium.
2 M. Aemilij Scauri in diuersos.
3 L. Crassi in M. Marcell.
4 Q. Metelli, Lucullorum Hortensii & Lepidi in C Cornelium.
5 M. Ciceronis in P. Clodium.
6 P. Seruilij Isaurici in quendam reum.

Sequitur vt ad testes pertinentia exempla comme- I.
morem. Cn. & Q. Seruilius Cæpionibus ijsdem parenti-
bus natis, & per omnes honorum gradus ad summam
amplitudinẽ prouectis, item fratribus Q. & L. Metellis
consularibus & censorijs, altero etiam triumphali † in A.V.
Q. Pompeium A. F repetundarum reum acerrimè dicen- dcxv.
tib. testimonium non abrogatā fides absoluto Pōpeio; sed Cicero pro Fōt.
ne potentia inimicum oppreßisse viderentur, occursũ est. II.
M. etiam Aemilius Scaurus princeps senatus C. Mē- A.V.
mium repetundarum reum destricto testimonio inse- dcl. Cic. pro Fōt.
cutus est. Item C. Flauium eadem lege accusatum testis in part.
proscidit. Iam C. Norbanum, maiestatis crimine pu- A.V.
blicæ quæstioni subiectum, ex professo opprimere conatus dxlvii.
est: nec tamen aut auctoritate qua plurimum pollebat, Cic. Fōt A.V.
aut religione, de qua nemo dubitabat, quenquam illo- dlix.
rum affligere potuit. Cic p & de orat. 1.
L. quoq; Crassus tantus apud iudices, quantus apud
P. C. Aemilius Scaurus: namq; eorum suffragia robustis- III.
simis & felicißimis eloquētiæ stipendijs regebat, erátque A.V.

dclx. Cicer. pro Fõteio. sic fori, vt ille curiæ princeps. Cùm vehementissimum
testimonij fulmen in M. Marcellum reum iniecisset; im-
IV. petu grauis, exitu vanus apparuit.

A. V. dcxxcvii Pædia in Cornelian. Age Q. Metellus Pius, L. M. Luculli, Q. Hortensius, M.
Lepidus, † C. Cornelij maiestatis rei, quam non onerarūt 2
tantummodo testes salutem; sed etiam negantes illo in-
columi stare remp. posse, depoposcerunt? Quæ decora ci-
V. uitatis (pudet referre) vmbone iudiciali repulsa sunt.

A. V. dcxcii. Plutar. Cicero. Dio. 37. Cicero Att. l. 1. Seneca Lucilio cap. 98. Quid M. Cicero forensi militia summos honores am-
plissimumq; dignitatis locum adeptus, nónne in ipsis elo-
quentiæ suæ castris testis abiectus est, dum P. Clodium
Romæ apud se fuisse iurauit, † illo sacrilegum flagitium 3
vno absentiæ argumento tuente? Siquidem iudices Clo-
dium incesti crimine, quam Ciceronem infamia periu-
rij liberare maluerunt.

VI. A. V. dclxxix. L. Flor. 3. c. 6. Cicer. Verr. 3. Tot eleuatis testibus, vnum, cuius noua ratione iudi-
cium ingressa auctoritas confirmata est, referam. P. Ser-
uilius consularis, censorius, triumphalis, qui maiorum
suorum titulis Isaurici cognomen adiecit; cùm forum
præteriens testes in reum dari vidisset, loco testis constitit;
† ac inter summā patronorum pariter & accusatorum 4
admirationem sic orsus est. Hunc ego, iudices, qui cau-
sam dicit, cuias sit, aut quam vitam egerit, quamque
merito vel iniuria accusetur, ignoro: illud tantùm scio,
cùm occurrit mihi Laurentina via iter facienti, admo-
dum angusto loco, equo descēdere noluisse. Quod an ali-
quid ad religionem vestram pertineat, ipsi æstimabitis:
ego id supprimendum non putaui. Iudices reum, vix au-
ditis ceteris testibus, damnauerunt. Valuit enim apud
eos cùm amplitudo viri, tum grauis neglectæ dignitatis
eius indignatio: eumq; qui venerari principes nesciret, in
quodlibet facinus procursurum crediderunt.

QVI

QVI QVÆ IN ALIIS VINDICARANT, IPSI commiserunt.

CAP. VI.

1 C. Licinius Hoplomachus.　　3 C. Licinus Caluus Stolo

2 C. Marius cos. VI.　　4 Q. Varius Hybrida.

NE illos quidem latere patiamur, qui quæ in aliis vindicârant, ipsi commiserunt.

C. Licinius cognomine Hoplomachus, à prætore postulauit, vt patri suo bonis, tanquam ea dißipanti interdiceretur. Et quidem quod petierat, impetrauit: sed ipse I.
1 *paruo post tempore, mortuo sene, †amplam ab eo relictam pecuniam, latifundiaq; festinanter consumpsit. Dignus hac vicißitudine pœna fuit: quoniam hæreditatem absumere, quàm hæredem maluit*tollere.* *al. colere, fortè, lere

C. autem Marius, cùm magnum & salutarem reipublicæ ciuem in L. Saturnino opprimendo egisset, à quo in modum vexilli pileum seruituti ad arma capienda II. A. V. dcliii. Liu. 69.
2 *ostentatum erat: L. Sulla cum exercitu in vrbem irrumpente, † ad auxilium seruorum pileo sublato confugit. Ita dum facinus quod punierat, imitatur: alterum Marium, à quo affligeretur, inuenit.* Cic. pro Rabir. Flor. 3. cap. 16. A. V. dclxv.

C. verò Licinius Stolo, cuius beneficio plebi petendi consulatum potestas facta est, cùm lege sanxisset ne quis amplius quàm quingenta agri iugera poßideret, ipse mille comparauit: dißimulandiq; criminis gratia, dimidiam partem filio emancipauit. Quam ob causam à M. Popillio Lænate accusatus, prima sua lege cecidit: ac docuit nihil aliud præcipi debere, nisi quod priùs quisque sibi imperauerit. III. A. V. cccxcvi. Liu. 7. Plutar. Camil. A. V. cccxcvi. Liu. 7. Plutar. Camil.

Q. autem Varius, propter obscurum ius ciuitatis Hy- Plin. 18
3 *brida cognominatus tribunus pleb. †legem aduersus intercesßionem collegarum perrogauit: quæ iubebat quæri,* cap. 3. IV.

de muchas castas, o mestizo y　5　*quorum*

A.V. dclxii. Cicero. Bruto. App. ciuil. 1. *quorum dolo malo socij ad arma ire coacti essent, magna cum clade reipublicæ: sociale enim prius, deinde ciuile bellum excitauit. Sed dum antè pestiferum tribunum pleb quàm certum ciuem agit sua lex eum domesticis laqueis constrictum absumpsit.*

DE STVDIO ET INDVSTRIA, CAP. VII.

ROMANORVM.
1 M. Catonis maioris
2 M. Catonis Vticensis.
3 M. Terentii Varronis
4 C. Liuij Drusi.
5 Paulli senatoris & Pontii Lupi
6 Crassi Muciani.
7 Q. Roscij comœdi.

EXTERNORVM.
1 Demosthenis Athen.
2 Pythagoræ Samiii.
3 Platonis Atheniensis.
4 Democriti Abderitæ.
5 Carneadis Cyrenæi.
6 Anaxagoræ Clazomenii
7 Archimedis Syracusii.
8 Socratis Atheniensis.
9 Isocratis Atheniensis.
10 Chrysippi Tarsensis.
11 Cleantis Assii.
12 Sophoclis Atheniensis
13 Simonidis Ceij
14 Solonis Atheniensis.
15 Themistoclis Athen.

QVID cesso vires industriæ cõmemorare? cuius alacri spiritu militiæ stipendia roborantur, forensis gloria accenditur, fido sinu cuncta studia recepta nutriuntur. quicquid animo, quicquid manu, quicquid lingua admirabile est ad cumulũ laudis perducitur. † Quæ cũ perfectissima sit virtus, eã tamen duramento sui confirmat.

1. A. V. dciv. Plin. 7. cap. 27. Cicero Acad. quæst. 2 Plutar. Catone Cic. in Bruto. *Cato sextum & octogesimum annum agens, dum in rep. tuenda iuuenili animo perstat; ab inimicis capitali crimine accusatus suam causam egit. Neque aut memoriam eius quisquam tardiorem, aut firmitatem lateris vlla ex parte quassatam, aut os hæsitatione impeditum animaduertit. Quia omnia ista in statu suo æquali ac perpetua industria continebat quin etiam in ipso diutissimè actæ vitæ fine disertissimi oratoris Galbæ accusationi defensionẽ suam pro Hispania apposuit.*

Idem

Idem Græcis literis erudiri concupiuit: quàm serò, inde æstimemus quòd etiam Latinas penè iam senex didicit. Cúmq; eloquentia magnam iam gloriam partam haberet, id egit, vt iuris ciuilis quoque esset peritißimus.

Cuius mirifica proles propior ætati nostræ Cato, ita doctrinæ cupiditate flagrauit, vt ne in Curia quidem, dum senatus cogitur, temperaret sibi, quo minus libros Græcos lectitaret. Qua quidem industria ostendit, alijs tempora deesse, alios temporibus superesse. II. Cic. de Finib. 3

2 *Terentius autem Varro † humanæ vitæ exemplum, ætatisq; spatium nominandus: non annis, quibus seculi tempus æquauit, quàm stylo viuacior fuit. In eodem enim lectulo & spiritus eius & egregiorum operum cursus extinctus est.* III. Gel. 3. cap. 10.

Consimilis perseuerantiæ Liuius Drusus, qui ætatis viribus & acie oculorum defectus, ius ciuile populo benignißimè interpretatus est: vtilißiméq; discere id cupientibus monimenta composuit. Nam vt senem illum natura cæcum fortuna facere potuit: ita neutra interpellare valuit, ne non animo videret & vigeret. IV. Cicer. Tusc. 5. & in Bruto.

3 *† Paullus verò senator, & Pontius Lupus eques Rom. suis temporibus celebres caussarum auctores, luminibus capti eadem industria forensia stipendia executi sunt. Itaque frequentius etiam audiebantur, concurrentibus alijs quia ingenio eorum delectabantur, alijs quia con-* V.
4 *stantiam admirabantur. † Namque tali incommodo perculsi secessum petunt, duplicantq; tenebras: fortuitis voluntarias adijcientes.*

Iam P. Crassus, cùm in Asiam ad Aristonicum regem debellandum consul venisset, tanta cura Græcæ linguæ notitiam animo comprehendit, vt eam in quinq; diuisam genera per omnes partes ac numeros penitus cogno- VI. A. V. dcxxii. Quint. 11. c. 2. Cicer. in

Brut, in genium studiũ, ac industriam eius cõmendat

cognosceret. Qua re maximum ei sociorum amorem conciliauit, qua quis eorum lingua apud tribunal illius postulauerat, eadem decreta reddenti.

VII Cic pro eodem. & Archia poeta. Macrob Sat 3.

Ne Roscius quidem subtrahatur scænicæ industriæ notissimum exemplum, qui nullum vnquam spectanti populo gestum, nisi quem domi meditatus fuerat, ponere ausus est. Quapropter non ludricra ars Roscium, sed Roscius ludicram artem commendauit: nec vulgi tantum fauorem, verùm etiam principum familiaritates amplexus est. Hæc sunt attenti & anxij, & nunquam cessantis studij præmia: propter quæ tantorum virorum laudibus non impudenter se persona histrionis inseruit.

EXTERNA.

I. Cic. de Orat. I. Cicer. diu 2. Vide Plutar. in vita. Quint. 11 c. 3. Cic. de finib. 5. *al. duratis actionib.

*Græca quoque industria, quoniam nostræ multum profuit, quem meretur fructum Latinæ linguæ recipiat. Demosthenes, cuius commemorato nomine, maximæ eloquentiæ consummatio audientis animo oboritur, cùm inter initia iuuentæ, artis quam affectabat, primam literam dicere non posset, oris sui vitium tanto studio expugnauit, vt ea à nullo expressius efferretur. Deinde propter nimiam exilitatem acerbã auditu vocem suam exercitatione continua ad maturum & gratum auribus sonum perduxit. Lateris etiam firmitate defectus, quas corporis habitus vires negauerat, à labore mutuatus est: Multos enim versus vno impetu spiritus complectebatur, eosq; aduersa loca celeri gradu scandens, pronuntiabat. Ac vadosis littoribus insistens declamationes fluctuum fragoribus obluctantibus edebat, vt ad fremitus concitatarum concionum †patientia*duratis auribus vteretur.* 5 *Fertur quoque ore insertis calculis multum ac diu loqui solitus, quo vacuum promptius esset & resolutius. Præliatus est contra rerum naturam, & quidem*

victor

victor abijt, malignitatem eius pertinacissimo animi robore superando. Itaque alterum Demosthenem mater, alterum industria enixa est.

Atque vt ad vetustiorem industriæ actum transgre- II.
diar. Pythagoras perfectissimum opus sapientiæ à iuuē- Diog.
ta pariter omnis honestatis percipiendæ cupiditatem in- Laert. in vita.
gressus (nihil enim quod ad vltimum sui finem peruen- Cic de
turum est, non & maturè & celeriter incipit (Ægy- finib. 5.
ptum petijt, vbi literis gentis eius assuefactus, præteriti
æui sacerdotum commentarios scrutatus innumerabi-
lium seculorum obseruationes cognouit. Inde ad Persas
profectus, magorum exactissimæ prudentiæ se forman-
dum tradidit; à quibus siderum motus, cursúsque stella-
6 *rum, † & vniuscuiusque vim, proprietatem & effectum*
7 *benignissimè demonstratum † docili animo* hausit. Cre-* *al. sor-
tam deinde & Lacedæmona nauigauit: quarum legibus psit.
ac moribus inspectis, ad Olympicum certamen descen-
8 *dit. Cúmq; multiplicis scientiæ † maxima totius Græciæ*
admiratione specimen exhibuisset quo cognomine cen-
9 *seretur interrogatus, † non se σοφὸν (iam enim illud se-* Cicero
ptem excellentes viri occupauerant) sed φιλοσοφὸν esse Tusc 5.
respondit. In Italiæ etiam partem, quæ tunc maior Græ-
cia appellabatur, perrexit; in qua plurimis & opulen- Tusc. 1. & 5.
tissimis vrbibus effectus suorum studiorum approbauit. Cic de
10 *† Cuius ardentem rogum plenis venerationis oculis Me-* finib. 5.
tapontus aspexit: oppidum Pythagoræ quàm suorum ci-
nerum nobiliùs clariúsve monumento.

Plato autem patriam Athenas, præceptorem Socra- III.
tem sortitus, & locum & hominem doctrinæ fertilissi- Laert.
mũ, ingenij quoque diuina instructus abunbantia; cum in vita.
omnium iam mortaliũ sapientissimus haberetur, eò qui- Cic. in
dem vsq; vt si ipse Iupiter cælo descendisset, nec elegan Bruto.

tiore

tiore nec beatiore facundia vsurus videretur: Aegyptum peragrauit, dum à sacerdotibus eius gentis Geometriæ multiplices numeros, atque cælestium obseruationem rationum percipit. Quoque tempore à studiosis iuuenib. certatim Athenæ Platonem doctorem quærentibus petebantur; ipse Nili fluminis inexplicabiles ripas, vastissimosq; campos: effusam barbariẽ & flexuosos fossarum ambitus Aegyptiorum senum discipulus lustrabat. Quo minus miror eum in Italiam transgressum, vt ab Archita Tarenti à Timæo & Arione & Cæto Locris Pythagoræ præcepta & instituta acciperet. Tanta enim vis, tanta copia literarum vndique colligenda erat, vt inuicem per totum terrarum orbem dispergi & dilatari posset. Altero etiam & octogesimo anno decedens † sub capite Sophronis mimos habuisse fertur: sic nec extrema quidem eius hora agitatione studij vacua fuit. 11

Cic de finib. 5. Cic. de Senec de Fin. 5. Quin 2 cap 17 Laert. in vita. Suidas. IV.

At Democritus cùm diuitijs censeri posset quæ tantæ fuerunt, vt pater eius Xerxis exercitui † epulum dare ex facili potuerit: quò magis vacuo animo studijs literarum esset operatus, parua admodum summa retẽnta, patrimonium suum patriæ donauit. Athenis autẽ complurib. annis moratus, omnia temporũ momenta ad percipiendã & exercendã doctrinam conferens, ignotus illi vrbi vixit: quod ipse in quodã volumine testatur. Stupet mens admiratione tantæ industriæ, & iam transit aliò. 12

V. Cicero Acad. 1.

Carneades laboriosus & diuturnus sapientiæ miles; siquidem nonaginta expletis annis; idem illi vivendi ac philosophandi finis fuit: ita se mirificum doctrinæ operibus addixerat, vt cùm cibi capiendi causa recubuisset, cogitationibus inhærens; manum ad mensam porrigere obliuisceretur. Sed eum Melissa quam vxoris loco habebat † tẽperato inter studia non interpellandi, sed ine- 13
diæ

dia succurrendi officio dexteram suam necessarijs vsibus aptabat. Ergo animo tantummodo vita fruebatur, corpore verò quasi alieno, & superuacuo circundatus erat. Idem cum Chrysippo disputaturus, belleboro se ante purgabat, ad exprimendum ingenium suum attentius, & illius refellendum acrius: quas potiones industria solidæ laudis cupidis efficit appetendas. Gell. 17 cap. 15. Plin. 25 cap. 5.

Quali porrò studio Anaxagoram flagrasse credimus? qui cùm è diutina peregrinatione patriam repetisset, possessionesque desertas vidisset, Non essem, inquit, ego saluus, nisi istæ perijssent. Vocem petitæ sapientiæ compotem. Nam si prædiorum potius, quàm ingenij culturæ vacasset, dominus rei familiaris intra penates mansisset, nec tantus Anaxagoras ad eos redijsset. VI. Plat. in Hippia maiore Laert.

Archimedis quoque fructuosam industriam fuisse dicerem, nisi eadem illi & dedisset vitam, & abstulisset. Captis enim Syracusis, Marcellus machinationibus eius multum ac diu victoriam suam inhibitam senserat: eximia tamen hominis prudentia delectatus, vt capiti illius parceretur, edixit; penè tantum gloriæ in Archimede seruato, 14 *†quantū in oppressis Syracusis reponens. At is dum animo & oculis in terram defixis formas describit, militi qui prædandi gratia domum irruperat, strictoque super caput gladio, quisnam esset interrogabat: propter nimiam cupiditatem inuestigandi quod requirebat, nomen suum indicare non potuit. Sed protracto manibus puluere,* 15 *† Noli, inquit, obsecro istū disturbare: Ac perinde quasi negligens imperij victoris, obtrūcatus sanguine suo artis suæ lineamenta confudit. Quo accidit, vt propter idem studium modò donaretur vita, modò spoliaretur.* VII. A. V. dxli. Liu. 25. Marcel. Cicero de finib. 5. & Verr. 6.

VIII. Plat. in Euthyd. Cicero Pæto. *Socratem etiam constat ætate prouectum fidibus tractandis operam dare cœpisse: satius iudicantem, eius artis vsum sero, quàm nunquam percipere. Et quantula Socrati accessio ista futuræ scientiæ erat? sed pertinax hominis industria, tantis doctrinæ suæ diuitijs etiam Musicæ rationis* vtilissimum elementum accedere voluit. Ergo dum ad discendum semper se pauperem credidit, ad docendum fecit se locupletissimum.*

al. vilissimũ.

IX. Cicer. Caton. *Atq; vt longæ & felicis industriæ quasi in vnũ aceruũ exẽpla redigamus, Isocrates nobilissimũ librum qui inscribitur* Παναθηναϊκὸς, *quartũ & nonagesimũ annũ agens, vt ipse significat, composuit, onus ardentis spiritus plenum. Ex quo apparet, senescentibus membris eruditorum, intus animos industriæ beneficio florẽ inuentæ retinere. Neque hoc stylo terminos vitæ suæ clausit: namque admirationis eius fructum quinquennio percepit.*

X. Laert. Suidas. Lucian. Macrob. *Citeriores ætatis metas, sed non parui tamen spacij Chrysippi viuacitas flexit: nam octogesimo anno †cœptum, vnde quadragesimum* λογικῶν *exactissimæ subtilitatis volumen reliquit. Cuius studium in tradendis ingenij sui monimẽtis tantũ operæ laborisq; sustinuit; vt ad ea quæ scripsit penitus cognoscenda, lõga vita sit opus.* 16

XI. Laert. Suidas. Lucian. Cicer. Acad. 1. *Te quoque Cleanthe tam laboriosè haurientem, & tam pertinaciter tradentem sapientiam, numen ipsius industriae suspexit: cùm adolescentem quaestu extrahendae aquae nocturno tempore inopiam tuam sustentantem diurno Chrysippi praeceptis percipiendis vacantem, eundemq; ad vndecentesimum annum attenta cura erudientem auditores tuos videret: Duplici enim labore vnius seculi spatium occupasti, incertum reddendo discipulúsne an praeceptor esses laudabilior.*

XII. *Sophocles quoque gloriosum cum rerum natura certamen*

tamen

tamen habuit; tam benignè mirifica illa opera sua exhibibẽdo, quàm illa operibus eius tempora liberaliter subministrando: Propè enim 100. annum attigit, sub ipsum transitum ad mortem Oedipode Coloneo scripto, qua Lucian.
sola fabula omnium eiusdem studij poëtarum præripere Mac. Cic
17 *gloriam potuit: † Idq́ ignotũ esse posteris filius Sophoclis.* Catone Ipse Va
Iophon noluit, sepulchro patris quæ retuli insculpendo. ler. 9.

Simonides vero poëta octogesimo anno & docuisse se cap. 12.
carmina, & in eorũ certamen descendisse ipse gloriatur: XIII. Vix. an.
nec fuit iniquum, illum voluptatem ex ingenio suo diu 89 Suid
percipere, cùm eam omni æuo fruendam traditurus esset.

Iam Solon quanta industria flagrauerit, & versibus XIV.
complexus est, quibus significat se quotidie aliquid ad- Cicer. Catone
discentem senescere. & supremo vitæ die confirmauit: Plato.
quum aßidentibus amicis, & quadam de re sermonem Lache-te, & de
inter se conferentibus, fatis iam pressum caput erigeret: Rep. 7.
Interrogatusq́ quapropter id fecisset, respondit; vt cùm istud, quicquid est, de quo iam disputatis, percepero, moriar. Migrasset profectò ex hominibus inertia, si eo animo vitam ingrederemur, quo eam Solon egressus est.

Quàm porrò industrius Themistocles, qui maxima- XV.
rum rerum cura districtus omnium tamen ciuium suo Cicer. Catone
18 *rum nomina memoria comprehendit †: Per summámq́* Plutar.
iniquitatem patria pulsus, & ad Xerxem, quem paulo & Prob.
antè deuicerat, confugere coactus, priùs quam in conspe- in vita.
ctum eius veniret, Persico sermoni se assuefecit: vt labore parta commendatione, regijs auribus familiarem & assuetum sonum vocis adhiberet. Plin. 7.

Cuius vtriusq; industriæ laudem duo reges partiti sunt; cap. 24.
Cyrus omnium militum suorum nomina; Mithridates Sol. & Quin. I
duarum & viginti gentiũ, quæ sub regno eius erant, lin- cap. 14.
guas edíscendo. Ille, vt sine monitore exercitũ salutaret:

hic, vt eos quib. imperabat, sine interprete alloqui posset.

DE OTIO LAVDATO.

CAP. VIII.

IN ROMANIS.	IN EXTERNIS.
1 P. Aemil. & C. Lælio.	1 Socrate Atheniensi.
2 Q. Mucio Scæu. Augure	2 Achille Homerico

OTIVM, *quod industria † & maximè studio contra-* 1
rium videtur, subnecti breuiter debet; non quo euanescit
virtus, sed quo recreatur. Alterum enim etiam inertibus
vitandum; alterum strenuis quoque interdum appeten-
dum est: Illis, † ne vitã eneruem exigant: his vt tempesti- 2
ua laboris intermißione ad laborandũ fiant vegetiores.

I. *Par veræ amicitiæ clarißimum S[illegible] & Lælius, cùm*
amoris vinculo, tum etiam omn[illegible] virtutum inter se
iuncti societate, vt actuosæ vit[illegible]iter æquali gradu exe-
quebantur: ita animi quoque remißioni cõmuniter ac-
Cic. de orat. 2. Horat 2 Satyr. 1. *al obeliscos. *quiescebant. Constat namque eos Caietæ & Laurenti*
*vagas littoribus † conchulas & *vmbilicos lectitasse: Idq;* 3
se L. Craßus ex socero suo Q. Scæuola qui gener Lælij
fuit, audisse sæpenumero prædicauit.

II. *Scæuola autem quietæ remißionis eorum certißimus*
testis, optimè pila lusisse traditur: quia videlicet ad hoc
diuerticulum animum suũ forensib. ministerijs fatiga-
tum, trãsferre solebat. † Alueo quoq; & calculis vacasse 4
interdum dicitur; cùm benè ac diu iura ciuium & cære-
monias deorũ ordinasset. vt enim in rebus serijs, Scæuolã;
ita & † in scurrilibus lusibus hominem agebat, quem 5
rerum natura continui laboris patientem esse non sinit.

EXTERNA.

I. Equitare in arundine longa Hora. 2 Satyr. 3

Idq; vidit, cui nulla pars sapientiæ obscura fuit, So-
crates: ideoque non erubuit tunc, cùm interposita arun-
dine cruribus suis, cum paruulis filiolis ludens ab Alci-
biade risus est.

Homerus

Homerus quoque ingenij cælestis vates non aliud sensit, vehementissimis Achillis manibus canoras fides aptando, vt earum militare robur leni pacis studio relaxaret. 11. Iliad. Ouid.

DE VI ELOQVENTIÆ, CAP. IX.

IN ROMANIS.	IN EXTERNIS.
1 MV. Valerio Max. dict.	1 Pisistrato Atheniensi.
2 M. Antonio oratore	2 Pericle Atheniensi.
3 Aurelio Cotta.	3 Hegesia Cyrenaico.

POTENTIAM *verò eloquentiæ etsi plurimum valere animaduertimus; tamen sub proprijs exemplis, quo scilicet vires eius testatiores fiant, recognosci cõuenit.*

Regibus exactis plebs dissidens, à patribus, iuxta ripã fluminis Anienis in colle, qui Sacer appellatur, armata consedit. Eratq; non solùm deformis, sed etiam miserrimus reipub. status: à capite eius cetera parte corporis pestifera seditione diuisa. Ac ni Valerij subuenisset eloquentia, spes tãti imperij in ipso penè ortu suo corruisset: Is namque populum, noua & insolita libertate temere gaudentem, oratione ad meliora & saniora consilia reuocatum senatui subiecit, id est, vrbem vrbi iunxit. Verbis ergo facundis ira, consternatio, & arma cesserunt. I. A. V. cclix. Liu. 3. Diõ. 10 Plutar. Pomp. Zonar.

*Quæ etiam Marianos Cinnanosq; mucrones, ciuilis profundendi sanguinis cupiditate furentes, inhibuerunt. Missi enim à sæuissimis ducibus milites ad M. Antonium obtruncandum, sermone eius obstupefacti, †destrictos iam & vibrantes gladios cruore vacuos vaginis reddiderunt. Quibus digressis, * P. Antronius (is enim solus in ambitu expers Antonianæ vocis steterat) crudele imperium truculento ministerio peregit. Quàm disertum igitur eum fuisse putemus, quem ne hostium quidem quisquam occidere sustinuit, qui modò vocem eius ad aures suas voluit admittere!* II. A. V. dclxvi. Appia. ciuil. 1. Plutar. Mario. Vell. *al. P. Annius.

Diuus quoq; Iulius, quàm cælestis numinis, tam etiam humani ingenij perfectißimum columen, vim facundiæ propriæ expreßit: dicendo in accusatione Cn. Dolabellæ, quem reum egit extorqueri sibi caussa optimam C. Cottæ patrocinio. Siquidem †maxima tunc vis eloquentiæ questa est: cuius facta mentione, quoniam domesticum nullũ maius adiecerim exemplum, peregrinandum est. 2

(A. V. dclxxvi. Suet. Cæsare Plut. & alii. Cic. in Bruto.)

EXTERNA.

I. *Pisistratus dicendo tantum valuisse traditur, vt ei Athenienses regium imperium oratione capti permitterent: cùm præsertim ex contraria parte amantißimus patriæ Solon niteretur. Sed alterius salubriores erant conciones, alterius disertiores: quo euenit vt alioqui prudentißima ciuitas libertati seruitutem præferret.*

(Iust. 2. Plutar. Solone Hero. 1)

II. *Pericles autem felicißimis naturæ incrementis, sub Anaxagora præceptore, summo studio perpolitus & instructus, liberis Athenarum ceruicibus iugum seruitutis imposuit: egit enim ille vrbem, & versauit arbitrio suo. Cúmq; aduersus voluntatem populi loqueretur, iucunda nihilominus & popularis eius vox erat. Itaque veteris comœdiæ maledica lingua quamuis potentiam viri perstringere cupiebat, tamen in labris eius hominis melle dulciorem leporem fatebatur habitare: inq; animis eorum, qui illum audierant, quasi aculeos quosdam relinqui prædicabat. Fertur quidam, cùm admodum senex primæ concioni Periclis adolescentuli interesset, idemq; iuuenis Pisistratum iam decrepitum concionantem audisset; non temperasse sibi quo minus exclamaret, Caueri illum ciuem oportere, quòd Pisistrati orationi simillima eius esset oratio: Nec hominem aut æstimatio eloquij aut morum augurium fefellit. Quid enim inter Pisistratum & Periclem interfuit? nisi quòd ille armatus, hic*

(Plut. in vita, Cic in Bruto & 3. de orat. Eupolis ἐν δή-μοις.)

sine

sine armis tyrannidem gessit. III.

Quantum eloquentia valuisse Hegesiam Cyrenaicum philosophum arbitramur? qui sic mala vitæ repræsentabat; vt eorum miseranda imagine audientium pectoribus inserta, multis voluntariæ mortis oppetendæ cupiditatem ingeneraret? Ideoq; à rege Ptolemæo vlterius hac de re disserere prohibitus est. Laert. Aristip. Cicero Tusc. 1.

DE PRONVNTIATIONE ET APTO MOTV CORPORIS, CAP. X.

IN ROMANIS.
1 C. Graccho
2 Q. Hortensio,
3 M. Tullio.
EXTERNO VNO.
1 Demosth. Athenienſ.

ELOQVENTIÆ autem ornamenta in pronuntiatione apta & conuenienti motu corporis consistunt: quibus cùm se instruxit, tribus modis homines aggreditur, animos eorum ipsa inuadendo, horum alteri aures, alteri oculos permulcendos tradendo.

Sed vt propositi fides in personis illustribus exhibeatur, C. Gracchus eloquentiæ quàm propositi felicioris adolescens, quoniam flagrantissimo ingenio cùm optimè remp. tueri posset, perturbare impiè maluit: quoties apud populum concionatus est, seruum post se musicæ artis peritum habuit, qui occultè eburnea fistula pronuntiationis eius modos formabat; aut nimis remissos excitando, aut plus iusto concitatos reuocando: Quia ipsum calor atque impetus actionis attentum huiusce temperamenti æstimatorem esse non patiebatur. I. A V. dcxxx. Plutar. in vita. Gell. 1. cap. 21. Quint. 1 c. 17. Cic. 3, de orat.

Q. autē Hortensius plurimum in corporis decoro motu repositū credens, penè plus studij in eodem elaborando, quàm in ipsa eloquentia affectanda impendit. Itaq; nescires vtrum cupidiùs ad audiendū eum, an ad spectādum concurreretur: sic verbis oratorijs aspectus, & rursus II. Gell. 7. cap. 5.
1 aspectui verba seruiebant. † Itaq; constat Aesopū & Roscium

scium ludicræ artis peritissimos viros, illo causas agente, in corona frequenter astitisse, vt foro petitos gestus, in scenam referrent.

III. A.V. dcxxcvii Cic. in Bruto. Pæd. pro Cornel. Quint. 11. c. 3.

Iam M. Cicero quantum in vtraque re, de qua loquimur, momenti sit, oratione quam pro Gallio habuit, significauit, M. Calidio accusatori exprobrando, quod præparatum sibi à reo venenum, testibus, chirographis, quæstionibus se probaturũ affirmans, & remisso vultu, & languida voce, & soluto genere orationis vsus esset: pariterq́ue & oratoris vitium detexit, & causæ pericli tantis argumentum adiecit, totum hunc locum ita claudendo: Tu istud, M. Calidi, nisi fingeres, sic ageres?

EXTERNA.

I. Cicero Bruto. & de orat. 3. Quint. 11 c. 3. Cic de orat 3. Plin 7. cap 30 *al voluminis

Consentaneum huic Demosthenis iudicium, qui cum interrogaretur, quidnam esset in dicendo efficacissimum, †respondit, ἡ ὑπόκρισις. Iterum deinde & tertiò inter- 2 *pellatus idem dixit, penè totum se illi dedere confitendo. Rectè itaque Æschines, cùm propter iudicialem ignominiam, relictis Athenis, Rhodum petisset, atque ibi rogatu ciuitatis suam priùs in Ctesiphontem, deinde Demosthenis pro eodem orationem clarissima & suauissima voce recitasset; admirantibus cunctis vtriúsque *columinis eloquentiam, sed aliquanto magis Demosthenis. Quid si, inquit, ipsum audissetis! tantus orator & modò tam infestus aduersarius sic inimici vim ardoremq́ue dicendi suspexit, vt se scriptorum eius parum idoneum lectorem esse diceret, expertus acerrimum oculorum vigorem, terribile vultus pondus, accommodatum singulis verbis sonum vocis, efficacissimos corporis motus. Ergo etsi operi illius adijci nihil potest; tamen in Demosthene magna pars Demosthenis abest; quòd legitur potius, quàm auditur.*

DE EFFECTIBVS ARTIVM RARIS, CAP. XI.

APVD ROMANOS. vt in
1 Astrol. C. Sulpicij Gal.
2 Aruspicina Spurinæ.
APVD EXTEROS. vt in
1 Astrologia Periclis.
2 Pictura Apellis & Plastice Lysippi.
3 Vulcano Alcamenis.
4 Venere Praxitelis.
5 Neptuno Euphranoris.
6 Agamemnone Timãtis
7 Equo Nealcis

Effectus etiam artium recogniti possunt aliquid afferre voluptatis: protinúsq; & quàm vtiliter excogitatæ sunt, patebit: & memoratu dignæ res lucido in loco reponentur, & labor in ijs edendis suo fructu non carebit.

Sulpicij Galli maximum in omni genere literarum recipiendo studium plurimum reip. profuit. Nam cùm L. Paulli, bellum aduersum regem Persen gerentis, legatus esset, ac serena nocte subitò luna defecisset: eoq; veluti diro quodam monstro perterritus exercitus noster, manus cum hoste conserendi fiduciam amisisset: de cœli ratione & siderum natura peritißimè disputando, alacrem eum in aciem misit. Itaq; illi inclyta Paulliana victoriæ liberales artes Galli aditum dederũt: quia nisi ille metum nostrorum militum vicisset, Imperator Romanus vincere hostes non potuisset. I. A.V. dxxc. Liu.44. Plin. 2. cap.12. Front. 1 cap. 12. Plut. in Paullo.

Spurinæ quoque in consectandis deorum monitis efficacior scientia apparuit, quàm vrbs Romana voluisset. Prædixerat enim C. Cæsari, vt proximos XXX dies quasi fatales caueret, quorum vltimus erat Idus Mar-
1 *tiæ.* † *Eo cùm fortè manè vterque in domum Caluini Domitij ad officium conuenisset, Cæsar Spurinæ, Ecquid scis, inquit, Idus Martias iam venisse? & is; Ecquid scis illas nondum præterijsse? Abiecerat alter timorem tanquam exacto tempore suspecto; alter ne extremam* II. A.V. dccix. Suet. Plutar. in vita.

quidem eius partem periculo vacuam esse arbitratus est. Vtinam aruspicem potius augurium, quàm patriæ parentem securitas fefellisset.

EXTERNA.

I. Plut. in vita. Front. 1 cap. 11. *Sed vt alienigena scrutemur, cùm obscurato repentè sole inusitatis perfusæ tenebris Athenæ solicitudine agerentur, interitum sibi cælesti denuntiatione portendi credentes, Pericles processit in medium, & quæ à præceptore suo Anaxagora pertinentia ad solis & lunæ cursum acceperat, disseruit: nec vlterius trepidare ciues suos† vano metu passus est.* 2

II. Plut. de Fort. Alex. Plin. & Cic. fam *Quantum porrò dignitatis à rege Alexandro tributum arti existimamus; qui se & pingi ab vno Apelle, & fingi à Lysippo tantummodo voluit?*

III. Pauſ. in Attic. Plin. 36 cap. 5. *Tenet visentes Athenas Vulcanus Alcamenis manib. fabricatus. Præter cetera enim perfectissimæ artis in eo præcurrentia indicia, etiam illud mirantur; quòd stat dissimulatæ claudicationis sub veste leuiter vestigium repræsentans, vt non tanquam exprobratũ vitium, † ita tamen certam propriamq; dei notam decorè significans.*

IIII. Plin. 36 cap. Lucian in amorib. Aelian. Variar. hist. 2. *Cuius coniuges Praxiteles in marmore quasi spirantem in templo Gnidiorum collocauit, propter pulchritudinem operis à libidinoso cuiusdam complexu parum tutam. Quo excusabilior est error equi, qui visa pictura equæ hinnitum edere coactus est: & canum latratus aspectu picti canis incitatus: taurúsq; ad amorem & concubitum æneæ vaccæ Syracusis nimiæ similitudinis irritamento compulsus. Quid enim vacua rationis animalia arte decepta miremur, cùm hominis sacrilegam cupiditatem muti lapidis lineamentis excitatã videamus?*

V. *Ceterum natura quemadmodum sæpenumero æmulam virium suarum artem esse patitur: ita aliquando*

irritam

irritam fesso labore dimittit: Quod summi artificis Euphranoris manus senserunt. Nam cùm Athenis XII. deos pingeret, Neptuni imaginem quàm poterat excellẽtissimis maiestatis coloribus complexus est; perinde ac Iouis aliquanto angustiorem repræsentaturus. Sed omni impetu cogitationis in superiore opere absumpto posteriores eius conatus assurgere quò tendebant, nequiuerunt. Pauſ. Attic. Plin. 35.

Quid ille alter æquè nobilis pictor, luctuosum immolatæ Iphigeniæ sacrificium referens, cùm Calchanta tristem, mœstum Vlyssem, clamantem Aiacem, lamentantum Menelaum circa aram statuisset, caput Agamemnonis inuoluendo, nonne summi mœroris acerbitatem, arte exprimi non posse confessus est? Itaque pictura eius
4 *aruspicis, † amicorum, & fratris lacrymis madet, patris fletum spectantis affectui æstimandum reliquit.* VI. Plin. 35 cap. 10.

*Atque vt eiusdem studij adijciam exemplum: Præcipuæ artis pictor equum ab exercitatione venientem, modò non viuum, labore industria suæ comprehenderat: cuius naribus spumas adijcere cupiens, tantus artifex in tam paruula materia multis ac diu frustra * tenebatur. Indignatione deinde accensus, spongiam omnibus imbutam coloribus fortè iuxta se positam apprehendit, & veluti corrupturus opus suum tabulæ illisit: Quam fortuna ad ipsas equi nares directam, desiderium pictoris coëgit *explere. Itaque quod adumbrare non valuit, casus imitatus est.* VII. Plin. 35 cap. 10. Plutar. de fort. Alex. *al. exẽplare vel explanare

OPTIMIS ARTIVM MAGISTRIS CONCEDENDVM ESSE, CAP. XII.

VT FACTVM APVD ROMANOS.	APVD EXTEROS.
1 Furio & Cæsellio in iure prædicatorio.	1 Euclidi in geometria.
	2 Philoni in architectura.
	3 Appelli in pictura.

SVÆ autem artis vnumquemq; † & actorem & disputatorem optimum esse ne dubitemus, paucis exemplis admoneamus. 1

I. Cic, Balbiana. *† Q. Scæuola legum clarissimus & certissimus vates,* 2 *quotiescunque de iure prædiatorio consulebatur, ad Furium & Casellium, quia huic scientiæ dediti erant, consultores reijciebat. Quo quidem facto moderationem magis suam cõmendabat, quàm auctoritatem minuebat: ab his id negotium aptius explicari posse confitendo, qui quotidiano eius vsu callebant. Sapientissimi igitur artis suæ professores sunt, à quibus & propria studia verecundè & aliena callidè æstimantur.*

EXTERNA.

I. *Platonis quoque eruditissimum pectus hæc cogitatio attigit: qui cõductores sacræ arcis † de modo & forma e-* 3 *ius secum sermonem conferre conatos, ad Euclidem Geometram ire iussit, scientiæ eius cedens, imò professioni.*

II. Plin. 7. cap. 37. Cic. de orat. 1. *Gloriantur Athenæ armamentario suo, nec sine causa: est enim illud opus & impensa & elegantia visendum: Cuius architectum Philonem ita facundè rationem institutionis suæ in theatro reddidisse constat, vt disertissimus populus non minorem laudem eloquentiæ eius, quàm arti tribuerit.*

III. Plin. 35 c. 10 de Apelle. *Mirificè & ille artifex, qui in opere suo moneri à sutore de crepida & ansulis passus: de crure etiam disputare incipientem, supra plantam ascendere vetuit.*

Inde proverbium ne sutor ultra crepidam

DE SENECTVTE MEMORABILI, CAP. XIII.

IN ROMANIS.	
1 M. Valerio Coruo sexties cos.	6 Mulieribus, Liuia, Terentia, & Clodia.
	IN EXTERNIS.
2 L. Metello pont. Max.	1 Hierone Siciliæ, & Massanissa Numidiæ regibus.
3 Q. Fab. Max. Verrucosso	2 Gorgia Leontino.
4 M. Perperna censorio.	3 Xenophilo Chalcidensi.
5 App. Claudio Cæco.	4 Argan.

4 Arganthonio Gaditano rum rege.
5 Aethiopibus, Indis, & Epimenide Cnosio
6 Gente Epiorum Aetola
7 Danthone quodam, & Lachmiorum regibus duobus

Senectus quoq; ad vltimum sui finem preuecta, in hoc eodem opere, inter exempla industriæ, in aliquot claris viris conspecta est, separatum tamen & proprium titulum habeat: ne, cui deorum immortalium præcipua in-
1 *dulgentia adfuit, ei † nostra ornata mentio defuisse existimetur. Et simul spe diuturnioris vitæ, quasi adminicula quædam dentur: quibus insistens, alacriorem se respectu vetustæ felicitatis facere quis possit: tranquillitatemq; seculi nostri, qua nulla vnquam beatior fuit, sub inde fiducia confirmet, salutaris principis incolumitatē, ad lōgissimos humanæ conditionis terminos propagādo.* 1. Plin. 7. cap 48. Cicer. Catone Plut in Mario.

M. Valerius Coruus centesimum annum compleuit:
2 *cuius inter primum & sextum consulatum † quadraginta septem anni intercesserunt: suffecitq; integris viribus corporis non solùm speciosissimis reipublicæ ministerijs, sed etiam exactissimæ agrorum suorum culturæ, & ciuis & patrisfamilias obtabile exemplum.* II. A.V. dx. Cicero. Catone Plin. 7. cap. 48.

Cuius vitæ spatium æquauit Metellus, quartóq; anno post consularia imperia, senex admodum pont. max. creatus, tutelam cæremoniarum per duos & viginti annos, neque ore in votis nuncupandis hæsitante, neque in sacrificijs faciendis tremula manu gessit. III. Vsque ad A.V dl. Liu 30. Plin. 7. cap 48.

Q. autem Fabius Max. duobus & sexaginta annis auguratus sacerdotium sustinuit, robusta iam ætate id adeptus: quæ vtraque tempora si in vnum conferantur, facilè seculi modum expleuerint. IV. A.V. dcxli. A.V. dclxvii.

3 *Iam de M. Perperna quid loquar? qui omnib. † quos in senatu cos. rogauerat, superstes fuit: 7. quoq; tantūmodo, quos censor collega L. Philippi legerat, è patribus conscri-* Plin. 7. cap 48. Diō. 41

ptis

ptis reliquos vidit; toto ordine amplißimo diuturnior.

V. A. V. cdlxxiii Cic. de senect. Liu 13 & alij.

Appij verò æuum clade metirer, quia infinitum numerum annorum orbatus luminibus exegit; nisi quatuor filios & quinque filias, plurimas clientelas, rem denique publicam hoc casu grauatus fortißimè rexisset. Quin etiam fessus iam viuendo, lectica se in Curiam deferri iussit, vt cùm Pyrrho deformem pacem fieri prohiberet. Hunc cæcum aliquis nominet, à quo patria, quod honestum erat, per se parum cernens, coacta est peruidere?

VI. A. V. Plin. 7 cap. 48.

Muliebris etiam vitæ spatium non minus longum in compluribus apparuit, quarum aliquas strictim retulisse me satis erit. Nam & Liuia Rutilij septimum & nonagesimum, & Terentia Ciceronis, tertium & centesimu̅ † & Clodia Aufidij, † quindecim filijs ante amis- 4
sis, quintumdecimum & centesimum expleuit annum. 5

EXTERNA.

I. Ad A. V. d[c]xviii Liu. 24. Lucian. Macrob. Ad A. V. dcv. Liu. 50. Suidas. Plin. 7. cap. 14. & 48.

Iungam his duos reges, quorum diuturnitas populo Rom. fuit vtilißima. Siciliæ rector Hiero ad nonagesimum annum peruenit. Massanisa Numidiæ rex hunc modum excesit, regni spatium sexaginta annis eme̅sus, vel ante omnes homines robore senectæ admirabilis. Co̅stat eum quemadmodum Cicero refert libro quem de Senectute scripsit, nullo vnquam imbre, nullo frigore, vt caput suum veste tegeret, adduci potuisse. Eundem ferunt aliquot horis in eodem vestigio perstare solitum, non antè moto pede, quam consimili labore iuuenes fatigasset: † Ac si quid agere aßidentem oporteret, toto 6
die sæpe numero nullam in partem conuerso corpore in solio durasse. Ille verò etiam exercitus equo insidens, noctem diem plerumque iungendo duxit: nihilque omnino ex ijs operibus, quæ adolescens sustinere assueuerat, † quum illam senectutem ageret, omisit. Ve- 7
neris

neris etiam vsu ita semper viguit, vt post sextum & octogesimum annum filium generarit, cui Methymnato nomen fuit. Terram quoque, quam vastam & desertam acceperat, perpetuò culturæ studio frugiferam reliquit.

II. Cicero Catone Quint. 3 cap. 1 Lucian Macrob Plin. 7. cap 48. Aelian. Var. histor. 2.

Gorgias etiam Leontinus Isocratis & complurium magni ingenij virorum præceptor, sua sententia felicissimus. Nam cùm centesimum & septimum ageret annum, interrogatus quapropter tamdiu vellet in vita remanere: Quia nihil, inquit, habeo, quod senectutem meam accusem. Quid isto tractu ætatis aut longius aut beatius? Iam alterum seculum ingressus: neque in hoc querelam vllam inuenit, neque in illo reliquit.

III. Lucian Macrob Plin. 7. cap. 50.

Biennio minor Xenophilus Chalcidensis Pythagoricus, sed felicitate non inferior. Siquidem (vt ait Aristo xenus musicus) omnis humani incommodi expers, in summo perfectissimæ splendore doctrinæ extinctus est.

IV. Cic Catone. Plin. 7. cap 48. Hero. 3 Lucian Macrob

Arganthonius autem Gaditanus tamdiu regnauit, quandiu etiam ad satietatem vixisse abundè foret. O-
8 *ctoginta enim annis patriam suam rexit, † cùm ad im-*
perium quadraginta annos natus accessisset: cuius rei
certi sunt auctores. Asinius etiam Pollio non minima
9 *pars Rom. styli, in tertio historiarum suarum libro † cen-*
10 *tum illum & viginti annos explesse commemorat: † &*
ipsæ neruosæ viuacitatis haud paruum exemplum.

V. Hero 4 Plin. 7. cap. 48. Laert in vita.

Huius Regis consummationem annorum minus ad-
mirabilem faciunt AEthiopes: quos Herodotus scribit
11 *† centesimũ & vigesimum annum transgredi. Et Indi,*
de quibus Ctesias quidem tradit. Epimenides Cnosius,
quem Theopompus dicit septem quinquaginta & cen-
tum annos vixisse. Hic Ctesias de rebus Persicis scripsit teste Photio in Bibliot. c. 62. Diod. Sicul. lib. 2. et 16
12 *Hellanicus verò ait, † quosdam ex gente Epiorum,* VI.

quæ

Plin. 7. cap. 48. *quæ pars est Ætoliæ, ducenos explere annos:* † *eique* 13
subscribit Damasthes hoc amplius adfirmans, Litorium quendam ex his maximarum virium, staturæq́ præcipuæ, trecentesimum annum cumulasse.

VII. Plin. 7. cap. 48. *Alexander verò in eo volumine, quod de Illyrico tractu composuit, affirmat Donthona quendam ad quingentesimum vsque annum nulla ex parte senescentem processisse. Sed multo liberalius* † *Xenophon, cuius* περὶ 14
πλȣ̃ς *legitur; Insulæ enim Lachmiorum regem octingentis vitæ annis donauit. Ac ne pater eius parū benignè acceptus videretur; ei quoq́ sexcentos aßignauit annos.*

DE CVPIDITATE GLORIÆ,
CAP. XIV.

IN ROMANIS.	IN EXTERNIS.
1 P. Africano maiore.	1 Themistocle Athen.
2 D. Bruto Gallaico.	2 Alexandro Magno.
3 Cn. Pompeio Magno.	3 Aristotele Stagirite.
4 Sulla Felice.	4 Pausania Macedone.
5 Equite quodam.	5 Herostrato.
6 C Fabio pictore.	

Tulliū respicere videtur, qui de gloria scripsit. *GLORIA autem vnde oriatur aut cuius sit habitus, aut qua ratione debeat comparari, & an melius à virtute ac veluti non necessaria, negligatur: viderint ij quorum in contemplandis huiusmodi rebus cura teritur, quibúsq́ illa quæ prudenter animaduerterunt, facundè contigit eloqui. Ego in hoc opere factis auctores, & auctoribus facta sua reddere contentus, quanta cupiditas eius esse soleat, proprijs exemplis demonstrare conabor.*

1. Liu 38. Cic. pro Archia. Plin 7. cap 30. Euseb. Chron. Solin. c.7. *sed. *Superior Africanus Ennij poetæ effigiem in monumentis Corneliæ gentis collocari voluit, quòd ingenio eius opera sua illustrata iudicaret. Non quidem ignarus quamdiu Romanum imperium floreret, & Africa Italiæ pedibus esset subiecta, totiúsque terrarum orbis summum columen arx Capitolina poßideret;*

eorum

eorum extingui memoriam non posse: * † Si tamen literarum quoque lumen illis * accessisset, magni æstimans. Vir Homerico, quàm rudi atque impolito præconio dignior. *al. sed. *al. accessisse.

Similiter honoratus animus erga poëtam Accium D. Bruti suis temporibus clari ducis extitit: cuius familiari cultu & prompta laudatione delectatus eius versibus templorum aditus, quæ ex manubijs consecrauerat, adornauit. II. A.V. dcxxi. Cic in Brut. & pro Archia.

Ne Pompeius quidem Magnus ab hoc affectu gloriæ auersus: qui Theophanem Mitylenæum scriptorem rerum suarum in concione militum ciuitate donauit, beneficium per se amplum, accurata etiam & testata oratione prosecutus: Quo effectum est, vt ne quis dubitaret quin referret potiùs gratiam quàm inchoaret. III. A V. dcxcii. circiter Stra. 13 Cic pro Archia.

L. autem Sulla, etsi ad neminem scriptorem animum direxit; tamen Iugurthæ à Boccho rege ad Marium perducti totam sibi laudem tam cupidè asseruit, vt annulo, quo signatorio vtebatur, insculptam illam traditionem haberet: Et quantus postea! ne minimum quidem gloriæ vestigium contempsit. IV. A.V. dcxlvii. Plut. in vita. Plin. 37 cap. I.

Atque vt imperatoribus gloriosum militis spiritum subnectam: Scipionem dona militaria ijs qui strenuam operam ediderant, diuidentem T. Labienus, vt forti equiti aureas armillas tribueret, admonuit: Eoq; negante se id facturum, ne castrensis honos in eo, qui paullo ante seruisset, violaretur, ipse ex præda Gallica aurum equiti largitus est. Nec tacitè id Scipio tulit: nam equiti, Habebis, inquit, donum viri diuitis. Quod vbi ille accepit, proiecto ante pedes Labieni auro, vultum demisit. Idem vt audijt Scipionem dicentē, Imperator te argenteis armillis donat: alacer gaudio abijt. Nulla est ergo tanta hu- V. A.V. dccvii. bello ciuili in Africa.

humilitas quae dulcedine gloriae non tangatur.

VI. A. V. cdli. Liu. 9. Plin. 35 cap. 4. *Illa verò & iam à claris viris, interdum ex humillimis rebus petita est. Nam quid sibi voluit C. Fabius nobilissimus ciuis? qui cùm in aede salutis quam C. Iunius Bubulcus dedicauerat, parietes pinxisset, nomen his suum inscripsit. Id enim demum ornamenti familiae consulatibus, & sacerdotijs, & triumphis celeberrimae deerat.* Cicer. Tusc. 1. & de orat. 2. *Ceterùm sordido studio deditum ingenium, qualemcunque illum laborem suum silentio obliterari noluit. videlicet Phidiae secutus exemplum qui clypeo Mineruae effigiem suam inclusit: qua conuulsa, tota operis colligatio solueretur.*

EXTERNA.

I. Plut. in vita, & Apoph. *Sed melius aliquanto, si imitatione aliena capiebatur, Themistoclis ardorem esset aemulatus: quem ferũt stimulis virtutum agitatum, & ob id noctes inquietas exigentem, quaerentibus, quid ita eo tempore in publico versaretur, respondisse: Quia me trophaea Miltiadis de somno excitant.* Cic. pro Archia. *Marathõ nimirum animum eius, & Artemisium, & Salamis naualis gloriae fertilia nomina illustranda tacitis facibus incitabant. Idem theatrum petens, cùm interrogaretur, cuius vox auditu illi futura esset gratissima, dixit: Eius à quo artes meae canentur optimè. † Dulcedinem gloriae penè adiecit gloriosam.* 2

II. Iuuenal Sat. 10. Plut. de trãquil. animi. *Iam Alexandri pectus insatiabile laudis, qui Anaxarcho comiti suo ex auctoritate Democriti praeceptoris innumerabiles mundos esse referenti, Heu me, inquit, miserum; quòd ne vno quidem adhuc potitus sum! Angusta homini possessio gloriae fuit, quae deorum omnium domicilio sufficit.*

III. *Regis & iuuenis flagrantissimae cupiditatis similem Aristotelis in capessenda laude sitim subnectam. Is nam-*

que

quæ Theodecti discipulo oratoriæ artis libros, quos ederet, donauerat: molestéque postea ferens titulum eorum sic alij cessisse; proprio volumine quibusdam rebus insistens, planiùs sibi de his in Theodectis libris dictum esse adiecit. Nisi me tantæ & tam late patentis scientiæ verecundia teneret, dicerem dignum philosophum, cuius stabiliẽdi mores, altioris animi philosopho traderentur. Ceterùm

3 gloria ne ab his quidem, qui contemptum eius † introducere conantur, negligitur: quoniam quidem ipsis voluminibus nomina sua diligenter adijciunt: vt quod pro fessione eleuãt vsurpatione memoriæ consequantur. Sed qualiscunque horum dissimulatio, proposito illorum

4 longè tolerabilior est, † qui dummodo æternam memoriam assequantur, etiam sceleribus innotescere non dubitarunt.

Extant verba eius in principio Rhetorices ad Alex Cic pro Archia. & Tusc 1

Quorum è numero nescio an in primis Pausanias debeat referri: Nam dum Hermoclem percontatus esset, quonam modo subitò clarus posset euadere: atque is respondisset, si illustrem virũ aliquem occidisset, futurũ vt gloria eius ad ipsum redundaret: continuò Philippum interemit. Et quidem non petierat, assecutus est: tam enim se parricidio quàm Philippus virtute notum posteris reddidit.

IV. Diod. & Plut. in Alexã. Iusti. 9.

Illa verò gloriæ cupiditas sacrilega: inuentus est enim qui Dianæ Ephesiæ templum incendere vellet; vt, opere pulcherrimo cõsumpto, nomen eius per totum terrarum

5 orbem* † disiceretur. Quem quidem mentis furorem e culeo impositus detexit. At benè consuluerant Ephesij, decreto memoriam teterrimi hominis abolendo: nisi Theopompi magnæ facundiæ ingenium in historijs eum suis comprehendisset.

V. Stra. 14

*al. disfereretur.

QVÆ CVIQVE MAGNIFICA CONTIGERVNT, CAP. XV.

Candidis autem animis voluptatem præbuerint in conspicuo posita, quæ cuique magnifica meritò contigerunt: Quia æquè præmiorum virtus atque honorum contemplatio iudicanda est, ipsa natura nobis alacritatem subministrante, cùm honorem industriè appeti & exolui gratè videmus. Verùm etsi mens hoc loco protinus ad Augustam domum beneficentissimum & honoratissimũ templũ omni impetu fertur, melius cohibebitur: quoniã cui ascensus in cœlum patet, quãuis maxima, debito tamen minora sunt, quæ in terris tribuũtur.

1. A.V. dxlviii. Liu. 28. A.V. dlii. Liu. 38. ipse Valer. 4. cap. 1. 11. A.V. dciv. Auct. de Viris Illust. in vita. *al. tanquam.

† Superiori Africano consulatus citerior legitimo tẽpore datus est. Cui quæ in vita præcipua assignata sunt, & longum est referre, quia multa: & non necessarium, quia maiore ex parte iam relata sunt. † Itaque quod hodiéque eximium, capiti adijciam. Imaginem in sella Iouis opt. max. positam habet, † quæ quotiescunque funus aliquod Corneliæ genti celebrandum est, inde petitur, vniq́; illi instar atrij Capitolium est. 1 2 3

† Tam hercle quàm Curia superiori Catoni. vnde effigies illius ad eiusdem generis officia expromitur: Gratũ ordinem qui vtilissimum reipublicæ senatorẽ tantum non semper secum habitare voluit, omnibus numeris* 4

virtutum diuitem, magisq; suo merito, quàm fortunæ A.V. dciv.
5 beneficio magnum: cuius priùs consilio, † quàm minoris Liu. 9.
Scipionis imperio est deleta Carthago. Cic. Cat iv.
6 † Rarum specimen honoris à Scipione quoque Nasica A.V.
oboritur: Eius namque manibus & penatibus nondum dxlix.
quæstorij, senatus Pythij Apollinis monitu, Pessinunte Liu. 29
accersitam deam excipi voluit: quia eodem oraculo præ- Ouid.
7 ceptum erat, † vt hæc ministeria Matri deûm à sanctissi- Fast. 5. Auct.
mo viro præstarentur. Explica totos fastos, constitue o- de viris
8 mnes currus triumphales, † nihil tamen morum princi- Illust.
patu speciosius reperies. cap. 44. Sol. c. 7
Tradunt subinde nobis ornamenta sua Scipiones cō- iii.
9 memoranda. † Aemilianum enim populus, ex candida- A.V.
to ædilitatis, consulem fecit. Quod fieri oportere, exerci- dcvi.
tus senatum literis admonuit. Ita nescias vtrùm illi plus Appian Liu. 50.
decoris patrum conscriptorum auctoritas, an militum A.V.
consilium adiecerit: toga enim Scipionem ducem aduer- dcxix.
sus Pœnos creauit, arma poposcerunt. Eundemq;, cùm Cic. Læ. Liu. 59.
quæstorijs comitijs suffragator Q. Fabij Maximi fratris Vell.
filij in campum descendisset, consulem iterum reduxit. Plutar. Gracch
10 † Eidē senatus bis sine sorte prouinciam; priùs Africam,
11 deinde Hispaniam dedit. † Atque hæc neque ciui neque
senatori ambitioso: quemadmodum non solùm vitæ e-
ius seuerissimus cursus, sed etiam mors clandestinis illa-
ta insidijs declarauit.

M. quoque Valerium duabus rebus insignibus dij pa- v. A.V.
riter atque ciues speciosum reddiderunt: Illi cum quodā cdiv. &
Gallo cominus pugnanti coruum propugnatorem subij- cdv.
cientes: hi tertium & vigesimum annum ingresso, con- Liu 7. Gell. 9.
12 sulatum largiti: † quorum alterum decus vetustæ origi- cap. 11.
13 nis, ac optimi ominis. * † gens Coruini amplexa cogno- & alii.
men usurpat: alterum summo subiungitur ornamento *al. gēs nostra.

iam celeritate quam principio consulatus gloriando.

VI. A.V. dcliix. Cicer. in Brut. ad Attic 5 & 6. Ver. 4. Pæd. in diuin

At ne Q. quidem Scæuola quem L. Crassus in consulatu collegam habuit, gloria parum illustris: Qui Asiam tam sanctè & tam fortiter obtinuit; vt senatus deinceps in eam prouinciam ituris magistratibus: exemplum atque formam officij Scæuolam decreto suo proponeret.

VII. A.V. dcxix. Plutarc in vita. A.V. deli Plut. in vita.

Inhærent illi voci posterioris Africani septẽ C. Marij
consulatus, ac duo amplissimi triumphi. Ad regum e-
nim vsque gaudio exultauit: Qui, cùm apud Numan-
tiam sub eo duce stipendia equestria mereret, & fortè
inter cenam quidam Scipionem interrogasset, si quid
illi accidisset, †quemnam resp. æquè magnum habitu- 14
ra esset. Imperator ipsum respiciens infra se cubantem,
vel hunc, dixit: Quo augurio perfectissima virtus, ma-
ximam orientem virtutem, viderítne certius † an effi- 15
cacius accenderit, perpendi vix potest. Illa nimirum ce-
na militaris, speciosissimas tota in vrbe Mario futuras ce-
nas ominata est. Postquam enim Cimbros ab eo deletos
initio noctis nuntius peruenit; nemo fuit, qui non illi
tanquam diis immortalibus, apud sacra mensa sua li-
bauerit.

VIII. A.V. dclxvi. & dclxxii. & dcclxii. & dcxxciii. & dcci & dcxxcii. Plut. in vita Plin. 7. cap. 26. Vell. Diõ Cicero & alii.

Iam quæ in Cn. Pompeium & ampla & noua congesta sunt, hinc assensione fauoris, illinc fremitu inuidiæ literarum monumentis obstrepuntur. Eques Romanus, Pro consule in Hispaniam aduersus Sertorium, pari imperio cum Pio Metello principe ciuitatis missus est: nondum vllum honorem auspicatus bis triumphauit: initia magistratuũ à summo imperio cepit: tertium consulatum decreto senatus solus gessit: de Mithridate, & Tigrane, de multis præterea regibus, gentibus, plurimisque ciuitatibus & prædonibus vnum duxit triumphum.

IX.

Q. etiam Catulum populi Rom. voce sua tantùm

non

non ad sidera vsque euexit. Nam cùm ab eo pro Rostris interrogaretur, si in vno Pōpeio Magno omnia reponere perseuerasset, absumpto illo subiti casus incursu, in quo spem esset habiturus: summo consensu acclamauit, In te. Vim honerati iudicij admirabilem. Siquidem Magnum Pompeium cum omnibus ornamentis, quæ retuli, duarum syllabarum spatio inclusum Catulo æquauit.

A.V. dcxcvii Cic pro lege Man.

Potest & M. Catonis ex Cypro cum regia pecunia
16 *reuertentis † appulsus ad vrbem videri memorabilis: cui naui egredienti consules, & ceteri magistratus, & vniuersus S.P.Q.R. officij gratia præstò fuit. Non quòd magnum pondus auri & argenti; sed quòd M. Catonem classis illa incolumem aduexerat, lætatus.*

x. A.V. dcxcvii Plutarc in vita. Diō 39

Sed nescio an præcipuum sit L. Marcij inusitati decoris exemplum, quem equitem Romanum duo exercitus P. & Cn. Scipionum interitu, victoriáq; Asdrubalis lacerati, ducem legerunt: quo tempore salus eorum in vltimas angustias deducta, nullum ambitioni locum relinquebat.

xi. A.V. dxli. Liu 25. Appian Iberica Polyb. & alii.

Meritò virorum cōmemorationi Sulpitia, Ser. Paterculi filia, Q. Fuluij Flacci vxor adijcitur. Quæ cùm senatus libris Sibyllinis per decemuiros inspectis censuisset, vt Veneris Verticordiæ simulachrum consecraretur, quò facilius virginum mulierumq; mentes à libidine ad pudicitiam conuerterentur, & ex omnibus matronis centū, ex centum autem decem sorte ductæ, de sanctissima femina iudicium facerent, cunctis castitate prælata est.

xii. A.V. dcxxxix Plin 7. cap 35. Ouid. Fast. 5 Iul. Obseq. Sol cap. 7.

EXTERNA.

Ceterùm quia sine vlla diminutione Romanæ maiestatis extera quoq; insignia respici possūt, ad ea transgrediamur. Pythagoræ tanta veneratio ab auditoribus tributa

est, vt quæ ab eo acceperant, in disputationem deducere
Aristop *nefas existimarent: Quin etiam interpellati ad red-*
interpr. *dendā causam, † hoc solùm respondebant. Ipsum dixis-* 17
in Nub. *se: Magnus honos, sed schola tenus. Illa vrbium suf-*
Laert. in vita *fragiis tributa est. Enixo Crotoniatæ studio ab eo petie-*
Iust. 20 *runt vt senatum ipsorum, qui mille hominum numero*
constabat, consiliis suis vti pateretur. Opulentissimaq;
ciuitas, tam frequenter venerati † post mortem domū, 18
Cereris sacrarium fecit: quantúmq; illa vrbs viguit, &
II. *dea in hominis memoria, & homo in deæ religione cul-*
Plato in Gorgia *tus est.*

Cic. de *Gorgiæ verò Leontini studiis literarum ætatis suæ cū-*
orat. 3 *ctos præstantis, adeò vt primus in conuentu poscere, qua*
& de finib. 2. *de re quisque audire vellet, ausus sit, vniuersa Græcia in*
Plin. 33. *templo Delphici Apollinis statuam solido ex auro po-*
cap. 4. *suit, cùm ceterorum ad id tempus auratas collocasset.*

III. Strab. 9 *Eadem gens, summo consensu ad Amphiaraum deco-*
& 6 *randum incubuit, locum in quo humatus est, in for-*
Pauſ. in *mam conditionemq; templi redigendo, atque inde ora-*
Attic. Cic. de *cula capi instituendo. Cuius cineris idem honoris possi-*
Diuin. *bent, quod Pythicæ Cortinæ, quod aheno Dodonæ, quod*
Philost. *Hammonis fonti datur.*

Icon IV. *Pherenices quoque non vulgaris honos, cui soli om-*
Plin. 7. *nium feminarum gymnico spectaculo interesse permis-*
cap. 41 *sum est, cùm ad Olympia filium Euclea certamen ingres-*
Aelian. Var. hi *surum adduxisset, Olympionicê patre genita, fratribus*
stor. 10. *eandem palmam assecutis latera eius cingentibus.*
Pausan.

VALE-

VALERII MAXIMI LIBER NONVS.

DE LVXVRIA ET LIBIDINE.

CAPVT I.

EXEMPLA ROM. sunt.
1 C. Sergius Orata.
2 Clod. Aesop. Trag. F.
3 Mulieres legis Oppiæ oppugnatrices.
4 Cn. Domitius & L. Crassus cens.
5 Q. Metellus Pius.
6 Scribon. Curio filius.
7 P. Clodii iudicium.
8 Gemellus viator tribunicius.
9 L. Catilina.

EXTERNA.
1 Annib. Pœn. Amilc. F.
2 Vulsinienses.
3 Xerxes Persarum rex.
4 Antiochus Syriæ rex.
5 Ptolemæus Aegypti rex.
6 Aegyptii.
7 Cyprii.

Blandum etiam malum luxuria, quam accusare aliquanto facilius est, quàm vitare, operi nostro inseratur. Non quidem vt vllum honorem recipiat, sed vt seipsam recognoscens ad pœnitentiam impelli poßit. Iungatur illi libido: quoniam ex iisdem vitiorum principiis oritur: neque aut à reprehensione aut ab emendatione separentur gemino mentis errore connexæ.

C. Sergius Orata pensilia balnea primus facere instituit: quæ impensa leuibus initiis cœpta, ad suspensa calidæ aquæ tantum non æquora penetrauit. 1. A.V. dclvi. circiter

Idem videlicet, ne gulam Neptuni arbitrio subiectam haberet, peculiaria sibi maria excogitauit, æstuariis intercipiendo fluctus, pisciumque diuersos greges separatos molibus includenda, vt nulla tam sæua tẽpestas incideret, Plin. 9. cap. 54. Macr. 3. cap. 15.
1 *ret, † qua non Oratæ mensæ varietate ferculorum abundarent. Aedificiis etiam spaciosis & excelsis deserta ad id tempus ora Lucrini lacus preßit; quo recentiore vsu conchyliorum frueretur: Vbi dum se publicæ aquæ cupi-*
2 *diùs immergit, † cum Considio publicano iudiciũ nactus*

 est:

est: in quo L. Crassus, aduersus illum caussam agens, errare amicum suum Cõsidium dixit, quòd putaret Oratam remotum à lacu, cariturum ostreis: namque ea si inde petere non licuisset, in tegulis reperturum.

II. A.V. dcxc. circiter. Plin. 10 cap. 51. & lib. 9 cap. 35. Horat. Sat. 3. lib. 2.

Huic nimirũ magis † Aesopus tragicus in adoptionem 3 *dare filium suum, quàm bonorum suorum hæredem relinquere debuit: non solùm perditæ, sed etiam furiosæ luxuriæ iuuenem. Quem constat cantu commendabiles auiculas, immanibus emptas precijs, in cena pro ficedulis ponere, acetoq́ue liquatos magnæ summæ vniones potionibus aspergere solitum, amplißimum patrimonium, tanquam amaram aliquam sarcinam, quàm celerrimè abijcere cupientem: Quorum alterius senis, alterius adolescentis † sectam secuti plurimi, longius manus porrexe-* 4 *runt. Neque enim vllum finitur vitium ibi, vbi oritur. Inde ab Oceani littoribus attracti pisces, † inde infusa* 5 *culinis ostrea. Arte censibusq́ue edendi atque bibendi voluptas reperta est.*

III. A.V. dlviii. Liu. 34. Zonar. & alii.

Vrbi autem nostræ secundi belli Punici finis, & Philippus rex Macedoniæ deuictus, licentioris vitæ fiduciã dedit. Quo tempore matronæ Brutorum domum ausæ sunt obsidere, qui abrogationi legis Oppiæ intercedere parati erant, quam feminæ tolli cupiebant, quia his ne veste varij coloris vti, nec auri plus semuncia habere, nec iuncto vehiculo propius Vrbe mille passus, nisi sacrificij gratia, vehi permittebat. Et quidem obtinuerunt vt ius per continuos viginti annos seruatum aboleretur. Non enim prouiderunt seculi illius viri ad quem cultum tenderet insoliti cœtus pertinax studium; aut quò se vsque effusura esset legum victrix audacia. Quòd si animi muliebris apparatus intueri potuissent, quibus quotidie aliquid nouitatis sumptuosius adiectum est;

est in ipso introitu ruenti luxuriæ obstitissent.

Sed quid ego de feminis vlterius loquar? quas & imbecillitas mentis, & grauiorum operum negata affectatio, omne studium ad curiosiorem sui cultum hortatur conferre cum temporum superiorum & nominis & animi excellentes viros, in hoc priscæ continentiæ ignotũ diuerticulum prolapsos videam. Idq; iurgio ipsorũ pateat.

Cn. Domitius L. Crasso collegæ suo altercatione orta obiecit quod columnas Hymettias in porticu domus haberet. Quem continuò Crassus, quanti ipse domum suam æstimaret, interrogauit. Atque vt respondit sexagies sestertio. † Quanto ergo eam, inquit, minoris fore existimas si decem arbusculas inde succidero? Ipso tricies sestertio, ait Domitius. Tunc Crassus; Vter igitur luxuriosior est? Egone, qui decem columnas centum millibus nummum emi, an tu, qui decem arbuscularũ vmbram tricies sestertium summa compẽsas? Sermonem oblitum Pyrrhi, immemorem Annibalis iamq; transmarinorum stipendiorum abundantia oscitantẽ; † aliquanto tamen insequentium seculorum ædificijs & nemoribus augustiorem. Quoniam inchoatam à se lautitiam posteris relinquere, quàm à maioribus acceptam continentiam retinere maluerunt.

IV. A.V. dclxi. Plin. l. 17 cap. 1. & l. 36. cap. 3.

6 (margin, beside "stertio. † Quanto ergo…")

7 (margin, beside "stipendiorum abundantia…")

Quid enim sibi voluit princeps suorum temporum Metellus pius, tunc cùm in Hispania aduentus suos ab hospitibus aris & thure excipi patiebatur? cùm Attalicis aulæis contectos parietes læto animo intuebatur? cùm immanibus epulis apparatissimos interponi ludos sinebat? cùm palmata veste conuiuia celebrabat, demissásq; lacunaribus aureas coronas velut cælesti capiti recipiebat? Et vbi ista? non in Græcia, neque in Asia, quarũ luxuria seueritas ipsa corrumpi poterat; sed in horrida &

V. A.V. dclxxiii Macrob Sat. 3. cap. 13.

VI. bellicosa prouincia, cũ præsertim acerrimus hostis Serto-
Cic. in rius, Rom. exercituũ oculos Lusitanis telis perstringeret:
Bruto. Vatin. Adeò illi patris sui Numidica castra exciderant. Patet i-
fam. 2. gitur, quã celeri transitu luxuria affluxerit. Nam cuius
& alibi adolescentia priscos mores vidit, senectus nouos orsa est.

sæpe. Plutar. Consimilis mutatio in domo Curionum extitit: Si-
Cæsare quidem forum nostrum & patris grauissimum superci-
Appian liũ, & filij sexcenties sestertium æris alieni aspexit; con-
ciuil. 2. tractum famosa iniuria nobilium iuuenum. Itaque eo-
Diõ 40 dem tempore & in ijsdem penatibus diuersa secula ha-
Vell. & bitarunt, frugalissimum alterum, alterum nequissimũ.

alij. A.V. dcc. P. autem Clodij iudicium quanta luxuria, & libidine
circiter abundauit? in quo vt euidenter incesti crimini nocens
VII. reus absolueretur: noctes matronarũ & adolescentium
A.V. dcxcii. nobilium magna summa emptæ mercedis loco iudicibus
Diõ 37 erogata sunt. Quo in flagitio tam tetro, tamq; multiplici,
Senec. nescias primum quem detestere; an qui istud corruptelæ
ad Luc. ep. 98 genus excogitauit, an qui suã pudicitiam sequestrẽ per-
Cicer. iurij fieri passi sunt, an qui religionẽ stupro permutarũt.

Attic. 1 Aequè flagitiosum illud conuiuiũ, quod Gemellus Tri-
VIII bunitius viator ingenui sanguinis, sed officij intra serui-
A.V. dcci. lem habitum deformis, † Metello Scipioni consuli ac tri- 8
*al Mũ- bunis plebis magno cum rubore ciuitatis cõparauit. Lu-
miã & Flauian panari enim domi suæ instituto, *Muciam & Fuluiam
*al. pa † tum à patre, tum à viro vtramq; abductam, & nobi- 9
tientiæ. lem puerum Saturninum in eo prostituit, Probrosa*
prosapiæ corpora, ludibrio temulẽtæ libidini futura: epu-
IX. las consulib. & tribunis non celebrãdas sed vindicãdas.

Præcipuè verò Catilinæ libido scelesta: Nam vesano a-
more Aureliæ Orestillæ correptus, cum vnũ impedimen-
tum videret, quo minus nuptijs inter se iũgerentur, filiũ
suum, quem & solum & ætate iam puberẽ habebat, ve-
neno

neno sustulit : protinúsq; ex rogo eius maritalem fa-
cem accendit;ac nouæ maritæ orbitatem suam loco mu- A. V. dcxc.
neris erogauit. Eodem deinde animo ciuem se gerens, Salust.
quo patrem egerat:filij pariter manibus & nefariè at- Catil.
tentatæ patriæ pœnas dedit. & alii.

EXTERNA.

At Campana luxuria perquam vtilis ciuitati no- 1.
stræ fuit. Inuictum enim armis Annibalem illecebris suis A. V.
complexa, vincendum Romano militi tribuit. Illa vigi- dxxvii Liu. 23.
lantissimum ducem; illa exercitum acerrimum dapibus Cicero
largis, abundanti viro, vnguentorum fragrantia, Vene- Rull. 2.
ris vsu lasciuiore ad somnium & delicias euocauit. Ac Zonar.
tum demum fracta & contusa Punica feritas est, cùm *Al con
Seplasia ei & Albana, castra esse cœperunt. Quid ergo cussa.
his vitijs fœdius, quid etiam damnosius, quibus virtus at- Vide Pæd. in
teritur, victoriæ languescũt, sopita gloria in infamiam Pisonia
conuertitur, animique pariter & corporis vires expu- nam, &
gnantur? Adeo vt nescias ab hostibúsne an ab illis capi Non. Marcell
perniciosius habendum sit.

11.
Quæ etiam Vulsiniensium vrbem grauib. & erubes- A. V.
cendis cladibus implicarũt. Erat opulenta, erat moribus cdxxviii
& legibus ornata, Etruriæ caput habebatur: sed postquã Oros. 4 cap. 5.
luxuria prolapsa est, in profundum iniuriarum & tur- Zonar.
pitudinis decidit, vt seruorum se insolentissimæ domina- Flor. 1.
tioni subijceret. Qui primùm admodũ pauci senatorium cap. 21.
ordinem intrare ausi, mox vniuersam rempublicam oc- Auct. de viris
cupauerunt. Testamenta ad arbitrium suum scribi iube- Illust.
bant: conuiuia cœtúsq; ingenuorum fieri vetabant: filias cap. 36.
dominorum in matrimonium ducebant. Postremò lege
sanxerunt, vt stupra sua in viduis pariter ac nuptis im-
punita essent; ac ne qua virgo ingenuo nuberet, cuius ca-
stitatem non antè ex numero ipsorum aliquis delibasset.

Age,

III. Cicer. Tusc. 5. Age, Xerxes opum regiarum ostentatione eximia, eò vsque luxuria gaudebat, vt edicto præmium ei proponeret, qui nouum voluptatis genus reperisset. Quanta, dum delicijs nimiis capitur, amplissimi imperij ruina euasit.

IV. A.V. dcxxv. circiter Iust. 38. Liu. 59. † Antiochus quoque Syriæ ex nihilo continentioris exempli: Cuius cæcam & amentem luxuriam exercitus imitatus, magna ex parte aureos clauos crepidis subiectos habuit: argenteaq; vasa ad vsum culinæ comparauit: & tabernacula textilibus sigillis adornata statuit. Auaro potiùs hosti præda obtabilis, quàm vlla ad vincendum strenuo mora.

V. A.V. dcxxv. circiter Iust. 38 Stra. 17 Liu. 59. Ioseph. antiq. 2 Iam Ptolomæus rex accessione vitiorum suorũ vixit: ideoq; Physcon appellatus est. Cuius nequitia quid nequius? sororẽ natu maiorem communi fratri nuptam sibi nubere coëgit. Postea deinde filia eius per vim stuprata ipsam dimisit, vt vacuũ locum nuptijs puellæ faceret. Consentaneus igitur regibus suis gentis Aegyptiæ populus: qui ductu Archelai aduersus A. Gabinium mœnibus

VI. A.V. dcxcviii Diõ 39 Liu. 105 vrbis egressus, cum castro vallo atq; fossa cingere iuberetur; vniuersus succlamauit, vt id opus publica pecunia faciendũ locaretur. Quapropter delitijs tam enerues animi spiritum exercitus nostri sustinere non potuerunt.

VII. Sed tamen effeminatior multitudo Cypriorum, qui reginas suas mulierum corporibus velut gradibus constructis, quò mollius vestigia pedum ponerent, currus cõscendere æquo animo sustinebant. Viris enim, si modò viri erant, vita carere, quàm tam delicato imperio obtemperare satius fuit.

DE CRVDELITATE,

CAP. II.

1 L. Cornelii Sullæ dict.	4 Munatii Flacci.
2 C. Marij cos. VII.	EXTERNORVM.
3 L. Iunii Damasippi pr.	1 Carthaginiensium.
	2 An-

2 Annibalis Pœni.
3 Mithridatis regis.
4 Numulizint. Thrac. reg.
5 Ptol Physconis regis.
6 Darii Ochi Persarũ reg.
7 Artaxerxis Ochi regis.
8 Atheniensium.
9 Perilli Siculi.
10 Etruscorum.
11 Quorũdam barbarorũ.

HÆC societas vitiorum lasciui vultus, & nouæ cupi-
1 *ditati inhærentium oculorũ, † ac delicato cultu affluen-*
te per varios illecebrarum motus volitantis animi: cru-
2 *delitatis verò horridus habitus, † truculenta facies, vio-*
lenti spiritus, vox terribilis, ora minis & cruentis impe-
rijs referta: cui silentium donare, incrementum est adij-
cere. Etenim quem modum sibi ipsa statuet, si ne sugil-
lationis quidem frenis fuerit reuocata? ad summam,
cùm penes illam sit timeri, penes nos sit odisse.

L. Sulla, quem neque laudare neque vituperare quis- 1.
3 *quam satis dignè potest: quia † dum quærit victorias Sci-*
pionem se pop. Rom. dum sæuitiam exercet, Annibalem
repræsentauit. Egregiè námque auctoritate nobilitatis
defensa, crudeliter totam Vrbem atque omnes Italiæ
partes ciuilis sanguinis fluminibus inundauit. Quatuor
legiones contrariæ partis, fidem suam secutas, in publica ✓
Villa (quæ in Martio campo erat) nequicquam fallacis A.V.
dextræ misericordiam implorantes, obtruncari iussit: dclxxi.
Quarum lamentabiles quiritatus trepidæ ciuitatis au- Liu, 88.
res receperunt: lacerata ferro corpora Tiberis impatiens Plut. in
tanti oneris cruentatis aquis vehere coactus est. Quin- vita.
que millia Prænestinorum spe salutis per P. Cethe- Appian
gum data, extra mœnia municipij euocata, cùm abiectis ciuil. 1.
armis humi corpora prostrauissent, interficienda, proti- Vell.
nùsq; per agros dispergenda curauit. Quatuor millia & Oros &
septingentos diræ proscriptionis edicto iugulatos in ta- alii.
bulas publicas retulit, videlicet ne memoria tam præ-
clara

*claræ rei dilueretur. Nec contentus in eos sæuire, qui ar-
mis à se dissenserant; etiam quieti animi ciues, propter
pecuniæ magnitudinem, per nomenclatorem conquisi-
tos, proscriptorum numero adiecit. Aduersus mulieres
quoque gladios distrinxit: quasi parum cædibus viro-
rum satiatus. Id quoque inexplebilis feritatis indicium
est. Abscisa miserorum capita, modò non vultum ac spi-
ritum retinentia, in conspectum suum afferri voluit, vt
oculis illa, quia ore nefas erat, manderet. Quàm porrò
crudeliter se in M. Mario prætore gessit! quem per ora
vulgi ad sepulchrum Lutatiæ gentis pertractum, non
priùs vita priuauit, quàm oculos infelicis erueret, & sin-
gulas corporis partes confringeret. Vix mihi verisimilia
narrare videor. At ille etiam M. Plætorium, † quod ad* 4
*Marij supplicium exanimis ceciderat, continuò ibi ma-
ctauit: nouus puniter misericordiæ, apud quem iniquo
animo scelus intueri, scelus admittere fuit. Sed mortuo-
rum vmbris saltem pepercit? Minimè, nam C. Marij, cu-*
Cic. de *ius, etsi postea hostis, quæstor tamen aliquando fuerat; e-*
leg. 2. *rutos cineres in Anienis alueum sparsit: † En quibus actis* 5
Felicis cognomen assequendum putauit!
11. *† Cuius tamen crudelitatis C. Marius inuidiam leuat:* 6
A. V. dclxvi. *nam & ille nimia cupiditate persequendi inimicos, iram*
App. *suam nefariè distrinxit L. Cæsaris consularis & censorij*
ciuil. *nobilissimum corpus ignobili sæuitia trucidando: Et qui-*
Cic. de *dem † apud seditiosissimi & abiectissimi hominis bustũ:* 7
orat. 3. Liu 80 *† id enim malorum miserrimæ tunc reipublicæ deerat, vt* 8
L. Flor. *Vario Cæsar piaculum caderet. Penè tanti victoriæ eius*
cap 23. *non fuerunt: quarum oblitus plus criminis domi, quàm*
Plutar. Mario. *laudis militiæ meruit. † Idem caput M. Antonij absci-* 9
*sum lætis manibus inter epulas per summam animi ac
verborum insolentiam aliquãdiu tenuit: clarissimiq; &*

ciuis

ciuis & oratoris ſanguine contaminari menſæ ſacra paſ-
ſus. Atque etiam * P. Annium, qui id attulerat, in ſi- *P. Antroniũ,
num ſuum, recentis cædis veſtigiis aſperſum, recepit. III.

Damaſippus nihil laudis habuit quod corrumperet: A. V.
itaque memoria eius licentiore accuſatione perſtringi- dclxxi.
tur; Cuius iuſſu principum ciuitatis capita hoſtiarum Oroſ. 5. cap. 19.
capitibus permiſta ſunt, Carboniſq; Aruinæ truncum Liu. 86.
corpus patibulo affixum geſtatum eſt: Adeò aut flagi- App. I.
tioſiſsimi hominis prætura multum, aut reipublicæ ma- Vell.
ieſtas nil potuit.

Munatius etiam Flaccus Pompeiani nominis acrior, IV.
quàm probabilior defenſor, cùm ab imperatore Cæſare A. V.
in Hiſpania incluſis mœnibus Attinguenſium obſidere- dccviii.
tur, efferatam crudelitatem ſuam truculentiſsime gene- A. Hirtius de
re veſaniæ exercuit: Omnes enim eius oppidi ciues, quos bello
ſtudioſiores Cæſaris cenſerat, iugulatos, muris præcipi- Hiſpan.
tauit: feminas quoque, citatis nominibus virorum, qui
in contrariis caſtris erant, vt cædes coniugum ſuarum
cernerent: maternis gremiis ſuperpoſitos liberos trucida-
10 uit, infantéſq; alios in conſpectu parentum † humo in-
figi, alios ſuperiactatos pilis excipi iuſsit: Quæ auditu
etiam intolerabilia, Romano iuſſu Luſitanis manibus
adminiſtrata ſunt; cuius gentis præſidio Flaccus vallatus, I.
diuinis operibus vecordi pertinacia reſiſtebat. A. V.

EXTERNA. diii. Cic offic 3.

Transgrediamur nunc ad illa, quibus, vt par dolor, Gell. 6.
ita nullus noſtræ ciuitatis rubor ineſt. Carthaginienſes cap 4.
Atilium Regulum palpebris reſectis, machinæ, in qua Auct. de Viris
vndique præacuti ſtimuli eminebant, incluſum vigilan- Illuſt.
tia pariter & continuo tractu doloris necauerunt. Tor- & alii.
menti genus haud dignum paſſo, auctorib. digniſsimum. Non Marcell
11 † Eadem vſi ſunt crudelitate in milites noſtros, quos ex
mari-

Var. de vita pop. Rom. 4 *maritimo certamine in suam potestatem redactos, nauibus substrauerunt; vt earum carinis ac pondere elisi, inusitata ratione mortis barbaram feritatem satiarent: tetro facinore pollutis classibus ipsum mare violaturi.*

II. A.V. dxxxvii L. Flor. i. cap. 6 *Eorum Dux Annibal, cuius maiore ex parte virtus sæuitia constabat, † in flumine Vergello, corporib. Roma-* 12
nis ponte facto exercitum traduxit † vt terrestriũ Car- 13
thaginiẽsium copiarum æquè scelestum egressum terra, quàm maritimarũ Neptunus experiretur. Idem captiuos nostros oneribus † & itinere fessos infima pedũ parte 14
Plin. 8. cap. 7. Zonar. *succisa relinquebat. Quos verò in castra perduxerat, paria ferè fratrum & propinquorum iungens, ferro decernere cogebat: neque ante sanguine explebatur, quàm ad vnum pictorem omnes redegisset. Iusto ergo illum odio,*
III. A.V. dclxv. *verumtamen tardo supplicio senatus Prusiæ regi factum supplicem ad voluntariam mortem compulit.*

Liu 78 Appian Mithrid Plutar. Pomp. & alii. *Tam hercle, quàm Mithridatem regem, qui vna epistola octoginta millia ciuium Rom. in Asia per vrbes negotiandi gratia dispersa, interemit: tantæq; prouinciæ hospitales deos, iniusto, sed non inulto cruore respersit.*
A.V. dcxc. Appian Plutar. *Quoniam cum maximo cruciatu, veneno repugnantem spiritum suum tãdem succũbere coëgit. Simulq; piacula crucibus illis dedit, quibus amicos suos auctore Gauro spadone libidinosus obsequio, scelestus imperio *effecerat.*

Auct. de viris ill. & alii *f. affixerat. IV. *Numulizinthis Diogiridis filiæ Thraciæ regis etsi minus admirabilem crudelitatem gentis ipsius feritas, narrandam tamen rabies sæuitiæ facit: cui neque viuos homines medios secare, neque parentes liberorum* vesci corporibus nefas fuit.*
*f. pasci

V. A.V. dcxxv. circiter. *Iterum Ptolemæus Physcon emergit, paulò ante libidinosæ amentiæ teterrimum exemplum idem etiam inter præcipua crudelitatis indicia referendus. Quid enim*

hoc

hoc facto truculentius? filium suum nomine Menephitē, Ioseph,
quem ex Cleopatra eadē sorore & vxore sustulerat, li- antiq 2.
beralis formæ optimæq; spei puerum, in conspectu suo oc- Iust. 38.
15 *cidi iussit, † protinúsq; caput eius & pedes præcisos, &*
manus in cista chlamyde opertas pro munere natalitio
matri misit. Perinde quasi ipse cladis, quam inferebat,
expers, ac non infelicior, quòd in cōmuni orbitate Cleo-
patram miserabilem, cunctis se inuisum redderet. Adeò
16 *cæco furore summa quæque efferuescit crudelitas, † cùm*
munimentum ex se ipsa capit. Nam cùm animaduerte-
ret, quāto sui odio patria teneretur, timori remediū sce-
lere petiuit: quoq; tutius plebi trucidata regnaret, frequēs
iuuentute gymnasiū armis & igni circundedit omnésq;
qui in eo erant, partim ferro, partim flamma necauit.
Ochus autem, qui postea Darius appellatus est, sanctis- vi.
simo Persis iureiurando obstrictus, ne quē ex coniuratio-
ne qua septem Magos cum eo oppresserat, aut veneno, aut
ferro, aut vlla vi, aut inopia alimentorum necaret; cru- Ouid,
17 *deliorem mortis rationē excogitauit, † qua onerosos sibi,* in Ibin
non perrupto religionis vinculo tolleret. Septū enim altis
*parietibus locū cinere cōpleuit, *suppositoq; tigno promi-* * Al. su-
nēte, benignè cibo & potione exceptos in eo collocabat; è perpo-
quo sōno sopiti, in illam insidiosā congeriem decidebant. sito.
Apertior & tetrior alterius Ochi cognomine Artaxer- vii.
xis crudelitas qui Ocham sororē, atq; eandem socrum, Euseb.
viuam capite defodit: & patruū cum centum amplius fi- in Chro.
lijs ac nepotib. vacua area destitutū, iaculis confixit: nul- xii. Per
la iniuria lacessitus, sed quod in his maximā apud Per- sarū re-
sas probitatis & fortitudinis laudem consistere videbat. gē dicit
Consimili genere æmulationis instincta ciuitas Athe- viii. Cicero
niens. indigno gloriæ suæ decreto Æginensium iuuentuti offic. 3.
pollices abscidit; vt classe potens populus, in certamē ma- Aelian. Variar. hist. 2.

ritimarum virium secū descendere nequiret. Non agnosco Athenas timori remedium à crudelitate mutuantes.

IX. Cic in Pisonē Phalaris in epist. Ouid. in Ibim. Plut. in para-llelis.

Saeuus etiā ille ænei tauri inuentor, quo inclusi subditis ignibus lōgo & abdito cruciatu mugitus resonāte spiritu edere cogebantur, ne eiulatus eorū humanæ sono vocis expressi Phalaridis tyrāni misericordiā implorare possent. Quā quia calamitosis deesse voluit, teterrimū artis suæ opus primus artifex inclusus meritò auspicatus est.

X. Virgil. Aeneid 8. de Mezentio.

Ac ne Etrusci quidem parum feroces in pœna excogitanda: † qui viuorum corpora cadaueribus aduersa ad- 18
uersis alligata atque constricta, ita vt singulæ membrorum partes singulis essent accommodatæ, tabescere simul patiebantur: Amari vitæ pariter ac mortis tortores.

XI. *Sicut illi Barbari, quos ferunt mactatarum pecudum intestinis, & visceribus egestis, homines inserere, ita vt capitibus tantummodo emineant atque vt diutius pœnæ sufficiant, cibo & potione infelicem spiritum proro-*
gare: donec intus putrefacti, † laniatui sint animalibus, 19
quæ tabidis corporibus innasci solent. Queramur nunc cum natura rerum, quòd nos multis & asperis aduersæ valetudinis incommodis obnoxios esse voluerit: habitumq; cælestis roboris humanæ conditioni denegatum molestè feramus, cùm tot cruciatus sibimetipsa mortalitas impulsu crudelitatis excogitauerit.

DE IRA ET ODIO, CAP. III.

IRA quoque & odium in pectoribus humanis magnos

fluctus

fluctus excitant: procursu celerior illa, nocendi cupidine hoc pertinacius. Vterque consternationis plenus affectus, ac nunquam sine tormento sui violentus: quia dolorem cùm inferre vult, patitur, amara solicitudine, ne non contingat vltio, anxius: Sed proprietatis eorum certissimæ sunt imagines quas dij ipsi in claris personis, aut dicto aliquo aut facto vehementiore, conspici voluerunt.

Cùm aduersus Asdrubalem Liuius Salinator bellum gesturus vrbe egrederetur, monente Fabio Maximo ne antè descenderet in aciem, quàm hostium vires animumq́; cognosset; primam occasionem pugnandi non omissurum se respondit. Interrogatúsque ab eodem, quid ita tam festinanter manum conserere vellet: Vt quàm celerrimè (inquit) aut gloriam ex hostibus victis, aut ex ciuibus prostratis gaudium capiam. Ira tunc atque virtus sermonem eius inter se diuiserunt: illa iniustæ damnationis memor, hæc triumphi gloriæ intenta. Sed nescio an eiusdem fuerit hoc dicere, & sic vincere. I. A V. dxlvi. Liu. 27

Ardentis spiritus virum, & bellicis operibus assuetum huc iracundiæ stimuli egerunt: C. autem Figulum mansuetissimum, pacato iuris ciuilis iudicio celeberrimum, prudentiæ moderationisq́; immemorem egerunt. Consulatus enim repulsæ dolore accensus, eò quidem magis, quòd illum bis patri suo datum meminerat, cùm ad eum postero comitiorum die multi consulendi causa venissent, omnes dimisit: præfatus, † An vos consulere scitis, cõsulem facere nescitis? Dictum grauiter, & meritò; sed tamen aliquanto melius non dictum. Nam quis populo Rom. irasci sapienter potest? II. A V. dcxxi. circiter

Itaque ne illi quidem probandi, quamuis factum eorum nobilitatis splendore protectum sit: qui, quod Cn. Flauius humillimæ quondã sortis præturã adeptus erat, III. A.V. cdxlix. Liu 9

Gell 6 *offensi, annulos aureos sibimetipsis, & phaleras equis de-*
Plin 33 *tractas abiecerunt, doloris impotentiam tantùm non*
cap. 1. *luctum profectò testati.*

Qui omnes de curuli ædilitate Flauii hoc scribūt, nō prætura

.V. A.V. cdxiii. Liu 8.

Talis iræ motus aut singulorum aut paucorum aduersus populum vniuersū: multitudinis ausē erga principes ac duces, eiusmodi. Manlio Torquato amplissimā & gloriosissimam ex Latinis & Campanis victoriam in vrbem referenti, cùm seniores omnes lætitia ouantes occurrerent; iuniorum nemo obuiam processit: quod filium adolescentem fortissimè aduersus imperium suum præliatū, securi percussisset. Miserti sunt æqualis nimis asperè puniti: nec factum eorum defendo sed iræ vim indico, quæ vnius ciuitatis & ætates & affectus diuidere valuit.

V. A.V. cclxxii. Liu 2. Dio. 9. Zon. 11 A.V. ccxxcii. Liuius. Dion. Zonar.

Eadem tantū potuit, † vt vniuersum pop. Rom. pedita- 2
tum; à Fabio consule ad hostiū copias persequendas missum, cùm & tutò & facilè eas liceret delere; legis agrariæ ab eo impeditæ memoria immobilem retineret. Illa verò etiam Appio duci; (cuius pater, dum pro senatus amplitudine nititur, cōmoda plebis acerrimè impugnauerat) infensum exercitū faciendo, voluntaria fuga terga hosti, ne triumphum imperatori quæreret, dare coëgit.
† Quoties ergo Victoria victrix? congratulationē eius in 3
Torquato spernendam, in Fabio pulcherrimam partē o-
mittendā, in Appio † totam fugæ postponendam credidit. 4

VI. A.V. cclviii. Liu. 2.

Age, quàm violenter se in pectore vniuersi pop. Rom. gessit eodē tēpore, quo suffragijs eius dedicatio ædis Mercurij M. Plæt. primipili centurioni datum est, præteritis consulib. Claudio quòd obstitisset, quò minus æri alieno suo succurreretur: & Seruilio, quòd susceptam caussam suā languido patrocinio protexisset? Negas efficacem esse iram, cuius hortatu miles summo imperio prælatus est?

VII.

Non quidem proculcauit tantùm imperia: sed etiam

5 gessit impotenter. † Nam Q. Metellus cùm prouincia Hi- A V. dcxi.
spaniam consul priùs, deinde pro consule penè totã sub- Liu 53.
egisset, postquam cognouit Q. Pompeium consulem ini- Flor. 2, cap. 17.
micum suum successorem sibi mitti: omnes qui modò Auct. de Viris Ill. 61.
militiam suam voluerunt finiri, dimisit, commeatus pe-
tentibus, neque causis excußis, neque constituto tempo-
re, dedit: Horrea custodibus remotis opportuna rapinæ
præbuit, arcus sagittásq; Cretensiũ frangi atque in am-
nem abijci iußit: elephantis cibaria dari vetuit. Quibus
factis vt cupiditati suæ indulsit, ita magnificè gestarum
rerum gloriam corrupit: meritúmq; honorem triumphi
hostium, quàm iræ, fortior victor, amisit.

Quid Sulla, dum huic vitio obtemperat, nonne multo VIII.
alieno sanguine profuso, ad vltimum & suum erogauit? A V. dclxxv.
Puteolis enim ardens indignatione, quòd Grauius prin- Plutar.
ceps eius coloniæ pecuniam à decurionibus ad refectionẽ in vita.
Capitolij promissam cunctantiùs daret; animi concita-
tione nimia, atque immoderato vocis impetu conuulso
pectore, spiritum cruore ac minis mistum euomuit. Nec
senio iam prolapsus, vtpote sexagesimum ingrediens an-
6 num; † sed alita miserijs reip. impotentia furens. Igitur
in dubio est, Sulláne prior, an iracũdia Sullæ sit extincta.

EXTERNA.

7 † Nunc ab ignotis exempla petere iuuat, sed maximis
viris exprobrare vitia sua verecundiæ est: ceterùm cùm
propositi fides excellentißima quoq; complecti moneat,
voluntas operi cedat; dum præclara libenter probando,
necessaria narrandi conscientia non desit.

Alexandrum iracundia sua propemodum cælo deri- I. Q. Curtius 8.
puit. Nam quid obstitit, quo minus illuc assurgeret, nisi Arria 4.
Lysimachus leoni obiectus, & Clytus hasta traiectus, & Plutar.
8 Callisthenes mori iussus? quia † tres maximas victorias in vita.

totidem amicorum iniustis cædibus victor perdidit.

II. Probus in vita. *Quàm vehemens deinde aduersus populum Romanum Amilcaris odium. Quatuor enim puerilis ætatis filios intuens, eiusdem numero catulos leoninos, in perniciem imperij nostri, alere se prædicabat. Digna nutrimẽta, quæ in exitium patriæ suæ, ut euenit, conuerterentur.*

III. A.V. dxvi Liu. 21. & 35. Poly. 2. *E quibus Annibal maturè adeò patris vestigia subsecutus est, vt eo exercitum in hispaniam traiecturo, & ob id sacrificante, nouem annorum natu, altaria tenens, iuraret, se, cùm primum per ætatem potuisset: acerrimũ hostem pop. Rom. futurum, vt pertinacissimis precibus instantis belli commilitium exprimeret. Idem significare cupiens quanto inter se odio Carthago & Roma dissiderent, inflicto in terram pede, suscitatoq́ꝫ puluere, tunc inter eas fore finem belli dixit, cùm alterutra Vrbs in habitum pulueris esset redacta.*

IV. *In puerili pectore non tantum vis odij potuit, sed in muliebri quoq́ꝫ æquè multum valuit. Namq́ꝫ Semiramis Assyriorum regina, cùm ei circa cultum capitis sui occupatæ nunciatum esset Babylonem defecisse, altera parte crinium adhuc soluta, protinus ad eam expugnandam cucurrit: nec prius decorem capillorum in ordinem, quã tantam vrbem in potestatem suam redegit. Quocirca statua eius babylone posita est illo habitu, quo ad vltionem exigendam celeritati præcipiti tetendit.*

DE AVARITIA, CAP. IV.

† Protrahatur etiam auaritia, latentium indagatrix lucrorum, manifestæ prædæ auidissima vorago; nec habendi fructu felix, & cupiditate quærendi miserrima. I

1. *Cùm admodum locupleti L. Minucio Basilo falsum testa-*

testamentum quidem in Græcia subiecissem, eius deni que confirmandi gratia, potentissimos ciuitatis nostræ viros M. Crassum & Q. Hortensium, quibus Minucius ignotus fuerat, tabulis hæredes inseruerunt. Quanquam euidens fraus erat: tamen vterque pecuniæ cupidus, facinoris alieni munus non repudiauit. Quantam culpam quàm leuiter retuli! Lumina Curiæ, ornamenta fori, quod scelus vindicare debebant, inhonesti lucri captura inuitati auctoritatibus suis texerunt. Cicer. offic. 3.

Verùm aliquanto maiores vires in Q. Cassio exhibuit, II. A. V. dccv.
2 *† qui in Hispania M. Silium & A. Calpurniũ occidendi sui gratia cum pugionibus deprehensos, quinquagies se-* Hirtius de bello Alex.
3 *stertiũ ab illo, ab hoc sexagies pactus dimisit. † Atqui ne dubites si alterũ tantum daretur, iugulum suum æquo animo illis fuisse præbiturum.*

Ceterùm auaritia ante omnes L. Septimuleij præcordia possedit: Qui cum C. Gracchi familiaris fuisset, caput eius abscindere & per Vrbem pilo fixum ferre sustinuit, quia Opimius consul auro id se repensurum edixerat. Sunt qui tradunt, liquato plumbo eum cauatam partem capitis quo ponderosius esset, explesse. Fuerit ille seditiosus, bono perierit exemplo: clientis tamen scelestæ fames in has vsque iacentis iniurias esurire non debuit. III. A. V. dcxxxii Plut. in vita. Cic de orat.

EXTERNA.

4 *† Odium merita est Septimuleij auaritia; Ptolemæi autem regis Cypriorum, risu prosequenda: Nam cùm anxijs sordibus magnas opes corripuisset, propterq; eas periturum se videret; & ideò omni pecunia imposita nauibus, in altum processisset, vt classe perforata suo arbitrio periret, & hostes præda carerent; non sustinuit mergere aurum & argentum, sed futurum suæ necis præmiũ domum reuexit. Proculdubio hic non possedit diuitias,* A. V. dxxcv. Plutar. Catone

sed à diuitijs possessus est: titulo rex insulæ, animo pecuniæ miserabile mancipium.

DE SVPERBIA ET IMPOTENTIA, CAP. V.

I. *Atque vt superbia quoq; & impotentia in conspicuo*
A.V. dcxxviii *ponantur, M. Fuluius Flaccus consul, M. Plautij Hypsæi*
Appian *collega, cum perniciosissimas reipub. leges introduceret,*
ciuil. 1 *de ciuitate danda, & de prouocatione ad populum, eorum qui ciuitatem mutare voluissent, ægrè compulsus est vt in Curiam veniret. Deinde partim monenti, partim oranti senatui, vt incepto desisteret, responsum non dedit. Tyrannici consul spiritus haberetur, si aduersus vnũ senatorem hoc modo se gessisset, quo Flaccus in totius amplissimi ordinis contemnenda maiestate versatus est.*

II. *Quæ à M. quoque Druso trib. pleb. per summã con-*
A.V. *tumeliam vexata est. †Parui enim habuit L. Philippum* 1
dclxii. *Consulẽ, quia interfari concionantem ausus fuerat, ob-*
Liu. 7[illegible] *torta gula, quidem non per viatorem, sed per clientem*
L. Flor. *suum adeò violenter in carcerem præcipitem egisse, vt*
3. c. 7. *multus è naribus eius cruor profunderetur. Verùm etiam*
Vell. & *cum senatus ad eum misisset, vt in Curiã veniret: Quare*
alii. *non potius, inquit, ipse in hostiliam propinquam Rostris ad me venit? Piget adijcere quod sequitur. Tribunus senatus imperium despexit: senatus tribuni verbis paruit.*

III. *Cn. autem Pompeius quàm insolenter! qui balneo e-*
A.V. *gressus ante pedes suos prostratum Hypsæũ ambitus reũ,*
dcci. *& nobilem virũ, & sibi amicum iacentem reliquit, con-*
Plutar. in vita. *tumeliosa voce proculcatum. Nihil enim eum aliud agere,*

re, quàm vt conuiuium suum moraretur, respondit. Et huius dicti conscius, securus animo cœnare potuit. *Ille verò etiam in foro non erubuit P. Scipionem socerũ suum legib. noxiũ, quas ipse tulerat, in maxima quidẽ reorum & illustrium ruina, muneris loco à iudicibus deposcere, maritalis lecti blanditijs *statum reipub. temperando. Dio 40 Pædian in Milõ Cic. pro Flacco. *al. Immo. *al. statutum.

Tetrũ facto pariter ac dicto M. Antonij conuiuiũ. Nam cùm ad eum triumuirũ Cæsetij Rufi senatoris caput allatum esset; auersantib. id ceteris propiùs admoueri iussit, ac diu diligenterq; considerauit. Cunctis deinde expectantib. quidnã esset dicturus. Hũc ergo, inquit, nõtũ non habui. Superba de senatore, impotens de occiso confessio. IV. A. V. dccx. Appian ciuil. 4.

EXTERNA.

Satis multa de nostris, alieno nunc adijciantur. Alexandri regis virtus & felicitas tribus insolentiæ gradibus exultauit euidentissimis. Fastidio enim Philippi, Iouem Hammonem patrem asciuit: tædio morum & cultus Macedonici, vestem & instituta Persica assumpsit: I. Q. Curt Arrian. Plut. in vita *al. aucupatus

2 spreto mortali habitu, † diuinum *æmulatus est. Nec fuit ei pudori, filium, ciuem, hominem dissimulare. II. Hero 7. [illegible]. 2.

Iam Xerxes, cuius in nomine superbia & impotentia habitat, suo iure quam insolenter abusus est, quũ Græciæ indicturus bellum adhibitis Asiæ principibus, Ne viderer, inquit, meo tantummodo vsus consilio, vos contraxi. Ceterùm memẽtote parendum magis vobis esse, quàm suadendum. Arroganter, etiam si victori ei regiam contigisset; tam deformiter victi, nescias vtrùm insolentius dictum an impudentius.

Annibal autem Cannensis pugnæ successu elatus, nec admisit quenquam ciuium suorum in castris, nec responsum vlli, nisi per interpretem, dedit, Maharbalem etiam ante tabernaculum suum clara voce affirmantẽ, III. A. V. dxxxvii Liu. 21 Poly. 3.

prospexisse se quonam modo paucis diebus Romæ in Capitolio cenaret, aspernatus est. Adeò felicitatis & moderationis diuiduum contubernium est.

IV. *Insolentiæ verò inter Carthaginiensem & Campanũ senatum quasi æmulatio fuit. Ille enim separato à plebe balneo lauabatur, hic diuerso foro vtebatur: Quem morem Capuæ aliquandiu retentum, C. quoque Gracchio, ratione in Plautium scripta patet.*

DE PERFIDIA, CAP. VI.

1 Tatij Sabinorum regis.	4 Q. Seruilii Cæp. cos.
2 Ser. Sulpicij Galbæ pr.	EXTERNORVM.
3 Cn. Domitii Ahenobarbi procos.	1 Carthaginiensium.
	2 Annibalis Pœni.

OCCVLTVM iam & insidiosum malum perfidia latebris suis extrahatur. Cuius efficacissimæ vires sunt mentiri ac fallere: fructus in aliquo admisso scelere consistit: Tum certus, cum crudelitatem nefarijs vinculis circundedit, tantum incommodi humano generi afferẽs, quantum salutis bona fides præstat. Habeat igitur non minus reprehensionis, quàm illa laudis consequitur.

I. *Romulo regnante Sp. Tarpeius arci præerat, cuius fi-*
A.V.C. cv. circiter *liam virginem aquam sacris petitũ extra mœnia egres-*
Liu. 1. Dion 1 Plutarc Romul & alii. *sam Tatius, vt armatos Sabinos in arcem secum reciperet, corrupit, mercedis nomine pactã quæ in sinistris manib. gerebant. Erãt autem his armillæ & annuli magno ex pondere auri. Loco petitum agmen Sabinorũ puellam præmiũ flagitãtem, armis obrutã necauit: perinde quasi promissũ († quòd ea quoq; læuis gestauerãt) soluẽs.* I *Absit reprehẽsio: quia impia proditio celeri pœna vẽdicata est.*

II. *Ser. quoque Galba summæ perfidiæ: trium enim Lu-*
A.V. dcii. Suet. in Galba. *sitaniæ ciuitatum conuocato populo, tanquam de commodis eius acturus, septem millia, in quibus flos iuuentutis cõsistebat, electa, & armis exuta, partim vendidit:*

Quo

Quo facinore maximam cladem barbarorum, magni- Orof.4
tudine criminis antecessit. cap.21.

Cn. autem Domitium summi generis & magni ani- III.
mi virum, nimiæ gloriæ cupiditas perfidum existere coë- A.V.
2 *git.† Iratus namq; Betulo regi Aruernorum, quòd cùm* dcxxxii
suam, tum etiam Allobrogum gentem se etiam tum in Eutrop
prouincia morante, ad Q. Fabij successoris sui dexteram Orof.5.
confugere hortatus esset: per colloquij simulationē accer- cap.13.
situm hospitioq; exceptū vinxit, ac Romam naue depor- aliter.
tandū curauit. Cuius factum senatus neq; probare potuit
neq; rescindere voluit, ni remissus in patriā Betultus bel-
lū renouaret. Igitur eum Albā custodiæ caussa relegauit.

Viriati etiam cædes duplicem perfidiæ accusationem IV. A.V.
recepit, in amicis, quòd eorum manibus interemptus est: dcxiii.
in Q. Seruilio Capione cōsule, quia is sceleris huius auctor Appian
impunitate promissa fuit: victoriamq; nō meruit, sed emit. Iberica Liu 54.

EXTERNA. Flor.2.

Verùm vt ipsum fontem perfidiæ contemplemur: cap.17.
Carthaginienses Xanthippum Lacedæmonium, cuius o- I. A.V.
ptima opera primo Punico bello vsi fuerant & quo iu- dxcviii
uante Atilium Regulū ceperant, simulantes sese domum Zonar.
3 *reuehere, † in alto merserūt. Quid tanto facinore peten-* pulchrè
tes? an ne victoriæ eorum socius superesset? Extat nihilo-
minus, & quidem cum illorum opprobrio: quem sine
vlla gloriæ iactura inuiolatum reliquissent.

Annibal porrò Nucerinos hortatu suo cum binis vesti- II.
mentis vrbem inexpugnabilibus muris cinctam egressos, A.V.
vapore & fumo balnearum strangulando, & Acerra- dxxxvii
norum senatum eadem ratione extra mœnia euocatū, Zonar. Liu 23.
in profundū puteorum abijciendo, nonne bellū aduersus paulo
populum Romanum & Italiam professus aduersus ipsam aliter.
fidem acrius gessit, mendacijs & fallacia quasi præclaris
artibus

artibus gaudens? Quo euenit, vt alioqui insignem nominis sui memoriam relicturus, in dubio, maiorne an peior vir haberi deberet, poneret.

DE SEDITIONIBVS, CAP. VII.

PLEBIS ROM. ADVERSVS	MILITVM ROM. ADVERSVS
1 C. Marium cos VI.	1 Gratidium legatum.
2 Q. Metellum censorem.	2 Q. Pompeium consulem.
3 A. Numium candidatũ.	
4 A. Sempr. Asellionẽ pr.	3 C. Carbonem legatum.

I. *†SED vt violentæ seditionis tam togatæ quàm etiam armatæ facta referantur.* 1

A. V. dcliii. Appian ciuil 1. Plutar. Mario. Oros. Lib. 5. cap. 17.

L. Equitium, qui se Ti. Gracchi filium simulabat, tribunatúmq; aduersus leges cum L. Saturnino petebat, † à C. Mario sextum consulatum gerente in publicã custodiam ductum, populus claustris carceris conuulsis, raptũ humeris suis per summã animorum alacritatẽ portauit. 2

II. A. V. dcli. Appian. ciuil. 1.

Idemq; Q. Metellum censorem, quod ab eo tanquam Gracchi filio, censum recipere nolebat, lapidibus prosternere conatus est, affirmante tres tantummodo filios Graccho fuisse, Equitibus vnum in Sardinia stipendia merentem, alterum infantem Præneste, tertium post patris mortem natum Romæ decessisse: neque oportere clarissimæ familiæ ignotas sordes inseri: Cùm interim improuida concitatæ multitudinis temeritas, †pro impudentia & audacia aduersus consulatum & censurã tetendit, principésq; suos omni petulantiæ genere vexauit. 3

III. A. V. dclii. Appian Plutar. & Liu. lib. 69.

Vesana hæc tantummodo, illa etiam cruenta seditio. Populus enim A. Numium competitorem Saturnini nouem iam creatis tribunis, vnoq; loco duobus candidatis restante, vi priùs in ædes priuatas compulit, extractum deinde interemit, vt cæde integerrimi ciuis facultas adipiscendæ potestatis teterrimo ciui daretur.

Cre-

Creditorum quoque consternatio aduersum Sempronij Asellionis prætoris vrbani caput intolerabili modo exarsit. Quem, quia caussa debitorum susceperat, concitati à L. Cassio trib. plebis pro æde Concordiæ sacrificium facientem, ab ipsis altaribus fugere extra forum coactum, 4 †inque tabernula latitantem, prætextatū discerpserunt. IV. A. V. dclxiv. Appian ciuil I. Liu 74.

MILITVM ROMANORVM.

Detestanda fori Rom. conditio: sed si castra respicias, æquè magna orietur indignatio. Cùm C. Mario lege Sulpicia, prouincia Asia, vt aduersus Mithridatem bellum gereret, priuato decreta esset: missum ab eo Gratidium legatum ad L. Sullam consulem accipiendarū legionum caussa milites trucidarunt: Proculdubio indignati, quòd à summo imperio, ad eum qui nullo in honore versaretur, transire cogerentur. Sed quis ferat militem scita plebis exitio legati corrigentem? I. A. V. dclxv. Liu. 77. Plut. in Sulla. Oros 5. cap. 19.

Pro consule istud tam violenter exercitus: illud aduersus consulē. Q enim Pompeium Sullæ collegam, senatus iussu ad exercitum Cn. Pōpeij, quem aliquandiu inuita ciuitate obtinebat, cōtendere ausum: ambitiosi ducis illecebris corrupti milites, sacrificare incipientem adorti, in modum hostiæ mactauerunt: tantúmque sceleris Curia castris cedere se confessa, inultum habuit. II. A. V. dclxv. Liu. 77. App. ciuil.

Ille quoque exercitus nefariè violentus, qui C. Carbonem fratrem Carbonis ter consulis, propter bella ciuilia dissolutam disciplinam militarem præfractiùs & rigidiùs astringere conatū priuauit vita: sãctiúsque duxit maximo scelere coinquinari, quā prauos ac tetros mores mutare. III. A. V. dclxxi.

DE TEMERITATE, CAP. VIII.

1 P. Africani maioris.	EXTERNOR.
2 C. Cæsaris cos. II.	1 Annibalis Pœni.
3 Exercitus Rom.	2 Atheniensis populi.

† TEMERITATIS etiam & subiti & vehementes

sunt

sunt impulsus quorum ictibus hominũ mentes concussæ, †nec sua pericula dispicere, nec aliena facta iusta æstima- 2
tione prosequi valent.

I. A.V. dxlvii. Liu. 28. Appian Libyca Zonar.

Quam enim temere se Africanus superior ex Hispania duabus quinqueremib. ad Suphacẽ traiecit, in vnius Numidæ infidis præcordijs suã pariter & patriæ salutem depositurus! †Itaq; exiguo momento maximæ rei casus flu- 3
ctuauit, vtrùm captiuus an victor Scipio Suphacis fieret.

II. A.V. dccv. Plutar in vita Diõ. 41. Suet. Appian & alii.

†Iã C. Cæsaris anceps conatus etiãsi cælestiũ cura pro- 4
tectus est, attamen vix sine animi horrore referri potest. Siquidem impatiens legionũ tardioris à Brũdusio Apollon. traiectus; per simulat. aduersæ valetudinis cõuiuio egressus, maiestate sua seruili veste occultata, †nauiculã 5
cõscendit, & è flumine maris Adriatici sæua tempestate fauces petijt. Protinúsq; in altũ dirigi iusso nauigio, multũ ac diu cõtrarijs iactatus fluctib. tandẽ necessitati cessit.

III. A.V. dclxiv. Liu 75. Oros 5 cap. 8

Age illa quàm execrabilis militũ temeritas! fecit enim vt A. Albinus nobilitate, moribus, honorum omniũ consũmatione ciuis eximius, propter falsas & inanes suspiciones, in castris ab exercitu lapidib. obrueretur: Quodq; accessionem indignat. non recipit, oranti atq; obsecranti duci à militibus caussæ dicendæ potestas negata est.

EXTERNA.

I. A.V. dl. Seruius in Aeneid. Pomp Mela, 2. cap. 7. aliter,

Itaque minus miror apud trucem & sæuũ Annibalis animum defensionis locũ innoxio gubernatori non fuisse quem à Petilia classe Africã repetens freto appulsus, dum tam paruo spatio Italiam Siciliamq; inter se diuisas non credit, velut insidiosũ cursus rectorem interemit. Posteaq; diligentius inspecta veritate, tunc absoluit, cùm eius innocentiæ nihil vltra sepulchri honorem dari potuit. †I- 6
gitur angusti atq; æstuosi maris alto è tumulo speculatrix statua, tã memoriæ Pelori, quã Punicæ temeritatis,

vltrà

7 *vltrà citraq; † nauigantiũ oculis expositũ indicium est.*
Iam Atheniensium ciuitas ad vesaniam vsq; temera- 11.
8 *ria, quæ decem vniuersos imperatores suos, & quidem*
à pulcherrima victoria venientes, capitali iudicio exce-
ptos necauit; Quòd militum corpora, sæuitia maris in-
terpellante, sepulturæ mandare non potuissent: necessi-
tatem puniens, cùm honorare virtutem debuisset.

Ipse Valer. 3. cap. 8. Aelian. Variar. hist. 3.

DE ERRORE, CAP. IX.

1 Plebis Romanæ.
2 C. Cassii Longini proc.
3 Satellitum Lartis Tolumnii regis.

TEMERITATI proximus est error: quemadmodũ ad lædendum par, ita cui faciliùs quis ignouerit: quia non sua sponte, sed vanis concitatus imaginibus, culpæ se implicat. Qui quàm latè in pectoribus hominum vagetur, si complecti coner, vitio de quo loquor, sim obnoxius. Paucos igitur eius lapsus referemus.

C. Heluius Cinna trib. pleb. ex funere C. Cæsaris domum suã petens, populi manibus discerptus est pro Cornelio Cinna, in quem sæuire se existimabat: Iratus ei, quòd cùm affinis esset Cæsaris, aduersus eum nefariè raptum, impiam pro Rostris orationem habuisset: Eoq; errore propulsus est, vt caput Heluij perinde atq; Cornelij circa rogum Cæsaris, fixum iaculo ferret; officij sui, alieni erroris piaculum miserabile.

I. A. V. dccix. Plutarc. Cæsare. D. 44. Appian. ciuil. 2.

Nam C. Cassium error à semetipso pœnas exigere coëgit. Inter illum enim pugnæ quatuor exercituum apud Philippos varium, ipsisq; ducibus ignotũ euentum; missus ab eo Titinius centurio nocturno tempore, vt specularetur quonam in statu res M. Bruti essent: dum crebros excessus viæ petit, quia tenebrarum obscuritas, hostésne an commilitones occurrerent, dignoscere non sinebat, tardiùs ad Cassium rediit. Quem is exceptum ab ho-

II. A. V. dccxi. Plutar. Bruto. App. 4. Dió. 47.

hostibus, omniaq; in eorum potestatem recidisse existimans, finire vitam properauit: cùm & castra hostium inuicem capta, & Bruti copiæ magna ex parte incolumes essent. Titinij verò non obliteranda silentio virtus, qui oculis paulisper hæsit inopinato iacentis ducis spectaculo attonitus; deinde profusus in lacrymas: Etsi imprudens, inquit imperator caussa tibi mortis fui; tamen ne idipsum impunitum sit, accipe me fati tui comitem. Superq; exanime corpus eius iugulo suo gladium capulo tenus demisit: ac permisto vtriusq; sanguine, duplex victima iacuit, Pietatis hæc, Erroris illa.

III. A. V. CCCXV. Liu. 4. Cicer. Phil. 4. *Ceterùm falsa opinatio, nescio an præcipuam iniuriam † Lartis Tolumnij Veientium regis penatibus intulerit.* 1 *Nam cùm in tesserarum prospero iactu per iocum collusori dixisset, Occidi: & fortè Romanorum legati interuenissent: satellites eius errore vocis impulsi, interficiendo legatos, lusum ad imperium transtulerunt.*

DE VLTIONE, CAP. X.

1 Papiriæ tribus Tusculanorum in Poliam.
2 Populi Vticensis in C. Fabium Hadrianum.

EXTERNORVM.
1 Thamyr. & Beron c. reg.
2 Iuuenum quorundam Græcorum.

Vltionis autem quemadmodum acres, ita iusti aculei sunt, qui lacessiti concitantur, acceptum dolorem pensare cupientes Quos latiùs, complecti non attinet.

I. A. V. cdxxx. Liu. 8. *† M. Flauius trib pleb. ad pop. de Tusculanis retulit,* 1 *quòd eorum consilio Veliternos Priuernatésq; rebellaturos diceret: Qui cum coniugibus ac liberis squalore obsiti, cùm supplices Romam venissent; accidit, vt reliquis tribubus salutarem sententiam secutis, sola Polia iudicaret, oportere publicè eós verberatos securi percuti: imbellem multitudinem sub corona venire. † Quam ob* 2 *caussam Papiria tribus, † in qua plurimum Tusculani in* 3 *ciui-*

ciuitatem recepti potuerunt, neminem postea candidatum Poliæ tribus fecit magistratum: ne ad eam vllus honos suis suffragijs perueniret, quæ illis vitam ac libertatem, quantum in ipsa fuit, ademerat.

Illam verò vltionem & senatus & consensus omniũ approbauit. Cùm Hadrianus ciues Romanos, qui Vticæ consistebant, sordido imperio vexasset, idcircoq; ab his viuus esset exustus; nec quæstio vlla in vrbe hac de re habita nec querela versata est. II. A. V. dclxix. Liu 8. Orof. 5 cap 19. Cicer. Verr. 3. & 7.

EXTERNA.

Clara vltionis vtraque regina, & Thamyris quæ caput Cyri abscissum in vtrem humano sanguine repletũ dimitti iussit, exprobrãs illi insatiabilem cruoris sitim, simulq; pœnas occisi ab eo filij sui exigens: & Beronice, quæ Laodices insidijs interceptum sibi filium grauiter ferens, armata currum cõscendit, persecutaq; satellitem regium crudelis * operis ministrum, nomine Caneum, † quem hasta nequicquam petierat, saxo ictum prostrauit; ac super eius corpus actis equis, inter infesta contrariæ partis agmina ad domum, in qua interfecti pueri corpus occultari arbitrabatur, perrexit. Pædian 1. Iust. 1. Hero. 1 *al. imperij.

II. Iasonem Thessalum, Persarum regi bellum inferre parantem, an satis iusta vltio absumpserit, ambiguæ æstimationis est. Taxillo enim gymnasiarchæ à quibusdã iuuenibus pulsatum se conquesto, permisit, vt aut tricenas ab his drachmas exigeret, aut denas plagas singulis imponeret. Quo posteriore vindicta vso; qui vapulauerant, Iasonem interfecerunt, animi non corporis dolore pœnæ modum æstimantes. Ceterùm paruo irritamento ingenui pudoris maximæ rei expectatio subruta est. Quoniam opinione Græciæ tantùm in spe Iasonis, quãtum in effectu Alexandri reponebatur.

DE IMPROBE DICTIS ET SCELERATE FACTIS, CAP. XI.

†*NVNC quatenus vitæ humanæ tum bona, tum* 1
etiam mala substitutis exemplorum imaginibus persequimur, dicta improbè & facta scelerate referantur.

I. *Vnde autem potiùs, quàm à Tullia ordiar? quia tem-*
Liu. 1. *pore vetustissimum, † conscientia nefarium, voce impro-* 2
Dion 4. *bum ac monstri simile exemplum est. Quæ † cùm car-* 3
L. Flor. 1. c. 6. *pento veheretur, & is qui iumenta agebat, succussu frenis constitisset, repentinæ moræ caussam requirit. Et vt comperit corpus patris Ser. Tullij occisi ibi iacere; suprà idem vehiculum duci iussit, quò celerius in complexum interfectoris eius Tarquinij veniret. Quæ tam impia tamque probrosa festinatione, non solùm se æterna infamia; sed ipsum etiam virum cognomine sceleris commaculauit.*

II. *Non tam atrox est C. Fimbriæ factum & dictum:*
A.V. dclxvii. *sed si per se æstimetur, vtrumque audacissimum. Is egerat, vt Scæuola in funere C. Marij iugularetur: quẽ postquã*
Cic. pro Sext. Rosc. *ex vulnere recreatũ cõperit, accusare ad populũ instituit. Interrogatus deinde † quid de eo secus dicturus esset, cui* 4
pro sanctitate morũ satis digna laudatio reddi nõ posset, respondit se obiecturũ illi, quòd parciùs corpore telũ recepisset. O licentiã furoris ægrè reip. gemitu prosequendã!

III. *L. verò Catilina in senatu M. Cicerone incendium*
A.V. dcxc *ipso excitatum dicente: Sentio, inquit, & quidem illud*
Sallust. Catil. *si aqua non potuero, ruina extinguam. † Quem quid a-* 5
liud existimemus, quam conscientiæ stimulis, actum à

se

se inchoati parricidij peregisse?

Consternatum etiam Magij Chilonis amentia pectus: qui M. Marcello datum à Cæsare spiritum, sua manu eripuit. IV. A.V. dccvii

6 *†Vetus etiam Pōpeianæ militiæ comes, indignatus aliquem amicorum ab eo sibi præferri. Vrbem enim à Mitylenis, quò se contulerat repetentē, in Atheniensiū portu pugione confodit, protinusq; ad irritamenta vesaniæ suæ trucidandæ tetendit; amicitiæ hostis, diuini beneficij interceptor, publicæ religionis, quod ad salutem clarißimi ciuis recuperandam attinuit, acerba labes.* Cic. ad Attic. 3. Sulpic. Cicer. lib. 4. Liu. 115

Hanc crudelitatem, cui nihil adijci posse videtur, C. Toranius atrocitate parricidij superauit. Nāq; triūvirū partes secutus proscripti patris sui prætorij & ornati viri latebras, ætatem notáq; corporis, quibus agnosci posset, centurionib. edidit, qui eum persecuti sunt. Senex de filij magis vita & incrementis, quàm de reliquo spiritu suo solicitus, an incolumis esset, & an imperatorib. satisfaceret, interrogare eos cœpit. E quibus vnus: Ab illo, inquit, quē tantopere diligis, demōstratus, nostro ministerio filij indicio occideris: protinúsq; pectus eius glad. traiecit. Collapsus itaq; est infelix, auct. cædis; quā ipsa cæde miserior. V. A.V. dccx. Appian ciuil. 4. Oros. 6. cap. 18.

7 *†Cuius fati acerbitatem L. Villius Annalis sortitus; Qui cùm in campum ad quæstoria comitia filij descendens proscriptum se cognosset, ad clientem suum confugit: sed ne fide eius tutus esse posset, scelere nefarij iuuenis effectum est. Siquidem per ipsa vestigia patris militibus ductis occidendum eum in conspectu suo obiecit: bis parricida, consilio priùs, iterum spectaculo.* VI. A.V. dccx. Appian ciuil. 4.

Ne Vettius quidem Salassus proscriptus parum amari exitus; quem latentem vxor interficiendum, quid dicam, tradidit, an ipsa iugulauit? Quanto enim leuius est scelus, cui tantummodo manus abest? VII. A.V. dccx. Appian ciuil. 4.

EXTERNA.

I. Illud autem facinus, quia externũ, trãquilliore affectu
A.V. dxlvii. narrabitur. Scipione Afric. patris & patrui memoriam
Liu. 28. gladiatorio munere Carthag. Noua celebrãte, duo regij
filij nuper patre mortuo in arenã processerunt: pollicitiq;
sunt ibi se de regno prœliaturos, quo spectaculũ illud il-
lustrius pugna sua faceret. Eos cùm Scipio monuisset, † vt 8
verbis quàm ferro dijudicare mallet, vter regnare debe-
ret: ac iam maior natu consilio eius obtemperaret; minor
corporis virib fretus, in amẽtia perstitit. Initoq; certami-
ne, pertinacior impiet. fortunæ iudicio morte multata est.

II. Mithridates autem multò sceleratiùs, qui non cum
Diõ. 57 Oros. fratre de paterno regno, sed cum ipso patre bellũ de domi-
Eutrop nat. gessit: in quo qui aut homines vllos adiutores inue-
de Pharnace Mithridat. filio. nerit, aut deos inuocare ausus sit † præ admirat. hæreo. 9

Quanquam quid hoc, quasi inusitatum illis gentibus
miremur? cùm Sariaster, aduersus patrem suum Tigra-
III. nem Armeniæ regem, ita cum amicis consenserit; vt o-
*al. soluerent. mnes dextris manibus sanguinem mitterent, atque eum
inuicem* sorberent. Vix ferrent illi pro salute parentis
[illegible]enta conspiratione fœdus facientem.

IV. Sed quid ego ista cõfector, aut quid ijs immoror: cum
A.V. vnius parricidij cogitatione cuncta scelera superata cer-
dccxxiii. Dio. 57 nam? Omni igitur impetu mentis, omnibus indignatio-
Tacit 3 nis viribus, ad id lacerandum pio magis quàm valido af-
Suet Tiber fectu rapior. Quis enim amicitiæ fide extincta genus hu-
Vell. & alii. manum cruentis in tenebris sepelire conatum, profundo
debitæ execrationis, satis efficacibus verbis adegerit? Tu
videlicet efferatæ barbariæ immanitate truculentior ha-
benas Rom. imperij, quas princeps parensq; noster salu-
tari dextera continet, capere potuisti? † Aut te compote 10
furoris, in suo statu mundus mansisset? † Vrbem à Gallis 11

captam

captam, & trecentorum inclytæ gentis virorum stragem
fœdam, Alliensem diem, & oppressos in Hispania Sci-
12 piones, Thrasymenum lacũ, & Cannas, † bellorúmq; ci-
uilium domestico sanguine madentem, Æmathiam
amentibus propositis furoris tui repræsentare & vincere
13 voluisti. Sed vigilarunt oculi deorum † sidera simul vi-
gorem suum obtinuerunt: Aræ, puluinaria, templa præ-
14 senti numine vallata sunt: nihilq; † quod pro capite Au-
15 gusti ac patria excubare debuit, † torpere sibi permisit.
Et in primis auctor ac tutela nostræ incolumitatis, ne
excellentissima merita sua totius orbis ruina collaberen-
tur, diuino consilio prouidit. Itaque stat pax, valent le-
ges, sincerus priuati ac publici officij tenor seruatur. Qui
autẽ hæc violatis amicitiæ fœderibus* tẽtauit subuertere, *al. subruere voluit.
16 † omni cum stirpe sua pop. Rom. pedibus obtritus, etiam
apud inferos, si tamen illuc receptus est, quæ meretur,
supplicia pendit.

DE MORTIBVS NON VVLGARIBVS, CAP. XII.

1 Tulli Hostilii regis.
2 Duarum matrum.
3 M. V. Iuuẽtii Thalnæ cos.
4 Q. Lutatii Catuli
5 D. Cornelii Merulæ.
6 Herennii Siculi.
7 Licinii Macri.
8 Corn. Galli & T. Hater.

EXTERNOR.

1 Comæ Cleonis fugitiuorum ducis fratris.
2 Aeschyli poetæ.
3 Homeri.
4 Euripidis.
5 Sophoclis.
6 Philemonis.
7 Pindari.
8 Anacreontis.
9 Milonis Crotoniatæ.
10 Polydamãtis Scotusæi.

Humanæ autem vitæ conditionem præcipuè primus & vltimus dies continet: quia plurimum interest quibus auspicijs inchoetur, & quo fine claudatur: Ideoq; eũ demũ felicem fuisse iudicamus, cui & accipere lucem prosperè & reddere placidè contigit. Medij temporis cursus, prout fortuna gubernaculum rexit, modò aspero, modò tran-

tranquillo motu peragitur, spe semper minor dũ & cupidè votis extenditur, & fere sine ratione cõsumitur. Nã etsi eo benè vti velis, etiam paruum amplissimum efficies numerum annorũ multitudine operum superando. Alioqui quid attinet inerti mora gaudere, si magis vitam exigis, quàm approbas? Sed ne longiùs euager † libet eorũ 1
mẽtionẽ facere, qui nõ vulgari genere mortis absũpti sũt.

Tullus Hostilius rex fulmine ictus cum tota domo
I. *conflagrauit. Singularẽ fati sortem qua accidit, vt columen*
A.V. exiii. *vrbis, in ipsa vrbe raptum, ne supremo quidem fu-*
Liu. I. *neris honore à ciuibus decorari posset, cælesti flamma in*
Dion. 3 *eam conditionem redactum, vt eosdem penates, & regiam & rogum, & sepulchrum haberet.*

II. *Vix verisimile est in eripiendo spiritu idem gaudium*
A.V. dxxxvi. *potuisse, quod fulmen: † & tamen potuit. Nũtiata enim* 2
Liu. 22. *clade quæ ad lacum Thrasimenũ inciderat altera mater,*
Plin. 7. *sospiti filio ad ipsã portã facta obuiã, in cõplexu eius ex-*
cap. 53. *pirauit. Altera cũ falso mortis filij nũtij domi mœsta sede-*
discrepat. *ret, ad primũ cõspectũ redeũtis exanim. est. Genus casus inusitatũ: quas dolor non extinxerat, lætitia consũpsit.*

III. A.V. dcx. *Fœminus moror, quòd mulieres † M. V. Iuuẽtius Thal-*
Plin. 7. *na, collega Ti. Gracchi cos. iterum cùm in Corsica, quã* 3
cap. 53. *nuper subegerat, sacrificaret, receptis literis decretas ei à*
IV. *senatu supplicationes nũtiantib. intento illas animo le-*
A.V. dclii. *gẽs, caligine orta, ante foculũ collapsus mortuus humi ia-*
Cicer. *cuit. Quẽ quid aliud quã nimio gaudio euectũ putemus?*
Tusc. 1. *En cui Numãtia aut Carthago excidenda traderetur!*
Iuuen. Sat 8. *Maioris aliquanto spiritus dux Q. Catulus, Cimbrici*
A.V. *triumphi C. Mario particeps à senatu datus, sed exitus*
dclxvi. *violentioris: Namq; ab hoc eodem Mario postea propter*
Plutar. *ciuiles dissensiones mori iussus, recenti calce illito, mul-*
Mario. *toq; igni percalfacto cubiculo se inclusũ peremit: Cuius*

tam

tæ dira necessit maximus Marianæ gloriæ rubor extitit. Appian

Qua tempestate reip. L. quoque Cornelius Merula, ciuil. 1.
consularis & flamen Dialis, ne ludibrio insolentissimis Vel. Flor. &
victoribus esset, in Iouis sacrario venis incisis contume- alii.
liosæ mortis denuntiationem effugit: sacerdotisq; sui san- v.
guine vetustissimi foci maduerunt. A. V. dclxvi.

Acer etiam & animosus vitæ exitus Herennij Siculi, App 1.
quo C. Gracchus, & aruspice, & amico vsus fuerat. Nam Plutar.
cũ eo nomine in carcerem deduceretur, in eius postẽ illiso Vell.
capite in ipso ignominiæ aditu concidit, ac spiritũ posuit: & Flor. 3 c 21.
vno gradu à publico supplicio manúq; carnificis citerior. vi.

Cõsimili impetu mortis C. Licinius Macer vir præto- A. V. dcxxxii
4 *rius Calui pater repetundarũ reus, † dum sententiæ diri-* vii.
berentur, in Menianum conscendit: Siquidem cùm M. A. V.
Ciceronem qui id iudiciũ cogebat, prætextã ponentẽ vi- dcxcvii
disset, misit ad eum qui diceret se non damnatũ, sed reũ Plutarc. Cic. &
perijsse: nec sua bona hastæ posse subijci. Ac protinus suda- ad At. 1.
rio, quod fortè in manu habebat, ore & faucib. coartatis
incluso spiritu pœnã morte præcurrit. Qua cognita re Ci-
cero de eo nihil pronuntiauit. Igitur illustris ingenij ora-
tor & ab inopia rei familiaris, & à crimine domesticæ
dãnationis inusitato paterni fati genere vindicatus est.

Fortis huius mors, illorum perridicula. Cornelius e- viii.
5 *nim Gallus prætorius & T. Haterius eques R. † inter v-* Plin. 7. cap 53.
sum veneris absumpti sunt. Quanquam quorsum atti-
net eorum cauillari fata, quos non libido sua, sed fragili-
tatis humanæ ratio abstulit. Fine namq; vitæ nostræ va-
6 *rijs & occultis causis exposito, † interdũ quædam imme-*
rentia supremi fati titulum occupant: cum magis in tẽ- r.
pus mortis incidant quàm ipsam mortem accersant. *al admiratione.

EXTERNA.

*Sunt & externæ mortes dignæ *annotatu: qualis in*

A.V. *primis Comæ quē ferunt † maximi latronū ducū Cleonis* 7
dcxxi. *fratrem fuisse. Is enim ad Rupilium consulem post En-
nā, quam prædones tenuerant, in potestatem nostram
redactā perductus, cùm de viribus & conatib. fugitiuo-
rum interrogaretur; sumpto tempore ad se colligendum,
caput operuit; innixúsq; genibus compresso spiritu inter
ipsas custodum manus, inq; cōspectu summi imperij, ex-
optata securitate quieuit. Torqueant se miseri, quibus
extingui quàm superesse vtilius est, trepido & anxio cō-
silio, quanam ratione vita exeant, quærentes: Ferrum
acuant, venena temperent, laqueos apprehendant, va-
stas altitudines circumspiciant, tanquam magno appa-
ratu aut exquisita molitione opus sit, vt corporis atque
animi infirmo vinculo cohærēs societas dirimatur. Nihil
horū Coma: sed intra pectus inclusa anima finē sui repe-
rit. † Enimuero minimo studio retinēdū bonū, cuius ca-* 8
duca possessio tā leui afflatu violētiæ cōcussa dilabi potuit.

II. Suid. *AEschyli verò poëtæ excessus quemadmodum non vo-*
Plin. 10 *luntarius, sic propter nouitatē casus referendus est. in Sici-*
cap. 1. *lia mœnibus vrbis, in qua morabatur, egressus aprico in*
[illegible] *loco resedit: Super quem aquila testudinem ferens elusa*
in Ranis *[illegible] capitis (erat enim capillis vacuum) perinde at-
que lapidi eam illisit, † vt fracta carne vesceretur: Eoq;* 9
III. *ictu origo & principium fortioris tragœdiæ extinctū est.*

Plutar. *Non vulgaris etiam Homeri mortis causa fertur: qui*
in vita. sed He- *in insula, quia quæstionem à piscatoribus propositam*
rodotus *soluere non potuisset, dolore absumptus creditur.*

aliter. *Sed atrocius aliquando Euripides finitus est. Ab Ar-*
IV. Suid. *chelai enim regis cœna in Macedonia domū hospitalem*
Gell. 15 *repetens canum morsibus laniatus obijt. Crudelitas fati*
cap. 20 *tanto ingenio non debita.*

V. *Sicut illi excessus illustrium poëtarum & moribus &
ope-*

operibus indignißimi. Sophocles vltimæ iam senectutis, Luc. in
10 *†cùm in certamine tragœdiam dixisset, ancipiti senten-* Macrob
tiarum euentu diu sollicitus; aliquando tamen vna sen- aliter &
tentia victor, caussam mortis gaudium habuit. Simonides epigram. 5

Philemonem autem vis risus immoderati abstulit: VI.
11 *†Paratas ei ficus, atque in conspectu positas asello con-* Suid.
sumente puerũ vt illum abigeret inclamauit. Qui cùm Luc. in
iam comestis omnibus superuenisset, Quoniam inquit, Macrob
*tam tardus fuisti da nunc merum asello. Ac protinus vr-
banitatem dicti crebro anhelitu cachinnorũ prosecutus;
senile guttur salebris spiritus prægrauauit.*

At Pindarus, cùm in gymnasio super gremium pueri, VII. Suidas.
*quo vnicè delectabatur, capite posito quieti se dedisset, nõ
priùs deceßisse cognitus est quàm gymnasiarcha claudere
iam eum locum volente, nequicquam excitaretur. Cui
quidem crediderim ea tem benignitate deorũ, & tantùm
poëticæ facundiæ & tam placidũ vitæ finem attributũ.*

12 *Sicut Anacreonti quoque, †quamuis statum huma-* VIII.
13 *næ vitæ modum supergesso, †quem vuæ passæ succo te-* Plin 7.
nues & exiles virium reliquias fouentem vnius grani cap. 7.
pertinacior in aridis faucibus humor absumpsit.

Iungam illos, quos & propositum & exitus pares fe- IX.
cit. Milo Crotoniates cùm iter faciens quercum in agro Gel 15.
cuneis adactis fissam vidisset; fretus viribus, acceßit ad cap. 16.
eam, insertisq́; manibus diuellere conatus est: quas arbor Ouid in Ibim.
*excußis cuneis in suam naturam reuocata compreßit,
eumq́; cum tot gymnicis palmis lacerandũ feris præbuit.*

*Idem Polydamas athleta tempestate speluncam sub-
ire coactus, nimio & subito incursu aquæ labefacta ea ac-* X.
ruente ceteris comitib. fuga periculũ egreßis, solus restitit Pausan.
tanquã humeris suis totius ruinæ molem sustentaturus. Suid.
Sed põdere omni corpore humano potentiore preßus; im-

bris causa petitam latebram dementis fati sepulchrum habuit. Possunt hi præbere documentum nimio robore membrorum, vigorem mentis hebescere, quasi abnuente natura vtriusq; boni largitionem: Ne supra mortalē sit felicitatem, eundē & valentissimū esse, & sapientissimū.

DE CVPIDITATE VITÆ CAP. XIII.

Verùm quia excessus è vita & fortuitos, & viriles,
quosdam etiam temerarios oratione attigimus subjiciamus nunc æstimationi eneruēs & effeminatos. Vt ipsa
I. *comparatione pateat quanto non solùm fortior; sed etiā*
A.V. *sapientior mortis interdum, quàm vitæ sit cupiditas.*
dclxv.
Liu.78. *† MV. Aquilius; cùm sibi gloriosè posset extingui, Mi-* 1
Appian *thridati maluit turpiter seruire. † Quem ne aliquis me-* 2
Mithri *ritò dixerit Pontico supplicio, quàm Romano imperio*
datica, *digniorem? quoniam commisit vt priuatum opprobrium*
Vell.
Plutar. *publicus rubor existeret.*
Sulla. *Cn. quoq; Carbo magnæ verecundiæ est Latinis an-*
II. *nalibus, qui tertio in consulatu suo iussu Pompeij in Si-*
A.V. *ciliam ad supplicium ductus, petijt à militibus demisse &*
dclxxi.
Liu.89. *flebiliter, vt sibi aluum leuaret, priusquam expirare li-*
Appian *ceret: quò miserrimè lucis vsu diutius frueretur. † Eoq;*
ciuil. I. *morā traxit, donec caput eius sordidè in loco sedentis ab-* 3
Plutar.
Pomp. *scinderentur. Ipsa verba tale flagitium narrantis secum*
III. *luctantur, nec silentio amica, quia occultari non meren-*
A.V. *tur: nec relatione familiaria, quia dictu fastidienda sūt.*
dccx.
Dion. *Quid? Brutus exiguum & infelix momentum vitæ*
lib. 46. *quanto dedecore emit! Nam à Furio, quem ad eum occi-*
Liu.120 *dendum Antonius miserat, comprehensus, non solùm*
Vell.
App. 3. *ceruicem gladio subtraxit; verùm etiam cōstantiùs eam*

præbere

4 præbere admonitus, ipsis his verbis iurauit: † Ita vt viuã
dabo. O fati cunctationem ærumnosã! O iurandi stoli-
dã fidem! Sed hos tu furores immoderata retinendi spi-
ritus dulcedo subijcis, sanæ rationis modum expugnan-
do, quæ vitam diligere, mortem non timere præcepit.

EXTERNA.

Eadem Xerxem regem pro totius Asiæ armata iuuen- I.
tute, quod intra centum annos esset obitura, profundere Herod.
5 lacrymas coëgisti. † Qui mihi specie alienam, re vera suã lib. 7.
venditionem deplorasse videtur: opum magnitudine,
quàm altiore animi sensu felicior. Quis enim mediocri-
ter prudens mortalem se natum fleuerit?

6 † Referam nunc eos, quibus alios suspectos habentibus
exquisitior sui custodia quæsita est. Nec à miserrimo, sed
ab eo, qui inter paucos felicissimus fuisse creditur, inci-
7 piam. † Massanisa rex, parum fidei in pectoribus homi- II.
num reponens, salutem suam custodia canum vallauit.
8 Quo tam latè patens imperium? † quò tantum liberorũ
numerum? quo denique tam arcta beneuolentia con-
strictam Romanam amicitiam; si ad hæc tuenda nihil
canino latratu ac morsu valentius duxit?

Hoc rege infelicior Alexãder, cuius præcordia hinc amor III.
hinc metus torserũt: Nam cùm infinito ardore coniugis Cic. of-
Thebes teneretur, ad eãdem ex epulis in cubiculũ veniens fic. 2. & de in-
barbarũ compunctum notis * Threicus stricto gladio iu- uent. 2.
bebat anteire, Nec prius se ibidem lecto cõmittebat, quã *alias
à stipatoribus diligenter esset scrutatus. Suppliciũ irato Thraciis.
deorũ numine compositum, neque libidini neque timori IV.
posse imperare. Cuius timori eadem & caussa & finis Cicero
fuit. Alexãdrũ enim Thebe pellicatus ira motæ interemit. Tusc. 5. offic. 2.

Age, Dionysius Syracusanorũ tyrannus huiusce tor- Diod.
menti quam lõga fabula! qui duodequadraginta anno- 20.
rum

rum dominationem in hunc modum peregit: Summotis
amicis in eorum locum ferocissimarum gentium homi-
nes, & à familijs locupletum electos praualidos seruos,
quibus latera sua committeret, substitit, † tonsorúmq; 9
metu, tondere filias suas docuit. Quarum, postquam ad-
ultæ ætati appropinquabant, manibus ferrum non ausus
comittere: instituit, † vt candentium iuglandium puta- 10
minibus barbam sibi & capillũ adurerent. Nec securio-
rem maritum egit, quàm patrem. Duarum enim eodem
tempore Aristomaches Syracusanæ & Locrensis Cloridis
matrimonijs illigatus, neutrius vnquam, nisi excussæ cõ-
plexum petijt. Atque etiã cubicularem lectum, perindè
quasi castra, lata fossa cinxit: in quem se ligneo ponte
recipiebat: cũ forem cubiculi extrinsecus à custodibus o-
pertam, interiorem claustro ipse diligenter obserasset.

DE SIMILITVDINE FORMÆ, CAP. XIV.

1 Cn. Pompeii Magni cũ Vibio & Publicio.
2 Cn. Pompeii Strabonis cum Menogene coquo.
3 P. Scipionis Nasicæ cum Serapione victimario.
4 Lentuli & Q. Metelli fercos cum Spinthere & Pamphilo histrionibus.
5 M. Messallæ & C. Curionis cum Menogene & Burbuleo scenicis.

EXTERNOR.

1 Antiochi regis Syriæ cũ Artemone quodam.
2 Hybreæ oratoris cũ seruo Cymeor publico.
3 Siculi piscatoris cum prætore Romano.

Plut de Philos placitis 5. c. 11. & 12. Plin. 7. cap 12.

De similitudine autẽ oris, & totius corporis, altiore do-ctrina præditi subtilius disputant: eorũq; alij in ea sunt opinione, vt existiment illã origini & contextui sangui-nis respondere. Nec paruũ argumẽtũ ex ceteris animalib. trahunt, quæ fere gignentibus similia nascuntur. Alij ne-gant certam hanc esse naturæ legem, sed species morta-liũ, prout fortuita sors cõceptionis obtulit, attribui. Atq; ideo plerũq; ex speciosis deformes, & ex robustis inualidos

par-

partus edi. verũ quoniã ista quæstio in ambiguo versatur I.
pauca inter alienos cõspecta similitud. exẽpla referemus. Solin. c. 5. Plin.

Magno Põpeio Vibius ingenuæ stirpis & Publicius liber- 7. c. 12.
tinus ita similes fuerũt; vt permutato statu, & Põpeius II.
in illis & illi in Pompeio salutari possent. Certe quocũq; Plin 7.
aut Vibius, aut Publicius accesserant, ora hominum in cap 12.
se obuertebant, vnoquoque speciem amplißimi ciuis in A. V.
personis mediocribus annotante. Quod quidem fortuitũ dclxiv.
ludibrium, quasi hæreditarium ad eum penetrauit. III.

Nam pater quoque eius eò vsque Menogenis coci sui si- Plin. 7.
milis esse visus est; vt vir & ferox animo & præpotens c. 12. &
armis, sordidum eius nomen repellere à se non valuerit. 21. c. 3. Liu. 55. Eius cõsulatus.

Eximiæ verò nobilitatis adolescens Cornelius Scipio, cũ A. V.
plurimis & clarißimis familiæ suæ cognominib. abunda- dcxv.
ret, in seruilẽ Serapionis appellationẽ vulgi sermone im- lauda-
pactus est, quòd huiusce nominis victimario quã similis tissimus
erat. Nec illi aut morũ probitas, aut respectus tot imagi- fuit.
nũ quo minus hac cõtumelia aspergeretur, opitulata est. IV. A. V. dcxcvi.

1 *† Generosißimũ consulatus collegium Lentuli & Me-* Plin. 7.
telli fuit: qui ambo in scena propter similitudinem hi- cap.
2 *strionum propemodum spectati sunt. † Sed alter ex quo-* Solin. 5
dam secundarum cognomen Spintheris traxit: alter, ni- cens.
si Nepotis à moribus accepisset, Pamphili tertiarum, cui Mesalla
simillimus esse ferebatur, habuisset. A. V. dcxciix

At M. Messallla consularis & censorius Menogenis: cos. Curio.
Curioq; omnibus honoribus abundans, Burbuleij: ille A. V.
propter oris aspectum, hic propter parem corporis mo- dclxxvii
tum, vterque scenici nomen coactus est recipere.

EXTERNA.

Abunde sint hæc de domesticis, quoniam & personis I.
sunt excellentia, & non obscura notitia celebrantur. Plin. &
Regi Antiocho vnus ex æqualibus, & ipsa regiæ stirpis Solin.

no-

nomine Artemō per quàm similis fuisse traditur. Quem Laodice vxor Antiochi, interfecto viro, dissimulandi sceleris gratia, in lectulo perinde quasi ipsum regem ægrum collocauit. Admissumq; vniuersū populū, & sermone eius & vultu cōsimili fefellit: crediderūtq; homines ab Antiocho moriente Laodicen & natos eius sibi commendari.

II. *Hybræam autem Mylasenum, copiosæ atq; concitatæ*
Vide *facundiæ oratorem, † Cymæorū seruo strigmenta gym-* 3
Stra. 14 *nasii colligenti, † tam similem, vt germanum fratrem* 4
totius Asiæ oculi assignarent. Ita lineamentis oris & omnium membrorum compares erant.

III. *Ille verò, quem in Sicilia prætoris admodum simile*
Plin. 7. *fuisse constat, petulantis fuit animi. Proconsule enim di-*
cap 12. Solin. 5 *cente, mirari se quapropter sui tam similis esset, cum pater suus in eam prouinciam nunquam accessisset: At meus, inquit, Romam frequenter accessit. Ioco namque*
lacessitam matris suæ pudicitiam, † inuicem suspicione 5
*al. regesta. *in matrem eius * reiecta, audaciùs, quàm virgis & securibus subiecto conueniebat, ultus est.*

DE HIS QVI PER MENDACIVM SE IN alienas familias inseruerunt.

CAP. XV.

1 L. Equitius Firmanus	5 Trebellius Calca.
2 Eroph. medicus equar.	6 Cn. Asinius Dio falsus.
3 Octauiæ sororis Aug. falsus filius.	EXTERNI.
	1 Rubria Mediolan. falsa.
4 Q. Sertorii falsus filius.	2 Ariarat. Capp. rex falsus.

Sed tolerabilis hæc & vni tantummodo anceps temeritas. Quod sequitur impudentiæ genus, nec ferendū vllo modo: periculiq; tum priuatim tum etiam publice latè patentis.

I. A. V. dclvii. App. ciuil. 1. Cic pro Rabirio

Nam ne equitium Firmo Piceno monstrum veniens relatum iam in huiusce libri superiore parte, prætercam; eius in amplectendo Ti. Graccho patre euidens mendacium,

cium, turbulento vulgi errore, amplissima tribunatus potestate vallatum est.

Herophilus equarius medicus C. Marium septies consulem auum sibi vendicando ita se extulit, vt coloniæ veteranorum complures, & municipia splendida, collegiáq; ferè omnia patronum adoptarent. Quin etiã cum C. Cæsar, Cn. Pompeio adolescente in Hispania oppresso, populum in hortis suis admisisset, proximo intercolumnio penè pari studio frequentiæ salutatus est. Quod nisi diuinæ Cæsaris vires huic erubescendæ procellæ obstitissent: simile vulnus resp. excepisset, atque in Equitio acceperat. Ceterùm decreto eius extra Italiam relegatus, postquam ille cælo receptus est, in urbem rediit, & consilium interficiendi senatus capere sustinuit. Quo nomine iussu patrum necatus in carcere, seras prompti animi ad omne moliendum scelus pœnas pependit. II. A.V. dccix. Cic. ad Att 14. & Philipp. 1. App. ciuil. 3. Liu. 116

Nec diui quidem Augusti etiamnum terras regentis excellentissimum numen intentatum ab hoc iniuriæ genere extitit: cùm quidam clarissimæ sororis eius Octauiæ vtero se genitum fingere auderet: propterq; summam imbecillitatem corporis, ab eo cui datus erat, perinde atque ipsius filium retentum, subiecto in locum suum proprio filio diceret: Videlicet, vt eodem tempore sanctissimi penates & veri sanguinis memoria spoliarentur, & falsi sordida contagione inquinarentur. Sed dum plenis impudentiæ velis, ad summum audaciæ gradum fertur, imperio Augusti remo publicæ triremis affixus est. III.

*Repertus est etiam qui se diceret esse * Q. Sertorii filiũ; quem vt agnosceret vxor eius, nulla vi compelli potuit.* IV. *al. sestorii.

Quid Trebellius Calca, quam asseuerãter se Clodium tulit! & quidem dum de bonis eius contendit, in centũuirale iudicium adeò fauorabilis descendit; vt vix iustis V.

&

& æquis sententijs consternatio populi ullũ relinqueret locum. †In illa tamen quæstione neque calumnia peti- 1
toris neque violentia plebis iudicantium religio cessit. 2

VI. *Multò fortius ille †qui Cornelio Sulla rerum poten-*
te, in domum Cn. Asinij Dionis irrupit filiumq́; eius pa-
trijs penatibus expulit; vociferando non illum, sed se 3
Dione esse procreatum. †Verùm postquam à Sullana violentia Cæsariana æquitas reluxit, gubernacula Romani imperij iustiore principe obtinente, in publica custodia spiritum imposuit.

EXTERNA.

I. *Eodem præside reip. in consimili mendacio muliebris temeritas Mediolani repressa est. Siquidem cùm se pro Rubria quadam, perinde ac falsò credita esset incendio perijsse, nihil ad se pertinentibus bonis insereret, nec ei aut tractus eius splendidi testes, aut cohortis Augusti fauor deesset: propter inexpugnabilem Cæsaris constantiam irrita nefarij propositi abijt.*

II. *Idem barbarum quendam, ad eximiam similitudinem Cappadociæ regnum affectantem, tanquam Ariarathes esset, quem à M. Antonio interemptum luce clarius erat: quanquam penè totius Orientis ciuitatum &*
gentium †credula suffragatione fultum caput, imperio 4
dementer imminens, iusto impendere supplicio coegit.

FINIS.

IN

1 IN EPITOMEN SVAM C. TITII PROBI PRÆFATIO.

Decimus huius operis liber, qui & vltimus est vel ex negligentia aut maleuolentia librariorum deperijt. Abbreuiator titulos eius habebat integre fortaßis: tamen de vno tantùm, hoc est de prænomine, epitoma repræsentabat.

Et hæc C. Titius ille. Verùm aliæ reperiuntur præfationes in aliis manuscriptis codicibus, sine nomine auctoris; vt in Io. Sambuci hęc, cum libri decimi titulis eiusdem farinæ:

INCIPIT LIBER DECIMVS DE NOMINIBVS, PRÆNOMINIBVSQVE, COGNOMINIBVS, AGNOMINIBVS.

Decimus atque vltimus huius operis liber seu studiosorum inertia, seu scriptorum segnitia, seu alio quouis casu ætati nostræ perditus est. Verùm Iulius Paris abbreuiator Valerij, post nouem libros explicitos, hunc decimũ sub infra scripto compendio complexus est; per quod de nominibus, prænominibus, cognominibus, atque agnominibus fuisse eundem à Valerio compositum coniectari licet. Verba quidem Iulij Paridis hæc sunt. Liber decimus de prænominibus, & similibus.

2 † Decimi huius operis libri per C. Titum Probum epitome.

DE PRÆNOMINE.

Varro simplicia in Italia fuisse nomina ait, existima-
3 *tionisq; suæ argumentum refert, † quòd Romulus & Remus & Faustulus neque prænomen vllum neq; cognomẽ habuerunt. Qui ab eo dissentiunt aiunt matrem eorum*

Ream Siluiam vocatam, auum, Siluium Numitorem: fratrem eius, † Amuliũ Siluium, & superiores Albanorũ 4
reges, Capetum Siluium, Agrippam Siluium, posterioresq́; duces Metium Suffetium, & † Tutorẽ Clœlium vo- 5
catos. Nec contenti his, ad Sabinos transgrediuntur, & Titum Tatium, Numam Pompilium, & patrem eius
† Pompum Pompilium, eius denique regionis principes 6
* al. Putilianũ Lauianum. *enumerant, * Pirtilianum Lauianium, Volesum Vale-* 7
*sium, Metium Curtium, Album * Funisillaticum. † Ex* 8
Tuscis recitant, Lartem Porsennam: ab Aequicolis, Septimum Modium primum regem eorum, & Sertorem
* al. Sumusileaticum. *Resium, qui primus ius feciale instituit. In hunc modum Varronis sententia subruitur.*

Romanos autem arbitrandum est maximè ab Albanis & Sabinis multiplicandorum nominum consuetudinem traxisse, quoniam ab illis orti sunt. Omnia autẽ, quæ ad vnumquemq́; nostrum definiendum excogitata
* al. quādam. *sunt, * eandem vim significandi hominis obtinent. Quod*
* ill. ge- *per proprietatẽ dicitur, hoc distat, quia eo * gens cognoscitur, ideoq́; dicitur gentilitium. Cetera ordine varian-*
tur. Nam quod proponitur, prænomen; quod pòst fertur, 9
cognomen, † quod ad vltimum adijcitur, agnomen est. Quorum series non ita, vt exposui, semper seruata est. Animaduerto enim in consulum factis perplexum vsum
prænominum & cognominum: fuisse dictum, Postumum 10
Cominium Auruncum, & Postumum Aebutium Eluam & Vopiscum Iulium, & Opitrem Virginium Tricostũ, & Paullum Fabium Maximum. Quinetiam quædam cognomina in nomen versa sunt, vt Capio: namque hoc in Bruto nominis locum obtinuit.

† Gẽtilitia nomina Varro putat fuisse innumera, & 11
prænomina circa triginta. Pueris, non priusquam togam

virilem sumerent: puellis, non antequam nuberent, præ-
nomina imponi moris fuisse. Q. Scæuula auctor est. Quæ
12 *olim prænomina fuerunt, nunc cognomina sunt: † vt*
Postumus, Agrippa, Proculus, Cæso.

Opiter, qui patre mortuo, auo viuo gignebatur. Vo-
piscus, qui in vtero matris geminus cõceptus, altero abor-
13 *tu eiecto, incolumis editus erat. † Hostus, prænomen fuit*
in eo, qui peregre apud hospitem natus erat: idq́ habuit
14 *Lucretius Tricipitinus collega L. Sergij. † Volero, in præ-* Cos. fue
nomẽ abijt, & volentibus nasci liberis parẽtibus indeba- rũt. A. V
15 *tur: quo vsus est Publilius Philo. Lar † Lartis prænomen* cccxxiv.
est sumptum à laribus, Tuscum autem creditum est præ
nomen esse: fuitq́ consul Lar Herminius cum T. Virginio Cos. fue
16 *Tricosto. † Status, à stabilitate, Faustus, à fauore præno-* rũt. A. V
mina sumpta erant. Et Tullus prænominatus est ominis cccv.
gratia, quasi tollendus, o. litera in v. conuersa. Sertor,
17 *qui per sationẽ † natus erat, appellatus est. Ancum præ-*
18 *nomẽ Varro à Sabinis translatũ putat: † Valerius An-*
tias scribit, quòd cubitum vitiosum habuerit: qui Græcè
vocatur ἀγκών, Lucij cœperunt appellari, qui ipso initio
lucis orti erant: aut, vt quidam arbitrantur, à Luc[illegible]
nibus Etruscis. Manij, qui manè editi erant, vel ominis
caussa, quasi boni. Manum enim antiqui bonũ dicebant.

19 *† Gnæus, ob insigne niui appellatus est: quod vnũ præno-*
men varia scriptura notatur. Alij enim Næũ, alij Gnæũ,
alij Cnæum scribunt: Qui G. Litera in hoc prænomine v-
tuntur, antiquitatem sequi videtur, quæ multũ ea litera
20 *vsa est, Olim enim dicebant frugmentum, nunc frumen-*
tum profertur: & gnatura, modò natura. † Igitur etiã,
qui in corporibus næuus gigni solet, gnæuus appellabatur.
Qui C ponunt, corruptione syllabæ delectari videntur:
21 *qui Næus, lenitatem velle iudicantur. Gaij dicti à gau-*

dio parentum: Auli, qui diis alentibus naſcuntur, Marci,
Martio menſe geniti: Publij, qui prius pupilli facti erant,
quam prænomina haberent? alij ominis cauſſa ex pube.
Tiberij vocitari cœperunt, † qui ad Tiberim naſceban- 22
tur. Titus è Sabino nomine * *Titurio fluxit: † Appius,* 23
ab Atto eiuſdem regionis prænomine. Kæſones appellati
ſunt, qui mortuis matribus execti erant. Seruius, qui
mortua matræ in vtero ſeruatus eſt. Spurij, patre * *in-*
certo geniti, † quaſi σπόροι. * *Numerij ſola patricia gens* 24
vſa eſt Fabia prænomine; idcirco quòd trecētis ſex apud
Cremeram flumen cæſis, qui vnus ex ea ſtirpe extiterat, 25
ducta in matrimonium vxore filia † Numerij Otacilij
Maleuetani ſub eo pacto, vt quem primum filium ſuſtu- 26
liſſet, ei † materni aui prænomen imponeret, obtempe-
rauit.

*al. Tito fluxit. vel. Tito refluxit.
* al iuncto.

Antiquarum mulierum in vſu frequenti prænomina
fuerunt, † Rutilla, * *Cæſella, Rodecella, Murcula: Burra* 27
à colore dicta, Iſta, prænomina à viris tracta ſunt, Caia, 28
Lucia, † Publia Numeria. Ceterum Caia, vſu ſemper
omni celebrata eſt. Fertur enim, Caiam Cæciliam Tar-
[illegible] Priſci regis vxorem optimam lanificam fuiſſe: &
ideo inſtitutum eſſe, vt nouæ nuptæ ante ianuam mariti
interrogatæ, quænam vocarentur, † Caiam eſſe ſe dice- 29
rent C. Titij,

*al. Cæſellia, Rodacella, [illegible] la.

Plutarch. in problematis.

Reliqua deſunt.

VALE.

VALERII MAXIMI VITA

INCERTO AVTORE.

VALERIVS MAXIMVS ciuis Romanus, patricio genere natus, omnem pueritiam, & magnam adoleſcentiæ partem literis percipiendis, & honeſtis artibus dedit. Inde ſumpta virili toga, ſe contulit ad rei militaris diſciplinam, vbi aliquandiu ſtipendia feciſſe, & in Aſiam cum Sexto Pompeio nauigaſſe dicitur. Vnde reuerſus, cùm videret ſe patriç ſuç tam benedicendo, quàm benefaciendo poſſe prodeſſe, à quo incepto ſtudio militiæ gloria detinuerat; eodem regreſſus, ſtatuit vrbis Romæ, exterarumque gentium facta, ſimul ac dicta memoratu digna, vt ipſe fatetur, literarum monumentis commendare, quod feliciter & gloriosè conſecutus eſt. Floruit autem Tiberij Cæſaris temporibus, & ſub eius imperio hanc ſcripſit hiſtoriam, cuius etiam numen inuocat. Imperatores enim Romani, cum virtute ſua iuſtè ſanctéque geſſiſſent imperium, diuino celebrabantur honore, & in deorum numerũ transferebantur, vnde etiam Diuos Imperatores appellamus. Genùs vero ſuum paternum à gente Valeria, maternum à Fabia duxiſſe fertur: vnde Valerius Maximus ex vtraque familia ei nomen eſt, de cuius morte certi nihil poteſt afferri.

IVSTI LIPSI
BREVES NOTÆ
AD
VALERIVM.

IN his Notis Vir amice Pighi, scire te & alios volo quibus auxiliis sim vsus. Ab ingenio nostro pleraque esse fateor: quod tamen sæpe in viam veri duxerunt libri. Ij mihi bini manuscripti: quos Vltraiecto benignè curarunt Viri Clarissimi Lambertus & Hadrianus Vander-burchii, eximium par fratrum, docti ipsi & in doctos valde proni. Præterea veteres editiones inspeximus: quas hîc & in aliis scriptoribus nihilo deteriores inuenimus manuscriptis. Tu aliique è reipsa iudicabitis.

Opera nobis hæc inanis, an in vsum impensa sit.

Ad illam enim ego transeo.

PROLOGO

Ab illustribus electa auctoribus deligere constitui) Displicet geminatio, *Electa deligere*. Scribam omisso verbo altero. *Ab illustribus auctoribus deligere*.

Mea paruitas eò iustius ad fauorem tuum decurrerit) Seruilis sermo & cellarius. Ego sanè paruitatem eam ablegē è Valerio, scribamque expunctis duabus vocibus: *ego iustius ad f. decurrero.*

LIBI. I. CAP. I.

Pag. 3. *Decem principum filij*) Cōstat, Etruriæ populos duodecum fuisse, itaque cùm, pro numero eorum, singulis populis singulos principum filios attributos velit: vide nū, *Duodecim principum* corrigi, magis è re & veritate sit. Cicero tamen de Diuinatione, in hoc facto denarium dumtaxat numerum. (si & ipse correctus) agnoscit.

Gracchano tumultu) Veteres editiones *Gracchano nutu.* placet, *motu*, vt & tu Pighi alibi repperisti. Non enim Gracchana ista seditio, propriè Tumultus.

Pag. 5. *Obruitur tot etiam illustribus consularibus L. Furius*) Distinctius aptiusque scribo, *tot & tam.* item, *Consulatibus.* Nam de Marcello rettulerat quintum consule. Itaq; rectè consulatus multos: non pariter, Consulares legetis. Nec enim plures præcessere.

Quare agreste illud & sordidum plaustrum capax) Libri veteres, *Quarum* referunt. Lego,

Lego, *Quorum*, & ad sacra refero. In iisdem, *sordidus plaustrum*. Puto, *sordidans*, fuisse.

Pag. 7. *Vt ex vno & sene complures Pœnorum iuuenes pensarentur*) Reiecta particula Iego, *Vt se vno*. Impurus mihi aliter ille sermo.

Meritò sibi infestos deos reuerteretur) De diis parũ apta hîc mentio: nec ij sanè Regulo infesti. Alii, *hostes*, substituunt: ego, *eos*, verũ censeo, vt ad Carthaginienses referas.

Pag. 10. *Factum Masanissæ plus animo, quàm punico sanguini conueniens*. Ita tu è) Campensi. Alij libri, *Masanissæ animo, magis quam*. Ego vtrumque adiectamentum arbitror, & verum esse, *Masanissæ animo, quàm Punico*, quomodo & libri mei scribunt. Sileri & intelligi illud, *Magis*, crebrum & pulchrũ in oratione Latinis. Exempla mihi ad Tacitum cumulata.

CAP. V.

Pag. 18. *In omnibus prœliis vti ducem constituerunt*) Præoptem vt in prisco: *duce vti instituerunt*.

CAP. VI.

Pag. 20. *Veios in potestatem populi R. venturos*) Liber vetus, *futuros*. Et quis ambiget? Vetus & selectum sermonis genus, de quo iampridem A. Gellius in Noctibus.

Pa. 21. *Angues duo ex occulto prolapsi*) Veteres, *angues duæ*, & *prolapsa* quod genus magis in hac voce amant.

Pag. 22. *In quod metus augurij tristi fine vitæ incidit*) Prisca lectio, *in quem metus augurij*.

Pag 23. *Inuictæ leges necessitatis*) Eadem, *necessitudinis*, probe.

Pag. 24. *Sonum abditis delubris editum*) An potiùs, *abditis delubri*? Sic Remota templi, in Cæsare lego: & adyta significari ac penetralia templi scimus.

Non consentaneos vsus transtulisse videar) Parum exposita aut apposita sentẽtia in voce, *vsus* Legam, *visus*. hoc acumine: (id enim scriptor iste mirum quantum amat.) cùm de Diuo Iulio dixerim, inquit, claudam Romana exempla, nec oculos parum decorè transferam è cælo iterum ad terram.

CAP. VII.

Pag. 26. *Diuino munere effectum*) Vetus, *diui numine*. Ego *diuino numine*, omnino malim.

Pag. 27. *Vtrius autem dux copias hostiũ aggrederetur, superque eas sese ipsum denouisset*) Quod in prisca editione verbum, *aggrederetur*, abest: valde probo. Et sane additicium est.

Nam hoc è Liuio clarum, deuotionem hanc ita concipi solitam, vt sese vnaq; hostes Diis manibus sacrarent.

Prius quàm Pompa, induceretur) Verbum & sententia ad rem Circensem apta. tamen nescio quid me sistit & illigat vetus lectio, *priusquam croma induceretur*: neque nunc expedio.

Pag. 19 *Capillo demisso* Rectius vetus, *capillo immisso*.

Propioribus lineis, vt ita dicã, somnium certo euentu admonitum est) Dixi vere in II. Electorum nuper, legendum, *admotum est*) metaphora à Circo, vt alibi clare dicam.

Pag. 31. *In desertis arenis struxerat*) Auctior prisca scriptura, *desertis & ignotis arenis*.

Pag. 32. *Duos prænuntios somnij*) in vet. *diis prænuntios*. Ego vellem, *deos prænuntios somnij*.

CAP. VIII.

Pag. 37. *Bis locutũ constitit, his pænè verbis*) Ita tu Pighi (ignosce) me abnuẽte. Quorsum enim aut cui sententiæ illud, *pænè*? Nam sanè iisipsis verbis locutam vult, non ambigue talibus aut ad eũ sensum. Abis etiam ab omnibus libris priscis tuis alienisque, qui referunt, *prius his verbis*. Ibam in coniecturas, sed veritatem, nisi fallor, Sambuci nobis codex ingerit, cuius misit ad nos Excerpta, in eo aptè hæc lacuna expleta: *his prius verbis*, RITE ME MATRONÆ VIDISTIS, *deinde*, RITE DICASTIS. Vult enim omnino Valerius, bis id signũ vocẽ edidisse, eiusdem mentis, verbi tamẽ vnius immutantis. Scio Dionysium, Plutarchum, Augustinum etiam IV. De Ciuitate scribere, iterasse Iunonem bis eádem ipsa verba: sed Valerium ab iis abire: (vt sæpe) testari verbum *Vidistis* potest, quod aliis illis omissum. Si improbas: possit non ineptè legi. *prius his verbis*. id esset, singulis articulatisque verbis. Siue etiam *constituit patribus, his verbis*. Vt vocem patribus, trũcatè scriptam fuisse censeamus.

Pag. 38. *Non audentibus Romanis prælio congredi*) Veteres, *prælium ingredi*. eleganter.

Pag. 42. *Cuius salus ab imminenti exitio defensa, ruinæ quoque subtracta est*) In vet. *officio*, pro *exitio*. male Sequentia connexim ego *defensa, ruinæque subtracta est*. Nec enim aliud aliquod exitium Simonidi imminuit, quàm hoc ipsum ruinæ.

Pag. 44. *Patrimonij etiã possidendi abundæque scholæ cõmunione coniuncti*) Vet. *alendæque scholæ* malim, *habendæque*. vt

vnà

vnà eos docuisse significet.

Ne ipsa quidem artifex Natura rationem rerum reddiderit) Cõpositus hæc prisca editio, *artifex rationem rerum Natura.* Illud, *rerum*, sane iungendum cum Natura est.

Pag 45. *Cum sciamus rectè ab ea*) Prisca lectio, *ratione ab ea* quasi dicat, iure ab ea vindicari.

Dicit bellua etiã corium cxx. *pedes longum in vrbẽ missum*) Breuius antiqui: *bellua coriũ* c. & xx. *pedum in vrbẽ missum.*

LIB. II. CAP. I.

Pag. 46. *Initiam stilum tam nostra vrbis, quam ceterarum gentium priscis ac memorabilibus institutis*) Sambuci codex, *initiabo stilum* quod esset, quasi initium auspiciumque stili capiam. Sed probo lentè.

Disciplina contineri. Ex sensu *disciplinam.*

Pag. 47. *Multorum matrimoniorum experientiam, quasi illegitimæ cuiusdam intemperantiæ signũ esse credentes*) Imo vero *legitimæ intemperãtiæ.* Vult tales vitiosas feminas ad pudorem rationemq; peccare, ad legem tamen nubere, itaq; velut legitimas quasdã adulteras esse. Similis rei in Martiale locus.

> *Quæ toties nubit, non nubit, adultera lege est.*
>
> *Offendar mœchâ simpliciore minus.*

Pag 48. *Reducendi etiam officio fungeretur*) Vetus, *officium.* probè.

Breuique progressu morarum in lucem virtutum verecundia & laboris meditatione ipsi doctiores eunt) Contaminatus plane & depositus, te iudice Pighi, locus: quem vide an attollam. In meis libris est, *breuique proceson*, item *verecundâ* pro *verecundia.* A tenui hoc auxilio, commode tamen expedimus: *breuique processu rarum in lucem virtutũ verecunda & laboriosa meditatione, ipsi doctiores erant.* Sententiam totam lege, vide: probabis valde.

Pag. 49. *Defuncta virium cursu ætas*) Prisca scriptura, *viri cursu.* Nunquid, *viridi?*

CAP. II.

Pag. 50 *Imperij pondus & auctoritatem domari*) Lege, *donari.*

Credo ne alienigenâ ingenij exercitatione, patrij ritus seruus transfuga existeres) Cur, seruus transfuga? an nõ transfugiunt & liberi? Bene emendo, *serus transfuga.* Senex, inquit, tu Mari, & post duplices triumphos Græcam linguam discere spreuisti; ne sero velut trãsfugio te canosque tuos dehonestares. Sed & liber vetus auctior, *patrij ritus & lingua.*

Pag.53. *Hostiarum exta ad Quæstores ærarii delata veniebant*) Lege, *vaniebāt*, pecuniā scilicet ex iis vēditis in publicum redigebant.

Sub magnis auctoribus celebrabat) Displicet lectio: nec tamen quod præponderet nunc reperio. An *ductoribus*?

CAP. III.

Pag 54. *Memórque si militaris ignauia humilitatem spernere perseueraret*) Ignauiæ vox haud conuenit, legam commodius, *si militaria signa*. &, *perseuerarent*.

Q. Næuius centurio, è peditibus lectos expediti corporis, breuibus & incuruis septenis armatos hastis, paruo tegmine munitos) Insignis hic de institutione velitum locus; sed quem menda obsidet non vna. Primum legimus, *breuibus & incuruis hastis*, an recte? aut censesne hastas illas ad iactū incuruas fuisse? ego scio rectissimas, nisi si capis de ferro. Vetus lectio, *breuibus & in turmis*. Eleganter & vtiliter emendo, *infirmis*. Describit videlicet velitares illas hastas; & primum ait breues fuisse, (quaternum enim tantum pedum, vt Liuius vult, siue duum cubitorū, vt Polybius;) deinde addit & infirmas, id est ligno tenui & minimè crasso. Adfirmat Polybius, qui lignū hoc τῷ μέν μήκει ὡς ἐπίπαν δίπηχυ, τῷ δὲ παχει δακτυλιαῖον facit: id est, *lōgitudine quidem omnino bicubitali, crassitie saltem digitali*, Iure igitur noster, *infirmum*. Sed amplius hic scriptum, *paruo tegmine munitos*. Quod autem hoc tegmen paruum? indefinita scriptio, imò inepta. Lego, *parma tegmine*. Liuius enim diserte libro XXVI. & XXVIII. parmas tribuit velitibus, Polybius itē & Frontinus libr. IV. Sed & Varronis fragmentum ēst: *cū rotundis velites leues parmis*. Denique in clausula exempli: *Ideóque auctori eius Næuio adhuc honos est habitus*. Quid illud, *adhuc*? An manebat aut representabatur honos Næuii ad Valerianum æuum? nugæ. Scribo, *à duce*. Exprimere & imitari, vt sæpe, Liuiū voluit qui de facto: *Auctorem peditū equiti miscēdorum centurionem Q. Næuium ferunt, honoríque id ei apud Imperatorem fuisse*. Quod ab imperatore igitur honorem ei habitum Liuius scripsit, id à Duce Valerius.

CAP. IV.

Pag.56. *Cuius generis minus certa notitia est*) Imò verò sæculorum ludorum (de iis loquitur) origo certa, meliusque omnino libri prisci, *minus trita*. Satisfirma quidem certa-

certaque traditio, at non adęque vulgata.

Pag. 57. *Habitabat enim in villa sua*) Illud *sua*, additicium videtur.

Vidisse se in somnis, quos nescio deorum) Libri duo è meis: *in somnijs à nescio quo deorum* statimque, *prætergi*, &, *præcipi*. Recte, vt opinor, certe ad Zosimi mentem, qui lib. II. *vnum aliquem magnum virum & diuinam formam præferentem*, apparuisse vult: non, vt vulgata Valeriana lectio suadet, plures.

Pag. 48. *Ad XX pedũ altitudinem*) Alta hæc fossio, verius fuerit, *denûm pedum*.

Translatum antea Pœniceis indutũ tunicis) Credo verum, *Translaticium*, id est, crebrum, receptum.

CAP. V.

Pag. 59. *Cum inter publicas priuatásque ferias, actiones, personis tecta capite, &c.*) Quid hic, *Actiones*? quæ aut quales in ludicra re tibicinũ? Hunc quoq; locum feliciore spongia eluimus, rescribimusque: *publicas priuatasque feriationes*, compulsis in vnam vocibus, quæ perperam diductæ: statimque, auctore etiam vetere libro, *concentus edit*: copula eiecta, quæ ad sustentandas Actiones saltem immissa.

Pag. 60. *Ideo in sacrificijs mola quæ vocabatur*) Quasi mola exolevisset Valerii æuo. Scribe, *vocatur*.

CAP. VI.

Pag. 63. *Omnia antiquæ consuetudinis momenta seruanda*) Seruat vetus editio antiqui sermonis normã: *monumenta seruandum*, nec ius peruertere.

Sine planctu luctus, funeris die) Confusa leuiter & leniter ordino: *sine planctu luctus, funeris die, domestico sacrif. a. n. conuiuio finitur*. Hæc mens, luctum non produci, sed finiri ipso illo funebri die.

CAP. VII.

Pag. 68. *Quod eius culpa agger incensus, & penè castra fuerant capta*) E terra plurimum agger: potuítne accendi? Tu sedulo velas mi Pighi: sed velim (puto te non nolente) *agger incensus*. Inscendi & conscendi aggerem, vallum, crebra & trita dictio.

Pag. 70. *Lictorum verberibus lacerandus*) Ita tu è Campensi libro. at plerique libri vberius *Lictorum se verberibus lacerandum, præbuit*. Reiicis ideo, quia non se præbuit Rullianus, inquis, sed priusquam verberaretur effugit. Vulgatæ tamen ego verba seruem, sed immutem. & è *præbuit*, faciã *præbeat*. Sententia ita acrior fortiorq; videatur.

CAP

CAP. IX.

Pag.80 *Ite igitur & nodosam exsoluite stipem, vtilem posteritati numerosæ*) Nodus aliquis in nodosa hac stipe nec video qui adiectio hæc conueniat. Legerim *numerosam*. Censores videlicet, multiplicato cẽsu, ærarios fecerunt celibes: sine, vt ipse Valerius hac ipsa in re ante dixit; æra pœnæ nomine pendere iusserunt. Id more suo Valerius alludens, Ite ait, pendite numerosam stipem in vsum numerosę posteritatis.

Pag.81. *Nec pensi duxerat, iisdem imaginibus adscribi*. Vox in plerisque libris interiecta, *nec indignum pensi duxerat*, me arbitro, non emouendo, sed velut exclamatio, seorsim capiẽda, cum vulgata, si placet, parentheseos nota: nec (*indignũ!*) *pensi duxerat*. Valerius & Annæus Florus hæc talia vsurpant, imò adfectant sæpe.

Pag.83. *Eáque adiecisse satis erit*) Vetus, *iniecisse*: quasi strinxisse, delibasse rectè.

CAP. X.

Pag.84 *Integritatẽ tanti viri paucis literis perpendi*) Libri aliquot vet. *literis perdi*. ex quod ego *prodi*.

LIB. III. CAP. I.

Pag 89. *Expressa est itaq; illa vox hominum, Gratulemur nobis Latini*, &c) Scribo, *illa vox homini*. De Poppedio enim ipso capiendum, qui, vt ex narratione Valeriana & clarius è Plutarcho apparet, auctor vnus honorificæ huius in Catonem vocis.

Pag.90. *Ipsum Mariũ si quis eò loco statuisset*) Abest vett. vox *siquis*, Lego igitur concinniùs: *ipsum Marium eò loci statuisses*.

CAP. II.

Pag.92. *Nam neq; altitudine deiectus, quassatusve, neque pondere armorum pressus*) De Coclite sermo est, qui è ponte in Tiberim præcipitauit, audaci & felici saltu. Sed aptiùs omnino legeris, *altitudine deiectus quassatus, neque, &c.* Deiectus altitudinem, siue deiectionis cape.

Eadem enim tempestate) Ætiologica illa particula *enim* non habet hic plane locum. Mutem, & scribã, *Eadem ea tẽpestate*. Ea, videlicet Clœlia.

Pag.97. *Quo spectaculo attoniti hostes, postero die ad eum supplices pacẽ petentes venerunt*) Hæc clausula tota rei falsæ & absurdæ est. A Catone ne tum admodum iuuene, nullũ imperium, nullum munus publicum fungente, pacem publicitus petitam? Nunquam factum, nusquam scriptum. Audacior medicina huic loco facienda, ne tam latæ culpæ exem-

exemplũ ſit Exemplaris ſcriptor. Lego igitur, *ad Paullum ſupplices*. Quod ad hiſtoriam eſt: quia vniuerſi Macedones illo biduo (Plutarchus auctor) in fidẽ Paulli Æmilij ſe permiſerunt.

Tib. Gracchus, profuſis largitionibus, fauore populi occupato) Malim, *aucupato*, patiendi ſignificatu: vt aliàs notaui.

Pag.99. *Ego certè aut ſpecioſam optaui mortem, aut felicem audacia exitum*) Scribo omnino *aut ſpecioſam oppetam mortem*. Ea lectio ex mente viri fortis.

Pag. 102. *Capitali ſupplicio adficiendos iudicaret*) Imo, cum id euenit, iam maxime ſupplicio eos adficiebat. Bene igitur vetus, *adficiendo vindicaret*.

CAP. III.

Pag.107. *Edito gemitu regias aures adſpergeret*) Lego *aſperaret*.

Pag.110. *Non ergo faſtidioſo aditu virtus excitata, ingenia viuida ad ſe penetrare patitur*) Commodius hæc legas & diſtinguas: *Non ergo faſtidioſo aditu virtus, excitata ingenia ac viuida ad ſe*, &c. Non habet, inquit, faſtidioſum aditum virtus. quælibet ingenia, modo acria & viua, admittit.

CAP. IV.

Pag.111. *Vernã huic vrbi natum, regem dando*) Verba traiecta recorrigo & repono, *Vernam natum, huic vrbi regem dando*. Viliores videlicet nati ſerui, quàm facti. Plautus ad correctionem noſtram appoſite, de Mercurio & Soſia:

Satius eſt me queri illo modo ſeruitutem, hodie
Qui fuerim liber: hic qui verna natus eſt, queritur.

Pag.112. *Ab his indoctis erroribus abductum animum*) Legendum videri *ab his doctis erroribus*, monui ſecundo Electorum.

CAP. V.

Pag.114. *Qui in maximo & ingenuorum ciuium, & ampliſſimorum prouentu*) Emendo, *& ingeniorum, & ciuium ampliſſimorum*: ipſa ex re.

CAP. VI.

Pag.115. *In cultu ceteroque ritu*) Auctiores voce antiqui, *ceteroque vita ritu*.

CAP. VII.

Pag. 118. *Quoniam nec ille quidem in conſimili genere virtutis edendo fatigatus eſt*) Parũ ſapiebat phraſis, Edere genus virtutis. Adiuuit & duxit ad verã lectionẽ ſcriptura priſca, *genere virtus ſudando*. Ex quo ego: *ſedando*, veraciter corrigam.

Pag.123. *Non patiuntur me tenuioribus exemplis inſiſtere fortiſſimi duces*) Veteres, *tenerioribus*

rioribus exẽplis, magis rectius, quæsitus enim sermoni decor ex antithetis Teneriorum & Fortissimorum.

CAP. VIII.

Pag.125. *Quasi debitum superest opus constantiæ. Natura enim comparatum est*, &c) Libri mei, & plerique è tuis Pighi, *constantiæ repræsentatione. Cura enim*, &c. Verùm ego censeo, *cõstantiæ repræsentatio. Natura enim.*

Pag.126. *Dictatori ei Magistrum equitum Minucium iure imperij Senatus æquauerat*) Hoc de Senatu planè & perspicuè falsum. Non sciuerunt, non approbarunt id temerarium & nouum patres: plebis vnius & Tribunorum hæc sanctio, hic error. Itaque Liuius diserte Plebiscitum appellat: Nec aliter Plutarchus. Quin iste ipse Valerius libr. v. cap. 11. *Dictatori ei*, inquit, *Magister equitum Minutius, scito plebis æquatus*. Nesciuit Valerius? corruptores isti librorum potius, à quibus infarcta vox *Senatus*. Ego censeo illum scripsisse, *iuri imperij æquauerant*. Satis enim pronum intellectu quos intelligat.

Sæpe etiam bene specie bene gerendæ rei oblata) Malo, *spe bene gerendæ rei*. atque ita priscus liber.

Pag.127. *Depulsis prostratisque inimicorum Patribus, Sulla*) Vetus, *dispulsis*, id est, disiectis dissipatisque quod probo. Sed & voculam, *Inimicorum*, libens hic expunxerim, immissam ab iis qui Partium nomen quid valeret parum capiebant.

Pag. 128. *Sine vllis imaginibus nobilem animum & idem constantiæ propositum secutus C. Marius*) Placet magis lectio antiqua cum voce inserta, *nobilem animũ ostendit, idem constantiæ, &c.*

Pag 129. *Vt Cæsaris miles esse desinam, & tuus esse incipiã*) Concinnius concepta in prisco viri fortis verba: *vt aut Cæsaris miles desinam, aut tuus esse incipiam.*

Pag.131. *Quem Syracusanus Dion diuersitate exempli prægrauat*) Bene omnino liber vetus *seueritate exempli*. Nam prius exemplum amatorium est & tenerum: hoc serium, seuerum.

Qui cum ad vnam potionem sententias direxisset) Vetus. *Quorum cum ad vnam*, Lege igitur & sequentia, *sententias direxissent*. Non tritum hodie, sed priscæ elegantiæ dicendi genus. Et sanè frequens illis, verba hæc agentia, ad neutrorum quasi ordinem significationemque transferre.

LIB. IV. CAP. I.

Pag.136. *Censor cum lustrum conderet, inque solito fieri sacrificio, scriba ex publicis tabulis, &c.*) Damno verba, *solito fieri*: & iure. Sordent enim. imò & fallunt. An solet olim fieri id sacrum, non Valerii æuo? Imo etiam tunc in vsu, quotiens conditum lustrum. Vetus præiuit mihi ad notabilē emendationem, in quo lego, *solita viri*. Non ambiges tu optime Censor, quin * *Solitaurili*, scribendum sit: quod sacrificium propriū omnium lustrationem: & imprimis Censoriæ huius. lapis Romæ pulchro, in quo apparatus omnis istius sacrificij cū triplici hostia, sue, oue, tauro. Censore faciente. Vide, si lubet, quæ notauimus ad Historias Taciti.

* *Hoc à magno Cuiacio notatum iam esse; per epistolam mihi index Th. Canterus.*

Pag.137. *Ita sibi credi oportere, si & alij idem asseuerassent*) Priscę editiones negationem inserunt, *si non & alij*, falsò, at tu muta, *si modo & alij*, & rem habes.

Vnius testimonio aliquem credere; passim esset exempli) Eædē cum altero è manuss. meis, *aliquem cedere*, & verum cēseo, aut certe, *cædere*: id est, perdere aliquem & adfligere.

Quàm angusto ambitu orationis amplectar) Vetus, *quàm breuissimo.*

Sed cum magna & multa breuiter dicenda sint) Placet prisca lectio, *cum magna strictim & multa breuiter.*

Sermo infinitis personis rebúsque circumfusus. vtrumque præstare non potest. Itaque propositi quoque nostri ratio, &c.) Abest antiquis plerisque vox, *Sermo*: & sequentia illa sic cōcipiuntur, *vtrumque præstare propositi nequeo quoque nostri ratio*, Corrigo & dirigo: *vtrumque præstare nequeo. Propositi quoque nostri ratio.* Sermonis illa voce eiecta.

Pag.138. *Vbi maximorum ducum & ciuium tantorum togata prælia*) Vetus, *tantum non togata*, bene ad meum sensum.

Pag.140. *Plebis scitum enim interposuit*) Vetus & vera scriptio, *plebei enim scitum.*

Pag.141. *A piscatoribus in Milesia regione verriculum trahentibus*) Prisca editio, *reticulum trahentibus*, An & *reteiaculum.*

Hoc fortunā tractus se emisse dicente) Alij libri, *ductus*, non, *tractus*: duo è meis, *iactus*, quod æquè placet.

Qua conditione, propter nouitatem rei, ad vniuersum populū delata) Omnino scribendum, *qua cognitione.*

Pag.

Pag. 142. *Atque vt Theopompo)* Vetus. *Atque in*. Lego, *Atquin Theopompo*, & statim voce insita, *qui cum primus*, ex eodem libro.

CAP. III.

Pag. 146. *Deinceps ex ijs vocemus, quorum animus, &c.)* Præpono veterem lectionem, *Deinceps & ijs vacemus.*

Cn. Marcius, cui Corioli Volscorum opidum captum cognomẽ adiecit) Vetus *captiuum cognomen* &, *adiecerunt*. Lego igitur: *Corioli, Volscorum opidum, capti, suum cognomen adiecerũt.*

Pag. 147. *Atque ligneo catillo cenantem)* Prisci, *eque ligneo.*

Pag. 152. *Poti senis animum illecebris pellicere non potuisset)* Sambuci codex, *poti senis a.i. polluere.*

CAP. IV.

Pag. 153. *Cum Campana matrona, apud illam hospita, ornamẽta sua illo sæculo pulcherrima ostenderet)* De mendo suspicio hic mihi iniecta primitus, quia cùm verba hæc sint è Collectorum libris Pomponij Rufi, antiqui scriptoris, nec procul adeò à Gracchano æuo: vix conueniebat illũ vt de remotissimo æquo loqui, *illo sæculo pulcherrima*. Auxit trium librorum veterum lectio, *quæ illius sæculi*, præfert. Ex qua bella mihi nata correctio, *illius oculis*, nec ego quidem de veritate ambigo. Certe, vt Campanus luxus tunc fuit, omni sæculo pulcherrimus videri potuit muliebris ille mundus.

Quia dominium rerum collabi solet, bona mentis vsurpatio, &c.) Sambuci codex voces aliquot ingerit, istas: *dominiũ rerum collabi solet, bona mens præfertur, diuitiis, cuius vsurpatio*, &c. Purior mihi vulgata est.

Tres consulatus acceptissimos populo Rom. gessit) Vetus, *acceptissimè*, accipio.

Pag. 155. *Solidæ laudis cupidini)* Magis placet prior lectio, *cupido.*

Primi belli Punici gloria cladésque maxima) Acutius videatur & verius, quod in priscis: *gloria, quia clades maxima.*

Minus multo cultores) Sententia vult, *multos.*

Pag. 157. *Ideo Senatus)* Vetus, *Idem Senatus*, & recte.

CAP. VI.

Pag. 162. *Quorũ tibi factum sepulchrum, Tarenti etiamnum conspicitur)* Vox *Tarenti*, à glossula est, dele. Nam de vrbe ea ante statim sermo: & nunc addit, *ibid.*

Sunt & alienigeni amores iusti, obscuritate ignorantiæ non obruti) Veteres mei vberius & verius: *alienigeni amoris cineres, vsti obscuritate*, &c.] Duriuscule, fa-

lè, fateor, sed Valerium ne nosce, aut hæc agnosce.

CAP. VII.

Pag. 164. *Itaque celerius est sine reprehensione propinquum auertere, quàm amicum: quia altera diremptio iniquitatis, altera vtique leuitatis crimini subiecta est* Primùm, lego, *celerius & sine reprehensione propinquum auersere*, deinde cum in veteri sit, *quia altera deiectioni iniquitatis*, malim scribere, *quia altera defectio iniquitatis*, tamen in Vltraiectino altero, *desertio*, quod æque probum.

Pag 167. *Tu exilium indiceres: adeo blando vteris imperio, quod is supplicium honori prætulerit*) Parum Latina aut pura hæc iunctura: veteribus abest vocula, *is*: item, *Prætulit*, in iisdē, non *prætulerit*. Ego concinno, *tu exiliū indiceres: (adeo blando vteris imperio) supplicium honori prætulit.*

Pag. 169. *Iustæ pœnæ debitum spiritum tenebris furari conabatur*) Quis spiritum furatur? me arbitro, parū apte, dictum aut scriptum; In veteri, *funerari*. Ex quo bella metaphora eruimus, *fœnerari*, lucrari videlicet & producere ad tempus latibulo illo spiritū Brutus volebat.

Testatiorem beniuolentiam) Priscus liber, *testationem*, recte, si *beniuolentiæ* rescribas.

Pag. 170. *Atque vt illarum ædes, sacra domicilia*) Melius, *ædes sacræ, domicilia*.

Pag. 171. *At quo secessu quosdam fugeris, aut quibus insulis misericordiæ permulseris, non cohibebis ne alienis malis perinde ac bonis suis lætentur*) Veteribus nullæ sunt duæ illæ voces, *non cohibebis* & spernendæ omnino, sic tamen vt totam clausulam interrogatione deinde alleues.

CAP. VIII.

Pag. 172. *Si animo erogantis*) Scribes *animum*, si tu animū ad priora retuleris, à quibus hæc pendent.

Alter enim quod præstat, potest) Fallor, aut argutior prisca lectio, *quod potest, præstat.*

Iam qui hac præcipuè negotiatione delectatur.) Vetus, *negatione*. De re vsuraria loquitur, eaque inhoneste: cui nimis honestum Negotiationis verbum. Credam facile fuisse, *nummatione*.

Pag. 174. *Sed etiam quæ alius ipso tribuente sensis, commemorari*) labem & nubem huic loco veteres adimunt, in quibus sic: *quæ alio tribuente sensit.* Transitū enim & velut viam sibi facit (solitum id Valerio) ad exempla Externa sequentia: in quibus non Romanorū in alios, sed aliorum in Ro-

manos liberalitas expressa. Eam autem inquit, commemorati quoque interest Romanæ laudis, quia meruit.

Quod nollent accipere) Glossulam hoc totum sapit dele, aut rescribe, *ne nollet*. sed dele magis.

LIB. V. CAP. I.

Pag 178. *Cum & viribus corporis & animi virtute aliquanto esset superior*) Puto vocem excidisse, scribendumque, *viribus corporis par & animi*, &c. Nam animo saltē excelluisse Romanum vult, cùm cetera pares essent.

Pag.179. *Siquidē in eo prœlio Badius obtruncatus est.*) Quo prœlio? nō certè singulari illo occubuit. Itaque voculam; *eo*, delendam censeo. Postea scilicet pugna aliqua ceciderit.

Siquis ignarus vir aspexisset) Lege, *viri*,

Pag.180. *Amicitiæ regis fidissimi populo Rom.*) De Masanissa loquitur. Atqui ille, cùm id cōtigit, infensissimus Romano nomini hostis. Itaque parum attenta Valerij mēs hæc scribentis

Pag.183. *Eam ex tyranni ore manasse*) Plerisque libris additum, *ore de humanitate manasse*. Reiicis ea verba, Pighi. è libris aliquot scripti.; & rectè. Nec malè aut imperitè tamē, siquis legat, *ex tyranni ore & immanitate*.

Pag.183.184. *Sermonem habuisse*) Vetus, *habitū*. Si rectè: tum paullo ante rescribe, *quodam*, vbi, *quosdam* legis.

Pag. 184. *Ad patrem propugnatione laborantem*) Veteres duo, *propugnatorem laborans*. Suspectus locus, eò magis, quòd duę eæ voces alteri manuscripto absint. An tamen, *pro pignore laborum*?

CAP. II.

Pag.186. *Coriolanū patriam oppugnare conantem*) Vetus, *Patriæ interitu perficere conantem*. Quid si, *interitum*? Vulgatam si intuearе, displiceat: quia non oppugnare conatus saltē Marcius: sed reuera oppugnauit. Si retines, malim *expugnare*.

Senatus matronarum ordinem) Addunt veteres, *Senatus gratitudine motus matronarum ord.*

Vti feminis semitâ viri cederent) Idem, *de semita*. Plautus *cedam ego illi de via, de semita*.

Pag. 187. *Vacasse in tanto gaudio Patribus cōscriptis duabus humilibus feminis referre gratiam, nedum tam præ se tulisse, mirandum*) Sententiam haud malam ex his elicias: cū tamen in veteribus duobus legatur, *nedum tam propter se tulisse*: ambigo an non scribēdum.

dum, *nedum tam properiter retulisse*. Celeritas enim beneficij, beneficium auget.

Pag. 188. *Quidquam decerpsit*) Priscus codex, *arcessit*. Possis legere, *abscessit*.

Pag 189. *Quorum laudem abiecta lege conditio magis auget, quàm extenuat*) Quæ hæc cōditio adiecta lege? frustra quęras. Scribe, *abiecta*. Hęc est mens Valeriana. Libitinarij, inquit, etsi lege & more abiectum ac vile id genus, tamē, &c. Sane in vilibus habiti sēper: ideoque mox etiam appellat, *Contemptum gregem*.

Sed dum honesti actus etiam ab infimis editi memoria non intercidant) Abest veteri, *actus*: & post, *infimis*, insertit, *estis*. Ego legam: *dum honesti etiam ab infimæ sortis editi memoria non intercidat*. Dum modo rei honestæ, inquit, etiamsi a vilibus editæ memoria duret, &c. Statim etiā malim, *vt nec illis adiecti, nec his prælati*: ordine mutato, & cur malim, vides.

Pag. 191. *Quorum quoniam religiosum cultum instituimus*) Imò verò, *instituimus*. Iā enim dixit de Gratitudine, & locum eum velut peragrauit.

CAP. III.

Pag 192. *At, inquit, ærario*) Lege, *inquis*.

Pag. 194. *Quo enim Iambo, qua procella verborum*) Haud displicet de Iambo: nec item quod in veteribus, *nimbo*.

Pag. 196. *Ille vicatim dispersos ciues suos in vnam vrbem contraxit*) In veteribus est, *ille locatim*. Neutra vox ad verum, & facile ex hac inconstantia odoror suppositas illas pro germana ista, *pagatim*. Athenienses enim ante Thesea in pagis habitarunt. Plutarchus & clarissime Liuius libr. XXXI. *Delubra sibi fuisse* (Athenienses loquuntur) *quæ quondam pagatim habitantes in paruis illis castellis vicisque consecrarint*. Idem de iisdem. *Templa deûm quæ pagatim sacrata habebant*. Adde, quæ mox addam.

Pag 147. *Abunde non duxerunt*) Negatio abest veteri: & tollenda.

Hanc hæreditatem paternam solam se sortitum) Optime vetus & ex veteri formula, *solam se creuisse*. Hæreditatem cernere, pernota iam & notata aliis dictio.

His dotibus, quæ ad pacandū hominem potentissimæ iudicantur) Displicet iure, *pacandum*: & falsum scio: Veteres duo, *pariendum*: tertius, *periendum*. Tentem ex eo, *Parcendum homini*. Etsi malim *pertegendum*, aut eius sententiæ verbum propinquius.

Pag. 198. *Discordes soci tui*,

paucis diuidua tuguria, ô Græcia facta sunt. Columen lucet Marathon, &c.) Curuus locus, quem tentasti, Pighi, dirige re: sed tentasti. Nos, nisi fallor, propitio Phœbi filio sanamus. Vetus vnus habet: *& paucis.* alij aliquot, *& pacis.* Lego, *& pagis.* Hoc primum. Sane quin referenda hæc sint ad Theseum, qui pagatim habitantes Athenienses (suprà doctũ satis: & hic locus priori illi firmando item valeat) in vrbem conduxit, nemo ambiget ex cathenata hac priorũ repetitione. Iam sequentia ex prisco libro sic concinno: *& pagis diuidua tuguria tua. Græciæ facta sunt columen. Lucet Marathon*, &c. Athenienses ipsos adfantur & increpant. Per nos, inquiunt, tua tuguria & pagi exculti, in caput Græciæ verterunt.

Honore aræ decoratæ, quasi sacrosancta colis) Vetus vnus, *sacrosanctiores colis.* alij *sacrosanctiora*, & omittunt τὸ *quasi.* An legendum, *decorata sacra sanctione colis*? quod esset, sacra quadam lege & decreto colis.

CAP. IV.

Pag. 100. *Expugnasti, inquit, & vicisti iram meam, patria, precibus huius, &c.*) Confusa hæc, mala. Scribo: *vicisti iram meam patria, precibus huius admotis, cuius vtero te, &c.* O patria, ait, iam animum meum vicisti telo hoc maternarum precum.

Pag. 203. *Quod necesse est animo quoque euenire, aliquanto efficaciore pictura literarum: vetera pro recentibus admonitos recordari*) Locum habes, Pighi, inter mutilos: ego inter malos. Emendari posse censeo nonnulla admonitiuncula libri, qui habet *vetera prodentibus*. Vnde ego, *vetera à prudentibus admonito recordari*. Dispice, nec fugiet te sententia. Inuoluta autem huiusmodi multa in Valerio: nec miror sæpe in tam tenebrosis sententiis offendisse exscriptores.

CAP. VI.

Pag. 207. *Quia euersa domo, intemptatus reip. status manere potest*) Placuit ita tibi, Pighi, è Cauchiano. At in duobus meis est, *interdũ proprius reip. status*, non male certe. Quòd si Cauchiana scriptura præferenda est; malim ex ea tamen, *intemeratus*.

Pag. 208. *Námque in capite eius subitò veluti cornua emerserunt*) Vacillant valde libri. Alij, *cornua eruperunt*: alij, *erepserunt*: meus palam, *erexerunt*. noue, sed vere Erexerunt, absolute ea forma dictum, qua ante notaui Direxerunt. Sic

Minuc-

Minuerunt, Auxerunt, Sedarunt, Posuerunt: id est, minuta, aucta, sedata, posita sunt, veteres passim dixere.

Pag. 209. *Cui ius dicenti, cum in capite picus consedisset*) Bona item prisca lectio, *Cuius ius dicentis.*

Domus ipsius statum felicissimum) Veteri, *factum fidelissimum* probem, *fatum felicissimum.*

Vnicũ talis Imp. specimẽ esset) Sambuci codex *sectamen esset.* Anne *spectamen*?

Pag. 211. *Ac pabulãtium hostium globo*) Eiusdem codex, *palantium.*

CAP. VII.

Pag. 214. *Stratonices infinito amore correptus*) An *infrunito amore*? Certe de stolido, improbo, & impudenti adfectu loquitur priuigni in nouercã.

Excitatiorem anhelitum) Falsò, languidos anhelitus, & velut abiens cum abeũte fuit, quod ipse Valerius aperit, qui increbuisse anhelitum ait illa intrante. Veteribus est *exercitatiorem*, Vox accommoda haud mihi nunc occurrit.

CAP. IX.

Pag. 219. *Se nil tale debere suspicari persuasus*) Non est in veteri vox, *debere*. Ego verò illud, *se*, etiam deleo, & lego, *nil tale suspicari persuasus.*

LIB. VI. CAP. I.

Pag. 222. *Vnde te virorum pariter ac feminarum præcipuum firmamentũ Pudicitiæ inuocem?*) Scribendum est, *euocem.* Varia enim eius domicilia recenset: & velut ambigit, vbi potissimum habitet. Vocem etiam *Firmamenti* (nescio an nõ callidè) mutem in *Ornamenti.*

Pag. 223. *Sanctissimúmque Iuliæ gentis genialem thorum assidua statione celebras*) Insignis plane restitutio, quam tamẽ libris debemus: quibus fere vox, *gentis*, abest. Et qui expedias alioqui hanc sententiam? Quæso te, an gentis Iuliæ genialis aliquis thorus? imò singulorũ is est, nec nisi matronarum. Itaque de Iulia hoc capiendum, siue Liuia Augusta: cui seruiliter, vt & Tiberio alias, adulatur, tantãque pudicitiam eius facit, vt numen ipsum inhabitare velit genialem eius thorum. Porrò Iulium nomen post adoptionem vulgo datum Liuiæ, docui in Commentario ad Tacitum: cuius rei inobseruantia locum hunc fœdauit.

Atque hanc illatam iniuriam non tulit Virginius plebeij vir generis, &c.) Scribe & distingue: *Atqua hæc illatam iniuriã non tulit Virginius, &c.* Claudit exemplum præcedens, &

transit ad alterum: Atque hęc Lucretia, inquit, illam iniuriā vlta est ferro: Virginius etiam inferendam.

Deductum in forum puellam occidit) Imo iam in foro erat puella ad Appii tribunal. Lego, *seductam in foro*. Ita res è Liuio aliisque: qui seductam paullum à patre puellam, & tunc interfectam clarè scribunt.

Pag 225. *In qualicumque enim statu positam Romano sanguini pudicitiam*) Melius, *posito*.

Æquè similis fœdus exitus sequitur) Illud, *similis*, infarctum est.

Pag. 226. *L. Octauium deprehensam neruis contudit*) Sambuci codex, *pernix contudit*, vnus è meis, *protinus contudit*: [illegible] j, *pugnis*. Ego hæreo.

CAP. II.

Pag. 229. *Multi metus vrbis atque Italiæ finiti erant, plebs Romana libertatis Scipionis libera non fuit*) Nihil hæc postrema ad eam clausulam, itaque amoue, & copula cum sequenti exemplo, hoc modo *Plebs Romana libertati Scipionis libera non fuit; quapropter minus mirari*, &c.

Pag 231. *Idem cùm multa de temporibus Cæsaris liberiùs loqueretur*) Veteri deest vox, *Cæsaris*, & pro, *temporibus*; legit, *patribus*. Tu nō ambiges quin *partibus*, vera scriptio sit, voce etiam illa reiecta, *Partes* eo sensu quęm suprà notaui.

Pag. 233. *Itaque timens ne si tu fueris absumptus*) Dele illud, *timens*, fide libri.

CAP. III.

Pag 236. *Poliæ quæ proxima exierat*) Mallem *quæ prima*, atque in his vocibus sæpe commutatum.

CAP. VI.

Pag. 250. *Falsum legationis nomen amplecti*) Vetus, *vocabulum amplecti*. Ausimne, *velabulum*?

CAP. VII.

Pag 251. *Ne domitorem orbis Africani femina impudicitiæ reum ageret*) Impudicitiæ vox non in virum conuenit, eumque qui libidinosè agit, sed qui quæve patitur. Latini quidem ita. Exemplum hîc contra, si locus rectus. In veteri vno est, *incontinentiæ*, in altero, *impatientiæ*, ex quo ego rescribo, *impotentiæ*. Ne is, inquit; qui potens tot hostium, parum potuisse in se coërcēdo videretur. Proba omnino correctio.

CAP. VIII.

Pag 253. *Custodita rei salute subuertit. Argui fortuna, &c.*) Codex meus voces aliquot inserit bonas & germanas, *sub-*

subuertit & dominum sua fide & constantia liberauit. Argui &c. Malim tamen, *summa fide.* Paullo, item ante legerim, *Plurimis etenim laceratus verberibus.*

Pag. 254. *In cubiculum ac lectulum recepit*) Prisca editio, *ac lectulum.* Lego, *lecticulam.* Is ritus, vt lecticulas haberent non ad somnum sed ad decubitum, in quis lucubrarentur, scriberent, quiescerent. Suetonium in Augusto vide.

Pag. 255. *Contentus essem huius generis exemp is*) Prisci libri inserunt, *essem ex hiis huius generis.* Fuisse censeas, *eximiis huius generis.*

Nec solum hactenus beniuolentia processit) Iugula vocem *solùm* auctore libro. Proprietatem verbi hactenus non cepere, qui addidere.

CAP. IX.

Pag. 256 *Nam eum aliorum fortunas spectando*) Vetus, *fortuna, & pectora.* Ego verissimũ censeo *fortunas & decora.* Statimque, *quid aberit,* non *oberit,* ex veteri.

Pag 258. *Sed operas publicanis dedit: idem vltimam inopiam suam,* &c) Scribe, *id est, vltimam.* vitio in libris crebro. Sententia sic postulat. Nõ enim aliud aliquod munus obisse narrat, sed hoc idẽ interpretãdo vile facit & abijcit.

Pag. 259. *Victor Capitolium felicitate celebrauit*) De triumphante loquitur. Anne *felici dape*? vt de solemni illo triumphantium couiuio in Capitolio capias.

Turpem decoctoris superlationem iniunxit) Puto fuisse, *appellationem,* & deprauasse vocem adhæsu literæ sigma a fine alterius.

Pag. 261. *Eiusdem stultitia imperia salutaria*) Stulte interposita vos Stultitię: quã tolle, natam è linea priore. Nam illud Eiusdem, ad Cimonem plane referendum fuit.

Pag. 263. *Improuiso decursu destitutos*) Veteres duo, *recessu.* quod approbo.

LIB. VII. CAP. I.

Pag 264. *Adiecit animi ratissimas dotes*) Recte, quia tamen in veteri lego, *animi non rarissimas dotes*, ambigo an *numerosissimas* non fuerit.

Nam Q. Metellum) Duas voces istas, *Q. Metellum*, clarũ à glossographo esse. De illo ipso enim omnis hic continenter sermo.

CAP. II.

Pag 267. *Is vbi consul cognouit*) Vetus. *Id sic consul.* Lege, *Id sicut consul.*

Tam citò animaduertit) Nihil hic de celeritate: prudentię tota consideratio est. Itaque scribo, *tam scitè.*

Pag. 270. *In sequentibúsque sæculis sint habitaturi*) Germanior scriptura libri, *inque sequentibus sæculis.*

Quæ fortuitò patimur) Malo *sortitò*: & sententiam magis explicat.

CAP. III.

Pag. 279. *Sordida magorum dominatione oppressa, Darius rex adiutoribus eiusdē dignitatis assumptis*) Mire inuolutus locus: mihi quidem. Darium ecce regem vocat: atqui candidatus regni saltem erat, & de eo agitur: quo modo & qua fraude regnum adeptus. Sed & Adiutores eiusdem dignitatis appellat. Adiutorésne regni? Imò contrà, aduersarij eius, & quisque sibi spondebat eam dignitatem. Aut nihil video, aut grandis & audax deprauatio: quæ lectio an sic leuanda. (nam vt tollam prorsus, sine libris vix sperem) *Darius rei adiutoribus eiusdem assumptis.* Historia sane talis: & ij qui coniurarant in magos, conuenere simul in hanc conditionem de regno.

CAP. IV.

Pag. 28. *Omnes pugnantium globos præcurrit*) Vetus recte, *percucurrit.* Miscuit se globis, non præcurrit.

CAP. V.

Pag. 287. *Vt propositis ante oculos clarissimorum, &c.*) Tota hæc circumductio melius & compositus concepta in veteri. *Quia propositis ante oculos clarissimorum virorum repulsis, vt non minore cum spe honoris, ita prudentiore cum animi iudicio petent.*

CAP. VI.

Pag. 290 *Quatuor & viginti millia seruorum comparauerunt*) Legendum videri, *quattuor millia seruorum,* & caussam erroris docui in II. Elector.

Pag. 293. *Eamne vnquam aliquis in acie hortaretur*) Vetus optimè, *En, quem aliquis.* irrisorio illo & dissimulanti genere sermonis.

CAP. VII.

Pag. 295. *Summa cum iniquitate paternum non abrogauerat*) Prisca lectio, *nomen iurgauerat.* Fuit omnino, *nomen eiurauerat.*

C. Calpurnij Pisonis Prætoris vrb. constitutio) Liberi pleriq; omnes, *præfecti vrbis.* Referre ad Pisonem præfectum sub Tiberio conabar, cui dare se Valerius voluerit arcessito hoc exemplo: sed illi Lucium prænomen fuit.

Terentius ex octo filijs) Mentis meę oculus hîc, nisi legas, *Terentius cum octo,* cæcutit.

CAP. VIII.

Pag. 296. *Testamento is filiū instituit hæredem*) Si filium instituit

ſtituit: quomodo Ti. Longus id ſubuertit? & quomodo is ſanguine ei proximus; clara peruerſio. Emendauimus nuper, *Teſtamento Q. filium*, & probat nunc vetus, cui vocula, *is*, nulla eſt.

Pag. 299. *Quid hoc loco inhoneſtius*? Scribe, *ioco*, non *loco*.

Vitæ fructibus continuo cariturus) Sambuci liber, *vitæ luſibus*. An, *vſibus*? Puto.

LIB. VIII. CAP. I.

Pag. 300. *Forti punitione liberat à fratris dextera*) Verum eſt, *Librata*.

CAP. II.

Pag. 307. *Æquitas quærentium delectare*) Vetus, *quæſtionum*. Forte, *quæſtorum*, ſiue, *quæſitorum*.

Pag. 309. *Tam minuti à pudore exceſſus*) Vetus, *tam minimo* Lego, *tam minimi*: ſicut aliàs hic locutus.

CAP. VII.

Pag. 318. *A Timæo, & Arione, & Cæto Locris præcepta Pythagoræ acciperet.*) Theodorus Canterus amicus meus, & harum artium diligentiſſimus, per epiſtolam me monuit, repperiſſe ſe in veteri libro, *Arione & Echecrate*, ex quo appoſitè facit, *Ethecrate*. Nam Cæti Pythagorei mentio nuſquam, nec in Iamblichi quidem Catalogo. At Ethecratis etiam Cicero meminit v. De Finibus, vbi pæne hæc ipſa Valeriana: *Cur ad reliquos Pythagoræos, Echecratē, Timæum, Arionem, Locros, &c.*

CAP. XI.

Pag. 328. *Athenæ ſolicitudine agerentur*) Melius, *angerentur*.

Pag. 329. *Deſiderium pictoris coëgit explere*) Margines tui præferunt, *coëgit exemplare*, quod & in meo eſt libro. Verbum ignotius fuit, in quo turbant: & me iudice, *eximplere*, quomodo & Adimplere dicimus, aliaque compoſitione geminâ.

CAP. XIII.

Pag. 131. *Conſpecta eſt*) Lege, *eſto*.

Ei noſtra ornata mentio defuiſſe exiſtimentur) Ambigebā pridem de loco: quia ſuperbè illud de ſe ſcriptum, *ornata noſtra mentio*. Sambuci codex ſubuenit pulchre: *ei oratione noſtra mentio defuiſſe*.

Et ſimul ſpe diuturnioris vitæ) Lege, *ſpei*.

CAP. XIV.

Pag. 336. *Dulcedinem gloriæ pane adiecit glorioſam*) ita tū Pighi, ex omnibus manuſcriptis. Nā antea legebatur. *Dulcedini gloriæ p. a. gloriam*. At ego lectionem tuam ipſam iacentem erigo, *Dulcedinem gloriæ, panè adiecit glorioſam*! Velut exclamat, & ô dulcedinem, inquit, gloriæ, tantum non

dixerim' gloriosam! Acumina & sententiolas Valerij nostri.

LIB. IX. CAP. I.

Pag. 344. *Inde infusæ culinis ostrea. Arte censibúsque edendi atque bibendi voluptas reperta est)* Abest, *ostrea*, à plerisque omnibus libris, & tollo sanè ego, ac rescribo: *inde infusæ culinis artes, censibúsque*, &c. Sententiam egregiam elicio: & hinc, inquit, repertæ culinariæ illæ artes, & patrimoniorum pretiis empti coqui.

CAP. II.

Pag. 346. *In publica villa (quæ in cãpo Martio erat)* Vide ne totum hoc glossematium sit, nisi fortè docendus aliquis Valerij æuo; vbi publica villa esset.

Pag. 351. *Inclusum mœnibus Attinguensium)* Veteres, *Abteguensium* Scribam, *Atteguensium*. Attegua notum Hispaniæ oppidum est.

CAP. III.

Pag. 356. *In Fabio pulcherrimam partem omittẽdam)* Lego *pulcherrimè partam*, & ad victoriam refero.

CAP. IV.

Pag. 359. *Eius denique confirmandi gratia)* Præfero scriptam lectionem: *eiusdemque*.

CAP. V.

Pag. 361. *In Hostiliam propinquam rostris ad me venit)* Vocẽ libri interserunt, *rostris idẽ ad me*. Lego, *id est ad me*. Quo modo vocis eius superbæ indignitas magis eluceat.

Vestem & instituta Persica assumpsit: spreto mortali habitu diuinum æmulatus est) Verbi aliquid occultioris hic delitere docent libri, qui valde titubant. Quidã, *diuinũ aucupatus est*, alij, *diuinũ caput æmulatus* & qui proprius ad verũ, *caput latus est*. Credam fuisse, *diuinũ captatus est*, pro captauit Crebrum valde hoc genus antiquis: & infra, cap. VIII. vbi vulgo, *Itaque exiguo momento maximæ rei casus fluctuatus*: libri mei tres, *fluctuatus est*.

Iam Xerxes, in cuius nomine superbia & impotentia habitat, suo iure quàm insolenter abusus est, cum Græciæ, &c.) Absunt à meo libro illa, *abusus est*; me iudice, merito. Scribo & distinguo: *superbia; & impotentia habitat suo iure, quam insolẽter? quod Græciæ*. Ita enim vetus, non *cum Græciæ*. Tu vide.

CAP. VI.

Pag. 364. *Cum binis vestimentis vrbem egressos)* At in Liuio

uio hæc ipſa narrante, ſingulis veſtimentis egreſſos eos leges. An igitur hic, *cum priuis veſtimentis*? quæ corruptio eadem & correctio alibi in Liuio mihi notata. Niſi ſi Liuius ſingula veſtimenta capit vnā Togam, vnam Tunicam, quo reſpectu recte & Bina & Singula dixeris.

CAP. XII.

Pag. 378. *Imbris cauſa petitā latebram*) Scriptis meis abeſt: *cauſſa*: nec cauſſa retinendæ eſt.

CAP. XIII.

Pag 379. *Ita vt viuam, dabo*) Scribe, *Ita viuam*, Iurandi formula, quam inſita vocula peruertit.

F I N I S.

INDEX

INDEX
COPIOSISSIMVS
CVM RERVM TVM NOMINVM, QVÆ
IN VALERIO MAXIMO.

A.

Amor

C. Gal-

Cor-

G. Gal-

G.

H.

I.

L. Cæsar.

M. Por-

Patri-

P. Volu-

T.

V.

FINIS.

ANTVERPIÆ,
Ex Typographiâ Henrici Ærtſſij.
M. DC. XXI.

...rius Maximus Romanus cum per aliquod tem-
...s petita cum Sex. Pompejo Asia militasset re-
...ersus in Patriam extremis Tiberii Imp. temporibus
post mortem Sejani scripsit ad eundem Imp. libros 9
dictorum, factorumque memorabilium digestorum in
certas classes; opus jucundum, varium, utile, lectumque
Gellio lib. 1. cap. 7. Plinio lib. 7, et Plutarcho in Mar-
cello, ut Joan. Sarisburiensem, et alios juniores
prætercam, Saxonem præcipue grammaticum, qui
...um plurimis historiæ suæ Danicæ locis est imitatus.
...oan. Alb. Fabricius in biblioth. Lat. lib. 2. cap. 5.
...bi iudicium aliquorum refert, existimantium, non ex-
...are ipsum Valerii opus, sed eius tantum epitomem.
...cet ipse in eorum sententiam minime transeat.

Este valerio es de D. Gonsalo Deull[illegible]

este valerio es de D. esteuan Deulloa
este valerio es de. D. Martim Deulloa
este valerio es de. D. fer.do Deulloa
este valerio es de D. Alonso Deulloa
Este Valerio es de D.n Martin de Ulloa
Hispali anno 1735.

Este Valerio es de D. A
lonso de Ulloa Rethoricos